

Függelék

Seyyed Loqmân: Szulejmán szultán eseményeinek kiegészítése
(Az eposz prózai fordítása)

A Kiegészítés tartalma

Bevezető

A józan ész dicsérete	4a
A beszéd dicséretéről szól	4a

Történeti rész

A történet kezdete	4b
Hogyan ment a salamoni természetű szultán és hajtotta végre az igazságot az igaz šari'a szerint	5a
Hogyan tért vissza a szultán, az igazságosság eszköze, és szerzett tudomást az ártatlan megöletéséről	6a
Hogyan ment a janicsárok agája az ítéletek előterjesztése céljából a diván napján a vezírek és a hatalmasok előtt	6b
A világ központja szultán tanácskozása a fontos törvény ügyében a szerencsés agával	6b
Hogyan hozott törvényt a szerencsés szultán (padišah) a törvénytelen ivászat miatt a bor és borivók ellen	9a
Hogyan büntette meg a kor hőse a részegeseket és hogyan gyűjtotta fel a borkereskedők hajóit	10b
Hogyan érkezett állandó rendelet (qazâ-ye jarayân) parancsa a kicsapongók nyilvános kivizsgálásáról a királyi ulemák legbölcsebbjének színe elé	11b
Az előzetes dolgok előkészítéséről, a fontos dolgok elrendezéséről és a határok lezárásáról	12b
Hogyan nevezték ki beglerbéget Šehrizol vilájetbe és építették fel Gol'anbar (Gül'anber) várát az elfogadott módon	13a
Hogyan érkezett meg a perzsa követ Gol'anbar (Gül'anber) áldott várába (és) a császári pompájú szultán palotájába	14a
Hogyan kapott ajándékot Irán sahjának követe és csókolta meg a kor szultánjának trónját	14b
..... Arjiš várának [újjáépítése] Irán határán	16b
A jótettek kiválóságáról és a jócselekedetek hasznáról	17a
A boldog csillagzatú beszédének szükségességéről	17a
A nemes dzsámiról és a kecses épületről	17b
Gábiel üzenetéről	18b
A régi építkezésekről Isztambulban	18b
Hogyan szakadt meg Konstantinápoly vára alapítójának dinasztíája és hogyan uralkodott a hadvezér (sarhang) fia testvérének gyermeke az Isten által védett tartományokban	19a
A Kırık Çeşme elkészítéséről	19b
A folyó töltésének kijavításáról és a források folyásáról	20a
A becslés kiigazításáról és a földalatti csatorna (kâriz) megépítéséről	20b

A felhő és az eső megjelenéséről és csapkodásáról, valamint hogyan pusztította el az áradás és a vihar a vízvezeték	21a
[A vízvezeték] ... kezdete és hogyan fejezték be ...	22a
A szervező tevékenységéről és a szükséges dolgok elrendezéséről	22a
A Belgrádon túli ciszternák csatornájáról különös tekintettel a konstantinápolyi külkerületre	22a
A Kûğûk-hídról	22b
Âyûdlî falu víztárolójának csatornájáról különös tekintettel a fent említett északi patakra	22b
A Munğlovâ-híd leírásáról	23a
A Güzelce-hídról	23a
A régi boltívről	23a
Különböző vizek leírásáról	24b
A Çekmece-híd megkezdéséről, amelynek befejezése Selim hân nâme [című könyv]-ben említve van	24b
A történet kezdete	25a
A történet lényegének kezdete	25b
A máltai hadjárat sürgős voltáról beszél	26a
A boldogságot gyarapító szultáni leirat megérkezése a győzelemmel megrakott hajókkal és gályákkal történő máltai hadjárat előkészítése céljából	26a
Hogyan fordult Isfendiyâr Muştafâ pasa ötödik vezír Málta szigete gyaurjainak ...hoz egy hadvezérrel (be-sardâri)	26b
Hogyan indultak el a tengert fellármázó cetek hajón és tengeren a bölcsek bölcsével (bâ şâheb-e şâheb-huş)	27a
Hogyan érkezett a hírneves hadvezér a koronás palotájához és tanúsított szerénységet ékesen és dicsőségesen	27b
Hogyan érkezett meg a boldog vezír Málta szigetére a hit népével és hogyan érkezett az algériai (Jazâyer) és a tripoliszi (Tarboluş) sereg a politeisták visszaverésére	28a
Hogyan tanácskozott a padisah hadvezíre (sardâr) a sereg emírjeivel és kezdték meg a harcot és a küzdelmet a bosszúvágyó ?-vel	28b
Szent Elmo (Santarma) várának elfoglalása és szétrombolása Málta közelében	28b
Az időjárás megváltozásáról, s visszatérés az ütközetből	29b
A sors megjelenéséről és a terv ?-éről	29b
Moğammed °Osmân lázadása hírének megérkezése Bászra és a Şatt al-°arab környékén	30a
A történet kezdete	30b
A máltai hadvezér megérkezése Konstantinápolyba és találkozása a nagyvezírral a birodalmi ügyekről való tanácskozás céljából	30b
A csausok megérkezése Chios (Sâķiz) szigetére az adó átvétele céljából s az átkozott Podesta mentegetőzése az adóbeszolgáltatással kapcsolatosan	31a
Piyâle pasa kapudân indulása Chios szigetének elfoglalására a végtelen hajókkal	31b
A kapudân megérkezése a çeşme-i táborba, és a chiosi (Sâķiz) futár jövetele a Podesta kegyelemkérésével	31b
A szultáni ágyúk elindulása Spanyolország (Ispâniye) és Genova (Ceneviz) partja felé	32b

Hogyan fokozta a hízelt a Podesta abból a félből, hogy a kapudán pasa menjen Chiosra (Sâkiz)	32b
A boldog éjszakáról. Hogyan érkezett Sâkiz-ba félhold formájú hajókon a kapudán pasa; A király (sanjar) közeledése	33a
Hogyan jöttek a csasok a kapudán üdvözlétére, és hogyan panaszkodtak a Podesta által fizetendő harács kéréséről a boldog pasának	33b
Hogyan ment a Podesta a kapudán hajójára bocsánatkérésre, és hogyan fogták el fenséges szultáni parancsra	34a
Köszönet és hálaadás a Teremtőnek a vár harc és csata nélküli elfoglalása miatt	34a
A győzedelmes (noşrat-âsar) szigetvári hadjárat kezdete	35a
Hogyan jelentette a nagyvezír Bécs királyának a szultánnal szembeni ellenállását és indultak el Szigetvár (Sigetvár) elfoglalására	35b
A nagyvezír (amir-e ʿâli-neşân) szemrehányó levele Bécs és Németország királyának	36a
Hogyan érkezett meg Budára (Bodûn) a nemes és a gyalogos (ʿazab) által győzelemmel teli hadjárat előkészítését célzó szultáni parancs	36b
Hogyan érkezett meg a szultánnak szóló, alázattal töltött szavú válaszlevél Bécs királyától (beç kîrâlî)	37b
Hogyan ment az iszlám padisahja zarândoklatra Abû Ayyûb Anşârî – Allah legyen elégedett vele! – sírjához	38b
A kívánság bejelentéséről a şarîʿa által megengedett módon	39b
Hogyan fordította a figyelmét a második vezír Pertev [pasa] is a hatalmas szultán Gyula (Göle) várának a győzedelmes sereg előőrse általi elfoglalására	40b
A tavaszról és az ütközet szándékáról	41b
Hogyan verték fel a szultáni sátrat és pavilont?	42a
A győzedelmes jelű zászlók kitűzése a tökéletes szférák csúcsáról és a szultán elindulása a császár (kîrâl) visszaverésére	43a
A nagyvezírről és a şeyh ül-islâmról. Hogyan működtek együtt a salamoni kíséretű szultánnal	44b
A szultán fizikai állapotának romlása a második állomáshelyen, és hogyan ment Âşaf gyalogosan szolgáltatattételre	45b
Hogyan igázta le az országfoglaló ʿOsmân dinasztiaja az ellenség seregét és hogyan védte magát az alávaló ellenség az Újvilágban	47b
Hogyan érkezett az aranyszerszámos ló a korona és a trón urától a nagyvezír (şâheb-e Âşaf-baxt) szolgálatának megjutalmazására	48a
Hogyan érkezett meg az angyalokat felékesítő szultáni kíséret a paradicsomi Drinápoly (Edirne) ²²⁷ sétányára	48b
Hogyan kötötték fel a terheket [= indultak útnak] Edirne győzedelmes várából Szófia (Şôfya) felé pompásan és ünnepélyesen	49a
Szófia (Şôfya) városának szépségéről és dicséretéről beszél	49b
A szent háború területéről (dâr ül-cihâd) Belgrádról	50b
Hogyan indult el a szultán Belgrádból, hogy átkeljen a hatalmas hídon és állt meg ütköztben a nagyvezír sátrában	51b
Hogyan állomásozott a szultán a virágzó Szerém, Zimony (Zimûn) mezejének földjén és hogyan szerelték fel a sereget a szent háborúra (jihâd)	54a
Hogyan jött Istefân király lábcsókra az emberiség szultánjához	54b

Hogyan tértek vissza az egri útról Diakovárba és siettek egyenesen Szigetvár (Sigetvár) váraihoz	58a
A kalifátus szokása szerinti igazságosságról	59b
A Dráva folyó (âb-e Tarâva) hídjának megépítéséről	60b
A nagy híd hatalmasságáról és szilárdságáról	60b
A szultánról	61a
A közeli győzelmű sahinsah átvonulása a diadalmas sereggel a szilárd hídon	61a
Hogyan jött Arszlán pasa Budáról és büntették meg szultáni parancsra	62a
Hogyan adták át Buda vilajetjét Musztafa pasának és siettek a harcba a kar- mán sereggel	62b
Hogyan vonult előre Zâl Maĥmûd pasa az anatóliakkal és küldött nehéz ágyút a mohácsi (Mihâĉ) útról	63a
A nagyvezír éjszakai útja Pécsről Szigetvárra. Visszatérés a hajnal közeledté- vel a szultáni sereghez	63b
Hogyan érkezett meg a salamoni dicsőségű sahinsah szultáni kísérete a Qâf- hegyéhez hasonlatos Szigetvár váraihoz	65a
A teremtőben való reménységről és a harc kezdetéről	67a
A második vár elfoglalásáról beszél	71b
A harmadik vár elfoglalásáról beszél	73a
A szultáni levél (tezkere) megérkezése a boldog Âşaf-hoz. Miért utasította el az előléptetést sok dicsérettel	76b
Hogyan terjedt át a tűz a hitharcosok bombájától (qanbare) a hitetlenek löpor- ral teli aknafolyosójába	78b
Hogyan jött futár Pertev pasa második vezirétől és hogyan hozta boldogan Gyula bevételének jó hírét	80a
Hogyan szerkesztették meg az értesítést a gonosz Lázár lázadásáról, s tettek előkészületet annak elhárítására a tatár sereggel	82b
Hogyan keresett leshelyet a bátor sereg Zrínyi fia (pûr-i ibn Zırınska) kö- mellvédjének (senger) kivédésére, és győzte le az ezüstös negyedik vár hitetlenjeit	84a
.....	85a
Példázat	86a
A Paradicsom-hoz közeli szultán egészségének rosszra fordulásáról	86a
A salamoni pompájú szultánról	86b
A paradicsomi helyű szultán haláláról – világítsa meg Isten bizonyítékát!	87a
A rejtett titok feltárulásáról és az általános támadásról	87b
Az Âşaf-hoz hasonló nagyvezír beszéde négyszemközt (monâjât) Istenhez	88b
Hogyan dorgálta meg alaposan a nagyvezír a magántitkárát a szultánnal történt esemény eltitkolása miatt	90b
Hogyan írt választ a páratlan magántitkár ? ...	91b
Hogyan vették be Szigetvár negyedik várát és ölték meg Zrínyit	93a
Hogyan pattantak ki a fenséges győzelem szikrái és égett le a vén kolostor (deyr-e dirsâl)	96a
Fethnâme küldése az Isten által védett tartományokba	97b
Hogyan értesítették hódolatukról az országfoglaló fethnâme ürügyén a szulej- máni királyság örökösét	98a
Hogyan gyarapodott a terv és az állhatatosság az egyedülálló magántitkárban	99b

Âşaf üzenete a magántitkárnak a sereg viszálybontásának megakadályozására vonatkozóan	100a
Mit válaszolt a magántitkár Âşafnak s hogyan időztek a csatatéren a vár kijávitásának okából	100b
Hogyan ment a negyedik vezír a ruméliai beglerbéggel egyetértésben Babócsa várának elfoglalására	101a
A helyes véleményről és a baj eltitkolásáról	103b
Hogyan küldte el a nagyvezír az átkozott Zrínyi (ibn Zırınşka) fejét a budai beglerbégnak	103b
Hogyan érkezett meg Zrínyi feje a páratlan beglerbéghöz és hogyan küldték el [azt] a rosszcselekedetű királynak	104a
Hogyan szökött meg a német herceg a királytól, érkezett meg a szultáni sereghez, és lett muszlimmá Isten segítségével	104b
Hogyan fogtak el két magyar és német renegátot kémkedés közben és hogyan írtak ellenséges leveleket és hogyan küldték el a nyomorult gyaurokat	106a
A babócsai fethnâme elküldéséről az Isten által védett tartományokba	108b
A Kütahyába küldött üzenetnek ezen áldott fethnâme ürügyén való megismétléséről	108b
Az engedelmesség ismételt kinyilvánítása Rûm trónja örökösének az erzeumi fethnâme ürügyén	109b
Hogyan érkezett meg a futár Edirnébe a trónörököshöz ...	109b
Hogyan érkezett meg a kedvező hírű futár a szultáni sereghez és hozta el a boldog jó hírt	110a
Értény várának elfoglalásáról. Az uralkodó érkezése	110a
Az alávaló gyaurok visszatérése. Milyen hatást gyakorolt a német és a magyar renegátok levelének megérkezése	111a
Hogyan küzdött a híres ruméliai és karamáni seregvezér a németek táborában és hogyan verte meg a hitetlen gyaurokat	111b
A negyedik követ megérkezése Plovdivba (Felibe) lábcsókra az oszmán koronára és trón örököséhez	111b
A korona és a trón örökösének válasza a szerencsés vezíreknek	112a
Hogyan érkezett vissza a futár Plovdivból (Felibe) a karamán sereghez (bejâneb-e ordu be qârâmân 'aleyyhe)	112b
A futár megérkezése Plovdivból a muszlim táborba, és az állam oszlopainak tájékozódása a jó hírekről	113a
A zsarnok uralkodó lelkéhez intézett beszéd	113b
Hogyan hozták nyilvánosságra a jó szokású sahinsah elhunytát és hogyan érkezett meg a szultáni sereghez a korona és a trón örököse Belgrádba	116a
A barátok beleegyezéséről	117b
Hogyan követte Ahmed pasa, a nagyvezír a Paradicsomot feldíszító szultán holttestét	118a
A szent szultán halálának történetéről (világítsa meg Allah a bizonyítékát)	120b

Befejezés

A szultán halálának kronogrammja (974/1566)	121b
A mű befejezésének kronogrammja (986/1578)	122a

[1a]

**A paradicsomi lakhelyű szultán Szulejmán kán
– béke poraira! – padisah eseményeinek kiegészítése**

Írta:
Loqmân, a szolga

- [1b] Isten nevében, aki a világot és vallást
két szavával kétségtelenül megteremtette.
A dolgok az ő kegyétől kapták létüket,
a nemlét rejtekéből előjött mindaz, ami van.
Kāf¹-jának tengerével egyesítette a nūn-t,
kidugta fejét a „tanúsítás”² cethala.
A megismerés gyöngye kagylóban foglalt helyet,
az építmény a lā-tól az illā³-ig figyelt.
5. Attól a 'lā és illā-tól a nemes közeg
<ügy> kétségen kívül forrásba jött,
Mikor az ég kāf-jának párájától a zenitet elérte,
kiterjedt a hullámozástól való félelem miatt.
A csillagok abban, mint tengerben a tajték,
ékszeres ládikójából láthatóvá vált a tiszta gyöngy.
Fénylő égnek kincstára lett,
az ég-kastély csillagképei megszilárdultak.
A Kos megsütve a boldogság lakomáján,
a törekvők előtt a teritéken.
10. A Bika közelében az Ikrek van közén,
hozzákötve attól kezdve a forgó éghez,
A Rák reményében mindkettőnek része van,
ne legyen hogy a Hold fürtjét sarlóval levágja.
Ha a Mérleggel az a Skorpió össze van kötve
azért van, hogy ne billegjen meg a hit mérlege
A sors Nyílása a Sarkcsillag zsákmányul ejtése révén
keservesen a sorsot kiszabadította a Sarkcsillag béklyójából
Hol merült el a Holdhoz hasonló Vízöntő?
Előjött a kútból a Napként fénylő József.⁴
15. A gyöngy és a hét bolygó elég tartós,
nem tudván egyik sem a másik titkát.

¹ Az iszlám mitológia tereméstörténete szerint Allah a kun („légy”) szóval teremtette meg a világot a semmiből. Ezt arabul két mássalhangzóval, a kāf-fal és a nūn-nal, azaz a k és n betűkkel írják.

² Tanúsítás (arabul: šahāda). Annak „tanúsítása”, hogy „nincs Isten Allahon kívül, s Mōhammed Allah prófétája” – az iszlám hit öt alaptétele (öt „oszlopa”) közül az első.

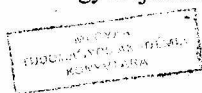
³ lā-tól az illā-ig: Célzás a „tanúsítás” arab szövegére (lā ilāh illā 'l-lāh „Nincs Isten Allahon kívül”).

⁴ József (a Koránban Yūsuf) az iszlám hagyományban rendkívüli szépségéről is nevezetes. Koránbeli története nagy vonalakban megegyezik az ótestamentumi elbeszéléssel (Genézis 37) ld. Korán, 12 szúra.

- Ezen az ég kilenc szférája, a hónap és a év
mintha a Szaturnusz lenne kapu.
A nagy mennyiség miatt a Mars felkeivén
az ellenségre kirántotta a bosszú kardját.
A Jupiter elhajlott a Nap felé,
megáll tőle az aranykengyeles hollófekete mén.
Felékesítette a Vénusz a boldogság lakomáját,
a kâf-ra a nedves ég lélegzetvételnyi idő alatt megerősödött.
20. A Mars végighúzta azon a tollát,
megmutatva a Holdnak házai számát.
Minden Hold-ház létrejött⁵, és hét
akkor egy fűrtbe rendeződött.
Miként a Kos feje és hasa az 1-es és a 2-es számú,
a Plejádok azon a 3-as és 4-es szám,
Az Orion feje és a bal válla az 5-ös és a 6-os,
szét van szórva a 7. 8., és a 9.
Az Oroszlán homloka a 10-es és széle a 11-es,
ugyanúgy az Oroszlán szíve a 12-es ház.
25. A Szűz (13), a Halak (14) és a Mérleg (15) az ő helye,
a zobânâ (16) és az eqlil (17) a háza.
A qalb (18) és a šonle (19) a na'âyem (20) a másik
megállapodik ott a balde (21) és a zâbeh(22).
- [2a] A bola^c (23) a so'ud (24) és az axbiye (25) mindenfelé,
ismerd meg attól a moqaddemet (26) a mo'axxart (27) és a rešât (28).
Mikor az eget megteremtette a tengerek párájából,
lājából kivette a Földet,
A levegő a nemes víz felett
a piszkos Földdel lett határos,
Fölötte a szikrákkal teli tűz
elért a Napig és a lángolóig.
5. E négy elemből három lényeg látszik
a világ rendje alapjának [lenni].
A mineráliák, az állatok és a növények az a három dolog,
a természet királyságai, a tiszták(?)
A hatot, a négyet és a hármat egymással összegyúrta,
hogy porunkba elvesse a hódolat magvát.
Mikor Ádám vízből és agyagból összegyúratott
átadott egy testet, mint Čegel⁶ gyertyáját.
Mi Čegel gyertyája? Az angyal[ok] kiblája
minden ami a föld és az ég között van (az égtől a halig⁷) parancsára
[vár].

⁵ Az asztrológia szerint a holdnak 28 fázisa, „állomása” van. Ezek arab terminusainak felsorolása következik. Az arab szavak után zárójelben megadott számok a megfelelő holdfázis számjai.

⁶ Čegel: Már Firdauszi idejében is ismert város a kínai Turkesztánban, amely a perzsa irodalomban jóképű férfiairol és ügyes íjászaírol volt ismert (Wolff 1965, 291).

10. A Föld, hogy középen ne gyengüljön meg,
a tenger és a szárazföld, a kő és a hegy horgonya lett.
Midőn az ég hajóját hajóvá tette,
a szigetek a tengerben kivirultak általa.
..... száz oszlop nélkül
az ég ernyő felette, oszlop nélkül.
A fenn és a lenn e képzetétől
a sok csillagtól van lezárva és kinyitva.
Összekeveredett a világban a sötétség és a fény,
amiatt jelent meg a fehér és a fekete.
15. Az éjt és a nappalt egymás után
úgy engedte szabadjárá,
Hogy az Elszámolás Napjának utolsó estjéig
ne találjanak nyugalmat a folytonos kavargásban.
Mikor a Világ Öregje e forgást meglátta,
mosolyra fakadt a feketén és a fehérén,
Abból a mosolyból fakadt a hajnal fénye,
a sötétség egy pillanat alatt világossággá változott.
Miként tündökölt a napfelkelte,
ráragyogva a hegyre és a síkságra!
20. Nappal és éjjel, minden reggel és este
mint a kerék, forog a világ az ég.
Benne felosztott az idő és az óra is,
a percek, a napok, [egészen] az atomokig <is>.
Értékük szerint a javak és a dolgok tökéletesen
megjelöltettek, mint nemes és mint nemtelen.
Mindenki előtt öröktől fogva
meg van írva titkon tettének sorsa.
A „dicsőség Istennek” révén az első elrendelés óta
megnyitották nyelvem a magasztalás keresésére.
25. Sorsomat, az igaz hit alázatosait, óh Istenem,
megjelöld a lā illāh kezdetétől fogva.
Lelkemmél és szívemmel, a „nincs más isten” tanúsítóival
megköstoltattad a szerencsét, a dicsőséget és a jólétet.
Gyarapítottál az ész és a tudat koronájával
testemet a boldog Gábrriel⁸ bőségének díszruhájával,

⁷ Az elterjedt iszlám mitikus világkép szerint a világot hét ég és hét föld alkotja. A föld vizen, a víz egy sziklán, a szikla egy bika hátán, az egy kamkam-on (jelentése ismeretlen), az egy halon, a hal a szélen, a szél pedig a sötétség fátylán áll. Innen a jelen szövegben, illetve a klasszikus perzsa irodalomban oly gyakran előforduló „az égtől a halig” (az samā tā samak”), illetve a „Holdtól a halig” (szójáték: az mäh tā māhi) kifejezés, „az ég és a föld között”, illetve „világszerte, mindenütt az egész világon” értelemben.

⁸ Gábrriel (arabul Jabrā'il vagy Jibril) arkangyal a poszt-biblikus judaizmushoz, illetve a kereszténységhez hasonlóan az iszlámban is fontos szerepet játszik. Ő az, aki lehozta az égből a Koránt (ld. Korán 2 : 97). A próféta életrajzai szerint Mohamed állandó tanácsadója és segítője is, aki megtanította a prófétát a rituális mosakodásra (wudū') és az imára (šalāt), vezette a prófétát annak mennyei útján (mi'rāḥ) stb. Alakja később mesemondók történeteiben is megjelenik.

- Összerendezted érzéleteimet,
 <röviden> amelyek megvédenek engem,
 Annyira, hogy fuldoklom a jótett tengerében;
 hálát nem mondok: hol van az összes kegy?
30. Azért, hogy általam használtasson a vétek
 a kegyek előtt részedről megsokasított.
 Mily kellemes! A megbocsátás régi hajóján
 újra elérem a bűnbocsánat partját.
 Istenem! Tartsd távol szívemtől a politeizmust!
 Lelkemet az egyistenhitben tartsd fényesen!
 Érzéseimet ne kavard fel!
 Erős alapzatomat ne rengesd meg!
 Védd meg eszemet a dév képzelgésétől,
 gondtalanul ne csalhasson és ne ámíthasson!
- [2b] Hitetlenséggel ne keserítsd meg ínyemet,
 ne piszkold be serlegemet azzal a méreggel,
 ízlelésemet hálával édesítsd meg,
 a lélek papagája rágjon arról cukrot majdan.
 Istenem, Istenem! Az Isten fényében,
 a mennyben és a szférában, a magas égben,
 A Föld és az Ég írotáblával és írószerszámmal
 angyalok csapatával, hírnökök lelkével,
5. Megsértettem a Küldötteket, a legnagyobb prófétákat
 – Neki, nektek Allahtól békesség! –
 A hívőkkel a választott négy leszármazott
 az *ummā*-val, a meggyőződésekkel,
 Mert midőn a lélek madara felröpülni szándékozik
 a legmagasabb Paradicsomot kívánja,
 A haza irányába oldja meg szárnyát
 egymás után üresen hagyja a testet.
 Azon a paradicsomi lakomáján nemesen
 bocsáss meg, mert a Paradicsom az ő helye is.
10. Megmenekültem a pusztulástól, melytől száz bántalom ér engem,
 ne kösd meg nyelvemet az egyistenhittől,
 Mert közel is van, s távol is ettől a test és a lélek,
 a két dolog asztaltársként van összekötve.
 Mi a lélek és mi a test? Mindegyik tagokból és hajszálaból áll,
 ne legyenek tudatlanok a Róla való elmélkedésről.
 Ha minden szavad olyannak mondják, mint a nyers vas,
 és élet szavadnak egy pillanata,
 Alázatban növeld a kegyelmet,
 nehogy önteltség miatt ne következék be!
15. Alázatban ne légy dölyfös a jótettedtől
 ha a Királyt megszabadítod a terhétől
 Úgy üsd azt, aki porban és megalázottságban
 van, [hogy] jobb neked a halál az életnél.
 Istenem, adományozz Loqmânnak megszabadítást
 tökéletes hitből a halálban s az életben.

- Úgy a monoteizmussal ne fejezd be részére a dolgot,
mert a Földben is megvan neki az a jel.
Adj óh pohárnok áttetsző borral telt kupát,
az értelem lámpását gyújtsd meg,
20. Lelkemnek és testemnek étket és erőt adj,
a mindennapi betevő falat gondjától szabadíts meg engem!

A bölcsen beszélők dicsérete

- A bölcs főnixet királyian imádd,
mert a Föld alatta olyan, mint tollnak a szárnya.
Mikor az értéktelen dolgok fölött repül,
a Capella csillagnál feljebb kering.
Semmilyen akadály nincs a számára,
örömben fentebb az égnél és az emberiségnél.
Ilyen szárnnyal a tudományok közül mindegyik,
ha túljut a [paradicsomi] lótuszfán,⁹
25. Érzékei belülről és kívülről az Istent
mutatják neki; mindegyik az ő jóakarója.
A kinyilatkoztatás fényében megelélik az utat,
a Nap és a Hold, mint Kismedve csillaga, előttük jár.
Miféle fény a Boldog Hírnök¹⁰ üzenete?
Eljuttatják az okosak eszéhez.
Hasonló üzenettel az értelmesek (ahl-e del) szívét,
a szót ritmikussá teszik és a beszédet kellemessé
Gondolatban lefordítja a nyelvet,
esze révén elterjeszti.
30. Nyelve és szíve tiszta, esze éles,
az egyistenhitet és az örökkévaló Istent emlegetik.
Mindent, amit az Isten jótéteményeiről mondanak,
leírja a toll az Isten kegyességét.
Nem sietnek el egyszerűség határától,
kivéve a bűnt és a hitványságot.
[3a] A jótól eszméletüket veszítik és siránkoznak,
szétszaggatják a dolog módját.
Okos bölcssek, bölcs szív[ek],
jöllehet fennköltlen gondolkodnak,
Saját elképzeléseik után futottak
senkire nem hallgattak az észen kívül.
A prófétákat nem követi senki,
összevissza hajlonganak a gondolkodás elől.
5.
a monoteizmust a hagyományozás révén bebizonyították.

⁹ lótuszfá (arab sidra): a legfelsőbb Paradicsom végében található fá. Az iszlám mitológia szerint a Paradicsom legnemesebb helye.

¹⁰ Boldog Hírnök: Gábrriel arkangyal (ld. 8. jegyzet).

A nem és az igen közötti vita sokaságát
nem tettek különbséget új és régi között.

Mikor a pontból és vonalból értesültek,
az égi szférákba siettek.
A világ kiteljesedésének három dimenziójával,

10.

Mindegyiknek kialakult egy formája.

mindegyik
Tökéletességet szereztek.

15.

mintha kinyitották és becsukták volna

fülüket befogták és lakatot tettek a szájukra
A külső formától a lényeg felé lépdeltek.

..... útmutató
..... a mulandó világ láthatatlanná vált.
..... a világban
hol találsz sírjukról is jelet?

20.

Olyan csapat, akik a šari'a és az út emberei
lemondtak a (del o dide begrefte az ...)
Dicsőítve minden prófétát név szerint,
Ádámtól az utolsóig békesség nekik!
Értesült a

A métékletesség útja a tudásban és a tettben [van],
az irigykedés elvette a hamisnak a lélekzetét.
Minden éjjel nappal engedelmes, a Teremtőnek,
uralkodás a jelszava.

25.

A keresés lovát az égig szöktetve
felülmúlta nagylelkűségben a királyságot és az angyalt.
Feljebb ment, mint a függöny fátyla,
közel a parány az ég forrásához.
Milyen az ég és milyenek a csillagok?
Attól a tűztől a kő viaszhoz hasonlónak vált.
.....fényétől

És azon korongok nyomából a földön
minden náhiye (körzet) dihkánjai aratnak

30. Mi a korong? Sárkány neki a győzedelmes ég
megnyugodott a fogoly nappal és éjjel
Elfogva nem eszik többé,
talán olykor olykor a Hold korongjából.
A hívők közül mindenki olyan, mint a vén égből (?)
Állandóan böjtölt a világos lelkű
Összetört a szférákban egy korong, mint a Hold.
.....
Becsapva (na-xorde helyett be-xorde)
egy falat árpakenyérrel végzi be (borde sar).
[3b] A földre helyeztél, és világos szívű,
őszinte lett a szerencsés szolga.
A levegő seregét
a zászlót magasabbra emelte a lótuszfánál.
Kutatásban és tanulmányozásban, és állításban és tagadásban
legyőzte a helyes véleményűeket (arbâb-e rây).
Mikor kiderült a feltámadás csodája,
megalázta vitában a filozófiát.
5. A helyes hitben imádkozott,
nem tért le az igaz útról.
Az ösanyag (hayulâ)
.....
Elgondolkoztatta a világlátottat,
láthatóvá téve az egyetlen lényeket (jouhar-e fardrâ).
A dolgokban úgy osztotta el a hipotézist (farž),
hogy egy atomot 10 félre vág ? (ke yek-zarre-râ karde dah nim farž)
Míg Istenről beszélt (be-goftâr-e haq tâ gošâde noṭaq)
a hit népe
10. Isten megismerése miatt fejezd be a beszédet,
úgy [ahogyan] adott ... rendet és fegyelmet.
Ha annak értelme, amit mond, allegorikus
.....
.....
a bőr alól bizonyosan nem látszik ki az agy
.....
.....
Nem tudod, hogy szentek életéből
meg lehet-e találni a szentek engedelmességét.
15.
.....
Bánatos és nyugodt, gyenge
clszökik az emberek elől a kincstárba és a partra.
..... szerénység és jólneveltség
.....
.....
.....
.....

20. Arca elé húzta a szándék fátyolát,
elrejtette a szándék kolduscondrájába.
.....
..... és tűrőképességében mint az Elbrusz hegye,
fontosságában és méltóságában a földhöz hasonló.
Mikor reggel a tisztaságtól feilélegeznek,
meglágyul attól a kő és a vas is.
Ha éjjel a hajnal irányába néznek,
megjelennek a fénylő Nap nyomai.
25. Ha a porban meglátnak egy utat,
attól a portól az arany olyan lesz, mint a bölcsek köve.
Csodás jel nekik Isten a próféta szavával,
összes imájuk meghallgatásra és elfogadásra talál.
A csodálkozás idején sírjuk
az igazhívők segélykérő helyévé vált.
Noha széles a fohász földje,
azután az ég elfogadja elégedetten.
Király, ha magasztalásod az égig ér,
előterjesztés végett a páratlan palotába viszi,
30. Elfogadást nyer mindazon szolgálat,
amelyet őszinteséggel és alázattal teljesítenek.
Abban egy a mérték a király és a koldus számára,
a vezetés Istentől áldott legyen.
A filozófiának ezen az úton kevés értelme van,
mint a fénynek, mely a bayram¹¹ tűzéből való.
A prófétát ismerő ember malasztja,
A *Kamaskuh* (?) fényéből vesz kölcsön a Nap (*ze nur-e kamaskuh
mehr eqtebâs*)
- Mi a tiszta *Miškāt*¹², mi a gyertya és a kötél?
Isten lényegében világos vezető.
- [4a] Kétségtől és feltételezéstől mentes e beszéd,
egyértelmű kifejezést és páratlan sort tartalmaz.
E páratlan fénnnyel a hit népe
a bizonyosság istenének lakomáját keresi.

¹¹ Bayram (arabul 'īd) „ünnep”: két mohamedán ünnep neve. A török büyük bayramot vagy kurbân bayramı-t (arab 'īd al-kabīr vagy 'īd al-qurbân), azaz a „nagy ünnepet”, avagy a „feláldozás ünnepét” a muszlim időszámítás szerint minden év dū 'l-hijja hónap 10. napján tartják, amikor is a mekkai zarándoklaton részt vevő zarándokok Mina völgyében, az otthonlávók pedig otthon végrehajtják állat (juh, teve vagy szarvasmarha) áldozatukat. A török küçük bayramot (arabul al-'īd al-şğīr) azaz „kis ünnepet” şawwâl hó elsején, azaz a kötelező böjti hónapot, a ramadānt követő hónap első napján tartják, amely a böjt megtörésének ünnepe. A gyakorlati életben ez a nagyobb ünnep a kettő közül.

¹² *Miškāt al-maşābih*: a Mohamed prófétáról szóló hagyományok (hadiszok) egyik gyűjteménye, a perzsiai hadisz irodalom széles körben elterjedt, gyakorlati használhatóságáért kedvelt, de nem mindig megbízható terméke 737/1336-ból. Szerzője al-Xatib al-Tibrizi (Brockelmann 1943, 448.).

- Gyere fényes természetű okos,
fogadj el jótanácsot a nemesektől!
Istent keresd a šarī'a vezetésével,
mert köntösének keresésében van az alapelv és a szabály.
5. A šarī'a ellenében egy szót se szólj,
tudd róla, bizonyos a társaság megélénkítése (rounaq-e anjoman)
Isten ismeretében mindig légy boldog,
légy mentes attól, hogy rosszat szólsz rám.
Ha bölcsességedben legyőzöd a Portát,
miként Loqmân, csakis a helyes úton menj.
E veszélyben a gondatlansággal szemben ne gyakorolj könyörületet,
bizalomból hiábavalóan ne kövess el gondatlanságot.
Mert illik az észnek, mely az egyenes utat járja
hogy tévedésből kútba essél? (?)
10. Tartózkodj az ördög kételyétől, tartózkodj
a félelemtől és a varázslattól ezen az úton!
A hamis dicsőség miatt
.....
.....
.....

A beszéd dicséretéről szól

- A vers faragója elmerült munkájában (?) (ğazâl-e soxan gašt tâ nâf ċin)
.....
..... ben a lélek hol pihent meg?
.....
15. be har del ke ?benmud meysal gazand
.....
.....
a től megtalálta vágját
Vadászatán az ész tollának utat nyitott,
.....
..... a képzelet karavánjával
a boldog példájú természetének parfümjével.
A történet menyasszonya attól díszítetett fel
mint ... a mósusz ...
20.
.....
Mi a mósuszzacskó, mi a mósuszmirigy, mi a tatár mósusz?
a dolgok sikere van a szóval.
A beszéd
Abban a (daru xâme kebrit-e aḥmar bovad)
A szó a beszéd fényes gyöngyének tengere
a kagylók gyönggyel vannak teli a beszéd tengerében
A beszéd környezetének ne keresd gyökerét és alapját,
nincs határa a beszéd környezetének.

25. A beszéd a ragyogóbb Napra utal.
 A szószék feljebb hág mint a Nap. (arâtar ze mehr pâ-y-e menbar zanad)
- A beszéd szilárd alapja tartós,
 a beszéd daloló kezdet és elő.
 A beszéd a nyelven a szív útmutatója,
 az ékesszóló azzal eléri célját.
 Ha Isten nem vezet,
 mikor részesül valaki a beszédből?
 A boldogok istenismerete ellentmondás nélküli,
 a vezetés fényében van a tiszta és a szeplőtelen (pâk o şâf).
30. Hol van a hit fénye, mely ragyogóvá vált,
 a vezetés fényétől csillogóvá vált?
 Az a fény, amely az iszlámtól és a hitből támad,
 a két világban biztosan attól van a növekedés.
 Amikor a gyermek az anyaméhéből arcát sorsa felé fordítja [megszületik]
 természetéből fakadóan muszlimként jön a világra.
- [4b] Isten őrizz a hitelenségtől és a társítástól,
 a zoroasztriánustól és a zsidótól a kolostorban és a zsinagógában.
 Anyját-apját kövesse mind,
 hogy Isten imádatából a zsinagógában osztályrész nélkül maradjanak.
 Oly hitelenségben ha elfogadják a harácsot,
 s teljesítik a sarcot (sâv) és az adót (bâj).
 šarîcát az engedelmes népnek úgy
 a rablás kárától biztonságban szabja ki.
5. A dzsizje miatt ellene lázadni kezdenek
 a hit szultánja ellen harcolnak és lázonganak.
 Vallásilag kötelező és elengedhetetlen a hitharc (gazâ) és a szent háború
 (jihâd),¹³
 mert szembe kell szállni az engedetlennel.

A történet kezdete

- Ezért az országhódító sahinsah,
 az igazságos szívű boldog Szulejmán,
 Mikor megszabadult Bâyezid lázadásától
 megpihent a szultáni trónon.
 a trón feldíszítésében

10.
 a trónon és a világ dolgán tartotta fülét.

¹³ A továbbiakban a gazât hitharcnak, a dzsihadot szent háborúnak fordítjuk. Ez utóbbi a hagyományos értelmezés. Az iszlám területének növekedése, az iszlám hit terjedése a múltban többnyire – bár nem kizárólagosan – fegyveres úton történt. (Mára a kard által is történő terjesztés helyett a meggyőzés került előtérbe, s az általánosabb értelmű fordítás a „terjeszkedés”; Khadduri 1956.)

-
a hírekre törekedett, mint a gyöngy a kagylóban.
A dívánban, mikor igazságosságba kezdett,
figyelmét az imaszőnyeg felé fordította
.....
nem szabadult meg a hitharc gondolatától.
Ha nézelődni mentél a rózsakertbe,
a hegyet és a síkságot megnézni mentél.
15.
.....
Hírt kaptál a ról
amely a tenger, s olykor a szárazföld szélén van,
.....
.....
.....
20. hogy ne gyakoroljanak zsarnokságot
.... amikor zsarnokságot és hiábavalóságot (heyf) talált,
megbüntette, karddal levágva.
Az elnyomók elbocsátásában és ellenőrzésében
nem állt meg.
Parancsa utasítás jó cselekedet végrehajtására,
tartózkodott a rossz cselekedettől.
A nép vágyain örködik,
fél az elnyomott jajától.
Az elnyomott, kinek kebléből sóhaj szakad fel,
a világot befeketíti.
25. Az alsó szféra attól a haltól a Holdig
elsötétül a sóhajnak attól a tüzes füstjétől.
Amikor az igazságos szultán az igazságosság oszlopcsarnokában
meggyújtja az igazságosság Szaturnuszának gyertyáit,
Az ég felemelkedik az igazság forrásából,
a felhőktől lejjebb száll a sötétség.
A sötét éjszaka ragyogva kivilágosodik,
s hajnalban a Nap tündöklése láthatóvá válik.
Az igazságosság ékszere az ég alatt van,
az éjszaka és a nappal ragyogóbb a Holdnál és a Napnál.
30. A királyok (šahrân) koronáját igazság, igazságosság
díszíti és ékíti, kétségtelen,
Khoszrou¹⁴-nak és nevének sok jele van,
hallhatatlan lelkületén legyen Nusírván.
Feje és koronája a földbe került,
igazságosságának kapuja örökké ragyogó.
- [5a] Mivel mágusként ez volt a neve,
nem illik a bűn a muszlimhoz.

¹⁴ Khoszrou Anusírvân (Nusírván) I. Khoszrou [539-571] szászánida király, akit a későbbi hagyomány elsősorban igazságosságáért dicsért.

Ha az °Osmân-ház szultánjairól
beszélek, növekedik a szultánok nemessége.

**Hogyan ment a salamoni természetű szultán ésajtotta végre
az igazságot az igaz šarīc a szerint**

- Hallottam, hogy egy napon farvardin¹⁵ hónapban,
az igazságos szultán, szíve a hit menedéke,
A kerti szerájából a sétányra ment,
hajóra ült a tenger és a szárazföld szultánja.
5. Kétfelől (do ruye) evezős rabszolgák
dobtak tüzet a víztengerbe,
Hogy a víz felcsapódott attól <az eseménytől>
porszemcse a tengerből a levegőbe,
A hatalmas és erős hullámveréstől (?ze bas hamle-ye jamle bâ farr o yâl)
hajója gyorsabb, mint az északi szél.
Olyan gyorsan indult útnak a hajó,
hogy próbaképpen a világ menedéke szultán,
Ha nyilat lőtt volna egy kacsába,
a hajó a nyílvezzőnél is gyorsabb lett volna.
10. Így a hajó a tengeri út céljából (az pey-e seyrogašt)
egy pillanat alatt elhaladt Galâta városa mellett.
S onnan a dâr ül-sinâc e ba¹⁶ ért,
a hajóból és a tengerről a partra lépett.
Ahol az országhódító szultánnak
egy rózsáskertje volt, a Paradicsomhoz hasonló.
A tengerpart és a gyönyörű szép rózsakert
a tengeren útba esik a szép Eyyüb¹⁷ felé.
A sokasággal egy szerencsés csillagzatú (tâleci), a szultán arrafelé indult
mert Nagy Sándortól örökölte ő azt.
15. Bejött a Paradicsomhoz hasonlatos kertbe,
kikönyökölt, mint a rózsaszál a vörös brokátón.
A palotájában megpihent egy pillanatra,
időben megjelent és megörült.
Különféle ajándékot húztak elő <folyton>,
felvidult attól a hit szultánja.
- [5a] A madártól és a haltól, az ételtől és a kebabtól,
folyamként ömlött a köszönet itala,
Az udvaroncok hadával együtt boldogan és megértéssel
vették ki szívük vágyát a boldogságból és az italból.
20. Az időjárás és a tengerpart mérsékelt volt,
a balkon (šah-nešin) ajtaja is patakparton.

¹⁵ farvardin: az iráni napév első hónapja (március 21.-április 20.)

¹⁶ dâr ül-sinâc e szó szerint a „művészet háza”. Úgy tűnik, a szultán egyik kertjének a neve a leírás alapján Eyyüb és Galata között. (Szulejmán kertjeiről ld. Atasoy 1992.)

¹⁷ Eyyüb: Isztambul egykori elővárosa, ma városrész az Aranyszarv-öböl partján.

A zefirosz szőnyeget terített a földre.
a réten jázmin és törökjázmín nőtt (čaman-râ saman rafte bâ yâsmin),
A sok friss liliomtól és vadrózsától
összenőtt, mint a fehérmályva és a porcsin.
A zöld mező szövött szőnyegeket
vetett a szultán útjára,
Bársony rózsák rejtik el a partot és a követ,
szőnyeg lett a hétszínű bársony,
25. Asok harmatcsepptől teli van a tulipánoskert,
harmóniában a műért a tűz és a víz.
A bazsalikom illatától azon a vidéken (sarmazin)
a levegő a kínai mósuszt ámbrával szűrte át (be-^sanbar havâ bixte
mošk-e čin),
Az árvácska a kertek és a villák környékén
beparfümözte a világ orrát,
A rózsakertben orgonavirág illatozott (rixte?),
rubint és [gyöngyöt] egyesített,
A jázmint takaró alá rejtí a rügyet
megcsókolva a boldog szultán kezét,
30. Könyörgésre nyitva beszédes nyelvét,
elrejtve a szultán elől a helyzetet.
Mert óh rügy, ajkaid a kapud túszaí,
egy Salamon teljesítve parancsodat,
Ha a jó a fájdalom elől elrejtí az ajkát,
tavasz van és egy pillanat alatt kinyílí jó.

[5b] *Az 5b old. egy miniatúra.*

A szultánt a kertben ábrázoló illusztráció felírata a következő:

A te parancsodra törekedjen a világ,
boldogságod szőnyege örök legyen!
Ha egy pillanatra elér hozzánk a szultán kegye,
a tisztaságtól mint a rózsza kivirul arcunk,
Azonban a hárem üvegei mögött (vali bâz dar šîšehâ-ye hejâb)
tejben-vajban fürdünk (be-mânim qarğ-e ^oaraq čon golâb)
Mert mi a szultán rózsakertjének bimbója vagyunk,
a szultán küszöbének felövezettjei vagyunk.
5. Nem oldja meg a csomót a szultán képének sóhaján kívül semmi,
nem jön létre ezen a vacsorán.
Amikor a szultán tudomást szerzett a rejtett titokról,
sóhaj röppent fel bimbóhoz hasonló ajkáról,
Kinyílt a szíve bimbója és megörült,
kegyétől egy világ rózsakertté változott.
Attól az örömtől a szultánnak megsokasodott mosolya,
kinézett a kertajtón kívülre,
Szeme meglátta a legfelsőbb Paradicsom nyomait,
elrecitálta a „Teremtő legszebbje”-nek versét (be-xând âyat-e ahsan
ol xâleqin).

10. A Legmagasabb Portáról bement,
minden zegzugát bejárta, (be-har guše bonmude seyr o gozar)
A szolgálatban magasak és kecsesek (sahi-qâmatân),
Szulejmán körül tündérként álltak sorba,
Mindegyik tetőtől talpig feldíszítve,
brokáttal s aranszövettel vannak díszítve.
Sokan, mint a boldog szultán sziláhdárja¹⁸
és mint csokadárja¹⁹ rikábdárja²⁰
A vörös (golgun) janicsársapkába (üsküf) aranyat varrt,
midőn a Nap a pirkadatban felemelte arcát.
[6a] Sokan a lakomának azon a helyén vitorlába
öltöztek, mint az újhoid hálósipkába (?).
A mellükön két kezüket illően
öt szolgálván összefonták, összecsücsörítették a pisztáciás ajkukat
Az éj és a nappal az orcájuk és a hajuk,
a Hold és a Nap a homlokuk és az arcuk.
Orcáján és álla pihéjén és szépségfoltján mind ezüstöt hord,
mint a Plejádok az a Hold a holdsugáron.
5. Ledobott két jácintot orcájáról,
kalász lett a fénylő Nap helye,
Sóvár szemekkel, szempillával és szemöldökkel,
törökök íjásának nyílvesszeje kezében,
Homlokuk szégyenükben és bűnbánatukban ráncsal teli,
nyílvesszőtől taláztatva, nem menekülve,
Mert a szőrszálhasogatástól gáncsoskodóvá válsz (čo az yorde-bini šavi
nokte čin)
- két rózsza között jázmin bimbója.
Egy ládikó, s benne számtalan ékszer,
nyíltan és titokban a teremő kegye,
10. Egy pont, ritka, a neve száj,
köztük kevés a szó közben,
Ékszer a szájban és nincs száj, [olyan mint az övé]
öv a derékon és nincs derék [olyan mint az övé].
(talán ze čah-e doqon sib-e qabqab be-did?)
száz jó híre van annak a dolog boldogulására.
Méretéről és magasságról mit mondjunk hát,
hosszú a történet gyökere, hosszú.

¹⁸ sziláhdár (törökül silâhdâr): a szultáni szeráj egyik magas rangú tisztségviselője, a szultán fegyverhordozója. A tisztség 1830-ig állt fenn (részletesebben ld. Uzunçarşılı 1945, 342-348). A sziláhdár jelentette a török zsoldos hadseregnek azt a hadtestét is, amely járulékos feladatként háborúk idején a vonuló sereg előtt haladva az utakat, a hidakat rendbe hozta (Uzunçarşılı 1944, 148-150).

¹⁹ csokadár (törökül çokadâr vagy çuhadâr): ruhagondozó. A szultáni szeráj rangban harmadik tisztségviselője, a szultán kabátját feladó, azt rendben tartó személy (vö. Uzunçarşılı 1945, 348-350).

²⁰ rikábdár (törökül rikâbdâr): a szultáni szeráj rangban negyedik tisztségviselője, a szultán lábbelijét feladó, azt rendben tartó személy (vö. Uzunçarşılı 1945, 350-351).

- A szultán és azon sudártermetűek között
a különbség [akkora, mint] ég és föld között.
15. Mert termetben és magasságban akkora mint a hírneves,
nem volt, és nem fordult elő száz korszakban.
A délutáni imaidő elmúlása után
a szultán ismét hajóra ült,
A tengertől a szeráj felé lépdelt,
szerencsés csillagállásban állt a Nap.

**Hogyan tért vissza a szultán, az igazságosság eszköze,
és szerzett tudomást az ártatlan megöletéséről**

- Miközben ment a tengerpartról,
az egyszerű néptől hallotta az a boldog szultán (šah),
Hogy valakit a kocsmában a városon kívül
igazságtalanul megöltek a sors forgandóságából.
20. A szultán, a veleszületett igazságosságból, amely megvolt benne,
hozzákezdett annak ellenőrzéséhez.
Bejött a palotába <menvén>,
hálát adott az édességeket és nyalánkságokat tartalmazó terítékért.
A kötelező és szükséges ima és fohász végett
lepihent az elegáns vánkosra.
Egy két óra múlva amikor a szultán, a hit menedéke
alvás miatt kijött a hálóból,
Hajnalig könyörgött Istenhez,
hogy a sok hős istenfélő legyen,
25. Mikor felkelt a fénylő Nap,
az út vezérei megtiszteltettek,
Az [állam] oszlopai (arkân) a szultán palotájába mentek
‘Osmân törvénye, szokása és módja szerint.
Mindegyik délcegen lépdelt a dívánszerájba,
az igazságosság érdekében helyet foglalt (gostarânid jây).
Azon a krizolitszőnyeges helyen
sort állt a janicsárság boldogan.
A szélsebes sereg vezíre és feje
tisztá természetű szerencsés ifjú,
30. Naphoz hasonló teste a jólelkűség fényébe kerül,
léte a jólelkűség megjelenésének helye,
A sok közül, akiknek a csillaga nemességtől felragyogott,
a szolgálata miatt a szultán közelébe került.
A magas természetű szultán jó külsejével,
minden munkájában nagyon hitt.

[6b] **Hogyan ment a janicsárok agája²¹ az ítéletek előterjesztése céljából
a díván napján a vezírek és a hatalmasok előtt**

- Mint ahogyan a tiszta hitű szultán vélte,
annál is dicsőbb volt az aga.
Megparancsolta, hogy megkülönböztetett módon,
különleges szabadsággal jöjjön az előterjesztésre.
Ami e hatalmas dinasztia törvénye,
úgy volt az régi időktől fogva,
Hogy a janicsáraga – ismeretes, –
mindenkinél gyakrabban járul a szultán elé.
5. Előterjeszti a janicsárság helyzetét,
és kimegy méltóságteljesen (az rah-e sarvari)
Azután megy a kádiaszker²²
a világiak szükségleteinek előterjesztése céljából.
Midőn ezek kisietnek az ajtón kívülre,
A vezírek lépdelnek egymás mellett,
Ahogy az ‘Osmānok szokása <diktálja>
– hogy gyarapodjon igazságosságuk és elfogulatlanságuk!
Abban a pillanatban a legszerencsésebb úr
kilépett a szolgák közül a szultán elé,
10. Termete kecses, mint a sudár ciprus,
külseje mint a királyi kert pávájáé.
Lassan lassan az ajtóig ment,
meghajolt mindegyik előkelőség előtt,
Egy ideig ott méltósággal várakozott (tkp. erőt mutatott),
hogy az ajtónállók főnöke utat nyisson neki.
A palotából a hárembe ment,
hódolattal földig meghajolt,
Mikor hódolatot mutatott be a szultánnak,
nem az ítélet előterjesztésével kezdett.

**A világ központja szultán tanácskozása a fontos törvény ügyében
a szerencsés agával**

15. Így szólt (be-farmud) a szerencsés szultán:
„Óh hírneves Ahmed,²³ a fontos
? és tiszta szívű,
minden jó tulajdonságod kellemes.

²¹ janicsáraga: a janicsárok parancsnoka a török hadseregben (Uzunçarşılı 1943, 177-191).

²² kádiaszker (törökül kâz i'asker): „hadbíró”, az oszmán vallási, igazságszolgáltatási rendszer élén álló (azaz a šarī'a szerint ítélő) két legfőbb tisztségviselő, a ruméliai (ez a jelentősebb) és az anatóliai hadbíró címe. Székhelyük Isztambulban, a szultáni dívánban volt, I. Szulejmán óta a şeyh ül-islámnak (az isztambuli muftinak) voltak alárendelve. (A mufti, törökül müfti, minden kádi udvarában megtalálható hivatalos tanácsadó, „tanácsos” volt, aki jogi kérdésekben véleményt, törökül fetvâ-t adott a kérelmezőknek. Uzunçarşılı 1965. 151-160.)

²³ Ahmed

Szolgálatodért örökké hálás vagyok,
veled van Isten segedelme.

Milyen a külső helyzet, mondd
hogy szükségessé váljon számunkra a kutatás”.

Eképpen válaszolt: „Óh hit szultánja,
az idő és a föld ura,

20. Az országokat megnyerő igazságosságtól a hegy és a síkság,
miként a Paradicsom, egyként virágzik.
A nép biztonságban és a hadsereg készenlétben,
a világ dolga kész, hibátlanul.
Az angyali természetű haragjának hatására
istenfélő öreg és fiatal, hónap és év.
Kész a janicsárság a szent háborúra
Ke ysari²⁴ vára miatt, és a tartományok legyőzése céljából.
Éjjel és nappal Istennek engedelmes mindenki,
az egyistenhitben tökéletes szúfi mind.
25. Az egész sereg erőtlől duzzadó, egy elefántot is elhajít,
a világ nem nyugtalankodik az erőszakos lázadástól.
A horizonton csillognak a kegy fényei,
a nép szíve fénylik a kegy hatására.
Az európaiaktól Irán országáig,
és onnan Turánig és Kína határáig,
A királyok magas portádon szolgálóhoz hasonló,
engedelmesek és parancsra készek és lelküket odaadók.
Isztanbul és környéke kiváló,
a szultánhoz száz ilyen trón méltó.
30. A szultánhoz könyörögnek a tartományok lakói,
– hogy legyen királysága örökkévaló!”

[7a] *A 7a oldal felső része – feltehetően 16 sor – le van szakadva.
A megmaradt szöveg így a 17. sortól kezdődik:*

Véget ért az ifjúságom

.....
.....
.....

Elvettem benne a pártatlanság magvát,
hogy elfeledtetett Nuširvân kora.

20. Ha egy mag [is] kinő az igazság vetéséből,
nekem elég termése a túlvilágon.
Adja meg (sazad) Isten a Paradicsomban ennek a vetésnek a fizetségét,
tartalékolja kegyének halmát,
Mert az uralkodás (xelâfat) dolga eléggé nehéz,
igazságosságban elfogulatlan vagyok vele szemben.
Ne legyen, hogy az igazságosság, tiltott módon
jöjjön a kincstárba nemes és nemtelen részéről.

²⁴ Kayseri vára: az ókori Caesarea Közép-Anatóliában (vö. Özdoğan 1948).

- Ezután Istennel kötöttem ilyen szövetséget,
 hogy míg életben vagyok e korszakban,
 25. Ha például bort iszik a bölcs,
 elválasztom nyakától a fejét.
 Ne legyen egy pillanat késlekedés sem e dologban (qessse),
 mert a világ dolga keserű és fortély ettől.
 Ismét így szólt az aga a szultánhoz:
 „Oh, Isten manifestációja és Allah árnyéka
 A lármától nem marad biztonságban a szultán,
 hacsaknem gyökerét a szerencsétlenség tépi ki a földből.
 Mentessze a világot a tisztatlanságtól,
 ahogyan a szőlőt megfosztja a venyigétől (če anğur az tāk xâli
 konad).”
30. A szultán szándékában igyekezett, (morâdrâ šetâbeš nomud)
 mindent elfogadott tőle, amely szándékában állt.
 Megörült a szerencsés beszédnek,
 mikor végül az egyik vezír dicsőítésbe fogott:
 „Szemedben most a horizontok trónja van
 boltíve a világon szerencsés csillagzat alatt van”
 Istenem, életkora és szerencséje gyarapodjon;
 a szultán ajándékaiból óhajt örökké,
 Az igazságot osztó [Isten] segítségével „hogyan és hányat” nélkül,
 kegyéből egytől egyig részesüljön a világ.

[7b] *A 7b oldal udvari jelenetet ábrázoló sérült miniatúra, felirat nélkül
 (a lap felső fele hiányzik)*

[8a] *A 8a oldal egy miniatúra.
 Az udvari ceremóniát ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

- Ilyenformán ment a parancs Âsaf-hoz;
 a vezírek hatalmasan és vágyódva kiléptek,
 A jelentéstétel után távozni szándékoztak;
 akkor lépett be a katonák bírāja,
 [8b] Hogy bárkit, aki azt az illetőt megölte,
 társaival együtt adják a kezére.
 Bement akkor a hárembe <a szultán>
 estétől hajnalig imádkozott.
 Étvágytalan és álmatlan lett annak a megöltnek a gondolatától
 az imaszönyegen napfelkeltéig.
 Kötelessége és kötelezettsége miatt magányosan imádkozott,
 Isten palotájában terjesztette elő kérését:
 5. „Oh Uram, a Válasz és a Kérdés Napján
 hogyan szabadítol meg engem ettől a bűntől?
 Az ártatlan[ul kiontott] vér nagy bűn,
 palotád koldusa a nagy király.

- A világ elsötétül ilyen zsarnokságtól,
 mikor világija meg ezt a nagy sötétséget a hit birodalma?
 Istenem! A zsarnokságnak ezt a sötétségét te
 tedd világossá az igazság fényével!”
 A fohász után tenyerébe temette arcát (ze bād-e doʻâ panje dar rox kesid)
 az Úrtól megkapta az elfogadás jó hírét.²⁵
10. A szultán lélegzetétől kivilágosodott a világ,
 láthatóvá vált a tiszta reggel <nyoma>.
 Arca fényének forrásával lemosta az eget,
 a horizonton ragyogva felemelkedett a fényes Nap.
 Az igazság házában a boldog szultán
 újra méltósággal és tekintéllyel lépdelt.
 A vezírek a szultán dívánjába jöttek,
 öfelsége palotájába jöttek.
 Leültek az igazság és a jog trónjánál,
 elhelyezték az előkelőségeket és a méltóságokat.
15. Közülük a kocsmában züllőt,
 sok gonoszat láncra verve
 Hozott a szubasi²⁶
 a kádiaszkerhez menvén
 A jog előírása szerint, Isten parancsának megfelelően
 sorban feljegyeztetett beismerésük,
 Elmentek a parancsok elismertetése és kiterjesztése céljából,
 boldogan mentek jelenteni a szultánhoz.
 Megmutatták a jelentést a hit szultánjának,
 a közjog szerint feljegyzett büntetést.
20. A szultán gyorsan büntetést parancsolt,
 végrehajtásában a hóhér megelőzte.
 Mert a királyság a büntetéstől szilárdul meg,
 az igazság épülete a kard által erős.
 Aztán a pecsétgyűrűs²⁷ vezírtől
 azt kérdezte a boldog szultán:
 Korunkban igazságtalan vér
 miért ontatik ki a kocs mákban?
 A világlátott vezír válaszul
 azt mondotta: „Óh fenséges király,
25. A bor hozománya az engedetlenség,
 a bortól növekedik a lázongás.
 A bor az oka a bosszúnak és az erőszaknak,
 a bor az oka a bajnak és a zűrzavarnak.

²⁵ Azaz imája elfogadást nyert.

²⁶ szubasi (törökül şubası): katonai vagy rendész feladatot ellátó tisztségviselő. A katonai hierarchiában szolgáló szubasik az alajbégek és a çeribaşık között helyezkedtek el, míg a rendész-szubasik élén a szandzsák szubasik álltak. A falusi szubasikat a szandzsákbég nevezte ki. (Vö. Pakalin 1954, II. 259-61.)

²⁷ pecsétgyűrűs vezír: a nagyvezírnél volt a birodalom négy uralkodói pecsétgyűrűjének egyike.

- Ha a tehetetlen kicsinyes szúnyog
 bort iszik, harcba bocsátkozik az élő elefánttal,
 És ha az elefánt fogja meg a borosserleget,
 természete felindul és botrányt csap.
 A bölcs a bortól használhatatlanná válik,
 ami túltesz a gonosz tudatlanon is.”
30. A szultán, midőn meghallotta a vezír szavát
 megparancsolta az elrejtett feltárását.
 Azt mondta: „Rúm országában egészen
 annak határának és földjének városaiban és végein
 Kocsmának és bornak nyoma se maradjon,
 röviden, semmisítsék meg.”
 Mikor meghallotta Âsaf a parancshozatalt,
 az igazságos trón elé lépett.
 Minden írnok fejét
 kérte, és azt mondta neki: „A világ szultánja
- [9a] Törvényt hozott (yasaq karde) a bor és a borivó[k] ellen,
 ha a Hold és a Nap is a pohárnok és a serleg”
 Egy vezetővel a kor ura
 a dívánból az írnokokhoz ment.

**Hogyan hozott törvényt a szerencsés szultán (padisah)
 a törvénytelen ivászat miatt a bor és a borivók ellen**

- A szó feljegyzésére felvette a tollat,
 adott neki az ámbrával illatosított tollból.
 Felvázolta a borelles törvényt (yasaq-nâme)
 parancsokkal erősen megtámasztotta.
5. Gondterhelt fővel először
 a konstantinápolyi kádinak²⁸ (tkp. nevére) írt.
 Mert ő Šems ed-din Mi‘mâr-zâde volt,
 a šarî ‘a kiépítésén dolgozott.
 Nâ‘ibja²⁹ egy tökéletes és tudós (férfi),
 ismerője a láthatónak és a rejtettnek.
 A gyorstollú (sari‘ ol-qalâm) ‘Abd ul-Muhyî-nak hívták.
 A Merkúr gyors tollával őt szolgálja.

²⁸ kâdi (török kâdî) mohamedán bíró, aki az iszlám kánonjog (arab šarī‘a, török şerī‘a), illetve világi jog (arab qānūn, török kânūn) előírásai alapján ítél az Isten és az emberek elleni bűntettekben egyaránt; emellett pénzügyigazgatási, s kisebb részben katonai funkciót is ellát. Az állam bennük látta a szandzsákbégek hatalmát ellensúlyozó erőt. Minden török vilâyet (vilâyet) szandzsákokra (sancâk), s minden szandzsák egy városból, vagy egy vagy több nahijéből (nâhiye) álló kadâlikra (kadâlik) volt osztva, melyekben a vilâyet kâdîsî, a sancâk kâdîsî, illetve a legutóbbiban a kâdî székelte. A kâdî helyettese volt a nâ‘ib. A kâdi feladata a bíraskodás mellett a kincstári jövedelmek elszámoltatásának ellenőrzésétől és a hadjáratra induló sereg hadtápjának megszervezésétől a céhek, árak felügyeletén és építkezések engedélyezésén át házasságok kötéseig, hagyatékok nyilvántartásáig és hangulatjelentésének írásáig terjedt.

²⁹ nâ‘ib: „helyettes” ld. előző jegyzet.

- Most a Kor Urának alárendeltje,
 Āṣaf írnoke lett.
10. Akkor, amikor az a páratlan kiválóság
 helyettesítette tudásban és gyakorlatban,
 A Karâca családból való Ahmed és jó Miḳâl
 kitűnő származású, tökéletes úr (seyyid).
 A büntetés végrehajtására alaposan felkészült (be-ejrâ-ye ḥad mu ze mu
 migošud),
 amikor megfontolt engedélyét kiadta.
 Mikor megérkezett Mi'mâr-zâde parancsa,
 ránézett és megértette a parancsot.
- [9b] 'Abd ul-Muhyî-hoz fordulván
 azt mondta neki: „Óh kritikus bölcs
 Most az igazságtétel és a cselekvés ideje van,
 vegyük el a jó kedvet az iszákosoktól!
 Romboljuk le az összes kocsmát,
 szórjuk szét a kocsmázókat!
 Ugrassuk ki leshelyéről a borkereskedőt,
 a bort az edényből öntsük ki a földre!
 5. Öntsük ki a bort a földre,
 hogy repedezzen fel a fekete föld!
 Mikor a bor a földet forrásba hozza,
 párája készítse kiáltásra a királyt!
 Mutassuk meg a világnak teljes egészében,
 hogy tiltott dolog a bor az iszákosoknak!
 A tüzes bor korsóját törjük össze,
 verjük hozzá a tűz démonának lakhelyéhez!
 Hajtsuk végre a dolgot, amely a sorsban
 a Hit Szultánjának igazságosságától emlékként fennmaradjon!”
10. Mikor a nâ'ib a kádítól meghallotta ezt a szót
 lepecsételte a Föld Szultánjának parancsát.
 Megparancsolta, a városban és a vásárokon,
 a kikiáltók erősen kiáltsák ki:
 „A Világ Királya a bortól és az iszákosoktól
 megtisztított minden részeges kocsmát.
 Mindenütt ahol bor és boroskehely van,
 jaj legyen a vágy és a bor keserűségében!”
 Odalovagolt a kádi és a helyettese (nâ'ib),
 a szubasi és az örök parancsnoka (mohzer-'asas)³⁰ is a dolog miatt.
- [10a] Az örök a városban és a városnegyedekben,
 sorban felkutatták a bort,
 Elfogták a kocsmázókat,
 okosan és eszesen az idegen csapatot.

³⁰ az örök ('asas) parancsnoka (a szövegben mohzer-'asas, törökül 'asesbaşı): a vásárokat, közterületeket stb. őrző éjszakai őrsemek parancsnoka, aki az elfogott bűnözők felett teljhatalmúlag járhatott el.

- Attól a társaságtól a bor iránt kérdező-kérdező
a tilalmak betartására jöttek.
Ennélfogva a tartomány összes zimmije³¹
a szultán palotájába ment.
5. A panaszt így terjesztették elő:
„Óh Kor s a Föld padisahja,
A világnak te vagy a Teremtő árnyéka,
a zimmî fölé terjeszd ki irgalmad árnyékát!
Kegyességben és jóindulatban adományozz,
mert a borral együtt van az élet a zimmî-k számára.
Szultán! Ne tiltsd meg nekem a bűn elkövetését,
ne ásd ki alapjában a zimmî vidámságának házát,
Ne vegyék el a szőlőt a tized részen kívül,
tized gyanánt az urak maguknak a kertekből!”
10. Amikor a szultánnak előterjesztették azt a hírt,
megparancsolta a hírneves Âşaf-nak:
„A kertekből a must után fizetett tized gyanánt
ne szedjenek mást, mint a szőlő utáni tizedet!”
A hit királyának igazságosságától a zimmî-k,
öreg és fiatal, megnyugodtak.
Másrész a kádihoz üzenet ment a szultántól,
hogy a törvény miatt [azaz annak betartatására] induljon útnak.
Elindulván igyekezett a kádi, (hâkem-e şar“)
a tilalom betartatására (pey-e nahy-e monkar) nagyon igyekezett.
- [10b] Mindenütt, ahol egy kocsmát is találtak,
gyökerestől és alapjában összetörték.
Minden házban, ha kiszagolták,
mentek és intézkedtek a régi borféléről.
Sokak esztét a bor illata vette el,
nem volt szükség arra, hogy bort igyon.
A sok fényes bort tartalmazó edény kiöntésétől
a föld lerészegedett, a gránitkö [pedig] borárussá lett.
5. Boldog-boldogtalantól elvették a bort (nomudi ze sand sabu mey gozar)
a kádi és a ná'ib előtt nyomát sem hagyták.
Midőn megtisztították a kocsmát a bortól,
a korsóból és az agyagedényből kiűritették a bort,
A világ megszabadult a részeges(ek)-től,
se kocsmá és se bor, se részeg nem maradt.

**Hogyan büntette meg a kor hőse a részegeseket
és hogyan gyűjtotta fel a borkereskedők hajóit**

³¹ zimmî: „megtűrt”: a „könyv népéhez”, azaz az iszlám által szentnek elismert könyvvvel rendelkező valláshoz tartozó személy (keresztény, zsidó vagy zoroasztrianus), aki az iszlám állam területén az évi türelmi fej. (dzsizje, arabul jizya) és földadó (harács, arabul xarâj) fizetése fejében gyakorolhatta vallását. (Fattal 1958, Strauss 1950, vö. Binswanger 1977, Bosworth 1982 is.)

- Egy napon az úton egy kóbor (parišân) részegét
fogtak el a szultán parancsa és utasítása alapján.
Gyorsan a magas díván elé vitték,
megkérdezték tőle: „Kitől szerezted a bort?”
10. Azt felelte: „Az itallal teli hajón
vidultam fel egy korty bortól.”
Kiderült, hogy egy városba [érkezett] hajóról titokban
sok tömlő bort vittek a városba.
A csaus basi³² (sar-e čavošân) annak betiltása végett
azonnal elküldte Isfendiyâr-t.
Ment ő, talált egy-két borral teli hajót,
a nagyvezírhez sietett.
A jó tanácsú pecsétgyűrűs vezír
jelentette ezt a beszédet a hit szultánjának.
15. Ilyen parancs és rendelet érkezett a szultántól
hogy a bort a borivók torkától vonja el,
A hajó bensejébe a szikrázó tüzet
dobja, <abba> mint a tavaszi villámot,
Hogy teljesen elégjen a tengeren.
Mutassák meg azt a báméskodóknak, nemeseeknek és
nemteleneknek.

[11a] *A 11a oldal egy miniatúra. A részeges felakasztását, és a bort szállító hajók felégetését ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

- Nyoma se maradjon a részegeseknek,
se a hajónak, se a bornak a tengeren és a városban!
Kivirult Âşaf, és a világ se bánja.
A részegest megbüntette,
A torkára egy korsó bort [függesztettek és]
felakasztották hűhóval.
Tüzet vetettek akkor a tenger vizén
mindkét szeszes itallal telt hajóra.
- [11b] Amikor a forró tűz elérte a bort,
az felforrt és a forróság a tengerbe ömlött.
A bor izzásától és a szikrázó tüztől
a tenger párája az égig emelkedett.
Úgy égett a tüzes folyadék
a tengerben, hogy a hajó pora is elenyészett.
E büntetés olyan hatást gyakorolt a népre,
hogy túlhaladt a bikán és a halon is.
5. A világ megmenekült a gonosz ártalmától és kísértésétől,
összeomlott a kétszínűség és a csalárdság barlangja.

³² csaus basi (törökül çavuşbaşı): A szultán hivatalos kíséretét alkotó, olykor az uralkodó vagy a nagyvezír megbízásából követi, hírvivői szerepet is betöltő csausok főnöke, magas rangú udvari tisztviselő, aki az igazságszolgáltatásban a nagyvezír megbízottjaként is működhetett (Köprülü 1945, 408-19; Mantran 1965).

- A szőlő nedve paradicsomi természetűvé vált,
a szőlőben a mag mint a Paradicsom huriája.
Megszabadult a város a bortól és a borivótól,
a sors bezárta a lázongás kapuját.
Mikor a boros nyugtalanságtól biztonságossá vált a világ,
a kicsapongás útja elrejtőzött a Föld felszínéről.
A kicsapongók serege a föld alatt
elrejtőzve [tkp. „a függöny mögött”] élte vidám életét.
10. A világ nem fordult el a titkos kicsapongástól
mindenütt fény derült a kicsapongásra.
A sahinsah ismét parancsot adott,
hogy a nagyvezír tegyen gyors ellenintézkedéseket.

**Hogyan érkezett állandó rendelet (qazâ-ye jarayân) parancsa
a kicsapongók nyilvános kivizsgálásáról
a királyi ulemák legbölcsebbjének színe elé**

- Abban a pillanatban Âsaf a király parancsára
kiválasztott egy hithű embert az urak közül:
Bölcs és tökéletesen művelt,
egyedülállóan okos és tökéletes,
Muştafâ a neve és Bustân a ragadványneve (laqab)
méltóságteljes, pompás és művelt.
15. Kinyitván minden irányból a vizsgálat kapuit,
tudományától egy szellemes megjegyzéssé (yeki nokte) [vált] a
vizsgálat ceremóniája (âdâb-e bahş).
- [12a] Oldalán a szerencsések felcserélik véleményüket,
szavai a magyarázat gyökerének kulcsa.
Mi tollának kulcsa? A kiválóság kulcsai.
Keleten a kiválóság lámpásai tőle vannak.
A Paradicsom általa a tudomány kertjének megművelt területe,
az ég a tudomány újoncainak mértéke.
Minden egyes tudományban, amelybe belekezdett,
könyveket írt, a princípiumokról, s a belőle származó szabályokról
(bar oşul o foru°)
5. A bölcsek előtte szörnyszülötthöz hasonlók,
mint a kép a zavart és a néma falán.
Szövege az emlékezetében, magyarázata a szívében,
lapszéli kommentára az eszében megmaradtak (możmahel)
Gondolatában és tudásában a világnak zászlaja,
emlékezetből tudja a tafszirokat és a hadiszokat is.
Elöl ment a kiválók útján,
felülmúlta a hozzá hasonlókat és kortársait.
A hit padisahja számára műveltsége miatt
ruméliai kádiaszker lett.
- 10 Munkájának végén nyugdíj az osztályrésze,
szerencsés csillagzat alatt boldog horoszkópban.

- Mivel a híres szultán Âsaf tanácsára
választotta azt a tiszteletreméltó kiváló (személyt),
A világ menedéke vezírtől kérte,
a hit büszkeségétől szultáni parancsot.
Szultáni parancsot és fermánt adott neki,
különféle ajándékokkal dicsérte.
Azt mondta a szultán parancsa így szól,
hogy a kor legokosabbja, az istenfélő
15. Isztambul városába siessen,
a kóborlók közül az asszonyokat keresse meg neki.
Kutassa át a városnegyedeket,
írjon felülvizsgált bírói jegyzőkönyveket (monaqqah sejellâtrâ).
Mindenütt, ahol csavargó asszonyt lel,
aki férj nélkül férfihez illő,
Lássa el menyasszonypénzzel, és
tegye mentté a világot a paráználkodástól.
Büntessék meg a tisztátalan rondát
?
20. Olyan nevet szerezzen igazságosságban,
hogy illjen hozzá a prófétai šari‘a.
Mikor az igazságosság helye szultánnak a parancsát
felolvasta az istenfélő úr (mollâ-ye taqvâ-šo‘âr),
lév és 6 hónap telt el kutatásban
amíg a mű elérte célját (ke tâ kâr bâ kâm-e del piš šod).
Minden nap ékesszólóan törekedett
a szilárd šari‘a végrehajtásában könyörtelenül.
Kutatást parancsolt nemes és nemtelennek
míg végül másfél év múlva befejeződött.
25. Az ismert parancs érdekében igyekezett
így tovább a be nem tartott tilalom [betartatásáért].
Általa az ima nélküliek imádkozókká váltak,
az igazság útját kezdték járni a megtúrt cselekedetet elkövetők.
(haqîqat-navard az majâzi šodand)
Sok özvegyet kiházasítva férjhez adott,
az igaz út kalauza lett.
Sokakat megbüntetett a šari‘a által,
sokakat bebörtönzött és társaival együtt közszemlére állított. (basi
ḥabs tashir bâ ašl o sar‘)
Sokakat kiűzött a városnegyedekből,
mindent bírói jegyzőkönyvben regisztráltak,
30. Jelentették a szultánnak,
a szultán általi száműzetésnek híre ment.
Egy felügyelőt (emir³³) nevezték ki a csausok közül
az asszonyok ügyének bevezetésére és megtervezésére.
Két-három hajót megtöltött özvegyasszonyokkal,
a csaussal útitársaként elküldte gyorsan.

³³ csausok emírje: csaus basi.

- A tengerről minden városba és faluba elcsiettek,
a hajóról partra tették [öket]
Minden egyes nőtlen férfinak egy özvegyet és menyasszonypénzt
adtak, náhijékben³⁴ és város(ok)ban.
- [12b] A világ megszabadult a feslettségtől és a házasságtöréstől,
növekedett a hősök vágya a hitharcra.
Mert a feslettségből válik láthatóvá a romlottság,
a tiltott dolog mértéktelenségéből a romlottság.
Add óh pohárnok az ízletes serleget,
mert szenvedünk a bortól és az iszákostól.
Jobb mint a méz a rózsacukor és a bor,
borhoz hasonlatos a rózsavíz.

Az előzetes dolgok előkészítéséről, a fontos dolgok elrendezéséről és a határok elzárásáról

5. Kilenc magas vár bevezője (bar ârande-ye noh heşâr-e boland)
az eget berepülő író³⁵ (negârande-ye âsmâni parand)
Mikor Szulejmán szultánnak segítséget adott,
megerősödött a hitharcra és a szent háborúra vonatkozó szándéka.
Éjjel-nappal a kiváló házból való szultán
nem hanyagolta el az országokat.
A környékre és a határookra figyelt,
híreket szerzett az okosaktól.
A világ, Dél és Észak elfoglalására
készült az a páratlan.
10. Noha Bécs megrendszabályozásán dolgozott
de számos akadály volt a dolognak.
Továbbá, a tenger felől Málta elfoglalásáról
beszélt <az> a tenger és szárazföld szultánja.
Olykor Chiosról, olykor Galettáról (Halk-i Dâd)
beszélt a magas természetű szultán.
Aki Asztrahányt (Xâji tarxân) és Moszkvát (Mosqâv) is
tanulmányozta elfoglalása és megszerzése végett.
Iránról és olykor Turán földjéről
Hindusztánról (Hind) és Indiáról (Sind), a Kínai Birodalomról
(Mâčin) és Kínáról (Čin)
- 15 Tanácsadók (tkp. jóakarók) seregével beszélt
mikor hirtelen egy éjszaka a hálótermében
A hűtlen perzsa békéről³⁶
ez jutott eszébe:

³⁴ nâhiye: adminisztratív területi egység az Oszmán Birodalomban. A XV. sz.-ban még a vilâyet-et alkotó „járás, kerület” később a kađâ alegysége. A nâhiye karyékra („falvak”) oszlott, élén a tartományi kormányzó, a vâli vagy beglerbég által kinevezett mudîr állt (vö. Gökbilgin 1960).

³⁵ azaz Gábrriel arkangyal.

³⁶ hűtlen perzsa béke: az 1555-ös amasziai béke.

„Mikor az iráni Tahmasp sah³⁷
 Vant és Bagdadot akarja tőlünk.
 Nem valósult meg kívánsága,
 nehogy hibás gondolat jusson eszébe.

- Jobb az, [ha] elzárjuk a határokat
 nchogy a népet alattvalókká tegye (?Ra° âyâ barâyâ konad tâ hozur)
20. Mikor szilárdan kiépítjük az iráni határt
 Bécsbe és Ausztriába (be-biç o alâmân) készítjük az utat (bandim
 raxt).
- Ragadjuk ki Chiost (sâkiz) az európaiak kezéből,
 kóstitassuk meg Chios-szal a szurkot és a követ.
 A világot mindenfelől hódítsuk meg,
 hogy megsokszorozzuk a hitharcért való köszönetet.”
 Mivel a szultán szilárdan elhatározta
 hogy Irán határán várost emel,
 Először ‘Erâq-e ‘Arabra³⁸ gondolt;
 megparancsolta a hit vezérének, hogy igyekezzen.
25. Így szólt: „Óh boldog Âşaf
 Lorestân³⁹ irányában szilárd gondolattal
 Magas várat kell emelni,
 ne érjen bennünket kellemetlenség az irániaktól
 Egy másik várat és Arjiş⁴⁰ városát
 a Vân mellett újra szilárdan fel [kell] építeni.”
 Amikor a hit vezére meghallotta ezt a beszédet,
 azt mondta a kor uralkodójának:
 „Bagdad és Vân elfoglalásáról
 közismertté vált a világ szultánja,
30. Ha (ço) elfoglaljuk Şehrizolt,⁴¹
 elvágjuk onnan az orrát a más dolgába beleüto ellenség útját.
 Arra a helyre egy beglerbéget (mirmirân)⁴²
 vezessünk, Bekenél sokkal jobbat (?) (basi az beke beh nomâyim
 rah).

³⁷ Tahmasp sah (1524–1576): a Szafavida dinasztia uralkodója Perzsiában.

³⁸ Irak (perzsául ‘Erâq) a középkorban két, a Perzsa-öböltől ÉNY-i irányban található tartomány neve volt. ‘Erâq-e Ajam („perzsa Irak”) Perzsia egyik központi tartománya volt fontos városokkal, míg a másik ‘Erâq-e ‘Arab („Arab Irak”) a Şaît al-‘Arab (a Tigris és az Eufrátesz alsó folyása) vidékét foglalta magában.

³⁹ Lorestân: nyugat-iráni tartomány a Diyala folyótól délre. Első ízben 1537-ben került oszmán kézbe (vö. Birken 1976, 214).

⁴⁰ Arjiş (törökül Erciş): város a Van-tó észak-keleti partján, a XVI. sz.-ban török náhije központja (Cahen 1960, 627; Krawulsky 1978, 419).

⁴¹ Şehrizol (Şahrizör, Şehrizûr): 1554. aug. 22-től török szandzsák, az Alsó Záb mentén, központja Kirkuk. (Danişmend 1948, 292). Első beglerbégtét 1568-ban nevezték ki (vö. Birken 1974, 206).

⁴² beglerbég (török beglerbegi, beylerbey, perzsa mir-e mirân vagy mirmirân, arab amîr al-‘umarâ’ a XVI. sz.-i oszmán szövegekben, s így jelen szövegünkben is szinonim fogal-

- Ma^cmûn ibn Beke Erdelân-nak (?)
adjuk gyorsan a moszuli szandzsákot,
[13a] Harcoljunk az oroszlánál és párduccal,
 hogyan bevegjük a párducok várát!
Sarhâb ibn Sarhâb-bal Tabriznak
 nehezítsük meg a helyzetét (nomâyim ân tang dehliz-râ!)
Basât ibn Sarhâb-ot örömmel
 a salamoni szultán palotájába
Hozzuk, és kegyesen közelítsük,
 respektáljuk jobban, mint Ma^cmunt (re^cayat fozuntar ze mâ^cmun
konim)!
5. Foglaljuk el Lorestânt,
 onnan Sirázba siessünk!
Számtalan sereget a határvidéken
 írjunk ki Rûm híresei közül.
Építsünk ott egy várat,
 hogyan sereg üljön abban örökké.
Minden irányból őrizzük, ^cAjam-ot
 amíg bevesszük Qazvin-t és Kâšânt, csatoljuk hozzá Bagdadhoz és
Moszulhoz.”
10. Amikor a szultán vezíreitől meghallotta az elbeszélést,
 jóváhagyta, és királyi düh fogta el (pasandid o šâhâne ahnat ge[re]ft).

**Hogyan nevezték ki beglerbéget Sehrizol vilájetbe
és építették fel Gol^canbar⁴³ (Gül^canber) várát az elfogadott módon**

- Egy beglerbéget (mir-e mirân) Sehrizolba
 küldtek és ott állomásozott.
Muza^cffer⁴⁴ a neve, és okos hős,
 karddal és lándzsával és buzogánnyal és pányvával.
Tímárt és hâşş-t állapított meg,
 és Dâquqból⁴⁵ és Kirkûkből⁴⁶ hâşşokat.
Számtalan sereget szervezett ott,
 megvetette akkor a vár alapját.
15. Amikor elment a sereg arra a határvidékre (marz o bum)
 a boldog szokású beglerbéggel,

mak: minden esetben beglerbégnak fordítjuk): az oszmán török vilájetek élén álló magasrangú tisztségviselő, mintegy „tartományi kormányzó”. (Gibb-Bowen, 1951, 137 ff.)

⁴³ Gol^canbar (törökül Gül^canbar): a Szulejmán által Sehrizol mellett egy dombon épített vár neve (vö. Hammer GOR, V. 108). A némileg ellentmondó adatokról ld. Birken 1976, 207-208.

⁴⁴ Muza^cffer: Sehrizol.1568-ban kinevezett első beglerbége – ez a szövegben új adat, vö. Birken 1976, 206. Később 1571 körül ciprusi beglerbég (egyések szerint az első, vö. Danişmend II. 397.)

⁴⁵ Dâquq: Moszul vilájet egyik szandzsákja (Şahillioğlu 1990, p. 1245).

⁴⁶ Kirkûk (törökül Kirkük): város a moszuli vilájetben, Szulejmánijétől nyugatra. Az azonos nevű szandzsák központja (Şahillioğlu 1990, p. 1245).

- Elfoglalták a környező vidéket (atrâf-e dîr o diyâr)
sárkányvadászó párduckaftánosok.
Balról és jobbról a ğulámok két ágája,
ugyanígy két janicsárága,
Továbbá egy defterírnok tímárt kapott;
a kethüdâ⁴⁷ Ulameder fia lett. (? pur-e ulâmeder?)
Sikender a neve és
méltán kaftánt viselő és párducbőrbe öltözött.
20. 26 híres szandzsák⁴⁸ lett
éjjel-nappal szolgálatára rendelve.
“Imâdiyyétől Dinavarig mindenki
Muzafternek engedelmeskedik.
Miként Sahrân és Zarzâ és Mokri és Babân,
Lur és Golhur és Delxorân kormányzója.
A vár építésére rendeltek
100 000 aranyat (filori) az aleppói kincstárból.
Kömvéssel és vakolómunkással lett teli a föld,
a munkához építésszt és írnokot hívtak meg.
25. A mérnök amikor kigondolta az építményt
aranyat látott a tiszta várban.
Mert ezelőtt Hıdr pasa⁴⁹
felépítette teljesen azt a várat,
De kicsire és jelentéktelenre építette
tornyait vályogból emelte (borujaş be-gelkârı afrânte).
Most ismét kiásták az alapot ott,
magasztalták a páratlan személyiséget,
Megszabták a város és a vár hosszúságát,
a boldog király parancsára,

⁴⁷ kethüdâ (törökül kethüdâ): „helyettes”: a magasrangú tisztségviselők szolgálatában álló, fontos kormányzati ügyeket intéző személy. Kethüdâ tartozott például a nagyvezír, a kincstárnok, a janicsárága, a csausok ágája, a beglerbégek és a szandzsákbégek alá. Legfontosabb a nagyvezír kethüdâja (şadâret kethüdâsi) volt, aki a nagyvezír ügyeit intézte.

⁴⁸ Loqmân szerint a şehrızoli vilâjet 26 szandzsákból állt, amelyek közül kilencet fel is sorol: “Imâdiyye, Dinavâr, Sahrân, Zahrâ, Mokri, Baban, Lur, Golhur Delhorân. 1563 és 1574 között 23 volt ismeretes: Şehrızol, Süricek, Zengene, Hâvâr, Ülke-i Bâbân, Keş-şâf, Kelâş, Vâlânî, Cenâr-ı Düviser, Bâcvânlu, Hezârmerd, Dulcürân (?), Müjgâve, Tîl u Târî, Kellas, Sipehrencîn, Abruman, Dâverân, Horon (?), Berend, Kâle-i Ğâzî (Kîân), Cefan Gedüğü, Uşnî (Sahillioğlu 1990, p. 1241). Más források adatai szerint (Birken 1976, 206-213) 1600 körül, illetve a XVII. sz. elején 20 szandzsákból állt. Birken 1976 felsorolja valamennyit, de a nevek – legutolsót kivéve – itt sem egyeznek. (Delhorân vagy Dû-’l-Hurân, vö. Birken 1976, 210; Dûljurân: Kirkûktól délre és keletre fekvő sivatagos terület.) Bâbân és Dulhurân-Du’l-Hârân a fenn említett defter szerint Şehrızol vilâjet egyik kazâja (ld. a felsorolást Şahillioğlu 1990, p. 1244.) – de Bâbân Luristan vilâjetben is volt (i.m.) –, míg egy bizonyos “Imâdiye Bagdad és Diyarbekir vilayetek szandzsákjaként van nyilvántartva (i.m. 1241, 1245 illetve 1238). Zahirât Bagdad vilâjet szandzsákjában tudja (i.m. p. 1245). Loqmânnál úgy tűnik teljes a zürzavar.

⁴⁹ Hıjr pasa: Gol’anbar várának építője. Nem sikerült adatot találnom róla.

30. Ott, amelynek neve Gol^oanbar volt,
 sara és iszapja nyers ámbra volt.
 A Zalm⁵⁰ síkságán és a széles térben,
 kellemes helyen és hatalmas szántón,
 Alatta a Zalm folyó patakja.
 Isten ajándéka a boldog Zalm.

[13b] *A 13b oldal egy miniatúra. A perzsa határ menti erődtéményeket (Gol^oanbar várát Šahrazulban [Šehrizol] és Zalm várát), valamint a Gol^oanbar várának befejezésekor feláldozott juhok ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

- Folyt a Telesmi, mint a Paradicsom patakja,
 a tündérképmású, a tiszta, a huri természetű.
 A másik oldalról egy rózsaaámrás forrás
 siet, mint egy ezüstkeblű járása.(ravân hamčo raftâr-e siminbari)
 A síkságra egy helyről folyik mind a két víz,
 boldogok lettek attól a síkság lakói.
 Ó jaj, abból a hideg és különös vízből
 arab ivott, s így szólt: „jószerencséd célját elérte”⁵¹
5. Ott olyan várnak, mint Bagdad és Van
 készítették el az építési tervét akkor.
 Amikor alapját és vázlatát befejezték,
 szilárd alapot emeltek neki.
 Én, Loqmân, a jelentéktelen szolga, abban az időben
 <akkor> az igazság bírójaként a közeli szomszédságban voltam.
 Sahrân vidékén Ĥarir-ban⁵² (dar eqlim-e sahrân be-molk-e ĥarir)
 a tiszta šari^oa végrehajtásában bátorkodtam.
 Azon az építkezésen szolgáltam
 a boldog zászlajú Sahrân bégjével. (amir)
10. Nem volt ott kádi rajtam kívül
 a páratlan vár szolgálatára.
 A kor pasája, az a páratlan
 jóindulatot gyakorolt irányomban.
 Így szólt: „Köszönettel, dicsérettel és magasztalással
 helyezd az első követ az épület alapjába!”
 Magasztalni kezdtem gyorsan:
 „A teherhordó lerakta az épület követ.
 Isten nevében az első követ gyorsan
 az alapba dobta a hálás szolga
15. – ? a pasának az áldozat követét vitte (?)”
 A sereg kétfelől Allah Allah-ot kiáltott,

⁵⁰ Zalm síksága: Itt állt Gol^oanbar vára.

⁵¹ „jószerencséd célját elérte” (našibka tašif): Talán a lā tansa našibka „ne felejtse részedet” (K. 28:77) téves idézete.

⁵² Ĥarir: a Felső-Záb mentén a XVI. sz.-ban kurd fejedelemség, később oszmán szandzsák központja (Birken 1976, 210).

- [14a] Megpergették a harci dobokat,
 megfújták a trombitákat Šuštar⁵³ elfoglalására.
 a munkás (kârgar) zajától és lármájától
 mintha az ég is odafülelne.
 Minden irányból jött a pallér (ostâd-e dargâh),
 a helyes épületet kimérték.
 Tökéletesítették a várost és a várat,
 homokkal és vakolattal és kővel megszilárdult.
5. Kapuját vassal erősítették meg,
 a vaskereten belül kapuja diófadeszkából van.
 Van benne dzsâmi, ház és fürdő is,
 kormányzói palota (sarây-e eyâlat) és ellátmány is.
 Vízén 2-3 malom
 forog a városban helyesen.
 Számos negyed házakkal,
 a ház[ak]ban gyarapították a lakásokat.
 Piacca és boltta és minden szükségessel,
 ellátták a várost.
10. Helyet építettek ott a szultán gulámjainak⁵⁴
 várat és az azaboknak⁵⁵ lakhelyet emeltek.
 A dizdárnak⁵⁶ és az agának⁵⁷ növelték a számát,
 elöl építettek nekik lakhelyet, olyat, mint az élet.
 Mikor építésének évéről kérdezel,
 Zâlm vára több mint 970, tudd meg
 971 is több mint 970,
 eggyel több annak befejezése, kedvesem.⁵⁸
 Mert a Zâlmot fathával zâ-nak kell mondani
 benne vasból való barlang a dicsőséges vár (dar u gâr-e âhin farrox
 heşâr).

⁵³ Šuštar: perzsa város Khuzisztán iráni tartományban.

⁵⁴ gulam: A janicsártestületbe került újoncok (gyermek) kor szerinti megnevezése a következő volt: „3 éves korig a gyermeket şîrhornak, azaz csecsszopónak nevezték. 3 éves kortól 8 éves korig beççének (kölyök), 8-tól 12 éves korig gûlamçének (gyerek), s a kamaszkort elérôt gulámnak (ifjú) mondták” (Uzunçarsılı 1943, 9-10).

⁵⁵ azab: könnyű felszerelésű török zsoldos gyalogos katona. Ők alkották a török várak őrségének zömét. (Köprülü-Uzunçarsılı 1942; Bostan 1991)

⁵⁶ dizdâr: a középkori magyar várnagynak megfelelő török funkció („várfőnök, várparancsnok”, a magyarországi középlelatinban dazdarus).

⁵⁷ aga: törökül „főnök”, „mester”. Agának nevezték például a nagyvezír kethüdáját (aga efendimiz) és a szultáni szeráj fehé, ill. fekete eunuchjainak főnökeit (Bâb ül-Se’âdet ağası, illetve Dâr ül-Se’âdet ağası).

⁵⁸ A kronogrammal bonyolított szöveg eredetije a következőképpen hangzik (12-13. sor):

ze sâl-e niyâ-yaş ço porsî ravân
 beh az qal‘-e-ye zâlm ham zâlm dâñ
 be-sayti basî zâlem az zâlm nîz
 yekî biş atmân-e ân ey ‘azîz

Az évszám így 972-re jön ki (zâ+lam+mim=900+30+40).

15. Másfél év után, miután befejezték,
egy futár (ulâğ) sietett a szultán palotájába.
Annak befejezéséről a szultánnak jó hírt adott;
a szultán ajándékából elérte ő óhaját.
A pasának és a bégeknek (mirân) és a munkásoknak (arbâb-e kâr)
emelést (taraqqi) parancsolt az a hírneves.
A vár erősségétől meggyengült az ellenség,
aláveti magát neki alacsony származású és nemes.

**Hogyan érkezett meg a perzsa követ Gol'anbar (Gül'anber)
áldott várába [és] a császári pompájú szultán palotájába**

- <Ismét> egy perzsa sólyommal és fekete leopárddal
a világot beragyogó palotába jött.
20. Tenyerén tartotta az élet madarát (marg-e jân), a sólymot.
Tahmâsp-tól a szultánnak sólymot hozott.
Azt mondta: „Ez a vár győzedelmes legyen,
éjszakád ragyogóbb legyen az újév napjánál!”
Ya'qub Sol'tân⁵⁹ a sah hadvezére
Heydar ágával⁶⁰ a követek (yasâvol) az úton
Nekik sok öltözetet és selyemruhát
osztottak ki e világhódító szultán részéről.
Schrizol felől érkeztek meg,
elfogadták az engedelmességet.
25. Onnan Aleppó (Halab) városába jöttek,
azután Konstantinápolyba mentek.
Amikor a perzsa Üsküdârba ért,
megparancsolta a hírneves szultán,
Hogy méltóságteljesen hajóra
szálljanak
A hősök egytől egyig felszálltak rá,
... mindannyian nyájasak lettek hozzá.
Egy aga (re'îs) Dâr üs-Sinâ'e-ből
hajót küldött az irániaknak.
30. Feljött a [hajóra]
.....
Amikor a hajó a tengertől a hídhöz ért,
a perzsa köntösének szegélyét végighúzta a földön.
.....
.....
- [14b] Előhozták a lovat és felült rá,
a hit népének serege mutatta útját.

⁵⁹ Ya'qub Sol'tân: Tahmasp sah hadvezére. Feltehetőleg a qizilbâš emírek egyikéről, Ya'qub Sultân Qâjârról van szó, akit Eskandar Beg Monshi (1978, 89) említ 935/1528-ból. A szultán qizilbâš katonai rang volt, felette állt a xân, alatta a beg.

⁶⁰ Heydar âgâ: Talán I. °Abbâs (1587-1629) perzsa sah unokaöccséről, Heydar Mirzâról van szó, aki 1588-ban követség élén járt Isztambulban. A követség leírását ld. Selâniki 1989, 217ff.

- A karavánszerájban foglaltak helyet,
a karavánszeráj tulajdonosa (mizbân-e sarây) szolgálatára állt.
Ízletes ételt (neʿmat) kaptak tisztelettel.
Gyorsan érkezett akkor
Sok bárány és édesség is a sahtól,
adóba (be-xarji) arany és ezüst a szokásoknak megfelelően.
5. A nagyvezír dívánjába ment akkor,
megcsókolta a nagyvezír kezét.
S onnan a vezírek gyülekezetébe sietett,
mindenütt, ahová ment megbecsülést és tiszteletet talált.
Amikor Isten a vendéggel való bánásmód titkát elrejtette,
Isten prófétája azt mondta: „Megbecsülöm a vendéget”⁶¹
Mikor megcsókolta a vezírek kezét,
gyorsan saját szállására jött.
Az ég eltüntette a Nap korongját,
szívének kívánságára a világ népe elaludt.
10. A perzsa is nyugodtan pihent,
mert nyugvóhelye a béke ágya volt.

Hogyan kapott ajándékot Irán sahjának követe és csókolta meg a kor szultánjának trónját

- Hajnalban, amikor a boldog szokású reggel
eljött Bizánc szultánjának boldogságára,
A Nap ragyogása a selymes csillogásból
egy sugarat vetett a világ tájai felé.
A sok lángnyelvtől a szikrázásban szemmel láthatóan
a ragyogás a horizonton aranyszínűre festett atlasz.
A sok napsugártól mindenfelé
levezetett az aranykötelű ég sátora.
15. Az égen sok sátor állott,
az ég maga a Nap, amely nyugalmat növelő volt.
Az izzó Nap fényének sok sugarától
a világ egészében a fény tengerében fuldoklott.
A sok sötét, mint a fekete dév,⁶²
a világból Isten segítségéhez menekült.
Köszönti őt egy világ békésen,
kívülről boldogság permetje a Halak csillagkép csillagai.
A Nap miatt az égnek tisztelet;
a legfelső ég vált a pecsétgyűrű tulajdonosává.
20. A földnek nagyobb a hírneve mint az égnek,
a hírnév Szulejmán szultán dívánjától való.

⁶¹ Az eredetiben arabul: *akrumu 'l-dayf*: „megbecsülöm a vendéget” Pontatlan Korán-idézet. Helyesen: *hal atâka hadîtu dayfi ibrahîmi 'l-mukramîna* „És eljutott-e hozzád Ábrahám megbecsült vendégeinek története?” (K. 51:24).

⁶² fekete dév: egy mitikus lény, gonosz démon neve Firdauszi Šâhnâméjában.

- A vezírek és a nemesek,
a hatalmasok és a főnemesek, a hadsereg vezérei,
Szolgálatra törekedtek ott abban a társaságban,
a kor uralkodójáért áldozták fel életüket,
[Aki] igazságából és törvényéből adott a népnek,
sokaságától elégedett a szegény és a gazdag.
Azon a szerencsés napon a hit vezíre
a boldog szultán parancsára
25. A perzsát a dívánba hívatta;
amikor bejött, szemben egy zsámolyra mutatott,
A nagyok a vendég iránt tiszteletüket fejezték ki
az Oszmánok habitusa és szokása szerint.
Többet vettek, mintsem az megszámlálható,
tyúkból és halból és sült kebabból.
Mindenféle szörbetről, friss halvából,
mósuszozott, ámbrás, mézből és cukorból.
-
..... a fenséges terítékű lakoma
30. Azután ott az emelkedett beszédű perzsa
kérlelve (be-lábe) azt mondta a kor szultánjának:
.....
.....
- Mert Irán és az irániak teljesen
engedelmesek, és szolgája neki nemes és nemtelen.
- [15a] Ha a város és a vár és ha a birtok és a vagyon
a boldog szultánnak jut,
Mi a vagyon, és mi a sereg, mi a város és a vár,
egyformán a Mindenhatóé.
Javaimmal együtt a földet markolom (man-am qabze-'e xâk bâ molk-e xiš)
azon tiszta hitű paripájának (Raxš) patája alatt.
Hűségesen alávetjük magunkat a szultánnak,
nyugalomban Isten árnyékának árnyékából vagyunk.
5. Áldott legyen Şeh[ri]zol vára
elfoglaltuk szomszédságát.
Mi Şehrizol, ha Qazvinban várat
épít a boldog szultán?
Nemes parancsától nem fordítjuk el fejünket,
legyen a felkelő Nap, ha minden felfordul”.
Mikor meghallotta a nagyvezír (dastur-e ‘âli-jenâb)
megnyugtatta őt válaszával eképpen:
„Szándéka az építkezéssel Şehrizolban
az volt a kor szultánjának,
10. Ne legyen az, hogy a határvidék népe makacskodjon,
kóbor katonák (gordân-e gardân) lázongjanak,
A szunnyadó engedetlenség ismét lábra keljen,
a nép (ra‘âyâ) gyengeségben és szükségben legyen.
Mikor felépül ott az a vár,
benne a világ szultánjának beglerbégje [legyen].

- Illő módon ne mozduljon ki senki a [várból] (?)
 nélkülözze a világ a magas ciprust? (tohi gardad âfâq az sarv-e bar?)
 Fedezze a vilájetet a vár,
 alapja a határokat zárja le szilárdan!
15. Mivel attól a határtól távolra került a pórnép (oubâš) cselvetése,
 jöjjön, Arjišban emeljen falat,
 Úgy, hogy az előzőnél jobb legyen,
 tornyai az éggel legyenek egyenlőek!
 Ahová a hitharcos szultán szent háborúra megy,
 ne siessen a pórnép a lázongás útján.
 Minden ország népe örömmel
 élvezze az életet és a pihenést a várban,
 Mert a nyugalanság áradatában a szélben,
 szigetekhez válik hasonlónak a rézvár.
20. Ha feltámad a pusztulás miliője,
 a vár hajóvá, s a tornyok horgonnyá lesznek.”
 A perzsa, mikor meghallotta ezt az elbeszélést (hekâyat)
 ámulva földbe gyökerezett a lába és elállt a lélegzete (ze xeyrat foru
 mând o dam dar kešid).
- Így szólt: „A szultáné a parancs,
 valamennyiünk feje ezen palota pora.
 Ebben (dar in qešše) egyáltalán ne legyen ellenkezés,
 engedelmesek vagyunk és mentesek a cseltől és a hiábavalótól.”
 A világlátott vezír kivirult attól [amit hallott],
 mutatta az utat világ szultánjához.
25. Délcegen lépdelve kimentek a dívánból,
 a szultánhoz mentek bejelenteni a történeteket.
 A perzsa is felállt, (gezelnâš ham sâxt az farq pây)
 a palota dívánjába jött szerényen (dar âmad bar âhiz [?] divân-sarây).
 Akkor meglátott egy ékszerkinézetű várat,
 rózsáskertje emlék a legfelsőbb Paradicsomból.
 Az ég az alapja, fala ékítmény
 a zenit csúcsát meghaladja alapja.
 Teteje – mit kérded – arannyal volt bemázolva,
 felszínére száraz mósuszt kentek.
30. Valamennyi harmonikus oszlopának
 a teteje a Hal csillagképben, alapzata a halaknál.
 Nadírja a víz és a föld (nazir-aš be-manzelgah-e âb o xâk)
 nem épült a halaktól a Hal csillagképig.
 Oszlopcsarnokában van a Salsabil⁶³ forrása,
 folyóvíz és egészséges...?
 Ajtaja nyitva és zárva, mint a lélek forrása,
 oldalában a világ népének forrása.
 Belseje ékes-szőnyeggel van teli,
 benne a birodalom rubin trónja.

⁶³ Salsabil: forrás a Paradicsomban.

[15b] A 15b old. egy miniatúra.

Az ajándékokat hozó perzsa követet ábrázoló illusztráció felirata a következő:

Neki a szultán színpompája az Úr,
az ész fényében a Teremtő árnyéka.

A perzsa e páratlan pompától
könyörgött az udvaroncoknak.

[16a] „Vigyél el csendesen lábának megcsókolására,
mert ha nem, a csodálkozástól képtelenné válok.”

Amikor a főajtónálló meghallotta ezt a választ,
a boldog szultán lábának megcsókolása végett,

Abban a pillanatban két nevezetes ajtónálló
ragadta meg a perzsa ingjét.

Ismét odavitték a lábcsök miatt
a lábához, ünnepélyes társalgásra kényszerítve.

5. Odahívták finomkodás nélkül,
megragadták a küszöb közelében.

Kivették kezéből a sah levelét,
átadták Âsaf-nak, a hit menedékének.

Amikor a nagyvezír (dastur) felnyitotta azt a levelet,
megmutatta a kor szultánjának.

Tahmasp sah szolgálatát
nyilvánította az, ékesen szólván a szultánhoz.

Azután [a perzsa követ] ajándék gyanánt elővett
néhány szegyes és csőrös (bâ kaš a faš) sólymot (bâz) és
királysólymot (šongâr).

10. Mindegyik vadászsólyom nyakában nyakörv,
a széle arannyal festett ékszer (javâher zar-andude pirâmon-aš).

A királysólyom (be-šâhbâz), a rubin, és gyöngy és ékszer,
az Ég abban a csillagok, és a Hold és a Nap,

Minden ékszer ára abból
az Irántól Indiáig való adókból lett.

A szultán rá se nézett nyakörvére,
felizzott az arca a gyűlölettől és a haragtól.

Mert mikor keze szórja az ékszer,
hódítást határoz el.

15. A Föld hátán minden király
az ékszer miatt az ő szüretének szőlőszedője lesz.

De méltósággal csodálkozott,
hogy Tahmasp alázatos sólymásza lett.

Elfogadta – és röviden: kegyesnek mutatkozott –
mindegyiket azon sólymok közül, amely megfelelő volt.

Mert a fönix számára büszke ajándék gyanánt
a sólyom és a királysólyom kisebb az ökörszemnél is.

Mikor a Világ Szultánja meglátta az ajándékokat,
a perzsa kiment.

20. Alázattal szálláshelyére ment,
a boldog szultán díszruhát adományozott (neki).
A vezírek is kimentek a szultántól,
a szerájba mentek a magas díván elé.
A szultán parancsára választ írtak neki,
megfelelő módon átadták a követnek.
A hódító szultán néhány ajándékot is
küldött Tahmasp kánnak.
Megvendégelvén díszruhát és ezüstöt és aranyat
adtak a perzsa követnek.
25. Kegyen és vagyonban gazdagnak látszottak
elszomorodott [az] a körülötte lévő gazdagságtól.
Parancsot adott akkor neki a Hit Szultánja,
siessen Iránba.
Egy-két hónap múlva Qazvin-ba ért,
elmondta Tahmasp-nak azt, amit ott látott.
Levelének választát is eljuttatta
a hit szultánjától, a haragos Szulejmántól.
Megörült annak a levélnek Tahmasp,
megnyugodott a szultán kegyességétől.
30. Felragyogott a béke és a jószág,
amiatt az éj a határ lakóinak olyanná vált, mint a nappal.
A zsibongástól nyugalmat lelt az egész világ,
mivel szegélye nem szennyeződött be vérrel.
Az alattvalók mindenfelől munkára mentek,
a szpáhik hitharcosokat kerestek.
A szultán Salamon trónján kivirult,
Âsafnak azt mondta, építsék újjá Arjišt.

[16b]

.....
Arjiš várának [újjaépítése] Irán határán

- A hit vezíre kért akkor
egy csaut a csausok főnökétől (sar-e čavošan).
Elküldte a szultán ("âlam-madâr tkp. „a világ központja”) parancsát
Vân beglerbégjéhez (mir-e mirân) méltóságteljesen.
Milyen a beglerbég? Okos hős
erőben hatalmas, termete magas,
Párducot legyőző és oroszlánnal csatázó és bátor,
tervében és eszében és bátorságában híres.
5. Világ hőse, hatalmas határvédő
fél tőle az ellenség, mint a róka a farkastól (harâsân čo rubâh az-u
xesm gorg)
- Így ő aki híres pasa volt,
lépésében rusztami pompájú (tahamtan šokuhi be-aqdâm bud).
A tőle való félelem Irán és Turán földjén
túljutott, elérte Kína legvégső határát.

- Mikor a parancs eljutott ahhoz a beglerbéghez,
engedelmesen felszedte sátrát, (xeyme birun kešid)
A kurdok bégjeit (miran-e akrâdrâ) hívatta,
bánjanak jól az építömesterrel.
10. Arjiš-ba ment
a hit menedéke szultán parancsára.
Mikor a város környékén felverte sátrát,
a falnál erősebbre készítette alapját.
Azon a határon ismeretes módon
egy várat emelt, jobbat, mint Nagy Sándor fala.⁶⁴
Így torlaszolta el kövel az országba vezető rést,
mint a Góg [ellen épített], a lázongást megakadályozta.
Ha Nagy Sándor építette volna Vân falát,
tornyait a legmagasabb zenitre emelte volna.
15. Iskender Cerkesi⁶⁵ jobb, mint az,
sokkal erősebbre építette mint az.
Ki (če) Iskender? Az, aki a világ szultánja által
először lett Vân beglerbégje.
Mikor lerakta Arjiš alapját,
megfelelő időben sokat igyekezett.
9 hónap alatt fejezte be a falat gyorsan,
ahogyan 9 hónap alatt fejlődik ki a gyerek is (ke noh mâhe kâmel bar
âyad volud [sic!]).
- Mert a szilárd fal a város körül
a kilencedik hónapban lett kész, mint a gyerek.
20. Jött mind az a földszülötte,
testalkatában erősebb mint ʿÂd fia Šaddâd⁶⁶ (Šaddâd-e ʿÂd).
Az ellenséggel szemben felemelte a kezét (bar afrâšt yâl),
köszívüen (be-sangin deli), keményebben a képzeletnél.
Szilárd tornyai a csatában
erősebbek voltak, mint az Elbrusz (Alborz) és az Alvand [hegye].

⁶⁴ Nagy Sándor fala: a koráni hagyomány szerint (Korán 18:92-8) Nagy Sándor ércgátat (azaz falat) emelt Góg és Magóg (a Koránban Yâjûj és Mâjûj) ellen. Az egész történet a keleti Nagy Sándor regény jól ismert, széles körben elterjedt alkotóeleme. A következő sorokban szójáték van: törökül Nagy Sándort Iskendernek nevezik.

⁶⁵ Iskender Çerkesî: Vân első, I. Szulejmán által kinevezett beglerbégje. (30a/32-ben is előfordul) Később erzurumi, bagdadi, majd egyiptomi beglerbég (vö. Danişmend 1948, II. passim).

⁶⁶ A Nagy Sándor regényben Alexander egy aranyból és elefántcsontból készült trónusra bukkan, s mellette egy táblácskára, melyre rá van írva: „ʿÂd vagyok, aki kétezer évig uralkodtam Kelet és Nyugat felett”, mígnem eljött érte a halál, mikoris senki sem tudta megvédeni tőle. A felirat végül óvja az olvasót a világiasságtól és a gögtől. Nagy Sándor, miután elolvasta a feliratot, sírva fakadt (Aḥmedî, *Iskendernâme*, budapesti kézirat, pp. 589-540: *resîden-i Iskender be-raḥme-i ʿÂd*).

ʿÂd a Koránban Hüd próféta engedetlen törzse (ld. Korán 7:65-72, 11:50-60, 26:123-40, 46: 21-6, 54:18-20, 69:4-8).

Šaddâd: egy mitikus zsarnok arab király neve, Iram kertjének létrehozója (Korán 89:6-8), amelynek megalkotásával az Éden kertjével kívánt vetekedni.

- Amikor a falat és a palotát befejezték,
 aajtáját kétfelől bevasalták,
 Vizesárkot ástak köréje,
 olyan mélyet és szilárdat és széleset,
 25. Hogy mélységében utat tévesztett az értelem;
 ily módon beszéltek a mértékétől,
 Mert annak alapzatától a halig és a bikáig
 tűhegy maradna a bikában a bika (? sar-e suzani mânde dar gâv gâv)
 Ha mélyébe egy tűt szúrt volna,
 a földet tartó bikáig ért volna annak hegye.
 Mikor felépült a vár és a városfal,
 jelentették a kor szultánjának
 Ajándékot adott a hírneves szultán
 a beglerbégnek és bégeknek, továbbá
 30. Emelést (taraqqi) és díszruhát mértéknek és rangnak megfelelően
 az 'Osmánok rendje és törvénye szerint
 A törekvők kinevezést kaptak a szultántól
 mint a vár kapitánya (dezdâr) az aga, azabok csapatával,
 Örökkel (mostahfaz) és azabokkal a várost
 teljesen megtöltötte.
 Lovas katonák (savâre golâmân) így készen álltak
 agájukkal együtt a boldog szultánért.
 [17a] Szilárdabb lett az a városfal Vân városfalánál
 Nahicsevân (Naxčovân) határán.
 Belül a város jól kiépített, és kívülről a vár
 Isztakhrnál és Iszfahánnál szilárdabb.
 Midőn az a vár a határon elkészült,
 a szultán gyorsan adományokat adott.
 Miután a szultán fogadta az összes nemest,
 figyelmét Isztambul vizére fordította.
 5. Egyrészt szívében volt a szent háború (jehâd) vágya,
 másrészt megnyitotta a jótett és a jócselekedet útját.
 Most a jótetteket zengem először,
 hogy helyesen szóljak háború(i)ról (gazâ-yaş)
 Zenész! Hangoddal állítsd el a lélekzetet,
 időnként szerelmesek kiáltásával fond össze.
 Mert a szép dal magával ragadja a szívet
 a szomorú lélekről letörli a bánatot.

A jótettek kiválóságáról és a jócselekedetek hasznáról

- A világot, melynek mulandó az alapja,
 a jókon kívül senki sem virágoztatja fel.
 10. A vízből és sásból való alap meglehetősen gyengesége miatt
 hol helyezkedik el benne a szív népe?
 Az elemekhez hasonlatos benne a négy évszak,
 bölcsességében egymás után sorban változik gyökerestől.

- Mi haszna a tavasz gögjének?
 Nincs tartóssága és szilárdsága a világban.
 A kor és a világ számára
 dísze és értéke miatt gyanútlan.
 Az ólomfehér és az arcrúzs bizonyosan (sepandâj o gâre ze ru-ye yaqin)
 tulipán és jázmin a fekete földben.
15. ?
 elveszik tőle a bölcssek a rózsavizet.
 A világ orcáján mint a rózsából a rózsavíz,
 olyan a boldog szultán jó cselekedete.
 Az ember neve jócselekedetei révén marad fenn,
 nem hal meg a jócselekedetű úr.
 Az építmény az úrról jelt ad neked,
 titkos kincstárak kulcsát adja neked.
 Ahol régi fal dől össze,
 alatta rejtett kincs van.
20. Ha nincs is asztal a régi kolostorban,
 árnyékának hasznát lehet venni.

A boldog csillagzatú beszédének szükségességéről

- Ezért a világ menedéke kán,
 országokat elfoglaló és angyali seregű,
 A páratlan, igazságos szívű sahinsah,
 égi palotájú és salamoni trónusú,
 Mikor 'Osmân diadémjával büszkélkedett
 az igazságosságnak és az elfogulatlanságnak nyitotta meg kapuját.
 A jó név és a jó hatás miatt
 miként a rózsa, aranyat szórt a jócselekedet rózsáskertjében.
25. A világhódítás szokásából az a nemes születésű
 a lakott negyedből⁶⁷ sok országot megnyitott.
 Bilqīs⁶⁸ országától Vân-ig hódított
 s onnan Taxt-e Soleymânig⁶⁹ hódított.
 Mi Irán és Turán, mi Kelet és Nyugat ?
 parancsára háborúznak.
 A világot számos kegyvel dicsőítette,
 vilájetet ragadott el és vilájetet alkotott.
 Néhány épületet épített,
 jóságában a tartományokban és a ? (qurâ)
30. Ruméliától Bizáncig (Rum) és Anatóliáig
 Sivâstól Boszniaig és Yanboliig (?)

⁶⁷ a lakott negyed: az emberiség által lakott terület.

⁶⁸ Bilqīs: Sába királynőjének neve az arab, illetve a mohamedán irodalomban. Az I. Királyok 10:1-10, 13-ra épülő történet az egyik legelterjedtebb közel-keleti iszlám legenda (ld. Korán 27:15-45). (Chastel 1939).

⁶⁹ Taxt-e Soleymân: város Délnyugat-Iránban.

- [17b] Bursától és Edirnetől Budáig (Bodun)
 Rhodosz várától Koronig⁷⁰ és Modonig⁷¹
 Kaffa⁷² királyától a Kipcsak sztyeppig
 kegyességének híre elterjedt Puminban⁷³ és Raštban.⁷⁴
 Befejezett dicsőséggel, szerencsével és győzelemmel
 határtalan és számtalan épületet és jócselekedetet.
 Batha[n]⁷⁵-ban, Yaṭrib-ban⁷⁶ nagy és kegyes
 Bagdadtól Damaszkuszig (Šâm), s a szent Jeruzsálemig (qods-e šarif).

A nemes dzsámiról⁷⁷ és a kecses épületről

5. Konstantinápolyban néhány jócselekedet után
 sírja gyanánt földi bolyongása végén (pey-e madfan-aš âxer-e gašt e seyr)
 Safar hónap 13. napján
 a 955-ös évben, óh kedves
 Az épület alaprajzát megfelezte (be-tanşif rasm-e ‘emârat keşid)
 a régi szerájt megfelelőnek látta.
 A jó cselekedet legboldogabb órájában
 megvetette alapját (ebtedâ-yaş) dicsérve és magasztalva.
 Azután egy elegáns dzsámit emeltetett,
 mint egy homorú hegy a boltozata [ives]
 10. Oszlop nélkül<i> formája</i> is vörös arany [értékének megfelelő],
 a szokásnak megfelelő minden oszlop értéke,
 Belseje tisztaságban, két fenséges,
 két nehéz oszlopa tükörhöz hasonló.
 Mindkettő szilárdan áll alapjában, mint az ég axisa,
 az északi a délinck készített helyet.
 Engedelmességben tetőtől talpig igaz szívű,
 éjjel-nappal mint Čegel gyertyája.
 Két testet öltött fény, izzásban ragyogó,
 a Hold és a Nap sugarához hasonló a vízben.
 15. A szálán két oszlop (do tâ filpâye be-pirâmonaş),
 a Holdtól a halig ér feje és köntöse.
 Tíz kupolájának csúcsa a kék égben,
 így hasznos a beyt-e ma‘mur⁷⁸ számára

⁷⁰ Korôn (Korôn): a mai görögországi Koróné, erődítmény a Peloponnész-sziget délnyugati részén.

⁷¹ Modon (Moṭûn): város Görögországban, a Peloponnész-szigeten (az ókori Moreán).

⁷² Kaffa (törökül Kefe, oroszul Feodosija): város a Krímben, 1475-től oszmán szandzsák, majd 1568-tól vilajet központja. (Birken 1976, 56, 93).

⁷³ Pumin (?): Bizánc

⁷⁴ Rašt: kelet-iráni város

⁷⁵ Bathā[n] (a szövegben Bathā, talán csonka): mocsaras völgy Medina közelében.

⁷⁶ Yaṭrib: Medina régi neve

⁷⁷ A Szulejmánije dzsámi építéséről van szó.

- Csillag mint lazúr kupola,
arany koronájától sárgállik a Nap orcája.
- [18a] Annak a páratlan kupolának a boltívei
a Fenséges szolgálatára álltak.
És ha a többi számtalan oszlopocskának
kívül és belül kettőszáz forrás vize.
Medencéjébe a könyörület vize folyt,
mint haszonnal teli eső az égből.
A folyóvíz fentről ömlött le,
a szent angyalok medencéjébe zúdult.
5. Négy tornya dicsőítésre és dicséretre;
kétszer négy és kétszer hat oromzata szilárd.
Tizedik király volt ő az ‘Osmânoğulları’ közül,
általa az oromzat magasra mutató.
Körülötte hat medresze⁷⁹ van készen,
kórházban élelemmel teli raktár.
Aranypénzben (filori) kiderült teljes költsége
az egész 915 000-re rúgott (fozun nohsad o pânzdah rah hezâr).
A maradékot is kiszámították,
515 érem volt (hami pânsad o pânzdah sakke bud).
10. Megszerkesztették róla a történeteket,
beírták azt az évkönyvekbe.
Hírt adok neked a történet végéről,
amint a módjáról kérdezel, jelt adok neked,
Hogy a pergetett méz (sahd-e mokarrar) a papagájnak étel,
a természet illően ismétli ezt nekem.
Mert a paradicsomi temetőről értekezvén,
az író sorban fel fogja írni,
Mikor a tizedik szultán⁸⁰ épületeit (tkp. jócselekedeteit, xeyrât) építették
10 év alatt az egészet befejezték.
15. Ha annak befejezéséről jelt keresel,
tudd meg, 965-ben (volt),
Rajab hónap 4. napján⁸¹
lett kész az a jótett az Úr kegyelmével.
Midőn árnyékának szent dzsámija elkészült,
nemes üdvözlétből (készült) Kábát helyezett bele.
Átadta a kincset a régi kincstárból,
új érmékből kincstárnyi súlyút.

⁷⁸ beyt-e ma‘mur (arab al-baytu ‘l-ma‘mûru) „a jól megépített épület”: a mekkai teplomnak megfelelő épület a mennyekben.

⁷⁹ medresze: a mohamedán iskolarendszerben az alapfokú tanintézetek (*mekteb*) után következő iskolatípus. „Az Oszmán Birodalomban medreszének nevezték mindazon oktatási intézményeket, amelyek az oktatás hierarchiáját tekintve az elemi iskolák fölött állottak, s amelyek több lépcsőben közép- és felsőfokú képzést nyújtottak a muszlim teológia, egyházjog s a racionális tudományok tárgykörében, s amelyeknek évszázadok során kialakult, törvények által szabályozott belső rendjük volt.” (Ágoston 1987, p. 52.)

⁸⁰ I. Szulejmán szultán az Oszmán-dinasztia tizedik uralkodója volt.

⁸¹ 965. rajab 4. = 1558. ápr. 22.

- [18b] Újra megparancsolta, hogy Mekkába vizet
hozzanak Hidzsász meghatározott negyéről.⁸²
Ha ennek végrehajtásáról értesülést keresel,
a Selim-nâme-ban⁸³ találsz róla nyomot.

Gábrriel üzenetéről

- Azután Gábrieltől fülébe
jutott ez a beszéd – mézként itta:
Hogy „Óh a világ igazságosságától
hűtba⁸⁴-d fentebb van Magyarországnál.
5. Jócselekedeteidtől boldog a tenger és a szárazföld,
a Kábához és Kerbelába vezető út teli vízzel.
A király kegyének és jócselekedetének forrásától
a világ egészen viruló és jó évű és hónapú.
Így Konstantinápoly népe miért
nélkülözi ezen ország vizét?
A fényes Isztambul patakjában a forrás
az értelem haszon nélkül olyan, mint a délibáb.
Ha száraz ajkúvá vált a kicsiny hangya
a Szulejmanidák idején, elkerülhetetlenül
10. Választ akarnak tőled a Kérdés Napján
hogyan: a világi tevékenység álom és képzelet?”
Mikor a szultán ihletett lett a boldog Gábrieltől,
két-három hétig nem ivott vizet.
Bölcsét és véneit követelte,
így szólt hozzájuk az a tiszta hitű,
Hogy „Isztambul vize kevés,
amiatt a nép szakadatlanul szűkölködik.
Előkészületre van szükség gyorsan ebben a dologban,
mert hibámról titkos hang adott jelt.
15. Mikor a nagyvezír meghallotta e választ,
(a meghatottságtól) könnyezni kezdett.
A királytól a külső dívánba jött,
az építészre és a vízfelügyelőre (mirâb) nézett ő.

A régi építkezésekről Isztambulban

Mindegyiktől kérdezősködött a vízhelyzet felől
a mérnök ily módon adott választ neki:

⁸² 1565-ben ld. Martal 1989, 1597.

⁸³ ld. Loqmân, *Sâhnâme-ye Selim Xân*. Eszerint ezek az építkezések csak II. Szelim (1566-74) idejében valósultak meg.

⁸⁴ hűtba: a muszlimok pénteki imájában a „prédikáció”, az a rész, ahol megemlítik az illető terület muzulmán uralkodóját. Egy mohamedán terület hovatartozását illetően két döntő kritérium áll fenn: az egyik, hogy a hűtbanban melyik uralkodó nevét hirdetik ki, a másik pedig az, hogy a pénzérmékre kinek a nevét verik.

- „Óh okos és értelmes Âşaf,
vezíre a szerencsés csillagzatú szultánnak.
Hallottam ősrégi vízvezetékéről
beszélni a Târih-i Konstantiniyyében.
20. Hogy mikor Constantinus (Qostantin)⁸⁵ erejét megnövelte a királyságban,
várát húsz év alatt fejezte be.
Saját nevével jelölte meg azt a várost,
magnövelte abban a bezoárkö értékét.
Sokszor bilincsbe verte a pestist (?be-tâ'un telesmât besyâr bast)
a halált nem győzte le, maga is útnak indult (ajalrâ nayârast xod bâr
bast).
- A városban víztárolókat,
sok munkát fejezett be <erősen>.
Az előkelőkön és a köznépen uralkodott ő,
napév szerint teljes 32⁸⁶ éven át.
25. Midőn az a hírneves elhagyta a koronát,
az elefántcsont trónon lett helyén
A nemes ifjú Constantinus, (Qostantiyûs)⁸⁷
a fia, szultán Magyarorszáig (Engerüs).
Midőn ő is eltávozott a nemlét birodalmából,
helyén Julianus (Yûliyânus)⁸⁸ lett.
Aki unokatestvére volt, és császári ivadék,
a korona és a trón ezutánra megsemmisült a számára.
Mindkettő királysága hegyen és síkságon,
a világban 11 esztendő múlt el⁸⁹
30. E kettő után meggyengült a világ,
a dinasztia egyszerre fel nem találhatóvá vált

**[19a] Hogyan szakadt meg Konstantinápoly vára alapítójának
dinasztiája és hogyan uralkodott a hadvezér (sarhang)
fia testvérének gyermeke az Isten által védett tartományokban**

Parancsnokai és határőrparancsnokai körül
összegyűltek államtanácsába
Három híres fivért jónak találtak
mindhárom sietett a fővezérségre.
Jovianus (Ayûnûs⁹⁰), a másik Valens (Vavâlîs⁹¹)
Valentinianus (Avâlendînânûs⁹²) a harmadik, az ékesszóló.

⁸⁵ I. (Nagy) Konstantin [Constantinus] (Qostantin 306-337) római császár, Konstantinápoly alapítója. Az új székhely 324-330 között épült, tehát nem 20 év alatt, mint azt Loqmân említi.

⁸⁶ I. Konstantinnak Diocletianus lemondása után, 305-ben kellett volna megkapnia a cáesar címet, de Galerius mellőzte. A hadsereg apja halála után, 306-ban ismerte el imperatornak és augustusnak. Így jog szerint tényleg 32 éven át uralkodott.

⁸⁷ II. Constantius (Qostantiyus: 337-361) római császár

⁸⁸ Julianus Apostata (Yûliyânûs: 361-363) római császár

⁸⁹ téves adat

⁹⁰ Jovianus (Ayûnûs?: 363-364): római császár

Első Görögországban, harmadik Rómában,

Konstantinápolyban Bizánc királya.

5. Ily módon méltóságot viselőkké váltak,
parancsukban a tenger és a szárazföld, a síkság és a hegy.
Társként (be-šerkat) a világnak mindhárom királya lett,
a sors révén emelte fel mindegyik a koronát.
13 év múltán csellel és fortéllyal
a hős Julianus (Yûliyânûs) fia Prokopius (? talán Porqûpiyu⁹³)
Üsküdarból⁹⁴ kitűzte az arany zászlót,
ösének a trónját követelte.
Valens (Vavâlis) gyorsan harcba sietett ellene,
megölte őt.
10. Mivel Üsküdar abban az időben
olyan vár lett, mint Konstantinápoly,
Valens (Vavâlis) király haragból és bosszúból
a megerősített várat alapjában rombolta szét.
Sietség nélkül elhordta az összes követ,
a tenger felől hajóval azon vízhez.
Összegyűjtötte ő a kis vizeket,
sok folyóból és mély, kecses patakokból.
Konstantinápolyba vezette,
Üsküdar kövével épített gyorsan vezetéket neki.
15. Bizonyos idő múlva gátszakadás miatt
pusztult el az a vízvezeték.
Mikor 217 évig rossz maradt⁹⁵
az ég a fekete földdel tette azt [egyenlővé].
Abban a pillanatban Justinianus (Ayûvostiyânus)⁹⁶
lett ennek az országnak a királya.
Újból ismét megjavította azt a vezetéket,
édes folyóvizet akart.
A városban források jelentek meg,
boldogok és elégedettek amiatt a szomjas ajkúak.
20. Váratlanul másodszor is elpusztult,
lelkével a nép vizet keresett.
377 év után
napvilágra kerültek az elrejtett titkok.

⁹¹ Valens (Vavâlis talán elírás Vâlens helyett: 364-378): római császár, I. Valentinianus öcsé, társuralkodó, a keleti tartományok ura.

⁹² I. Valentinianus (Avâlendînânûs: 364-375): római császár

⁹³ Prokopius (bizonytalan olvasat, lehet Orqûpiyu is; az első hangzó nincs kiírva, lehet alef de pe is): I. Nagy Konstantin dinasztiájának utolsó élő tagja. 365-ben Konstantinápolyban mint trónkövetelő fellázadt, de vállalkozásáért életével fizetett. (Kurbatov 1958)

⁹⁴ Üsküdar: korábban Skutari, az ókori Chrysopolis, Bizánc elővárosa a Boszporusz ázsiai oldalán.

⁹⁵ Az évszám nem helyes, 217 év elteltével 594 következett, de akkorra I. Justiniánus már nem élt, hogy kijavítsa.

⁹⁶ I. Justinianus ? (Ayûnostyânus) 527-565

A jó életű rómaiak gyermekei közül
 a híres Konstantin (Qoſtañtin)⁹⁷ császár.
 Harmadszor állította helyre azt a vezetékét,
 tisztaszívűségében dicsőítette őt a világ.
 Néhány nap múlva teljesen lerombolódott,
 az ellenség szívéhez vált hasonlóvá a vízvezeték.

A helyzet megvizsgálásáról és az év történetéről

25. Ekkor 567 évig
 maradt a vastag föld mélyén.
 Most ha a szultán keresi azt,
 jobbat építhet az első folyónál.
 Nem kell nagy költség,
 nem illik a pénz a pénztelenségben.
 Âſaf így szólt hozzá: „A pénzügy
 könnyű a nemesek közelében.
 Mutasd meg nekem azt a mély vizet,
 hogy a világ kincsét ráköltjük.
 Mondd, hol van a régi csatorna vezetéke,
 hogy az isteni kegytől legyen segítség hozzá.”
- [19b] Így válaszolt neki az építész
 hogy „Óh hit Âſaf-ja, két csatorna van
 Az egyiket a Tûna-ból⁹⁸ választották le
 három nap járóföldre jelölték ki útját”
 Azt mondta neki a vezír, hogy „A folyóvíz
 mondd meg hová ment el a Tûnâ-ból?”
 Így válaszolt az okos hős:
 „Ne legyen kár az idő rongálásától
5. A folyó forrása Çel Kelisâ⁹⁹ alatt
 egy Nelye¹⁰⁰ nevű nagy falunál <van>
 Szintje magasabban van a vízvezetéknel
 olyan magas, mint a holdfény hava
 Bárhová, ahova akarod felhozható
 felfelé és lefelé folyatható
 A második vízvezeték annak közelében van
 Eyyûb-tól északra és kívülről látható.”
 A vezír azt mondta neki: „Ezelőtt miért
 nem volt ilyen vízszűke?”
10. Azt mondta: „Midőn az °Osmán nemzetségbeli szultánok
 átkeltek a tengeren az igazsággal és a törvénnyel,

⁹⁷ VII. Konstantinos Porphyrogennetos (Qoſtañtin) 919-959

⁹⁸ Tûna vagy Tüne (): azonosítatlan víznév

⁹⁹ Çel Kelisâ vagy Çehel Kelisâ: Kırık Kilise, az egyik fő isztambuli vízvezetékrendszer per-
 zsa neve:

¹⁰⁰ Nelye falu: azonosítatlan falu

- Először Edirnét tették fővárossá,
 hogy Isztambul dolgát befejezzék.
 Elfoglalták röviden a hegységet és a síkságot,
 a városban maradt a tisztátlan ellenség.
 Benne volt a rút átkozott császár,
 ezernyi ifjúval a hit ellenségei közül.
 Lehetetlen kívülről a víz<vezeték> kijavítása,
 nem barátja neki az erő a harcban és sietségben.
15. A győzelem után is szerencsétlen módon két falu,
 sok ember törekedett e városba.
 Az idegen, aki minden felől ide eljutott
 a halállal harcolt, legyőzte az őt.
 Gyermekeinek és követőinek e hely
 hazává vált, mint a Paradicsom.
 Mikor meglátták <hogyan> a kijavítani való felgyülemlett
 sok ház a városból kiköltözött.

A Çhel Çeşme¹⁰¹ elkészítéséről

- I. Mehmed szultán idejében
 A Çhel Çeşme folyt gyorsan.
20. Egy idő után, amikor nem volt elég,
 csatlakozott ahhoz két-három ciszterna.
 Egyik Cebheci Askara¹⁰² falujában
 azon falu vízikerekéből, tiszta kútból.
 Ahol néhány ló a királyi jászolból
 állandóan a vízikerekkel sietett,
 Ami sok vizet abból kimert,
 azon faluból a csatornába folyt ki.
 Segített a szomszjas ajkúaknak,
 a vízikerekhez erőteljesen áramló patak.
25. A második Askara felé <vezető> csatornától
 vasráccsal választották el.
 A második Askara kicsiny patak,
 kis falu közelében van.
 Az Askara gyenge patak medre (gârak-e juy-e sost),
 most vízvezeték, egy zsilipen (taxte) folyik át először,
 Hogy a zsiliptől a földön a víz
 ne áradjon ki soha (na-gardad be-hengâm seyl o şetâb).
 Mostanáig elegendő mennyiségű tiszta vizet
 adott a városnak, a városnegyednek.
30. Most, mikor az országfoglaló szultán (xâkân)
 meghódította a horizontokat,

¹⁰¹ Çhel Çeşme: Kırık Çeşmének, az egyik fő isztambuli vízvezetékrendszernek a perzsa neve. A vízvezeték Mi'mâr Sinân tervei alapján 1555-60 között készült. (Martal 1988, 1592)

¹⁰² Cebheci Askara faluja: a Kırık Çeşméhez csatlakozó egyik vezeték kiinduló pontja.

- Vilájet kétszer annyi lett, mint korábbi (velâyat do čandân-e pišine gašt)
 Isztambul száz városnyi lett hegyen és síkságon.
 Ezután ebben az ámbraillatú városban,
 mely a Paradicsom által irigyelt a föld kerekén,
 [20a] Szükségessé vált az intézkedés a Tûna vize felől,
 a Tûna ide-oda kanyargó csatornája felől.
 Mikor a nagyvezír meghallotta ezt a hírt,
 édes beszédet mondott az építésznek:
 „A Tûna vize ettől a víztől távol
 folyhat, de az idő múlásával,
 Most, mikor kevés itt a víz,
 az egész nép emiatt aggódik.
 5. Egy gondolatra kell gyorsan rájönni,
 hogy szomszúságtól senki se szenvedjen.”
 Mikor meghallotta az építész <és> válaszolt:
 „Nem térek el a parancstól,
 Más vízvezeték ezen kívül
 sok ismeretes a föld alatt.
 De annak a költsége is mérhetetlen,
 hogy boltívei hegy-alapúak legyenek,
 Forrásainak eredete emelkedő és lejtő;
 ha két napig jönnek a városba összekeveredve,
 10. Mindenütt, ahol széles lejtő van
 magas boltívre van szükség,
 Minden nehéz boltíven a haragos földön,
 két-három boltív fenn is.
 Építkezésre van szükség, hogy a tiszta víz
 befolyjon onnan a legapróbb részbe.
 Az effajta erős gátak mindegyikében
 vajon nem kincs fénylik a föld felett?”
 Midőn a hit vezírje a helyzetről tudomást szerzett,
 visszatért a részletes és tömör előterjesztés céljából.
 15. Add pohárnok azt a tiszta [borral] teli kelyhet,
 hogy fényt és világosságot találjon attól a szem
 Az élet forrásától boldoggá válunk,
 az élet vizének csatornájától gazdaggá válunk!

A folyó töltésének kijavításáról és a források folyásáról

- Aki a földtől elfogadja az édesvizet,
 elfogadja vezetéket a hegyről és a völgyből,
 Így részletezte a történetet
 a szerencsés csillagzatú szultánnak (xâqân-e sâheb-gerân)
 Mikor a világ szultánjának jelentették (‘arz-e šâh-e jahân šod soxan)
 szívének titkát titokban tartotta,
 20. Új kincsének kapuját újra felnyitotta,
 vadászatra a pusztába indult.

- Eyyûb-ból arra ment,
királyi módon figyelte.
Kâğîd-hâne¹⁰³ felől a vízvezeték
elejétől a végéig meglátta az a boldog szultán.
A nem talált vízvezetékéről beszélt,
Istentől kívánta a kapu felnyitását.
Azt mondta: „Óh Isten, te vagy az a nemes
aki nekünk trónt és nagy szerencsét adtál,
25. Minden erő és bölcsesség a te lényedről van,
életem kegyed forrásából való;
Isten kegyéből így követte
a Korán szavát: „vízből van az élet minden dolga”¹⁰⁴
Ha a népnek bőséges a tápláléka,
minden víz nélkülinek reszket a szíve.
Az utolsó pillanatban a hitetlen dëv a vízben
az igazhívőknek számtalan sátáni sugallatot (vasvase) ad.
Jobb annál ha megelé a kegyet,
a Könyörületes siet felé isteni sugallattal (vasvase).
30. Mert jobb a kellemes víznél az életben és halálban
nincs az univerzumban.
Jobb, hogyha e világban
a túlvilág tőkéjét keressük,
A régi vizet folyóvá tesszük,
úti elemőzsia gyanánt zsilipet (eddexâri) készítünk.
[20b] Ha minden erőt feláldozok
a jó, tisztasággal teli vízvezetékért.
A világ népének nyugalma miatt megengedett,
hogy ez a bölcsesség és jócselekedet Isten kegyéből van.
Mikor Noé életkora 1000 év,
rendeltetve van a halál a dolog befejezésére.
Mikor az életből és ifjúságból kivettem vágyamat,
véget értek a kívánságok.
5. Ezen a dolgon kívül szívemben szándék nem maradt,
az égbolt forgásában hitem nem maradt.
Oly kegyelemért könyörgök a halálhoz,
hogy e jónak is tőlem nyoma maradjon.
Hogy hirtelen a halál ne érvénytelenítse,
végtelen maradjon tőlem e tett.
És ha Isten kegye ismét megközelít,
a hitharc miatt hosszabbodik életem.
Bécsben és a Habsburg birodalomban sétálok
hogy életem végéig cselekedjem.

¹⁰³ Kâğîd-hâne: Kırık Çeşme vízvezetékrendszerének kiinduló pontja, egy völgy Isztambultól mintegy 50 km-re.

¹⁰⁴ Az eredetiben arabul: *min al-mâ' kullu šay'in hayy* („Isten mindenféle dolgot vízből ...”): pontatlan koránidézet. Valószínűleg a Korán 24:45-re utal (*wa 'llāhu xalaqa kulla dabbātin min mā' ...* „És Allah mindenféle állatot teremtett vízből ...”)

10. Nem fordítom el arcom a szent háborútól,
 talán elér az Örökkévalóság Urának parancsa.”
 Midőn a szultán így könyörgött a Teremtőhöz,
 elfogadtatott (az) az Úrtól.
 A régi vízvezetékét gyorsan megtalálta,
 néhány patak egyesült azzal.
 Megmérte az utat a vonalzó szerint (be peymudan-e rah be-hanjâr-e zeh)
 többnyire (csak) felbecsülte az építész ott (šod ângah moxemman
 be-me^cmâr mah).
 A munka miatt mindenkit elengedett,
 a vízfelügyelőnek (mirâb) és az építésznek díszruhát adott.

A becslés kiigazításáról és a földalatti csatorna (kâriz) megépítéséről

15. A teljes keresett vezeték vitathatatlanul
 200 plusz 10 000 [meg] 1000 rőf ? (zerâ^c) (do šad bâre bivar hezâr-
 aš zerâ^c).¹⁰⁵
 A hegyekben utat ásattak,
 a vörös arany úgy folyt mint a bor.
 [21a] Mikor kiderült annak az egésznek a becsült értéke
 ahhoz fogtak neki.
 Az egyik bég (mir) okos és tudós volt,
^cAlî¹⁰⁶ a neve és nyájas és tisztalelkű,
 Először Szultán Szelim hercegnek¹⁰⁷
 volt nevelője (xod u gašte lâlâ xoluq o karim).
 Felügyelővé (sarkâr) tette őt és átadta neki
 az íves hidakat (kamarhâ); számosat épített neki.
 5. Annak felügyelőjévé (sarkâr) tette ^cAlît a szultán,
 mert feltámadáskor van a bűnök megbocsátásának ideje
 A Kauŕar¹⁰⁸ pohárnokától a hatalmas Isten
 adjon egy kortyot a nagy jócselekedet jutalmából
 Ha a kezdetéről kérdezel,
 vitathatatlanul (bi qîl o qâl) 962-ben,
 zu-l-qa^cde hónap 21-én¹⁰⁹
 határoztak a munkálat felől.

¹⁰⁵ 1 rőf (zerâ^c) = 54,04 cm. (Muxtarov-Yegani 1986, 53; Hinz 1955) Így a 11 200 rőf hosszúságú vízvezetékre mintegy 6 km jön ki (6,052).

¹⁰⁶ ^cAlî: a XVI. sz-i Isztambul egyik vízfelügyelője. Martal (1988, 1636) szerint a tisztség első képviselője 1566-75 között Mi^cmâr Ḥasan Âgâ volt. Ha Loqmânnak igaza van, ^cAlî volt a tisztség első betöltője.

¹⁰⁷ Szelim: A későbbi II. Szelim szultán (1566-74)

¹⁰⁸ Kawŕar (perzsául Kouŕar): forrás a Paradicsomban.

¹⁰⁹ A Kırık Çeşme vízvezetékrendszerét Martal (1989, 1592) szerint 1555-60 között építették, de 1563-ban egy vihar lerombolta a Muğlava és a Güzelce hidat, amit 1564-ben építettek fel. (Refik 1924, 18 alapján) Loqmân az építkezés kezdetét 1555. okt. 7-re, befejezését 1564. jún. 10-re teszi (9 év alatt), míg a vihart 1564. jún. 11-július 10 közé datálja (971-ben a 11. hónapban). Az újjáépítés vége szerinte 1565 május 31-június 29. (972 11. hava) (ld. *Kiegészítés*, 22a). A költségvetésben megadott adatok pontosságára hivatkozva (lásd

- 9 év alatt fejezték be ügyesen,
 jobban sikerült, mint az első vázlat (rasm).
10. 971-ben lett kész
 teljesen, 'id havának utolsó napján.¹¹⁰
 Költsége a számított időben lett
 691 000 vörös arany pénz (zar-e sorx).¹¹¹
 Néhány nap múlva abban az aszályos évben
 a fenséges Mindenható részéről hirtelen
 A felhőktől elázott a vidék,
 Noé vízözöne jelent meg,
 A világ egyszeriben olyanná vált, mint a szurokfekete tenger,
 a föld sár és görbe iszap alá került.

**A felhő és az eső megjelenéséről és csapkodásáról (toğyân)
 és a vízvezeték elpusztulásáról az áradás és a vihar által**

15. A levegő teljesen esőfelhővé vált,
 a paraszt kertjének munkatársává vált.
 A zenitről (való) minden csepp eső a csatornából
 áradatként hullámozott a vízvezetékből.
- 21b Az Ég sírt és menydörgött, kiáltott,
 a világ szomorúan emlékezett a sírásra.
 A bánat tüzével telve villámló belsőjű lett,
 fénye Nyugattól Keletig láthatóvá lett.
 A víztől és a tüztől a sötét föld szívének
 villanása Kelettől Nyugatig láthatóvá vált.
 Ahol a fényes villám felvillant,
 a földnek attól az áradattól gátja lett.
5. Mivel a mindenségben sok víz volt,
 a szikrák a villám mélyéből nem voltak megtalálhatók.
 Mivel sok áradat folyt a hegyekből,
 mint a tenger, Kâğıd-hâne irányába,
 Annak hullámozásától (toğyân) a föld láthatatlanná vált.
 a Fekete-tengertől a Földközi-tengerig.
 Hová ment így a halál áradata?
 Egyszerre kiszakított alapjából és helyéből [mindent].

alább) feltehető, hogy Loqmân dátumai hitelesek. Valószínűleg saját, korabeli, naplószerű feljegyzéseit használta.

¹¹⁰ A szövegösszefüggésből következően az 'id al-sağırról van szó, a dátum tehát 1564 június 10.

¹¹¹ A Kırık Çeşme vízvezetékhalózati építési költségeiről pontos adataink vannak. Az építkezés első fázisa Loqmân szerint 691 000 filoriba, Çeçen (1984, 549) szerint 40 263 063 akcsébe; második fázisa, tehát a vihar okozta károk helyreállítása Loqmân szerint 172 200 filoriba (Kiegészítés 22a/7), Martal (1988, 1593, — Refik 1924, 18 alapján) szerint circa 9,8 millió akcsébe került. Az összköltség eszerint 862 200 filori (Kiegészítés 22a/9), vagyis mintegy 50 millió akcse. 1:58-hoz arányt elfogadva, a megadott árak helyesek. (1:70-hez 974/1566-ban vö. Inalcik 1965, 915)

- Mennyi út, amely helyéből kiszakadt,
mennyi gát, amely alapjából kiemelkedett!
10. Lekaszálva a fű sok kazlá,
az <olyan> áradattól a tengerben pusztult el.
Azokon a kazlakon – csoda ez –
héja és róka annyi, mint a szű.
Elmerült mint hal a tengerben,
azokról a kazlakról megfulladva és fejjel lefelé.
Mi a nyuszi, amely ezt a viharos áradatot előidézte?
A városiaknak a nyuszi álmát adta.
Mennyi nyúl és róka, vadállatok és madarak,
kígyó és hangya pusztult el az áradattól!
15. Kihullott a madarak tolla,
a föld csúszómászói egymás után elpusztultak.
Sok ház a faluból a nomád házzal (együtt)
a Perzsa-öbölbe jutott.
Mennyi bölcső, benne csecsemővel
jutott a tengerbe a folyócskából!
A villámlás elől, óh kedves, Silivriben¹¹²
a müderrisz¹¹³ is a dzsámiba ment.
Silivri vár nélküli város
Isztambulon kívül és a tengerparton.
20. Mennyi beépített terület vált csupasz rommá,
a partról a víz tengerébe ment!
Kâğid-hâne felől mindenekelőtt
hóvihar érkezett a pusztulás áradatával.
Két hegy között az elefánt legelőtől
a hullám miatt elzárult az elefánt-átjáró.
Az elefánt(ok) és a nyerges állatok mennyi átjáróhelye,
hegység rejtőzött el a vízáradatban.
A jócselekedet forrása hová vetette a bölcsességét,
nyomát sem látta a víz és a gát útjának.
25. Amikor elmúlt a vízár tevékenysége
mit láttak? A szántóföld többségét elpusztulva,
Minden szilárd boltozat leomlott,
a boltívek alapjából kiszakadtak,
Minden forrásához gonosz szem ért el,
elrejtezett a vízvezeték (râh-e sarčešme) a megismeréstől és a
tudástól.
- Vize szertefolyt (parešân šode) a medencékből,
kiürült, mint Bizân¹¹⁴ verme.
A csatorna vize keskeny lett és sekély,
alul a mű erős alapja gyenge.

¹¹² Silivri: helység az edirnei (adrianopoliszi) vilájetben, Kelet-Ruméliában. A múlt század közepén szandzsák is (Birken 1976, 100).

¹¹³a medresze-iskola (ld. medresze) oktatója

¹¹⁴ Bizân: Šâhnâme-hős (Giv fia és Rusztam unokaöccse).

- 30 A föld az áradás miatt kiszáradt ajkú,
a Nap tizede több mint a hev tüze (? fozun mehrâ^ošr az tab-e tab).
A sziktól kettérepedt a föld egy pillanat alatt,
bensejében a hegy százszor megrepedt a mélyből.
Az isztambuliak istentől ismét
vízért könyörögtek a forróságban és hőségben.
A szultán buzgalomtól gyarapodott,
úgy kereste a segítséget.
Ily módon változott meg nézete:
„Az egésznet alapjában építések újjá,

[22a] [A vízvezeték] kezdete és hogyan fejezték be

- Úgy javítsák ki azt újból,
hogy az elsónél jobb legyen kétségtelen!”
Mikor a szultán parancsa így elhangzott,
munkásokkal lett tele minden hegy és síkság.
Fölöttük a felügyelő főhatalommal
az ^oAli nevű janicsárága lett,¹¹⁵
A hidzsra szerint 971-ben
a 11. hónapban¹¹⁶ volt kétely és kétség nélkül.
5. A második vezetéket kijavították a kezek,
egy év alatt ez is elnyerte formáját.
A vízvezeték (bonyân-e âb) költsége ez alkalommal is
Napként csillogó vörös arany [pénz] (zar-e sorx),
171 000 (hefdah bivar hazâr)
plusz 1200.
Összesen ezen építkezés költsége
elejétől a végéig, örömben és boldogságban,
Összesen (rah) 862 200 filori, (haštsad o šast o do hazâr
filori do sad biš) pontosan. (kâmel ^oeyâr)
10. Mikor 972-ben
a 11. hónapban befejeződött a kívánt munka,¹¹⁷
A szultán Istennek hálásan
elég adományt adott a méltónak.
Homlokát hálásan dörzsölte az imaszőnyeghez,
a Világ Urát dicsőítette.
Azt mondta, hogy „Jóllehet ily áradástól
most kár és baj ért,
A másik vezetéket az én időmben ez széttörte,
újból alakot öltött a kijavítás terve.
15. Elég emlékem van nekem a Szulejmanidák közül,
a világnak ilyen szilárd alapja.

¹¹⁵ ^oAli: janicsárága 971-72-ben a vízvezetéképítés felügyelője. Szigetvárnál is ott volt.

¹¹⁶ 971. 11. hónapja = 971 zû-l qa^ode hava = 1564. jún. 11.-júl. 10.

¹¹⁷ 972. 11 hava = 1565. máj. 31.-jún. 29.

Ha a sátán meglátná e művet,
a Qâf hegyig menekülne az az eltévelyedett.
És ha Qahramân¹¹⁸ vetne pillantást az alapjára,
értelme és esze eltávozna fejéből.
Két nagy hegy között Nagy Sándor (Iskandar)
ha gátat épített volna, olyan építmény lett volna mint ez.

A szervező tevékenységéről és a szükséges dolgok elrendezéséről

- Mikor e hegy (şad), mint Nagy Sándor gátja
felemelkedett súlyos boltívekkel, <mint a hegy>
20. Ekkor, mikor e verset elkezdtem,
meglátogatására útnak indultam.
Mivel a vízfelügyelő (mirâb) Dâvud csaus volt,¹¹⁹
‘Alî kethüdât nekem útmutatóul kijelölte.
A sakar¹²⁰-készítők közül való Hamze nevűvel¹²¹
megtekintettem a gátat és az építményt.
A Mâni-hoz hasonló tollú ‘Osmân mesterrel
felvétetve egy-egy vázlatot
Elmentem a forrásáig
csillogóbbnak láttam a pupillánál.
25. Három víztárolója (houz) van Belgrád falu mellett,¹²²
és Hıdr¹²³ vizénél becsesebb és jóízűbb.
Kettő Kırazlık-nál remek boltívvel (be-tâq-e noşuḥ),
Pâşâbkârî-nál van a harmadik.

A Belgrádon túli ciszternák csatornájáról különös tekintettel a konstantinápolyi külkerületre

Mindez a három víztároló (houz) jobbról és balról,
a tiszta ciszterna vízvezetékéből (kârız),
Bâlık-zâde hídjánál egyesült,¹²⁴
mindegyikből eltűnt a zavarosság.

¹¹⁸ Qahrahâm: mondabeli perzsa hős

¹¹⁹ Dâvud csaus (Dâvud çavuş): 1575-77 között Isztambul vizeinek felügyelője (perzsâul mirâb, törökül su-yolu naziri). Vö. Martal 1988, 1636 és 1632. Két ízben is betöltötte ezt a tisztséget. Rövid megszakítás után másodszor 1577-82-ben, ld. uo. Feladata a vízvezetékek őrzése, javítása, a víz felmérése, szétosztása stb. volt.

¹²⁰ sakar (arab): mézsör vagy datolyabor.

¹²¹ Hamze: sakarkészítő mester.

¹²² Belgrád: Kâğid-hâne völgyében található erdő (Martal 1988, 1593)

¹²³ Hıdr (vagy Hâdir) próféta: a Gilgames eposzra, a Nagy Sándor regényre és zsidó legendákra visszavezethető mohamedán legendák hőse. A kommentárok vele azonosítják a Korán 18:65-82-ben „Isten szolgájá”-t, Mózes rejtélyes társát. Hıdr a muszlim Nagy Sándor-legendák szerint az élet vizét is megtalálta (vö. Ahmedî, *Iskendernâme*, Neẓâmi, *Eqbâl-nâme*, valamint pl. Friedländer 1913).

¹²⁴ Bâlık-zâde hídja: Bâlık-zâde Isztambul egyik vízfelügyelője kellett hogy legyen (ld. 22b/1). Nem sikerült adatot találnom róla.

- [22b] Bâlık-zâde felügyelője volt [hajdan] annak,
a felügyelők közül mindegyiknek pecsétje
Leírom most azt a hidat
hogy kiáltson a magas édig:
Egy szilárd, szerföltött magas híd,
alapja erős, építménye széles.
Két oldalán a boltívek harmonikusan egymásba illesztve,
a látó szem attól tapasztalatot növelő.
5. Öt kapuja van, öt plusz három ?-jában (bovad panj dar panj o se
kanje-aş?)
kézjegyet (panje-aş) nem csavarja ki az égboltozat (?)
Az erős híd két hegy között
sziklát érintve emelkedik ki a hegyről.
Onnan a Mehmed¹²⁵ boltívhez megy,
míg egy szintbe ér a Hasan boltívvel.¹²⁶
Mivel azok ketten a szultán emberei voltak,
életükkel szolgálták a szultánt.
Mert mindketten felügyelők (sarkâr) voltak,
e két boltív viseli nevüket.
10. Arról a két (boltív)ről az Âsiyâb boltívecskén¹²⁷ keresztül
érve rámegy a Kavgûk¹²⁸ hídra

A Kavgûk-hídról

- Mit mondjak a Kavgûk-híd leírásáról?
E mű Salamon egy szellemétől (ze div-e soleymâni) való.
Alul négy magas boltív,
minden oldalról szilárdan rögzítve.
Fölötte 32 íves boltozat,
a mérnök tökéletes portikót (ravâg) készített.
Mindegyiken, miként a hídon átjáróút van,
gyalogos és lovas azon közlekedik.
15. Hozzá csatlakozott a Rusztem-forrás,¹²⁹
amely a palota alá folyt.
Mert Rusztem nagyvezírje [volt] a szultánnak,
sikeres, szerencsés és rangos úr.
Nagyvezír és a hit szultánjának veje,¹³⁰
a szférák társa és a szerencse barátja.

¹²⁵ Mehmed boltív: az említett Mehmed, azaz Mi'mâr Mehmed Âgâ Isztambul vízfelügyelője volt 1577-ben. (Vö. Martal 1988, 1636)

¹²⁶ Hasan boltív: Mi'mâr Hasan Âgâ Isztambul vízfelügyelője volt 1566-75 között. (Vö. Martal 1988, 1636)

¹²⁷ Âsiyâb boltívecske: ?

¹²⁸ Kavgûk-híd: A Kırık Çeşme vízvezeték egyik fontos állomása.

¹²⁹ Rusztem-forrás: A névadó Rusztem I. Szulejmán horvát származású nagyvezíre volt két alkalommal is. (1533-53, ill. 1555-61 között) Ld. következő jegyzet.

- Jótéteménye állandóan híres,
mind halálában, mind életében.
Különösen, a vár trónusához közel
egy épülete van neki, egy kedves dzsámi.¹³¹
20. A víztároló vizét folytatták benne,
felvidult attól a világ népe.
Az a boldog Âşaf nincs egyedül;
ezen dinasztia vezíreinek mindegyike
Mind Isten útján jó cselekedetű,
győzelemben <és győzelemben> vértanú(k), kétségtelen.
Most különösen a nagyvezír,
akinek Isten segítsége az útmutató,
A prófétához hasonló és nagyrabecsült,
éjjel-nappal a jócselekedetnek és jótettnek él.
25. Istenem! Növekedjen a szultán boldogsága,
mindeneknek a végén jótett legyen!
Ahogyan Rusztem vize folyt a régi vízvezetéken
a Kavgûk-hídtól a mély víztárolóig,

**Âyvâdlî falu víztárolóinak csatornájáról
különös tekintettel a fent említett északi vízvezetékre**

- Âyvâdlî-ből 4 tiszta víztároló
folyik mély ciszternájába a föld alatt.
Két víztárolója két forrás boltívében egyesül,
Baķrac deré-ből folyik egy harmadik vízvezeték.
Mindet akadályozza középén
minden irányból domb és hegy és erdőség.
30. E három forrás mindegyikétől a másikig
több mint 2-3 mil¹³² az út.
- [23a] Mindhárom a Hoşknîr vízgyűjtőből¹³³
folyt a páratlanul szép gátig.
Magának a gátnak két forrása van ismét,
onnan siet [a víz] az Ūzûn-hídig.¹³⁴
Ez a híd is szerfölött erős,
királyi boltíve a földbe mélyed.
Két sor boltív összekötve jól és szépen,
egyformává lett mint két Hold.
5. Az alján a portikós források,
48 és felül 50 boltív.

¹³⁰ Rusztem nagyvezír, a hit szultánjának veje (dâmâd). Szulejmán alatt a politikai élet megszokott jellemzőjévé vált, hogy a magas rangú államférfiak egyben a szultánnak vejei is voltak. (Ld. Pierce 1992, 106-108)

¹³¹ Rusztem pasa dzsámija: a fenti nagyvezír által építtetett egyik híres isztambuli épület.

¹³² mil: kb. 1/2 farsang, azaz kb. 2 km, ld. Hinz 1955.

¹³³ Hoşknîr vízgyűjtő:

¹³⁴ Ūzûn-híd: a Kırık Çeşme vízvezetékrendszer egyik fontos állomása (Martal 1988, 1592).

Amikor az egész elkészült, a mély víztől
nyolc kincstárba került ?

A Munglovâ¹³⁵-híd leírásáról

Abból a víztárolóból is a Munglovâ-ba folyt
amelynek egyik boltozata az égig ér.
Alapzatának boltozata – mely példamutató –
négy, mivel négy forrásra támaszkodik (bovad çâr tâ çeşme bar çâr
râst).

- Alapja a Föld, a Föld bikájáig ér
fejét és homlokát az ég Bikájához dörzsöli.
10. Kis és nagy forrásból 28 van,
mellettük és köztük pontosan (râst).
Hídként közepéről a jó átjáróhely,
gyalogos részére, <egy> jó út.
Jósága miatt szerelte fel
az igaz szívű és tiszta-hitű sahinsah.
Amikor először adták át ezt a hidat,
boltívét milyen keskenyre és vékonyra építették!
Az áradásban a híd kétségtelenül összedült,¹³⁶
elkerülhetetlenül, boltozatának keskenysége miatt.
15. Most boltívei szerfölött szélesek
magas kapukkal készítették el.
Hogy ha erős vihar támad, mindig
megóvja az elrepedéstől az örökkévaló Isten.

A Gözlüce-hídról¹³⁷

- És onnan a Gözlüce-híd felé [folyik]
a mérnök okosan és eszesen készítette el.
Ismét elég magas építmény,
alatta 8 boltív (be-zir andar-aş haşt jâ tâqband).
Fenn ismét 11
megfelelően arányos és szép boltív.
20. Attól feljebb Isztambul felé
egy boltív a folyóvíz miatt.
Benne egyesül a régi vízvezeték (jûy) az újjal,
jó gát a tiszta vízvezeték számára.
Az az Asķara Habbeci faluból
szállítja tiszta vizét a szomjas ajkúaknak.
Az utat egy boltív adja neki az elosztóhelyhez
A herceg (pur-e şâhin) építette azt.

¹³⁵ Munglovâ-híd: A Kırık Çeşme vízvezetékrendszer egyik fontos állomása (Martal 1988, 1593).

¹³⁶ A már említett Ūzûn-híd, és e híd dőlt össze a már említett áradásban (21a ff), vö. Martal 1988, 1593.

¹³⁷ Gözlüce-híd: a Kırık Çeşme vízvezetékhalózat egyik fontos állomása (Martal 1988, 1592).

A földalatti csatornából (kâriz) jön először,
kilenc boltíven siet el onnan.

A régi boltívről

25. A kilenc évről ha kérdezel, oh szerencsés
Kırk Çeşme közelében egy híd van, erős,
A Kırk Çeşme csatlakozik hozzá,
amely a város elosztóhelyéhez csatlakozik.
Kırk Çeşmétől Egrî Kâpû-ig,¹³⁸
amihez közel van az elosztóhely íve,
Mind a négyet gát és híd zárta le,
mind régi és kicsi és rövid.

[23b] *A 23b és a 24a oldal egy kétoldalas miniatúra.
A Konstantinápolyban az Aranyszarv-öböl közelében húzódó
belgrád-i vízvezetékrendszer látképét ábrázoló illusztráció
felirata a következő:*

Maga ez a 8 víztároló a 10 híddal,
melyet befejezett a koronás parancsoló,

[24a] *a miniatúra felirata*

- Az elosztóhelyen egyesült az új a régivel
a város számára olyan, mint testben a lélek.
[24b] Az elosztóhelyről mit mondjak: sétahely,
és Isten árnyékának páratlan művei közül való.
Télen 200 vízkifolyócső
osztatott ki a népnek az által a Boldog által.
Hőség idején és július hónapban (tamûz)
több mint 130-ból folyik éjjel-nappal.
Akkor amikor Kırk Çeşme és Askara
a tiszta kútból a vízikerekhez ért,
5. Az elosztóhelyen 29 forrás volt,
a többiek az új víz(vezeték)ből gyarapították.
Ezen kívül a dzsámikba vizek
sietnek úgy, mint a paradicsomi helyű szultánok
Kívülről forrásokat eresztettek be
a Kırk Çeşme vizéből, 11-nél többet.
Mikor az elosztóhelyen ezen új víz szétszatatott,
az ujjongás Bizáncból Gılânig¹³⁹ és Raştig elért.¹⁴⁰
Üdvözölte az Araş folyót,¹⁴¹
eltűnt a fekete földben a Zende folyó.¹⁴²

¹³⁸ Egrî Kâpû elosztóhelye: Az Isztambulba érkező vizet a város különböző részeire elosztó fő ciszterna (vö. Öziş 1987, 4 ff).

¹³⁹ Gılân: iráni tartomány a Kaszpi-tó délkeleti partján.

¹⁴⁰ Raşt: iráni város.

10. Mert az Araš folyó az araboktól a perzsákig
 híressé vált nagy forrásáról.
 Olyanná vált Konstantinápoly a víztől
 hogy kigúnyolta a holdfelkeltét.
 Bárhová sietsz, olyan mint a paradicsom kertje,
 a forrás, és a vízmedence és a folyóvíz.
 Bárhová utazol és nézel,
 lassanként a vízben időzöl.
 Bármely rózsáskertben ahová lábadat beteszed,
 rózsalevélként harmatból ágyat vetsz.
15. A patakokban bővelkedő terület egyik kertjében és gyümölcsöskertjében
 sem
 találsz a hídon kívül járható utat.
 Minden utcán 10 olyan forrás, mint a Salsabîl
 osztotta bőségesen a kegy vizét.
 A medencék és a mecsetek telve jó vízzel,
 gyertyával és jó dolgokkal felékesítve.
 Dzsámik, amiből 500-nál több van,
 bennük forrás és kívül víztároló.
 Ezeken kívül az elosztóhelyről a városon kívül
 megfelelően elosztották [a vizet] a folyó áradásából.
20. Házak és fürdők és szerájok részére
 elég édesvíz jön a vízvezetékéből.

Különböző vizek leírásáról

- Mennyi női lakosztály és mennyi fürdő és ház,
 minden magánkonyhájában folyóvíz!
 Bejön, és onnan kimegy,
 mindegyikbe egy csővel több folyik.
 Dicsőség Istennek, hogy a tiszta Isten kegyéből
 vizes lett e zöld föld népe!
 Jóllehet most e finom alkatú népnek
 egyáltalán nincs szüksége vízre,
25. De azt kívánom a teremtőtől,
 hogy a nemes uralkodó idejében,
 A hit sahinsahja, kán, az idő célja (morád-e zamân),
 a méltóságteljes, Szulejmán helyére lépő Szelim [korában],
 Hogy folyjon a Tûna vizének folyója
 a Tûna tekervényes földalatti csatornájából (kâriz)
 Hogy jócselekedet gyanánt tőle emlékként
 maradjon fenn a sors arca.

¹⁴¹ Araš folyó: Irán és a FÁK határfolyója a Kaukázusban.

¹⁴² Zende folyó: folyó Iránban.

**A Çekmece-híd megkezdéséről, amelynek befejezése
a Selim hân nâme [című könyv]-ben említve van**

- Midön Szulejmán szultán a vízvezetékét
befejezte, fennmaradt tőle az.
30. Azután ott azt hallotta a boldog szultán,
hogy a Çekmece-hídon a hit népe (!)
- [25a] A fahidaktól a víz tengerében
az év és a hónap nyugtalankodik.
Akkor megparancsolta a világ szultánja,
hogy az építész építsen egy hidat.
Nem csak a vízvezeték vizét elvinni érdem,
érdem hidat verni a tengeren is.
Mikor a Könyörületes kegyéből befejezték azt,
Szelim szultán korában,
5. Abban fel lesz jegyezve teljesen
Isten parancsára, aki nem alszik.
Istenem! Jutalmazd meg a hit szultánjait (šâhân-e din)
vízjárólóval, a poklon keresztülvezető hídval, és a legfelsőbb
paradicsommal!
- Óh zenész! Porcelánba merj vizet,
egy *sâzt*¹⁴³ forrósis fel kellemes melódiával!
Úgy zenélj a hárfával és a csörgődobbal,
[hogy] a lélek forrásáig hatoljon!

A történet kezdete

- A legfelsőbb ég, üveg az üvegben;¹⁴⁴
csodálkozott rajta a művész esze.
10. Minden üveg számára a csillagok mozgásába
úgy csatlakozik, mint az ezüstkeblűek menete.
Látni abból a keringés idejét és óráit,
mert a legfelsőbb égben [vannak] a keringés órái és időpontjai.
Hol az üveg? Az üvegben forog így,
ezer éljenzés ennek a forgásnak és mozgásnak.
Egy csillag, olykor zenithez hasonló északon,
olykor perigeumon van, és olykor rossz atmoszférában.
Mert a tetőpont felől és olykor délről
felkelt és lement a csillag.
15. Gyakran felemelkedik, oppozícióba kerül,
nem tudja az igazságok lényegét senki.
Olykor fogyatkozik a Hold és a Nap,
olykor a horizont alatt, olykor fölötte van.
Olykor fényes nappal, olykor sötét éjszaka,
a föld a csoda fényének akadályává vált.

¹⁴³ sâz: egy iráni húros hangszer, a hagyományos iráni zene jól ismert, elterjedt hangszere.

¹⁴⁴ szójáték: a *šiše* „üveget” és „legfelsőbb eget” is jelent.

- Olykor az ég felhővel és felleggel teli,
olykor a villámtól tüzet szór bőkezűen.
A levegő olykor hideg, olykor meleg attól,
olykor közepes, hajnalban és éjjel.
20. Mivel az erős forgásban nincs megállás,
amiatt a világ nem egyszínű.
Varázslatos az alsó ég hibátlanul (bi-šekâf),
az acéltól erős és tiszta tükör.
A tiszta bölcsességből egy vár vált láthatóvá,
legyőzésének kulcsa Isten mindenhatósága.
Benne fények mutatják a győzelem útját,
sötétségben van a tenger és a szárazföld szöglete.
Kék tengeren siet a félhold,
megy az égen, mint a megterhelt hajó.
25. Tükörképétől szállt bárkájára,
¹⁴⁵Ammântól Sejestânig ¹⁴⁶járt (?).
Tőle maradt fenn az a hivatás a világban,
s tőle való a tengerészeti tudománya a tengereken.
Hová vitorlázik a hajó?
Egy pillanat alatt Rûmből ¹⁴⁷Qayruvânba ¹⁴⁸megy
Olykor Kínából Egyiptomba igyekezik,
Két-három havi utat egy hét alatt megtesz.
Vágyat növelő számos árucikk,
minden országban négy lábúak fáradozása nélkül,
30. A tenger vizében a hajóról folyamatosan
érkezett a partra százszor kanyarogva.
Ha a hajón nyugalanság támadt is,
de Isten által többször megmenekült.
Jóllehet a hajón utaztak a kereskedők,
a tengeren az erőszaktól nem voltak biztonságban.
- [25b] Menj a mély tengerbe,
a hajókat az ütközetre sorakoztasd fel!
A csatát és a harcot úgy elrendezve,
a tengeren zűrzavar támadt a hajóktól.
A tenger a hullámozástól forrásba jött,
a madárból s a halból kiáltás tört elő.
A hajókon lévő ágyú és puska zajától (âšub)
lemerült bikához és a halhoz a cet.

¹⁴⁵ ¹⁴⁵ Ammân: Indiai-óceán. A szövegösszefüggés szerint nyugat-görögországi kikötőnek kell lennie. (?)

¹⁴⁶ Sejestân: Szisztân délkelet-iráni tartomány arabizált neve.

¹⁴⁷ Rûm: Bizánc

¹⁴⁸ Qayruvân: város Marokkóban.

A történet lényegének kezdete

5. Jóllehet értett az afféle dologhoz
a hitetlen zsarnok európai,
Allah dicsőségére a politeisták hajóját
megelőzte a Hit Szultánjának tengerésze.
Amerre fordult hajója a tengeren,
az illatos szél lett Szulejmán szőnyege.
Mikor megvetették Rhodos alapjait,
épületét újjáépítették.
Biztonságot adott azon vár gyaurjainak
az igazságos szultán, a boldog szívű.
10. Mikor lakhelyéről a gyaur messze került,
egy Migâl Mâstûr¹⁴⁹ nevű ronda kutya
Hajón Málta felé sietett,
abban új lakóhelyet talált.
Egy várat épített ott erőset,
balszerencsés társaság ült abban.
Rhodos-nál százszor rondább,
a tengeren hajójától száz baj és rossz [támadt].
Elég engedetlenség támadt a vízen,
nyugtalanná vált az egyiptomi út.
15. Két-három hajót rendbe hoztak,
benne istentelen buta hitetlenség.
Gazember, útonálló hitetlen,
a magribi vizekre hajókat bocsátott.
Ahol csak megjelent, mint a gyík,
a szultán a hajója nyomában járt.
Minden évben és hónapban követték
a kapudán [vezetésével] a szultán agái (rei'is)
Igyekezettel és buzgalommal engedélyt kérve,
hajóikkal az igazságtalanság népének nyomába [eredtek].
20. A Teremtő segítségével haladva,
összezsaptak egymással.
Sokakat elfogott és megölt [a kapudán az ellenség soraiból]
ment a part felé az ellenség, mint a dió.
A mocskos horda Máltára menekült,
partot érve eltűnt.
Attól, hogy legyőzték, nem jött zavarba,
a tengerektől nem fordította el a menekülés arcát,
Újból néhány hajót épített,
bosszú céljából a tengerre küldte.
25. Egy idő után, mikor Migâl Mâstûr
a pokolban a kígyó és a hangya ételévé lett,

¹⁴⁹ Migâl Mâstûr: *megalo maestro*, azaz a máltai lovagrend nagymestere, név szerint Philipp Villiers de l'Isle Adam (1521-34). vö. Wienand 1970, passim.

- Helyén annak a gonosznak a fia
 rosszabb lett mint az, a várban.
 Mint a kandisznó, felvette a bosszú agyará, a
 zarándokok és az igazhitűek gyöttrésére.
 Rabolva, mint a farkas a nyájtól a bárányt,
 gondtalanul ment magas várába [vissza].
 Nem vett magához egy falatot sem abból
 a több mint száz ételből a hit népe.
30. Alkalom adtán vett el abból a hit népe,
 zsákmányolással és rablóhadjárattal alázta meg.
 A pimaszság és a hitetlenség így
 ült abban a várban nehéz helyzetben.
 Nem volt nyoma harcnak és megvetésnek,
 sem számos rablótámadásnak, sem károsító veszteségnek.
- [26a] Rhodos megbosszulására éjjel-nappal engedetlenül
 a hajóval <és> a tengeren lázadást szít.
 Szétterjedt ez az engedetlenség mindenfelé,
 a szultán bosszúvágya miatt.

A máltai hadjárat sürgős voltáról beszél

- A Hit Szultánja kutatja
 a galád ellenség intrikáját és ármánykodását.
 Mert 971-es¹⁵⁰ esztendőben
 a hidzsra szerint kétely s kétség nélkül,
5. Az eunuch-öltözékű előkelők egyike,
 [aki] közel áll az égi alapzatú palotához,
 Akinek a neve Ya^akûb és magas méltóságú,
 a szultáni szoba, s az ajtónállók főnöke,
 Két hírneves állás betöltője,
 jócselekedetű, kegyes és fontos ember,
 Kiváló természetű és magas méltóságú,
 elégedett vele a nép, nemes és nemtelen.
 A szultán tökéletesen meg van elégedve szolgálatával,
 feláldozta életét a hűség útján.
10. Volt egy hajója az egyiptomi úton,
 tele Egyiptom kívánatos gabonájával.
 Konstantinápolyba ellátmányt (zaxire)
 vitt onnan ezer örömmel.
 Mikor visszafelé tartott, hirtelen
 kalózhajó eredt a nyomába.
 Arra a megrakott boldog hajóra (folk 'felukka')
 2-3 máltai hajó támadt rá.
 A kedves hajó, mint óriási hegy
 horgonyzott le a bosszú tengerén.

¹⁵⁰ 971: 1563. aug. 21.-1564. aug. 8.

15. A bosszú és a harc sok lángjától
az ágyú és a puska fűrtjétől elsötétült a világ.
Az ágyúk az ellenségre irányultak,
mint a rettenetes sárkány az Elbruszról.
Bâdlûşka nyitott minden felől utat,
egy pillanat alatt széttört az ellenség sora.
Minden ellenséges hajóba a zârbuzân¹⁵¹
mikor beletalált, [az] alapjaiban megrendült.
Mindenüvé, ahová ballista (‘arrâde) talált be mérgesen,
mint egy folyóvölgy, rés nyílt a tengeren.
20. A tengeren a sok nehéz ágyú kögolyójától
telis-teli a tenger kövel.
A csodálkozás örvényében a sok ugrálástól
bármennyit harcoltak és küzdöttek,
Ya‘kûb Yûsuf Şınır gályáján
a kárt kivéve semmi eredménye sem lett annak a hadjáratnak.
Mikor az aga meghallotta mindezt a történetet,
Âşaf-nak beszélt e kalandról.
A nagyvezír, a boldog ‘Âlî¹⁵²
jelentette e beszédet a Világ Szultánjának.
25. A szultán bosszúra gerjedt,
ilyen parancsot adott a nagyvezírnek:
„Mivel az ajtónálló aga hajója
a sanyargatók karmának foglyává vált,
Az ellenség visszaverésére kell menni,
siessen a vezír a kapudán-nal együtt!
A tengerről hajóval szállítsák el a sereget,
a tengeri sereget Máltára szállítsák!
Igyekezve küzdjenek,
ne sajnálkozzanak afelett, ami meg van határozva számukra,
Hogy a boldog hajó miatti büntetést
végrehajtsák az ellenség hajóján.”

**A boldogságot gyarapító szultáni leirat megérkezése
a győzelemmel megrakott hajókkal és gályákkal történő
máltai hadjárat előkészítése céljából**

- A nagyvezír engedelmesen
ment a szultántól az Ítélet Napjának trónja felé.
- [26b] Az igaszságos szultán a szerájból
egy szultáni leiratot bocsátott tanácskozásra.

¹⁵¹ „A török ágyúnevekre is érvényes C. Martinnak a XVI. sz-i európai ágyúnevekkel kapcsolatban tett megállapítása, miszerint «a nevek nem jelentenek valamiféle abszolút pontos definíciót, mivel ilyen definíció nem is létezett»” id. Ágoston 1993, 117.

¹⁵² nagyvezír, a boldog ‘Âlî: Semiz (Kövr) – ‘Âlî pasa nagyvezír (1561. júl. 10.-1565. jún. 28. között). Személyéről ld. még a 35a oldalt is. (Vö. Danişmend 1948, II. 428)

- Abban a szultán kézírásával volt leírva
 hadjárat indítása a szokás és a mód szerint.
 Mikor a szultáni leirat a nagyvezírhez
 érkezett a páratlan szultán előkelőitől,
 Elvette azt a szultáni leirat hozójától,
 meghajolva a nemes kendő előtt.
5. Megnézte a viaszt és felnyitotta pecsétjét,
 gyorsan leemelte róla a védőborítót (neqâb az rox-e qonçe bar dâst
 zud).
- Selyem irat vált láthatóvá,
 tatár mósusszal átitatott papíron.
 Micsoda papír! Egy lapja mint az ég,
 sorai a szférák.
 Szavai boldogságot ajándékoznak mint az elrendeltetés éjszakája,¹⁵³
 pontjai a telihold körüli bolygók.
 A fényes irat mint a boldogság reggele,
 az ész számára a helyes út mutatója.
10. Vagy a szultán lakomájának volt a hasonmása,
 megmutatja a Napot és a Holdat.
 Leírva mindezen dokumentumok
 jól, egyik szebb, mint a másik.
 Fekete arcú, mósusz ízű elengancia,
 mindegyiknek kétszáz szív a foglya s rabja.
 A nyelvét lezárva hallgat, de szóban
 olyan, mint a hálálkodó papagáj.
 A szavak világát írta le két-három pontban,
 minden pontjában horizontnyi kincset bocsátott ki.
15. Világosan megírta parancsában,
 az iszlám szultánja, a tiszta-hitű:
 „Az ötödik vezír, a hírneves Muştafâ¹⁵⁴
 készülődjön a hitharc útjára,
 Neki a kapudán mutassa az utat,
 az úton életét áldozza neki.
 A janicsárok csapatából is 6000
 menjen a bosszú és a csata végett.
 Elég szpâhi (sipâhî) és a szandzsákbég<ek> (mirân-e sanjaq),
 szívvel-lélekkel törekedjen mind.
20. Csausból és dívánírnokokból is
 nevezzenek ki arra a hadjáratra,
 A tenger felől siessenek Málta felé,
 a dologban ne késlekedjenek.
 Az ötödik vezírnek ilyen parancsot
 küldött a horizontokat meghódító szultán.

¹⁵³ elrendeltetés éjszakája (arab laylat al-qadr): ramadân hó 27. napja. A muszlim hagyomány szerint ezen a napon küldte le Allah a Koránt az égből a földre.

¹⁵⁴ Kızıl Ahmedlü (İsfendiyâr oğlu) Muştafâ pasáról van szó. Şemsî Ahmed pasa testvére, a máltai hadjárat vezetője, ötödik vezér. A szigetvári hadjáraton is részt vett. Vö. 173a.

- Ő is tájékoztatva lett feladatáról,
 mint a királysólyom, repült a vészre.
 A nagyvezír, amikor elolvasta a levelet,
 a tartalmát elejétől a végéig eljuttatta [azoknak, akiket illetett].
25. Üzenetet küldött az ötödik vezírnek
 a páratlan szultán parancsáról,
 Elmondta nekem is a szultán parancsát;
 eljött a szokásmódnak megfelelően.
 Aztán engedelmesen éjjel-nappal,
 útnak indult a nagyvezír (şadr-e ʿāli-maqâm).

**Hogyan fordul isfendiyâr Muştafâ pasa ötödik vezír
 Málta szigete gyaurjainak ... -hoz a hadvezérségben (be-sardâri)**

- Hajnalban, mikor ez az aranyozott hajó
 felemelkedett a zöld színű tengerből,
 A vitorlára lángot vetett,
 az ég a Hold hajóját tette csónakjává.
 A Nap hajója a hitharc szándékával
 a nyugati tengerre ment sietség nélkül.
 A világ szíve örvendezett a dzsihádnak,
 az indulás kengyelét átadta a szélnek.
- [27a] Ezernyi hajó a Földközi-tengeren
 harcra és támadásra kész.
 A szultán a nagyvezírnek
 a díszruhával számtalan aranyat küldött,
 A hadvezérségre is kinevezte,
 útját dicsőséggel, elfogulatlansággal és igazságossággal készítette.
 A világlátott vezír megcsókolta a lábát,
 a palotából saját házába ment.
5. Ott egy napig tartózkodott,
 másnap gyorsan útnak indult.
 Şaʿbân hónapból 26 [nap] telt el kétségtelen,
 csütörtök volt akkor bizonyosan.
 A hidzsra szerinti évből <is zavartalanul>
 amikor 972. év volt,¹⁵⁵
 Kijött annak a jónak a házából,
 Şeh Muştafâ vezír és hadvezér.
 A korszak ura és a kor uralkodója,
 bátor, és hatalmas, és ellenséget zúzó.
10. A boldog Kızıl Ahmed¹⁵⁶ nemzetségéből
 az Isfendiyâr¹⁵⁷ híres gyermekei közül.

¹⁵⁵ 972. şaʿbân 26. napja (csütörtök) = 1565. márc. 29. (csütörtök) – a török hajóhad elindul Máltára: a hadjárat kezdete. A dátum helyes, egybevág a máltai hadjárat egykorú olasz szemtanújának, M. Pietro „Impresa di Malta” című művének (in: Francesco Sansovino, *Historia Universale dell' origine et Imperio de' Turchi*, Vinegia 1582, 414b) az adataival. Vö. Turan 1970, 84.

- Ő maga Zāt-i Sa'īd ágyékából való
 Banī Hālid ibn Walīd társai közül.¹⁵⁸
 Arany övére felkötötte a bosszú kardját,
 a politeisták társasága elleni bosszú végett.
 Felült az arany zablás lóra,
 nyeregbe ült a pompás útról.
 Előtte arany díszes lovak (yadakhāye zarrin qotās)
 mentek berakásos ruhában.
15. A szultántól fején két arany zászló,
 palástja mint a dicső fönix szárnya.
 Előtte a janicsárcsapat,
 sietve egy győzedelmes arcú csoport.
 A hátvéd a lovasok által megerősödött,
 a lovasság előlről és hátulról vas vár.
 A nagyvezír a szultán főembereivel (be-arkān-e šah)
 megtisztelte a hadvezért az úton.
 A hadvezér Āsaf mellett lovagolt,
 a nemes zenit társai lettek a fények.
20. A világot megfogta száz trombitahang,
 az országba mindenfelé fütty hatolt be.
 A dal jajszava az égig elért,
 a bikának és a hálnak vérzett attól a szíve.
 Sok korongjával a reggelt mérlegelve átfúrta, (ze bas tās-e xod šobh
 sanjide soft)
 az összetört hajnalból kiesett a Nap korongja (fetādest tās-e xor az
 bām-e koft).
- Fenn és lenn munkába fogta az üstdobot (naqāre),
 a horizontokon erősen zajongott.
 A seregtől keskenynyé váltak az utcák,
 mert a tengeren kívül [máshol] nincs cet.
25. Ilyen díszesen, dicsőn és pompában
 [volt] a hadvezér a sereg csapataival.
 A városból az átkelőhelyig (me'bar) ment,
 és a győzelem lováról hajóra szállt.

¹⁵⁶ Kızıl Ahmed nemzetsége: Kızıl Ahmed bey a XV. sz. második felében az észak-anatóliai Amasya uralkodójának, az Isfendiyâr gyermekei közül való II. Ibrahimnak a fia, az uralkodó Ismâ'il beynek a fivére és vetélytársa. II. Mehmed (1451-81) a Kastamonu bégség élére nevezte ki. (Vö. Danişmend 1947, [I.] 291.)

¹⁵⁷ Isfendiyâr gyermekei (törökül Isfendiyâr-oğulları): A XV. sz.-ban Kastamonu és Sinop vidékén található Çandar bégség (Çandar-oğulları Beyliği) híres uralkodói, akiknek nevé-ről később a Çandar-oğulları Isfendiyâr-oğullarínak nevezték. Személyéről ld. Daniş-mend I. (1947) 176 ff. A család a XVI. sz.-ban is jelentős szerepet játszott az Oszmán Birodalomban. 1545-47-ben például I. Szulejmán parancsára Çandarlı-zāde Hālid bég írja össze a magyarországi hódításokat (településeket, pusztákat, lakosokat) – vö. Káldy-Nagy 1974, 176-177. Ő az első magyarországi török adóösszeírások elkészítője („Hālid bég deftere”). Káldy-Nagy 1970, 66-67.

¹⁵⁸ Hālid ibn Walīd (megh. 642) „Isten kardja” (sayf Alāh), híres arab hadvezér, a ridda-háborúk hőse, qurayšita (vö. Müller 1885, 228-232; Haarmann 1991, 59).

Hajóra szállt a sereg teljesen;
a hősök helye a Vízöntő
Lett: akkor felcipelték a fegyvereket is (asbâb-e jang)
a hajóra az európaiak (farang) elleni harcra.

**Hogyan indultak el a tengert fellármázó cetek
hajón és tengeren a bölcsék bölcsével (bâ şâheb-e sâheb-huş)**

- Hajóra szállt Âşaf a szultán parancsára
Beşikkâya¹⁵⁹ tengerpartjáig.
30. A sereg a hajóig úton ment (sepah tâ be-keşti so-ye râh gaşt)
az ajkuk „Allah, Allah” [kiáltással] volt teli.
Miként a Hold konstellációjából erős kögolyó
tűzből kel fel, vízben nyugszik le.
Badáluşka ütött rést, megfélemlítve a Halak csillagképét
a halhatatlan Isten parancsára (be-farmân-e hay allazî lâ yamût)
- [27b] A ballistától (‘arrâde) való félelem miatt forrongott a tenger,
hullámlásba jött, háborgott a tenger.
Visszahőköltek mind az ágyútól és a puskától:
a tengerben a cet, a szigetekben a párdúc.
Kétszáz bárka sietve elindulva helyéről
a háború szándékával haladt a tengeren.
Minden egyes hajóban kétszáz erős lapát,
kétoldalt okos evezéssel.
5. A vitorla csúcsa az éghez hasonló,
a felhő az időjárástól szélesebb lett.
Az evezősök közötti tér hadsereggel teli,
kétoldalt sorbanálló, a szokásnak és módnak megfelelően.
A kitűnő Sinânnal gyarapodott a hajó ékessége¹⁶⁰
tulipánnal teli száz ég oszlop nélkül
Zászlókkal vannak feldíszítve a ...?
benne van a zászlós bégek [= szandzsákbégek] helye.
Azon selyemfüggönyök mindegyikére
kihúzva, kiterítve egy selyemszőnyeg van.
10. A gálya tetején arany lámpás,
az éjszakát hajnalig bevilágító fáklájával

¹⁵⁹ Beşikkâya: talán Beşiktaş, Isztambul elővárosa.

¹⁶⁰ Sinân pasa: Valószínűleg Koca Sinân pasáról, a XVI. sz-i Oszmán Birodalom egyik híres alakjáról van szó. (Meghalt 1596. ápr. 3.) Albán származású (Dibrában, vagy Belvinóban született), s a devşirme révén került a Török Birodalomba. Először çişnegâr baş („főkósoló mester”), majd malaţiai, kastamûni, gazzai, tripoliszi, erzurumi és aleppói szandzsákbég. 1568-tól egyiptomi beglerbég, Jemen meghódítója. Az 1574-es tuniszi hadjáratban az oszmán szárazföldi csapatok főparancsnoka. 1572-től hatodik vezér, 1574-től kubbe vezíri. 1580-ban a Grúzia ellen vonuló török csapatok parancsnoka. 1580 és 1596 között öt alkalommal nagyvezér. Halálának idején éppen Eger elfoglalását tervezgette. (Babinger 1934; Danişmend 1950 III, 492, 494, 495, 496) A szakirodalom nem említi részvételét a máltai hadjáraton.

Mindent elkészített a hajón,
 az ennivaló számára konyhával szerelte fel.
 Mikor a csapat Beşikâya mellett
 elhaladt hatalmasan, dicsőn és pompásan,
 Teljesítették ott a fohászt
 a jó szultán boldogságára.
 Egy trombita felülmúlta a dob hangját,
 a levegő zajjal telivé vált a dob hangjától.

**Hogyan érkezett a hírneves hadvezér a koronás palotájához és
 tanúsított szerénységet ékesen és dicsőségesen**

15. A hadvezér a nagyvezírnek istenhozzádot
 mondott, akkor elsietett útjára.
 Mikor a palota oszlopának közelébe jött,
 illően felállt (ze ru-ye adab jast bâlâ-ye pây),
 A szultán útban volt a palotából,
 a hadvezér a szultán elébe járult.
 A szultán Istentől kért győzelmet neki,
 ő maga is a háború felé fordította arcát.
 A Yedikule közelébe ment akkor,
 hírnevétől zajos a világ.
20. Egy világ nézi a tengerről és a szárazföldről,
 amikor a csillagok is eljöttek megnézni;
 Midőn az Ég Hajósa a Földközi-tenger felől
 a Nap bárkájának elejét a partra húzta,
 Az égről a csillagok felügyeltek
 a boldog szultán gályáira.
 A bárkán lévő sok világot beragyogó fáklya
 fényességétől a sötét éj nappallá lett.
 A fáklyák sokaságától a hajón
 olyan a sokaság, mint a csillagok.
25. A Yedikule a harcosok szenvedélyétől
 fényt osztó, elégedett [és] erős.
 Mikor két örneget eltelt a sötét éjszakából,
 az Istentől kértek győzelmet.
 Isten segedelmével útnak indultak,
 az ég zenitjén vitorlához váltak hasonlóvá.
 Másnap Gallipoli-ba (Galîpolî)¹⁶¹ érkeztek
 délután, egy pillanat alatt a fényes szívűek.
 Két-három napig tartózkodtak ott,
 hogy erőt gyűjtsenek az útra (ke gaştand bar su-ye rah bâ vaqâr).
30. Mikor a tengeren Chios (Sâkız) felé siettek
 Koyun ada-n¹⁶² pihenőre letek.

¹⁶¹ Gallipoli (törökül Gelibolu): város az európai Törökországban, a Márvány-tenger partján.

¹⁶² Koyun ada: kis sziget a Márvány-tengeren.

- Egy hétig ott maradtak,
 beolajozásra a hajókra mentek.
 A hajók beolajozásáról jelt adok,
 a bárkán neked mondom, óh részletek iránt érdeklődő.
- [28a] Hogy ha minden évben egyszer olajat
 nem kennek a hajóra jól, elejétől a végéig,
 Nem fut gyorsan a tengeren;
 szökellése az olajtól növekedik.
 Mikor a hajót beolajozták,
 Adana (Atana¹⁶³) felé tűzték ki a zászlót.
 És onnan partra ment a kapudán,
 elegendő kétszersültet (beksemât) rakatott fel.
5. Ugyanott a böjt után a boldog időben
 a szép Yatabiban¹⁶⁴ ünnepeltek
 Ha perzsául nem ismered azt, hogy *yatabi*,
 törökül 'kikötő' a tenger vizében.
 Onnan Koronba (Korôn) mentek akkor,
 azután Moton (Motôn) vára felé
 Elérték akkor Anâvarîn-t¹⁶⁵
 ahol Rûbîn¹⁶⁶ (?) vára van a hit szultánjától.
 Ott a hírneves fővezér
 felütötte sátrát a tengerparton,
10. A sereg körülötte vert sátrát,
 miként a csillagok a Hold körül.
 Ott Rhodosz szandzsákbégje (mir-e lavâ)
 az arany buzogányos 'Alî Portog'îl
 Érkezett a hedvezérhez; mögötte ment
 Szaloniki (Selânik) kormányzója hős lovasok csapatával.
 Röviden eltervezték a dolgot:
 elmentek Málta (Málta) várának elfoglalására.
 Onnan 'Ammânba siettek (? va-z-ânjâ be'ammân dar andâxtand)
 hajóval száguldottak a hit ellenségei felé.
15. Onnan egy hét alatt Isten segedelmével
 megtették Máltáig az egy hónapnyi utat.
 Mikor közeledtek az ellenség vára felé,
 az ellenség nyugtalanná vált.

¹⁶³ Adana: dél-anatóliai város, az ugyanilyen nevű oszmán vilájet központja. A szövegben valószínűleg elírás. A kikötőnek e Szigetvilágban kell lennie.

¹⁶⁴ Yatabi: közelebbről meghatározhatatlan kikötő a Szigetvilágban.

¹⁶⁵ Anâvarîn: Neskastron ~ Navarino ~ Pylos kikötője Motontól északnyugatra a Peleponné-szosz-félszigeten, az egykori Szigetvilág (Cezâ'ir-i Bâhr-i Sefid) vilájetben.

¹⁶⁶ Rûbîn vára: azonosíthatatlan helynév Anâvarîn közelében.

Hogyan érkezett meg a boldog vezír Málta szigetére a hit népével és
 hogyan érkezett az algériai (Cazâyir) és a tripoliszi (Tarbolus)
 sereg a politeisták visszaverésére

- Mindenfelől harci előkészületeket tettek,
 egy pillanatot sem késlekedtek az igyekezetben.
 Mikor felragyogott a csillogó megjelenésű Nap,
 az ég várában kitűzte zászlaját a Nap,
 Az angyalok csapata a hitharc (gazâ) miatt
 az égből a földre vágyott.
20. A hadvezér kilépett a hajóból,
 kitűzte Máltán a győzelem zászlaját.
 Egy sereg hős is a hajón kívül
 a tenger felől a szárazföld felé fordult.
 Módot kerestek a bosszúállásra,
 Isten segítségével, a padisah örömeire.
 Felverték a kor vezírjének sátrát
 azon csapat legfelsőbb csúcsán.
 Feldíszítették azt mint a virágzó tavaszt,
 aranszínű szőnyeggel és szőnyegekcskével.
25. Díszhelyén boldog tulajdonosa
 glóriával és dicsőséggel trónol.
 A sereg hősei, a hadvezérek
 pompával, méltósággal és dicsőséggel ültek,
 Mikor hirtelen megérkezett Algériából (Cazâyir)
 <így> Tripoliszból (Tarâblûs), Qayruvânból
 Két beglerbég (mîrmîrân), kíséretével,
 híres-nevezetes seregnyi lovassal.
 Az előkelőbbik Hasan Heyr ud-Dîn¹⁶⁷ a híres,
 a másik Turgût¹⁶⁸ volt, mily érdemdús!
30. Mindegyikkel nagyszámú hajós (dârdâr) sereg,
 a hitvány ellenségen való bosszú végett.
 Mikor a tervezés és tanácskozás ezen idején
 megérkezett e két parancsnok (sarvar), törekedve és igyekezve,
 A hajóról előhozott mindegyik
 ajándékozás céljából nagyszámú ajándékot.
- [28b] Jelentették a szultán hadvezérének (sardâr)
 az előkelőség szokása szerint, megfelelő módon.
 Elfogadta a hadvezér (sardâr) és megtisztelte (öket),
 az (ajándék)hozónak gyorsan díszruhát adományozott.
 Mindkét előkelő (sarvar) a sátorba ment
 a kor vezírnek kezét csókolni.

¹⁶⁷ Hasan Heyr ud-Dîn pasa: Algéria beglerbégje (Cezâ'ir-i Ğarb Beylerbeyi). Talán Hasan-Re'îs, a Turgutot helyettesítő tengerészek egyike (Danışmend 1948, II. 423)

¹⁶⁸ Turgut (Turgut Re'îs): jeles török kalózvezér 1551. aug. 14-én elfoglalta Tripoliszt, 1561-ben blokád alá vette Nápolyt. 1565. jún. 23-án Málta szigetén, Saint Elmo ostroma közben halt meg. Turan 1970, 91-95; Káldy-Nagy 1974, 160-166.

- Mikor a hit vezíréhez jöttek,
a nagyok mindenfelől elébe járultak.
5. Uralkodói szokás szerint tartottak audienciát,
a világ központja vezírének dívánjában.
Megcsókolták a vezír kezét,
őket üdvözölve felállt a tanácsnok.
Kedvesen fogadva jóindulattal tanúsított és megtisztelte (őket),
különböző kegyességekre méltónak találta (őket).
A nagyok minden irányban egymás mellett ültek,
a híres fővezír dívánjában.

**Hogyan tanácskozott a padisah hadvezére (sardâr)¹⁶⁹
a sereg emíreivel¹⁷⁰ és kezdték meg a harcot és a küzdelmet
a bosszúvágyó ?-vel**

- A tanácsban beszéltek
az ellenséget megtörő ‘Osmân törvénye szerint.
10. Ahol a tanács csillaga felragyog
attól csillogással teli lesz Bižan verme.
Erős legyen Rusztam a bosszúvágytól,
elővigyázatlanságból beleesett a kútba.
Mikor az Isfandiyâr-i származású nagyvezír
tanácsadásra kinyitotta ajkát,
A nagyok nézték és hallgatták
a büszke fővezér (sarlaşkar) szavát.
Azt mondta: „Óh nemes hadvezérek,
az országhódító szultán szolgálai!
15. A férfiaság pillanata és a hírnévszerzés ideje van,
az érdemességnek és a bizodalomnak van ideje.
Jöjjetek, hogy az élet[ünk]től és fej[ünk]től megváljunk,
hogy az ellenség királyságát harccal elvegyük!
Hallottam, hogy egy okos azt mondta
a hősöknek nagy hangon:
«A fej és a szem jobb vérrel beszennyezve,
arc[á]ba nézve az ellenség elerőtlenedik.»”
Midőn a sereg a szerencsés fővezértől
meghallotta ezt (in qeşşe) <akaratlanul (bi-extiyâr)>,

¹⁶⁹ a törökben a serdâr, ser’asker, (perzsa sardâr, sar’askar) pasa, „seregvezér, hadvezér” szavak szinonim fogalmak a megfelelő perzsa megnevezésekkel (sepahbod, sepâhsâlâr, sar-e sepâh stb.). Így amikor a perzsa szöveg magyar fordításában „hadvezér”-ről vagy „seregvezér”-ről van szó, az a hadjárat fővezérét jelenti. Meg kell említeni, hogy az oszmánliban a szandzsákon belül hadseregszervezési és -vezetési feladatokat ellátó, közvetlenül a szubasinnak alárendelt „százados” neve is çeribaşî vagy ser’asker volt (az utóbbiról ld. Dávid 1982).

¹⁷⁰ emír (többes száma török kiejtésben ümerâ), törökök beg, sancak begisi, a legnagyobb adminisztratív-igazgatási körzetet, a vilájetet alkotó szandzsákok (sancak) élén álló oszmán tisztségviselő.

20. Parancsteljesítésre életüket áldozva
a vár felé fordultak.
Azután megparancsolta a kapudân-nak,
a hajóval gyorsan menjen a tengerre,
Őrizze az ellenséget a tenger felől,
ne legyen elővigyázatlan az ellenség ördögi gondolataival
kapcsolatban.
- Szicília (Çiçilye) felől vigyázzon,
Állítson őrséget. (pey-e pâsdâri şavad çâre-sâz)
Hogy a gonosz Szicília (Sikâliyye) felől
ne szőjön ármányt (ma-bâdâ şavad hileyi âşkâr).
25. Máltának volt egy másik közeli városa,
az arabok hitén és igazhívő, a kereszt ellensége.
Azon ország elfoglalása és felszabadítása végett
az algériai (Cazâyir) hadsereg igazsággal,
Menjen az egész Hasan Heyr-i Dîn-nel
foglalják el azt a földet.
A hitványak másik ronda vára előtt
volt egy vár Szent Elmo¹⁷¹ (Sântarma) nevű
Először annak a késedelem nélküli elfoglalása végett
parancsolta meg a fővezér a harc kezdetét.
30. Mikor eképpen intézkedtek,
a tenger és a szárazföld felől kitűzték a zászlót.

Szent Elmo (Sântarma) várának elfoglalása és szétrombolása Málta közelében

Röviden, Szent Elmora (Sântarma) siettek,
Istentől a győzelem útját keresték.

[29a] A 29a old. egy miniatúra. A Szent Elmo (Santarma) várának
lerombolását ábrázoló illusztráció felirata a következő:

- Egyszer úgy hallottam,
a löporból egy kevés (qellati) hirtelen [felrobbant]
Mikor egy nehéz löporral teli hajó
elsüllyedt; és a deszkái szanaszét (laxt laxt) [szakadtak].
Nem maradt egy kevés löpor sem,
biztonságosan elfoglalták <röviden>,
Eleget zihált a várat ütő sárkány,
megtöltötte a világot löporral és ágyúval.
5. Minden oldalról harocolni kezdtek,
íjjal és nyíllal és ágyúval és puskával.
Az ellenség ellankadt (zabun şod) a repülő nyíltól,
tetőtől talpig vértengerbe fúlt.

¹⁷¹ Sântarma: Szent Elmo Málta szigetén, a helyi nyelven Santiermu. A török sereg 1565-ben foglalta el.

- Felmelegedett az ágyúktól a csata vásár,
a bégektől tüskével van tele a csata rózsáskertje.
A sok résen át ment be a várba a győztes,
a nyilaktól tövissel telt meg a harc rózsáskertje.
Kegyelmet kért a gyaur, átadta kulcsát,
a hadvezér megörült annak a győzelemnek.
- [29b] Onnan Málta felé igyekeztek,
mindenfelől a harchoz készülődtek.
Őszintén és biztosan törekedett
..... a hit népének csapata.
Ágyút húztak elő és követ dobtak,
a szerencsétlenség köve hullott az európaiakra.
Tornyait ballistával ("arråde) lőtték,
az ellenségre ?.

Az időjárás megváltozásáról, s visszatérés az ütközetből

5. Minden irányból kiszélesedett a várhoz vezető út,
növekedett az igazhívők sóvár kívánsága [Málta] elfoglalását
illetően.
- Hirtelen a sors új képet festett,
a végzet új tervvel hozakodott elő.
Az időjárás megváltozott, őszi lett,
a tenger hullámai összekeveredtek a tajtékkal.
A hullámveréstől eléggé összekeveredtek a hullámok,
mint a jégtábla, olyannak mutatkoztak a habok <tömegesen>.
Az ütközet elhalasztásából, a támadás iránti türelemből
Konstantinápolyba mentek az oszmánok (ahl-e rum).
10. Először a hidegtől és a csapadéktól
mentik meg a hajókat boldogan.
Ha a csatahajó számtalan [is],
téli a tengerről húzd a partra,
Mert tengerészünk a tengerben
a téli időtől ellankad.
Ha Isfandiyâr¹⁷² vagy és ha Zâlzar¹⁷³ is,
kerüld a butákat,
Mert fényében a Nap forrása [is]
elsötétül a felhővel való keveredéstől.
15. A bölcsnek az ész és megértés és a felfogás
mutat utat a széparcú Gábrrielhez.
Mivel rossz gondolatú dév nem volt a társa,
az igazságkeresésen kívül más jelszava nem volt.

¹⁷² Isfandiyâr: Guštâsp király fia, a Šáhnâme hőse.

¹⁷³ Zâlzar: Zâl, Rusztam apja a Šáhnâmében.

A sors megjelenéséről és a rossz döntésről

Mivel az ember nincs biztonságban a dév rosszindulatától,

Isten óvjon attól a jajveszékeléstől!

Ugyanakkor, amikor a boldog seregvezér

először készítette a bosszú tervét,

Különbözőség támadt a tervben, hallottam,

egészében, füstbe ment a terv (šod al-qešše`i bar dopaxt-e xelâf)

20. Noha Rhodosz emírje¹⁷⁴ titokban a vezírnek
azt mondta: „Öh világos gondatú!

A tengeren a kapudân sietésének
nincs a szerencsétől jele.

Jobb az, hogy ő társ legyen a szolgálatban,
mint gránitkőtől mélyre elsüllyedjen.

A szigetek hada a víz tengerében
az ellenséget őrizze sietség nélkül.

Többé a városnak a vár nélkül nincs haszna,
először a vár elfoglalására törekedjünk.

25. Midőn elfoglaljuk Máltát
a falu és a város mienk lesz.

S ha nem, mi haszna bevonulni az országba,
mert érdemből bemenni egy városba nincs becsülete (ke sâhri šodan
az horar nist ‘ad)

Mivel elfordultak az első nézettől

alkalmatlan, elfogadhatatlan kísértésben,

Az ellenség értesült erről a fejleményről (hekâyat),

[és] segítséget nyújtott Málta gyaurljainak.

Szicília (Çiçilye) felől lázadásszítás végett
sok vitorlát kibontott az ellenség.

30. Mikor a seregvezér értesült arról a lázadásról,
széthasította az ellenség seregének sorát,

[30a] Az összes ágyút a hajóra húzta,
a Hit Szultánjához lábcsókra járult.

A fegyvereket és a hajókat az ellenségtől megszabadította,
de maradt ideje Málta dolgára.

Mert ezelőtt az ‘Osmân házbeli szultánok
mentek Rhodosz és Belgrád felé.

Jóllehet azok elfoglalásában késlekedés támadt,
Istentől segítség érkezett a dolog végén.

5. Röviden: a szívük vágyára elfoglalták,
az ellenség megsemmisült attól.

A Teremtőtől azt remélem,
hogy a boldog szultán dicsőségére

Elfoglaltatik Bécs és Málta is,
a jó hírnevű tiszta arcának fényességével.

¹⁷⁴ Rhodosz emírje 1565-ben: Rhodosz bégje 1565-ben a már említett ‘Âlî Portuk volt.

**Hogyan érkezett meg Muḥammed ‘Osmân
Bászra és Šaṭṭ al-‘arab környéki lázadásának híre**

Váratlanul Bászrából üzenet érkezett

erről a fenséges palotába:

„Óh szultán, az igaz úton járó gyermekek (oulâd-e râšed) által (?)
láزدás tört ki a határon, határtalan.

10. Egy sárkány támadt elő,
akit Muḥammed ‘Osmân-nak hívnak,
Egy pillanat alatt lezárta a Bászrába vezető utat;
sokaságától összedőlt a hegy és a kő.
Ši‘itákkal (abâ pur-e ‘alyân) egyesült,
nem jártak más úton, mint a vizzálykodásén.
Ha a szultán nem segít nekünk,
a probléma elhárítása nehezen fog menni.”
Amikor a nagyvezír tudomást szerzett a helyzetről,
röviden jelentette.
15. Mikor a szultánnak jelentették a helyzetet,
a páratlan szultán parancsot adott.
A bagdadi terület felé Šehrizol-ig
engedelmesen egy csaus siessen,
Muẓaffer beglerbégnak¹⁷⁵ mondja meg,
a sereg Bászra felé siessen.
Mikor a szultán parancsa megérkezett Muẓaffer-hez,
Muẓaffer a sereggel kiment,
Sietvén, mikor Bagdadba ment
könnyű járású lovakkal úgy ment, mint a szél.
20. A bagdadi terület seregéhez is
parancsot küldött a harcra kész szultán.
Azok engedelmesen tudomásul vették,
a fővezérrel (sarvar) kezdtek tanácskozni.
1-2 napi út után a világ elsötétült,
a hegy és a síkság mindenfelé porral lett teli.
Maga Muẓaffer jött el Šehrizol-ból,
Bagdad környékén táborozott le.
Bagdadból igen merész hősök
fogadták páratlan seregét.
25. Fejet hajtott Muẓaffer előtt mind,
a magasrangú khedivék szokása szerint.
Azután boldogan jöttek a sátorba;
a lázadók elhárítása végett jöttek.
Kegyelemért kiáltottak a világba,
bocsánatkérésre nyitották nyelvüket.
Akkor a két sereg egyesült
a lázadók megakadályozása céljából,

¹⁷⁵ Muẓaffer šehrizoli beglerbég: vö. Danişmend 1948, II. 397.

- Ezen támadás hírének hallatára <a világban>
 elmenekült az ellenség arról a vidékről.
30. Ismét jelentették a szultánnak:
 „elmenekült Bászrából az alávaló ellenség.”
 A szultán felvidult e szavaktól,
 a ši^citák (‘alyân) elhárítására gyűlést hívott össze.
 A cserkesz Iskander-nek utat nyitott
 Diyabekirből (Amed)¹⁷⁶ ‘Erâq-e ‘Arab-nak adta.
- [30b] Azt mondta, az ellenséghez kitartóan siessen,
 a ši^citákon (‘alyâniyân) bosszút álljon kitartóan.
 Aleppó (Ḥaleb) felé is, az Eufrátesz vizén
 hajó[ka]t készítsenek a lázadók akadályozására.
 Elegendő ágyú, lőpor és janicsár
 menjen a hajóra segítség gyanánt.
 Mikor üzenet érkezett Sikander-hez
 Bagdadból siessenek pompásan és vággyal
5. Egyetértett az ellenséggel való megütközéssel,
 míg nyílától le nem hullott az ellenség feje.
 A szultán akkor megnyitotta a tanácskozás ajtaját,
 a sereget országfoglalásra készítette.

A történet kezdete

- Add ó pohárnok a csábító kelyhet,
 hogy a kéz elérhesse a türelem kantárját!
 Az értelmet egy korttyal foglald le,
 sőt, az ellenség ismét „ó jaj”-t kiáltson!
 Világot birtokló, országfoglaló szultánok
 alkalomadtán kiragadják a területet az ellenség kezéből;
10. Az isteni kegyelem segítségével gyökerestől ki lehet tépni a hegyet,
 türelemmel és kitartással, nem az alapzat szétverésével.
 Gondolj arra, a Porta fővadászmestere (seyyâd-e naxçir-e bâb)
 aludni engedi olykor a nyulat.
 Ha a szénakazal akkora, mint egy hegy
 félelmét (šekuh) ha leönti a Vörös-tengerbe,
 A hegy és a szalma ha megfordul is
 a tenger se meg nem változik, s el sem pusztul.
 Mikor beköszönt a január, a felhőtől az izzó Nap
 az esőben és a hidegben cobolyprémbe öltözik.
15. Ha a tél lakomázik
 vörös rózsát a tavasszal ad.
 Mint a birodalom hadvezére, a tél [beköszönte] előtt
 a tengerről a partra irányítja a hajót

¹⁷⁶ Ámed: Kara Amid, a római Amida, a mai Diyarbekir a Tigris mellett. Szunnita kurd lakói a törökökhöz húztak.

**A máltai hadvezér megérkezése Konstantinápolyba és találkozása
a nagyvezírrrel a birodalmi ügyekről való tanácskozás céljából**

- A trónhoz való visszatértekor
a nagyvezír ʿĀlī helyett [Muḥammad volt] aki
Szóban és tettben az őszinte Abu Bakr,
csata idején a rettenetes ʿUmar
Mint ʿUtmān ibn ʿAffān¹⁷⁷ jól nyilazó (neku xeslati),
de Ālī-hoz hasonló életű (mortazā-sirati).
20. Neve Muḥammad,¹⁷⁸ természete mint Ḥasan-é,
kardjának tengerétől elapad az ellenség lélegzete.
Először a szultán kapudánja lett,
majd Ruméliában beglerbégje annak.
Mikor a tengeren és a szárazföldön kitűzte zászlaját,
az ellenséget tenyerével elűzte.
Miként a Nap a magasban, a fényes trónhoz
közeledett lépésről lépésre; nagyvezír [lett.]
Minden lépésben hidegvérű gondolattal és tanáccsal [bírt].
Isten győztessé tette őt a hit ellensége felett.
25. A hadvezér a világot átölelő nagyvezírnek
így szólt az aljas ellenségről:
„Chios (Sâkiz) és Ciprus (Kebris) gyaurjai hírt
adtak titokban az átkozott társaságnak.
Bécsből és a németektől (âlamâniyân) segítség
érkezett a tengeren ahhoz a gonosz népséghez.
Nem adták be Chios (Sâkiz) adóját,
csellel eltitkolták Chios (Sâkiz) adóját.
Spanyolország (Ispâniye) tudomást szerzett dolgunkról,
segítséget nyújtott ellenségeinknek.
Most először éles karddal kell
«ó jaj»-t kicsikarnunk mindegyikükből.
- [31a] Mert egyelő karddal a kétszínű ellenségnek
jó válasz gyanánt vágást lehet adni.”
Mikor a nagyvezír meghallotta e szavakat
a Kor Szultánjának hadvezérétől,
A hit szultánjának jelentette
a politeisták (mošrekin) valamennyi titkos cselét.
A szultán, mikor tudomást szerzett az ellenség cseléről,
az ellenség megbéklyózására bosszút állt.

¹⁷⁷ ʿUtmān ibn ʿAffān: ʿUtmān a Mohamed utáni harmadik kalifa (643-55).

¹⁷⁸ Muḥammed, azaz Sokollu Mehmed pasa (kb. 1505, Sokol [Szerbia]-1579): A XVI. századi oszmán történelem egyik legjelentősebb alakja. Az 1526, 1529, 1531, 1541 és 1541. évi magyarországi hadjáratok résztvevője. 1543-tól testőrparancsnok, 1546-tól szandzsákbég. 1551-55 között ruméliai beglerbég, elfoglalja Becskereket, Csanádot, Lippát. 1552-ben ott volt Temesvár elfoglalásánál és Eger ostrománál. 1561-től második vezér, 1565-79 között nagyvezír. 1566-ban, a szultán halála után ő veszi be Szigetvárt. 1575-76-ban jelentős szerepet visz a Porta magyarországi ügyeiben. 1579-ben egy díványgyűlésen orvgyilkosság áldozata lett. (Danişmend 1948, II. passim; Káldy-Nagy 1970, 93-94).

5. Először Chios (Sâkiz) elfoglalására sereget
küldött titokban a kapudánnal.
Így, mikor először két különleges csaus
ment egymásután azzal a felhatalmazással,
Hogy az előző két év adóját egészében
akarja a podesta-nak nevezett hadvezértől (sarhang).
Ha teljesítésében mentegetőzik,
foglалásra megy oda a sereg.
Zenész! E kétajtós szűk helyen
ne térítsd el a hősöket egy lázító dallal!
10. Mert az ellenség országából foglalunk területet,
a tizedet akarju [elvenni] hárfával és síppal.

**A csausok megérkezése Chios (Sâkiz) szigetére az adó átvétele céljából,
s az átkozott podesta mentegetőzése az adóbeszolgáltatással kapcsolatosan**

- Jöjj, óh fényes lelkű bölcs,
hallgasd meg e kedves történet lényegét:
Mikor a hit menedéke a szultán csausai
megérkeztek a tengeren át Chios-ba (Sâkiz),
A podesta elé siettek,
a két évnyi adót keresték nála.
A podesta, aki annak az országnak a hadvezére (sarhang) volt,
ravaszul megalázkodva nyitotta nyelvét.
15. Így szólt: „Ilyen inségben
nem nő semmi másztixgumin és szárazfüvön kívül
Ha a másztixgumi ékkő volna
a fű az alkímia révén arannyá válna.
A két évi adó beszolgáltatása kétségkívül
nehéz dolog ebben az országban,
Különösen, hogy a kapudántól minden évben
száz baj szakad erre az országra.
Erre az országra, amelybe a salamini fennségű [uralkodó] hadserege
évente kétszer jön.
20. Miként lehet onnan betakarítani a termést?
Elpusztul a termés, mert felélik és elhordják [az xord o bord].”
Mikor a csausok meghallották e választ,
annak megfelelően így feleltek:
„A világ menedéke szultán serege
nem pusztítja el az engedelmesek birodalmát,
Mert kárt okoz ő az ellenségeinck,
[de] hasznot hoz <ő> a barátainak.
Piruljon orcád ettől az arcátlan mentegetőzéstől,
mert vészben fog eltörni a reménység serlege.” (ke dar âb xâhad
šekastan sabuy)
25. Mikor a podesta meghallotta ezt a csausoktól,
hallgatásba merült [zabân az takallom farâham kešid].

- Szégyenében lehajtotta fejét,
titkon imígyen tervezgetett:
Mivel a kapudân megfordulni szándékozik
Chiosról (Sâkiz) ‘Ammân felé megy
Szolgálatkésznek és hűségesnek mutatkozik,
hogy az admirális azt jelentse a szultánnak,
«Röviden, beszedi az adót;»
[s így] megszabaduljon az adófizetés terhe alól.
30. Mikor a ronda hitetlenjének ez a csele
kiderült, röviden, mind a négy égtáj irányában
Megüzente ezt mindegyik csaus
a hatalmas szultán nagyvezírjének.
A világlátott vezér kivirult, mint a rózsa
elmondta ezt a hírt a kapudánnak.

[31b] **Piyâle pasa¹⁷⁹ kapudân indulása**
Chios (Sâkiz) szigetének elfoglalására a végtelen hajókkal

- Útnak indult a kapudân
a hit menedéke szultán parancsára.
Az egyik nap jobb volt, mint az új év,
az időjárás mérsékelt, az időpont győzedelmes volt.
A tengernyi víz belefáradt a hullámmásba,
a halak benne abbahagyták a forgolódást.
A tenger királya, miként a cet
páncélba öltözött az európaiak (farang) elleni hitharc
résztvevőjeként.
5. Sisakot és páncélt öltött az admirális,
a partról az átjáró felé haladt,
Több mint 300 hajót szerelt fel;
hajóépítő műhelyből vette ki őket.
A seregnek mindegyiken helyet adott,
a hitharc céljából feszítette ki a vitorlát.
Először Beşikçayâ-ba érkezett,
onnan ment a Földközi-tengerre (baħr-e sefid).
Mindenfelől szólt az arany síp,
hangos lett a világ a harci dob zajától.
10. A rózsaszín és piros zászlótól és lobogótól
a tengeren a hajók sziklákat török.
Örömeben dörgött az ágyú,
a szerencsétlen cetnek bezúzta fejét.
Odajött a hadvezér (sepahbod), ahol üdvözölni szokott,
a hajóról a szultánnal összeforrott.

¹⁷⁹ Piyâle pasa (megh. 1578): 1554-1568 között török admirális. Stephan Gerlach, *Türkisches Tagebuch*, Frankfurt am Main 1674, 448 szerint Tolna városában született magyar (idézi Turan 1960, 566), aki a mohácsi ütközet után hadifogolyként került az Oszmán Birodalomba.

- Istentől segítséget és győzelmet kért,
szívből könyörgött neki a kor szuitanja.
Onnan elhaladt a Yediküle mellett,
attól való félelmében nyugtalan az ellenség szíve.
15. Annak örvényétől a nézők,
kicsik és nagyok, boldogok és vidámak lettek.
Mikor nyugovóra tértek a hajózók,
sötét éjszaka zárta körül az utazás kapuit.
A győzelem szellője előrébb nyomult,
gyorsan elhaladtak Gallipoli felé.
Onnan Menteşâ¹⁸⁰ partja felé,
Çeşme¹⁸¹ állomáshelyét választották táborhelyül.
Mert Çeşme egy csupa zöld nâhiye,
megművelt falukkal rendelkező tengerparti tartomány.
20. Hegyvidékéhez közel, magas csúcson
szemben Chios (Sâkiz) és Görögország.
Annak a határvidéknek a bátrai, öreg és fiatal,
életüket feláldozzák a hitharc útján.
Mindegyik erőpróbában hetvenkedik
a tunyaság melankóliáját elkerülve.
Az egyik felsorakoztatta a hajókat a harcra.
A part őre, a nem európai
Éjjel-nappal a hitharcra törekszik,
feláldozva életét Isten útján.
25. Mikor az admirális abba a nâhyé-be ért,
2-3 napot tartózkodott ott,
A chiosi (Sâkiz) podesta értesült [erről]
hódolatnyilvánítás végett a palotába ment.

**A kapudân megérkezése a çeşme-i táborba,
és a chiosi (Sâkiz) futár jövétele a podesta kegyelemkérésével**

- Amikor hajnal lett, az európaiak csapata
a vidámság miatt rud¹⁸²-dal és hárfával
A podesta feldíszítette a palotát ('eşratkade),
a hitetlenek (tkp. gebrân, 'tűzimádók') szolgálatra sorban álltak.
A bortól lakomája egy pillanat alatt felforrósodott,
a tűztől kemény szíve meglágyult.
30. Mikor a bortól belseje forrásba jött,
néha megszólalt, néha elhallgatott.
- [32a] Ugyankkor, a kupa bor kiivásától
egy pillanat alatt eltávozott fejéből az értelem.

¹⁸⁰ Menteşâ (Menteşe): délnyugat-anatóliai szandzsák, Magnisa székhellyel.

¹⁸¹ Çeşme: Loqmân szerint nâhiye (Evliyâ Çelebi szerint kaşâ, ld. Çelebi 13, 110, id. Birken 1976, 107) Şuğla nyugat-anatóliai szandzsákban, a tengerparton, Chios-szal szemben.

¹⁸² rud: iráni húros hangszer.

- Végül a gyengeségről és elesettségről
egy jelentést, egyszerűt.
A futárral a kapudánhoz ment,
hőn kérlelte és könyörgött <neki>
Gyorsan ment a futár Çeşme felé,
az admirálisnál kegyelmet könyörgött.
5. Azt mondta: „Öfelsége alázatos szolgálai vagyunk,
oktalanságból tökéletlenek vagyunk a szolgálatban.
Fogadj el, ha a szolgálat könyörületre méltó,
mert a kegy a tiéd, az oktalanság a miénk.”
Mikor e hézselgést meghallotta tőle a kapudán,
így válaszolt neki az az eleselméjű:
„Tőlünk igen könnyű kegyelmet kérned,
a nehézség a két évi adóval való késlekedés”
Mikor a futár meghallotta e szavakat, sietség nélkül
megcsókolta az [admirális] útjának porát.
10. Azt mondta: „Kegyet és jóindulatot tanúsítsatok irányunkban,
minden bánatomat gyógyítsátok meg.
A podesta a szultán alázatos szolgálja,
annak a palotának a régi hű szolgálja.
Minden birtoka és kincse ajándék nektek,
a kevés szolgálattól szégyelli magát elöttetek.
Azt kívánja most, teljes kegyelemmel
viseltessenek a régi szolga iránt,
Értesüljenek annak a határtartománynak a helyzetéről,
írjanak jelentést Rüm szultánjának,
15. Hogy talán a sarc és az adó könnyítése révén
ezen beteg szíveknek gyógyírt adjon”
Mikor a futár beszédének végére ért,
ily cselesen sokat beszélt.
A hadvezér így szólt hozzá: „Óh, tájékozatlan,
minden évben utazunk a tengeren,
A ti országotokba való jövetelünkből
mindig sok haszon származik.
Hová lett tőlünk az elnyomás, igazságtalanság és a zsarnokság?
Hová lett a gondtalanság a töprengés korában?
20. Mire való a panasz csapataink és hadseregünk miatt?
Mire való ez a vég nélküli fortélykodás?
Mire való a könyörgés és a hiány az adó ügyében?
Hogy legyen engedelmesség arzénal és erőszakkal?” (? ke bâşad
eṭâˆat be-zarni be-zur)
- Mikor így megfeddte a futárt,
mintha nyársat merített volna az ellenség szemébe.
Azt mondta: „Áldás az érkezésetek,
fáradtságod pihenés a bölcsesség szemében.
Noha Chios (Sâkiz) egy arasznyi hely,
a világ helyzete nincs rejtve a kethüdâ előtt.

25. Az érkezéséből nekünk nem származik igazságtalanság,
az ínség miatt adóra nem futja a bevétel (zetangi pey-e xarj irād
nist)."

Mikor a kapudán meghallotta a meséjét,
választ írt a podestának.

Azt mondta: „Nem megyek Chiosra (Sâkiz) bizonyosan félek a hit szultánjától.

Először szolgáltatassátok be az adót,

[máskülönben] az adó miatt nehéz lesz kegyelmet nyerni.”

Elrendezett, lágy és kemény szavakat

írt jó tanács gyanánt egymás után

30. Reménykedve átadta a futárnak,

boldog és vidám lett a szolgálattól

Egyiket Chiosra (Sâkiz) küldte gyorsan,

a podestának leírta az ügy lényegét

Ő maga is részletesen a hitetlenek nyelvén (be-kebrî zabân)

megírta azt, amit a kapudántól hallott

Mikor a levél megérkezett Chios (Sâkiz) árosába,

a podesta elovasta, s felugrott helyéről

A megdöbbenéstől megdermedt,

megbánta minden cselekedetét

- [32b] Azt mondta: „Kritikám megfontolatlan,

megsértődött a kapudân is

Ha a kapudan kiteszi a lábát innen

elvághatom a reményt az élettől

Hízélgéssel megszélídíthetem,

inyemre való jelentést szerzek tőle.

S ha nem nehéz kegyelmet kérni a szultántól,

nem nehéz a szultán haragjától sem megmenekülni."

A szultáni ágyúk elindulása Spanyolország (Ispâniye) és Genova (Ceneviz) partja felé.

**Hogyan fokozta a hízélgést a podesta abból a célból,
hogy a kapudán pasa menjen Chiosra (Sâkiz)**

5. Mikor így elmélt a kegyelemkérésről, jelentést írt jajjal és fájdalommal.

A levelet „dicsőség Istennek”-kel kezdte,

megesküdött a keresztre és azt írta:

„Óh neves parancsnok (sarvar)

büszke és méltóságteljes Piyâle!

A szultán küszöbének alázatos szolgája vagyok,

e palota gulâm-jai közül való alázatos.

A szolgálatban nincs hibám,

nem szólok, csak alázatosan.

10. [Aki] megérdemli a magas kegyet, kegyelmet kér a hit menedéke szultán palotájából.

- Ha a fájdalom kelyhét ürítéd ránk
 zavarttá válik helyzetünk.
 Ha hibát követnének el, (tetőtől talpig)
 a te kegyedhez menekülnék ismét védelemért.
 Ha két oldalam karddal hasítod is szét,
 arcom nem fordítom el a remény ajtajától.
 Tudod, hogy fejem és a javaim a tied,
 életem a lelkemmel együtt mind a tiéd.
15. Gyere ide kegyesen más úton,
 Chios (Sákiz) tartományát kegyeddel ékesítsd fel.
 Nézd meg szerencsétlen helyzetem és állapotom,
 nemességed miatt nyilvánítsd ki részvételed irányomban.
 Talán találsz kiutat szomorú helyzetemben,
 előkészületet teszel az ügyem megjobbítására.
 S ha helyzetem nem veszne el,
 [nem] veszne el kérésem, fejem és vagyonom.”
 Mikor másodszor érkezett a jelentés
 az admirálishoz, elolvasta és felvetette fejét (afrāxt yāl)
20. Azt mondta: „Honnan vannak ezek a cselvetések?
 Újra lépre menni általatok hiba volna,
 Mert prófétánk – üdv neki –
 így üzent híveinek:
 «Mikor egy kígyó zsarnokoskodik feletted,
 ne a fejét üsd, menekülj.»
 Másodízben ismét nem akadályoztad meg
 alkalomadtán a kártételt.
 Bizonyosan kárt szenvedsz tőle ügyedben,
 nem méltó a kígyóhoz, hogy kétszer hanyag legyen.
25. Először, amikor a világ szultánjának parancsára
 Chiosra (Sákiz) hajóztam,
 A hitharc szándékával haladtam el ott,
 a tengeren harcoltam teljes erőmből,
 Fülembe szó ne jusson, a panaszt kivéve
 Chios (Sákiz) urától, aki ellenségem lett.
 Most a szultán megakadályozott engem,
 hogyan siessek oda a hős férfiakkal?”
 Így szólt hozzá hízelegve a futár:
 „Óh, igazságos boldog parancsnok (sarvar)
30. Részhajlatlanságotól felvirágzott vidékünk,
 mindannyian meg vagyunk elégedve veled.
 De gondatlanságból az országban lévő sereg
 többszöri kárt okozott az országban.
 A nép a podesta-nak azt
 titkon bepanaszolta a sanyargatás miatt
- [33a] A podesta mindazt megtiltotta
 most sápadt arccal kér kegyelmet:
 „Mebántuk a régi dolgot,
 vétkünkért kegyelmet keresünk!

- Ha nem akarsz a sereggel jönni,
gyere két-három rövid hajóval!”
Mikor a pasa hallotta e szavakat tőle,
azt mondta neki: „Ne járj a mese útján,
5. Gyorsan abba az országba megyek, ha
drágaságot elfogad tőlem az uralkodó.
Jobb a sereggel mennem az úton,
bocsánatot kérhetek tőletek”
Mikor e szavakat hallotta tőle a futár,
lelkéhez a boldogság jó híre érkezett.
Valakit a jó hír miatt Chiosra (Sâkiz)
küldött a mentegetődzés miatt a kapudán,
Mikor a podesta meghallotta, felvidult,
mintha a bánat bilincseitől megszabadult volna.

**A boldog éjszakáról. Hogyan érkezett Chiosra (Sâkiz) félhold formájú hajókon
a kapudán pasa; A király (sanjar) közeledése**

10. Jöjj zenész, elérkezett a boldogság ideje,
a boldogság napján beköszöntött az öröm reggele!
A szép nők (botân) emlékére igyál egy kortyot,
öleld át a szeretett arcút (şanam-čehrei)!
Csábító éjszaka, mely a fénylőktől
lett fényes, könyörülj a fényes szívűeken!
Az ég a Hold bárkáját a kék tengerbe (be-daryâ-ye axzar)
bedobta – egyszeriben útnak indult.
A hajnal vitorláját terítette az arcára,
társa a győzelem zefirosza lett.
15. Angyalok a tengerészei sietve,
balra és jobbra csillagkötelet csavarnak.
A hajó hadvezére Chiosra (Sâkiz) hajózott (be-rând)
azt recitálta: „A dolgok idejében elzálogosítottak”¹⁸³
Egy pillanat alatt elhaladtak Çeşme mellett
a hajón a sereg összegyűlt hajnal előtt
Boldogan ágyúztak,
az ellenségnek puskaagyolyók ütötték le a fejét
Az üstdob hangjától felforrt a tenger,
a síptól (şornâ) kiáltozni kezdtek a cetek.
20. És a cintányér és arany síp hangjától
a madár és a hal szíve kiugrott helyéből.
A Nap kitűzte az égen zászlaját
a király serege Chiosra (Sâkiz) sietett.
A világ különös híreszteléssel és hanggal telt meg,
hogy közel van a győzelem és a diadal Istentől.

¹⁸³ Az eredetiben arabul: *umûr bi-'l-awqâtihi marhûna*. Valószínűleg pontatlan koránidézet.

Amikor a sereg annak az országnak a társaihoz (bar aṭrâf-e an
mamlakat)

- kötötte a hajókat, igazságosan
Gyorsan hadjáratra sietett
szívük vágyát Bandalderam-ban¹⁸⁴ találták meg.
25. Mit láttak? Egy várost, mint a virágzó tavasz,
felékesítve különféle sárkányfüvel (naqš) és hennával (negâr).
Egy falat, magasat, mint Paros¹⁸⁵ szigetének hegye
a rövid észti lebéklyózza.
Tornyán a makacs hitetlen zászlaja (tuq-e gebr-e ʿanid)
egy fekete lovat látott az Elbrusz hegyén
Minden oldaláról tüzet okádó ágyúk,
mint a félelmetes sárkányok a keserűség barlangjában.
Szilárdságában Haybarhoz¹⁸⁶ hasonló vár,
harcban és küzdelemben legyőzni és elfoglalni lehetetlen.
30. Kapuitól a csel útja messze van,
elzárta a rossz gondolatú az átjárókat.
Amikor a hadvezér az elmondottakról (az qeṣṣe) értesült,
Allahtól kért segítséget:
„Isten segítsége legyen a társad,
szíved kívánságára teljesüljön ügyed!”
- [33b] A hős seregvezér, a hírneves bölcs
csellel titkon hódításra sietett
Először a törvény és a régi szokás szerint
a janicsárok közül egy igaz csapatot
– A város és a sereg tövényének megfelelően –
parancsolt az útra okosan.
Mivel annak a városnak a megtartása érdekében lett hódító,
kegyességétől és a győzelmétől a világ megnyugodott.
5. A Podestától számtalan étel és ital (xoreš) érkezett
a boldog sereg vezéréhez.
Ezzel a csellel, mikor a várost megszállta,
azon volt (bar-ân šod), hogy harc nélkül elfoglalja.
Isten hirtelen azt, mi célja volt
szívének kívánságával teljesítette neki.
Egy-két napi pihenő után
nyugodtan elindult.

¹⁸⁴ Bandalderam: Chios szigetén

¹⁸⁵ Paros szigete: a Kikládok egyik szigete az Égei-tengeren.

¹⁸⁶ Haybar: Haybarral azonosítja a hagyomány a Korán 48:15-ben szereplő nagy, zsidók által lakott oázist, amelynek elfoglalására Mohamed nem vitte magával a korábban őt cserben-hagyó beduin törzseket (Korán 48:11; Simon 1987, 340).

Hogyan jöttek a csausok a kapudán üdvözlétére, és hogyan panaszkodtak a podesta által fizetendő harács kéréséről a boldog pasának

- Chiosból (Sâkiz) a szultán két csausa jött
a hit menedéke seregvezír díványába.
10. A hajón azt mondták a kapudán pasának:
„Óh, dolgát tudó tökéletes hadvezír.
Két-három hónapja van annak, hogy harács és fejadó miatt
ideértünk a szultántól.
A podesta nekünk hosszú mentegetőzésen kívül
semmilyen választ nem adott, mi a késedelem oka.
Ha a szultáni harácsot udvariasan
megkapod innen, kegyesen és jósággal,
Akkor befolyik a szultán számára a harács;
Ha nem, jelentsd a szultánnak.”
15. Mikor a pasa ezt meghallotta,
üzent a podestának,
Hogy készítsék elő a két évi harácsot
ne legyen több helyén nem való mentegetőzés.
Mikor a podesta az elmondottakról (az qeşse) tudomást szerzett
mentegetőzni kezdett a szultáni harács miatt.
A hadvezérhez húsz főből álló
hitetlen küldöttséget küldött.
20. Beszélt a harács csökkentéséről:
a szultán palotájában előterjesztették a feljegyzést (be-dargâh-e şâh
‘arze-ye sâz-e darj):
„Nincs lehetőségünk 10 000
filori évi adót [fizetni] a szultán számára.
Ha könnyítést kapunk a harács kifizetésében,
az orvosság lesz erre a fájdalomra.
Ha nem, ez a tartomány elpusztul – az világos –,
e mértéktelen követelés miatt.”
Mikor a pasa a hitetlenektől (gebrân) meghallotta ezeket a szavakat
megértette a cselszövők fondorlatát.
25. Így szólt: „Ha ezt mondjátok,
úgy a mentegetőzés nyilvánvaló vétség, hiba.
S ha a podestától származnak e szavak,
az egészet jelentem a szultánnak.
Mivel a podesta e királyság fejedelme,
minden dolog az ő szavától függ.”
Mikor a hitetlenek meghallották, elszomorodtak
a magas pozíciójú hadvezér szavaitól [tkp. be lotf]
A Podestához siettek,
mindent elmondtak neki:
30. „Ha tisztázni akarod a helyzetet a hadvezérrel,
menj el hozzá,
Száz hízelgéssel szelídítsd meg,
hajtsd végre a fontos feladatot.

Gyere ezen az úton, légy a társunk,
mert nem hisz a mi szavunknak.”
[34a] Mikor a podesta meghallotta övéinek beszédét,
mint a ? Piyâle-hez szaladt
Száz dísszel és pompával jött
az ég szolgája szultán hadvezéréhez (be-sardâr-e soltân-e gardun
golâm)

- A sereg sorba állt a hajókon
morajlott a tenger, felvetette habját.
Futottak az ajtónállók (bavvâbhâ) előtte
A podesta üdvözlétére és tiszteletére.
5. A hajón tisztelettel audenciát adtak neki.
Odament a méltóságteljes seregvezérhez.
A hadvezér megadta neki a vendégnek járó tiszteletet.
A podesta a bajt elkerülendő beszélt.
Azután azt mondta neki a [hadvezér] száz csillogással és ragyogással:
„Teljesítsd a boldog szultánnak [járó] harácsot,
Mert nehéz lesz a bocsánatkérés a harács miatt,
amit a ládikóban tartasz. írd ki a jegyzékbe”
Mikor a podesta a tolmácshoz fordult
megmagyarázta [az] neki a pasa a titkát.
10. Megbánta jöttét a podesta,
többé nem maradt benne türelem levegőt szívni sem.
Ugyanakkor a pasa a seregre nézett,
és a szultán parancsát követelte
Egy törökül beszélni tudó titkár lépett elő,
átadta neki a tiszta hitű szultán parancsát.

**Hogyan ment a podesta a kapudán hajójára bocsánatkérésre,
és hogyan fogták el fenséges szultáni parancsra**

- Elvette illő módon két kézzel,
felnyitotta és megnézte fenn és lenn.
Az első oldalát Isten nevében megcsókolta.
A hit népének szíve kinyílt mint a bimbó.
15. Folyamatosan felolvasta a világ központja [szultán] parancsát
Chios elfoglalásáról, a város és környékének bevételeéről.
Noha a sereg megörült ennek a beszédnek
de a tervén meglepődtek.
Mindegyik a városba futott,
fejfel lefelé fordították a podesta zászlaját.
Helyére a szultán zászlaját
tűzték ki a toronyban és a várban.

**Köszönet és hálaadás a Teremtőnek
a vár harc és csata nélküli elfoglalása miatt**

20. A hitetlen zsarnoksága eltávolított arról a földről,
az iszlám Napjáról ragyogott a fény.
Dicsérem (be-nâlam) azt a Teremtő Urat,
aki sikerre vitte a vár elfoglalását.
Ezer dicséret annak az ügyesnek is,
aki oly könnyen elfoglalta!

[34b] *A 34b old. egy miniatúra.
A Chios (Sákiz) podestájának elfogását
ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

- Mikor Piyâle megfordult a tengeren
egy fordulattal elrabolta az európaiak eszét.
Chiost (Sákiz) kihúzta az európaiak szájából
méreggel telt meg a sápadt nép ínye.
[35a] A podestát az ismert hitetlenekkel együtt
a hajón sorban megkötözte.
A szultán palotájába ment,
boldog lett a világ központja uralkodó.
A szultán foglyát Kaffá-ra küldte,
egy sarokban mindegyiket megfojtották.
Azután Szigetvár lett a célja,
azon vár elfoglalásán munkálkodott.

A győzedelmes (noşrat-âsâr) szigetvári hadjárat kezdete

5. Add pohárnok, a világot megmutató kelyhet,
hogyan eredményt követeljen nekem!
Adj nekem egy-két reggeli kortyot és vidíts fel,
az ellenség fejét a harcban taposd szét!
Írd le ó Târîh-i Nüzhet, mutasd meg
nagyvezír kâteb-e serr-je,¹⁸⁷
Leírva így a szív meglátogatását
a teljes történet kezdetét:
Ez előtt a részrehajlatlanság és az igazság trónján
a dicső származású Szulejmán szultán számára
10. A hírneves Âlî¹⁸⁸ volt a kor nagyvezíre;
elpuhult életmódot folytatott,

¹⁸⁷ Kâteb-e serr: kâteb ol-serr (törökül kâtib-i sirr, sirr kâtibi, kâtib-i sirr stb., vö. Matuz 1974, 51): „Geheimsekretär, -schreiber” (Matuz 1974 passim). Az Oszmán Birodalom későbbi időszakában a szultán saját ügyeit intéző titkár (vö. Kocsi beg, id. Behrnauer 1864, 700, id. Matuz 1974, 16). I. Szulejmán idején a mühimme kâtibi „a fontos állami ügyek írnokai” és a sirr kâtibi „a titkos ügyek írnoka” még körülbelül ugyanezt jelentette (Matuz 1974, 78, jegyzet 9).

¹⁸⁸ A már említett Semiz Âlî pasáról van szó.

- Testes és kövér volt az az óriás,
testén egy nagy test a hája.
Lakhelyéről a szultán palotájába
mintegy két lépésnyire volt az út.
Mikor a szultáni kapuhoz lovagolt,
egyszer a súlya miatt leesett a lóról.
Nem akart több hadjáratot indítani ezért;
szóbeszéd tárgya lett e történet.
15. Mindenfelé a hit ellensége a harács dolgában
adófizetéskor sokat ravaszkodott.
Mikor a végzet parancsa megérkezett a sorshoz,
életének vonalát a halál áthúzta.
Az örökkévaló Isten parancsára
e világból a túlvilágra gyorsan távozott.
Ha részéről gondatlanság esett, az
a Könyörületes irgalmazzon neki!
‘Âlî után a szultán
helyébe Muḥammad-ot¹⁸⁹ választotta.
20. Kezébe adta a vezírség drágaköves gyűrűjét
tüzeességet a nagyvezíri méltóságban.
Elfogadtatásának dátuma
[mint] nagyvezír 972-re¹⁹⁰ jön ki minden beszéd szerint.
Megérkezésétől a birodalom rózsáskertje kivirult,
arcától mint a rózsa, felfrissült a királyság kertje.
A kerttől pompás dalra zendített;
termete mint pompás virágzó ciprus.
Először hozzálátott a hit dolgának
Mohamed dicsőségére, a hit hirdetésében.
25. Azon a napon, amikor nagyvezír lett
kicsiny és nagy tiszteletét tette nála.
Osztrák földről (ze eqlim-e nemçe) az átkozott király
Bécsben (beç) olyan, mint a hitetlenek démona.
A szultáni Portán követe (elçi) és baglioja¹⁹¹ (bâlyôs) van,
ami ingadozás és ami kétséges, tőle van.
Âşafnak való tiszteletadás céljából
ment hozzá a követ és a baglio.
Ajándékként a vezír számára
kedves ajándékot vettek elő.
30. Pénzen és európai szöveten kívül
ékszert ajándékoztak neki.
Javaik a nagyvezír szemében
mint egy hitvány vacak, hitványként jött az alávaló.

¹⁸⁹ A már említett Mehmed Szokolluról van szó.

¹⁹⁰ 972 = 1564. aug. 9.-1565. júl. 28.

¹⁹¹ baglio (török bâlyôs): a velencei követ címe az oszmán udvarban; vulgárisan idegen követek címe. (Sakıroğlu 1992, 43-47). 1566-ban a konstantinápolyi császári követ Wyss és Hosszútóthi György volt (ld. Karácsony 1916, III. 72, jegyzet 1; Scherer 1938, 224).

- A jutalomtól Mohamed (habib) kegyének reményében
(e) világban és javakban nem csapódott be.
- [35b] Dühösen és haragos tekintettel
nézett akkor és így szólt (farmud): „Óh hitetlenek,
Az előző vezír idejében miért
szegtétek meg titokban a jó szerződést?
Erdély egész országa, amelyet a szultán kardja [véd]
felcsillant [attól] mint az éjszaka sötétje a Holdtól.
Királya, aki a szultán alattvalója
tudomással bír a ti királyotok dolga felől.
5. A Hit Szultánjának engedelmeskedve
nyugodt a bosszútól, mentes a bosszúállástól.
Miért irigykedtek rá?
A titkos gyűlöletből kár származik!
Miért tört rá arra a népre
a ti átkozott királyotok?
Buda (Bodûn) is több mint 40 éve,¹⁹²
hogy a tenger és a szárazföld szultánjának fennhatósága alatt áll.
Annak a környékén is csellel és fondorlattal
mennyi harcot és ütközetet vívott!
10. Maguk a szigetvári ebek mindenfelé
sok embert ejtettek foglyul és öltek meg.
Tőle [Bécs királya] titokban üzenet érkezett Máltára
Chiosra (Sâkiz) és Ciprusra (Kibris) is
«Az adófizetés a szultán részére ajándékféle.
Nem illő (adab nist), [hogy] kifizessétek a harácsot.»
A nagyvezír, aki idős és kövér volt,
az örökkévaló Isten parancsára eltávozott közülünk.
Ezeket én nem fogadom el ezután.
Álljatok el a cseltől és fondorlattól,
15. Ha nem, harcra kész legyetek!
Ha az Elbrusz hegye vagytok is, mozduljatok helyetekről!
Ne bízzátok el magatokat Béccsel és kapujával kapcsolatosan,
mert egy pillanat alatt kiüzünk [benneteket] Bécsből.
Kapuja ajtónállónk egy buzogánycsapásától
összetörik, és Bécs vízzé válik izzásunktól.”
Mikor a baglio meghallotta a vezír szavait
rókaként a hím oroszlán mellett
Sokat könyörgött a tolmácsnak;
semmi haszna se lett, kárt kivéve.
20. Kénytelen-kelletlen gyorsan kivett az erszényéből
egy szerződést, [s] megmutatta Âsafnak.
‘Âli vezírségének idején íródott,
de az első szerződéssel ellenkező volt.
Az írnokok feje gyorsan felolvasta,
parancsot adott ezen irat előterjesztésére.

¹⁹² Szulejmán 1526-ban csak bevonult Budára. 1541-ben foglalta el.

Eleget részletezte, amikor összefoglalta,
nem nagy vonalakban részletezte.

A viselt dolgok (qazâyâ) amelyet a szultánnak először előterjesztett
Âşaf hiba nélkül, ezek voltak: [amit említettünk]

Hogyan jelentette a nagyvezír Bécs királyának a szultánnal szembeni ellenállását és indultak el Szigetvár elfoglalására

25. Mikor erről a helyzetről a szultán tudomást szerzett,
rögtön Szigetvárra indult.
Mert az a szultán bátor volt, és
legfőbb dolga a harc és a határok megerősítése [volt].
Így szólt: „Hála Istennek, tagjaim
sértetlenek és testemben ép a lelkem.
A hitharcon kívül nincs semmi más célom,
s attól a céltől nyugalom van szívemben.
Ha meg is öregedtem, jószerencse tekintetében fiatal vagyok,
jobb most a hadjárat, mint a gondtalan élet s a trón.
30. Ezen az úton meghalni egy másik boldogság,
maga a vértanúság a legnagyobb kegy.
Fordítsuk most arcunkat a szerencse felé;
a kegytől miért fordítsuk el arcunkat?”
Így parancsolta a szultán,
írjanak az átkozott királynak.
- [36a] Abban írják meg az egész helyzetet:
az írnok királyi parancsban utasíttassék,
Ne a palota csausa vigye a szultán parancsát,
hogy ne legyen megtiszteltetés annak a fekete szívűnek.
A követnek és a bagliónak adják azt a parancsot,
vigye el, hozza meg a kérdésre a választ.
Mikor a magasságos szultántól
a nagyvezír a Porta dívánjába jött,
5. Együtt kérette a bagliót és a követet.
Mindkettőnek elmondta a hatalmas szultán parancsát,
Aztán a dívánban vaskos gorombasággal (be-‘onf-e dorošt)
ököllel penderítette ki a csaus a követet.
Megparancsolta akkor a népek vezíre,
a nişânci parancsot írjon a papírra
Írjon a szultán nevében (tkp. ze šâh-e Soleyman-panâh)
levelet az alávaló királynak.

A nagyvezír (amir-e ‘âli-neşân) szemrehányó levele Bécs és Ausztria királyának

- Midőn Âşaf a szultáni pecséttel megírta (tkp. goft ‘elmondta’) ezt a titkot,
tollától a tudás rózsája virágba borult.
10. Mósuszfekete tintával selyemre írt,
először a Szolgák Urának nevét írta le.

- Így szólt: „E neves levél
az előkelő származású iszlám szultántól,
Szulejmán szultántól, Szelim szultán fiától,
az Örökkévaló kegyelméből megerősített[től való].
Mohamed törvényét terjeszti ő,
neked is kötelességed harácsot fizetni neki.
Bécs várában vagy király,
két-három követ egymás tetejére ügyeskedtél.
15. A Duna (Tûna) vize miatt a vizesárokra büszke
azzal fojt meg téged a Duna (Tûna) kanyargása
Ha Bécs olyan lenne, mint pl. a Qâf hegye
[s] egész sereged a csatamező démona [lenne]
Szulejmán csapásának mi áll ellent,
ki képes seregeimet megszámlálni?
Seregem szétszórja, ha utat nyitott,
vizesárka megtelik a sereg porától.
Mikor rátámadnak a janicsárok
<és> létra nélkül elfoglalják azt a várat.
20. S ha a harcban annak magassága miatt
késlekednek Rûm hősei,
Hatalmas ballistával és katapulttal
töröm szét kicsi és nagy fejét és velejét.
Egy ágyúval szétrombolom alapzatát,
győzelemben újra felépítem.
Helyébe a nemlét birodalmából,
a semmiből másik birodalmat adok neked.
A vizesárokkal és a várral kérkedsz
hiábavaló, mint alaptalan hengegés.
25. Ha akarom, e mérhetetlen sereget
egy pillanat alatt átvezetem a vízen a partra.
Nem szilárdabb Bécs Isztambulnál,
nem nagyobb a Duna (Tûna) a tengernél.
Bosszúm miatt ne siránozz, ezt harcban,
erőszakkal szereztem meg a hős római császártól.
Miközben száz örömöm van, törekvő és hatalmamát gyarapító,
te is gyenge vagy, a római császár alattvalói közül való.
Ha Bécs domb, hegygé változtatom,
s ha a Duna (Tûna) patak, tenger az én seregem.
30. Nem vagy képes anyáddal szembeszállni,
mikor több a patak és a domb a tengernél és a hegyeknél.
A rûmi bátrak, a tigrisbőrösök
nyúl álmod megszakad tőlük,
Mindannyian bátrak, reád szándékoznak vadászni,
alkalomadtán téged akarnak. (pey-e qasd o qeyd-e to-and)
[36b] Olyan vagy, mint a hiéna a bécsi lyukban
a te dolgod és Bécs dolga könnyű nekünk.
E nevezetes levelet küldtem
neked, aki adófizetőnk vagy,

- Add meg a harácsot, s engedelmeskedj parancsomnak,
s ha nem, háborúval megyek hozzád, látom.
Miért fondorkodsz adók dolgában,
ne félj attól, hogy harcolunk ellened s kifosztunk.
5. Bécs szépasszonyai (negârân) ha tündérek szülöttjei
azabjaim miatt jöttek.
Miért szítasz zúrzavart Erdély országában,
miért zavarod össze a dolgot Budán?
A szigetvári kutyák révén
miért mocskolod be a muszlimok köntösének szegélyét?
Miért küldesz üzenetet Máltára,
valamint Chios (Sâkiz) és Ciprus (Kebrîs) hitetlenjeihez?
Országom határaitól miért ejtesz
foglyot, s mondom, 'én nem tudok róla'?
10. Megszegted az elődöddel kötött szerződést,
a harácsot ajándékok címén juttatod el nekem.
Mindeme furfang a te arcátlanságod,
hagyj fel vele, s ha nem, bizton harc lesz.
Ha szégyelled az adó elnevezést,
birodalmadat vesszük el harács helyett.
Midőn e parancslevelünk
megérkezik hozzád, alázattal s engedelmességgel fogadd,
Ne légy szófogadatlan és engedelmeskedj,
gyorsan válaszolj rá alázatosan!
15. Hazugságban és álnokságban állj el a bocsánatkéréstől,
a bölcsnek nem használ a hazugság.
Minden szavunk kétségkívül
olyannak mutatkozik, mint az égen a hajnalpír,
Lelkem fényesebb az égnél,
a te ? és szíved fekete, mint a felhő.
Mindattól, amit fekete szíveddel mondasz nekünk,
tartózkodj, [hogy] hazugság és pusztulás ne érjen.
Fél a felhő télen,
a nyári naptól a hegyekbe menekül.
20. Varázslat és bűbáj felé ne nagyon fordulj (be sehr o be-afsun be-xad por
na-piç),
mert a végén megsemmisül az ügyed a varázslattól.
A felhőre hatással van a varázslat,
de a Napnak nem okoz kárt.
Ne varázsolj és a Nappal úgy bánj, mint a hajnalpír,
békesség annak, aki az igaz út követője.”
Mivel az erősségben volt a hit szultánjának levele,
így adták át a követnek.
Személyesen vitte el azt a királynak,
sietve meghozza a levélre a választ.
25. A szultántól azért nem csaus ment,
hogy ne adjanak tiszteletet a bécsieknek.

**Hogyan érkezett meg Budára (Bodûn) a nemcs és a gyalogos ('azab) által
győzelemmel teli hadjárat előkészítését célzó szultáni parancs**

- Énekes, zendíts rá egy dalra,
a nehéz fülűeket szabadítsd meg terhüktől!
Hangosan zengd a világban,
olvasd ki a csomót az okos szívéen!
A hitharc (ğazâ) útjának és módjának írója
így szól ezúton a tanács tanácsáról:
Amikor a hit szultánjának levele a királyhoz (kırâl)
elküldetett, hogy engedelmeskedjen,
30. Annak a szerencsétlen hitetlennek (gebr) a sok cselszövése miatt
hadjáratot határozott el Rûm szultánja.
Az út megtervezésére jött hozzá Âşaf,
útitervének elkészítését parancsolta meg [neki].
Azt mondta: „Ne legyen az, hogy az a gonosz
csellel bocsánatot nyerjen a szultántól.
[37a] Ha a válasz nem lesz a kívánságunknak megfelelő,
hadjárat válik szükségessé azon rossz szándékú ellen.
Azelőtt, hogy a válasza megérkezik hozzánk
rendezzük el a hitharc útját.”
Miután a szultán részére felszerelt
közel két hónap alatt három évnyi felszerelést,
Egyenként hírt adott az állam oszlopainak,
készüljenek a hadjáratra.
5. Hívatta akkor a nagyvezírt,
mondja meg a fermân-nüvisnek.¹⁹³
Mikor a nagyvezír (ra'is) átadta a szultáni parancsokat
mindenütt, az értő írkokoknak
A nisândzsi¹⁹⁴ (nisânci) szultáni pecséttel kiadta,
minden erszényt¹⁹⁵ lezárva lepecsételt.
A csaus basi-tól futárt kért,
elegendő és megfelelő mennyiségű csaust kért.
Elküldte kívánságát [şod dileği] előbb a tatár kánnak,
Ruméliába, annak beglerbégjéhez.
10. Üzenet ment Anatóliába is,
Karamánba¹⁹⁶ és Mer'asba¹⁹⁷ szintén.
Minden határra és égtájra elment ezen hír
a hatalmas szultán palotájából,

¹⁹³ fermân-nüvis: a parancsokat megíró kancellári hivatalnok.

¹⁹⁴ nisândzsi (török nişânci): a török kancellária feje, a szultáni tanács (divân) tagja, aki a szultán kézjeggyével, azaz monogramjával (uğra, nişân) látta el a hivatalos iratokat, szultáni fermânokat (parancsokat), valamint összeállította és összehangolta a világi törvények (kânûn) szövegeit (Köprülü 1931, 198 ff; Káldy-Nagy 1974, 109-110).

¹⁹⁵ A futárok erszénye, amelyben a szultáni parancsot (fermân) szállították.

¹⁹⁶ Karamán: dél-anatóliai vilájet.

¹⁹⁷ Mar'as: város Anatóliában, az ugyanilyen nevű vilájet központja.

- A szandzsákbégek összes seregéhez,
a futár által is hírnevesen és hangosan.
Szultáni parancsra valamennyit
figyelmeztették a hitharcra (ğazâ):
Hogy mindegyik lovakkal, útipoggyással és lószerszámmal
készen álljon a törvény szerint,
15. A szultán valamennyi beglerbégje
készüljön haddal [jam'ıyyat] és sereggel.
Egy pillanat alatt, miközben a szultán felfegyverkezve
a gyilkolás szándékával hitharcba megy,
Tengerként hullámozzon a szultán serege,
mint a hajó, a bátraknak paripája
Nagylelkű [és] jó [legyen] a hit szultánja a bőkezűség Ararátján (saxi vaš
šah-e din be-ğudi-ye jud)
az állomáshelyeket seregével katonai táborrá tegye.
Futárral hát a szárazföld és a tenger szultánja
minden beglerbégnek üzenetet küldött:
20. Valamennyien a szultán táborába siessenek,
menjenek miként az Oxus az Indiai-óceánba (čo jeyhun be-daryâ-ye
ammân šavand).
- Azután a kádikhoz parancsnok
mentek a szultántól az élelmiszerek összegyűjtésével kapcsolatosan.
Hogy az országban minden 2-3 kádi
egy állomáshelyre, az igazságosságnak megfelelően
Élelmiszereket készítsen elő mindenfelől:
a világ megtelt ellátmánnyal és élelemmel.
Minden egyes állomáshelyre hatalmas sereggel
menjen valamennyi gyönyörűségtől és örömtől boldog.
25. Az egyik futár (ulâq) az állomáshelyek [előkészítése] céljából ment,
a másik pedig a rendkívüli hadiadó beszédére érkezett.
Hogy az alattvalók boldog meglelégedettséggel,
mint a segítők a Kiválasztott [= Mohamed próféta] útján,
Segítségül adót szedjenek a háború kiadásaira (dar kâr-e jang),
hogy felmelegedjen attól a csata forrataga (ke gardad az ân garm
bâzâr-e jang).
- A másik futár a szultán táborába így
sietett, s [az] elküldte őt.
Elkészült ez az összes dolog (kâr o bâr),
üdvös az Isten útján.
30. A nagyvezír maga végezte benn a fontos dolgokat,
a csasznak adta át a külső dolgot.
Ismételten azt mondta a szultán a főembereinek (arsân)
hogy útrakészen legyen mindegyik.
Az állam oszlopai azt mondták mindannyian:
„Kész vagyunk csapatostul, (az pey-e zemzeme)
Fejünket feláldozzuk a Hit Szultánjának útján,
a hadjárat a hit útján a mi boldogságunk.

- Ügyesen állunk szolgálatára,
 életünket és szívünket adjuk útjának.”
- [37b] A janicsáragának titokban
 azt mondta, újból szerelje fel a csatasort.
 A szultán hívatta az istálló mestert (mîrâhor başı),
 arab paripákról beszélt neki.
 Az útra sok szekérhúzó négy lábút
 díszítettek fel arany nyereggel, mint a Napot.
 Azután vette a kincstári elszámolást,
 a szükséglet mértékében választott.
5. A szpáhik¹⁹⁸ agájához az oĝlânokéhoz,¹⁹⁹
 a a szilâhdârok agájához az ulûfedzsikhez,²⁰⁰
 Minden egyes azap agához is,
 a hírneves elefânttestü dzsebedzsi²⁰¹ agához
 Üzenet érkezett, és mind felszerelve
 készült az útra, fáradozván.
 Előkerült a fegyverzet az arzenálból,
 a ház felszerelte a sátrat.
 A topcsik²⁰² főnökétől többször kérte,
 több ostromhoz való kocsit készítsen elő.
10. A hadjárat miatt egy dolog nem maradt
 válaszon kívül, várakozás sem maradt.
 Éppen fegyvert készített elő a Âşaf,
 amikor megérkezett a válasz az álnok királytól.

**Hogyan érkezett meg a szultánnak szóló,
 alázáttal töltött szavú válaszlevél Bécs királyától (beç kralı)**

- Jöjj pohárnok, ürítsd ki a boros kelyhet,
 egy pillanatra se hagyd el a boldogság lakomáját!
 Mivel megzavarja a vidámságot a másnaposság fájdalma,
 ne forduljon ilyen fájdalom felé az okos!
 Az ész és a tehetség útjának ismerője
 így beszél a király bocsánatkéréséről:
15. Amikor megérkezett Bécsből a szultánhoz a levél (‘arže-dâšt)²⁰³
 a követ a dívánhoz vitte és előterjesztette (‘arže dâšt)
 Kivette azt Âşaf a baglio kezéből,
 [s] a szultán kezébe adta [azt].

¹⁹⁸ szpâhi (török sipâhi): lovas a török hadseregben. (Uzunçarşılı 1944, 146-148). Két csapattest elnevezése. Egyik, a kisebb rész a Portán szolgáló udvari zsoldos volt (altı bölük halkı „hat elit csapat”), a másik, a többség a tartományokban szolgált, s szolgálati ideje alatt timârbirtok jövedelmét élvezte (Káldy-Nagy 1974, 74-77).

¹⁹⁹ oĝlan „fiú”. A már előfordult gulâmmal azonos.

²⁰⁰ ulûfedzsi (török ulûfeci): udvari zsoldos lovas alakulat (Uzunçarşılı 1944, 151-152).

²⁰¹ dzsebedzsi (török cebeci): török zsoldos műszaki alakulat, fegyverek készítésével és a fegyvertárak őrzésével foglalkozott (Uzunçarşılı 1944, 3-31).

²⁰² topcsi (topçı v. topçu): török tüzér (Uzunçarşılı 1944, 33-93).

²⁰³ ‘arže-dâšt: olyan feljegyzés, amelyet az alacsonyabb rangú küld a magasabbnak.

- Elvette a levelet és az összefoglalást is,
jelentette a pompás szultánnak.
Pogány nyelvből fordítást készítettek,
a kifejezést törökre tették.
Először az örökkévaló Isten dicsőségére
félelmében a keresztre esküdött.
20. Azután a szultán dicsérve
Isten árnyékának dicsítésével folytatta.
Királyi módon száz bocsánatkéréssel
írt a hatalmas (‘âli-madâr) palotába:
„Óh szultán, a szolgád szolgája vagyok én
az irántad való szemtelenségem miatt szégyellem magam.
Te az országokat elragadó Szulejmán kán vagy,
Isten parancsára az emberek és a lelkek a te szolgáid.
Seregednek nincs párja és száma,
jobb, mint Gudarz²⁰⁴ és Afrâsyâb.²⁰⁵
25. A világ léte a te lényedtől virágzik,
minden égtájon tiéd a népesség.
Qarâxân származású és Oguz kán vagy,
tizedik generáció vagy az oszmán származásúak közül
Az állam tíz ujja veled betelt,
a vilájet két keze rád vágyott.
Ha két kezedd elveszed a világot,
tőlem egy kezedd is elveszed amim van.
A mi frengijeink fejében nincs ész,
szavukból hagyományozásra méltó nincs.
30. Mikor akarom, elveszem az aranyat az országtól,
hogy a békeesség miatt elküdjem neked a harácsot
Az európaiak saját csavaros eszűségük miatt
kerülnek nehéz helyzetbe ezen ügyben .
Az osztrák bánoknak a javak beszolgáltatása érdekében
édesen beszélek.
- [38a] Mivel harácsot nem adok a muszlimoknak,
értékes dolgot (matâ‘i) küldtem neked ajándékok gyanánt.
Ezzel a fogással (be-din ħile) gyűjtök dirhemet
neked, te pompás szultán.
Ajándék formájában adom neked állandóan a harácsot,
a cél a [kész]pénz, mit számít, hogy ajándék vagy adó.
A második az, hogy ha Erdély királyságában
az európaiak a határt zargatják (resânad zarar).
5. Buda (Bodûn) felé egy rés út lett,
Szigetvár népe is lázong,
Azokról a lázongásokról nekem nincs hírem,
másoknak a bűnét ne hárítsd rám.

²⁰⁴ Gudarz, Kašvâd fia, iráni hős a Šâhnâmében.

²⁰⁵ Afrâsyâb, Pašang fia, turáni király a Šâhnâmében.

- Most nincs erőm az engedetlenekhez,
visszaüzmö mindet, mihelyt alkalom adódik.”
Mikor a jelentés megérkezett a világ szultánjához,
tudomást szerzett a királynak azokról a fogásairól.
Jóllehet cselszövése ezen az úton
éppen a szultán hadjáratának megakadályozását szolgálta,
10. A szultán cselszövással tett szavaiból
megtudta esztelen és részeg voltát.
Haragra gerjedd a trónon,
dühében felöltötte a felszerelését és ruházatát.
Ruhája citromsárga és köpenye piros lett,
a részeg királyi csapat visszaverésére.
Âsaf-nak azt mondta: „Menjünk ki,
böjtöljünk a hitharc ünnepén!”
Az áldott hadjárat hónapjában véletlenül
nem volt lehetséges pótlólag böjtölni²⁰⁶ a sors intézkedése folytán.
15. De végül szerencsés dolog történt,
mert megkapta a hitharc jutalmát.
Kijött Âsaf a szultán dívánjába,
megismételte az úttal kapcsolatos figyelmeztetést,
Ismét minden irányba követ ment,
a sereg kész fegyverzettel és törvény szerint
A hit szultánja teherhordó állatainak menetoszlopa (qaţâr) s gyeplője
téli szállásáról a hit útjára tért.
A boldog szultán palotájába
ilyen válasz érkezett a krími kántól:²⁰⁷
20. „Óh szultán, kész vagyunk életünkkel szolgálni téged,
a seregben talán az úton téged ügyelünk,
Lábadnak gyakran feláldozzuk magunkat,
utad porával fejünket megszórnak.
Harcban hősök a krímiek (qeremxâni-yân),
rontsunk rá a gyaurok országára!
Isten segedelmével a tatár csapattal
megsemmisítjük ellenségeidet.”
Átkelt a tengeren az anatóliaikhoz
minden beglerbégtől jött hír,
25. Hogy „a sereg emírjeivel együtt
ím, kész vagyunk kinn a szultán lábát megcsókolni.”
A tenger felől Chios elfoglalására a kapudán pasát
küldte ama boldog szultán.
Saját elhatározásából még annál is nagyobb kísérettel
a második vezír Gyula (Gûle) elfoglalására ment.
Mikor elkészült a szultán serege,
– Isztambul őrzésében Nagy Sándor neki –,

²⁰⁶ Az iszlám vallási előírásai szerint ha a hívő betegség, utazás vagy egyéb ok miatt elmulasztja a ramadân havi böjtöt, ezt pótlólag meghatározott időpontban megteheti.

²⁰⁷ A krími kán ekkor I. Devlet Girây kán (1551-77) volt (Hammer 1856).

- „Útra fel” hirdették a kikiáltók (pey-e rûh döllâlâhâ jâr zad),
a seregnek a trombita indulást harsogott.
30. Az indulás hangja mindenüvé eljutott,
az indulás a tegnapot és a mât is elérte.
A szultán dolga ez maradt:
e boldog úton egy sír körüljárása.
Zenész! Miután őrizted a szultánt,
Allah prófétáját dicsőítsd!
Mikor a szultán a sírt járja,
zengj és a szultán könnyörgését mondd!

[38b] **Hogyan ment az iszlám padisahja zarándoklatra**
Abū Ayyūb Anṣārī²⁰⁸ – Allah legyen elégedett vele! – sírjához

- Az aki elfogadja a jó és helyes utat,
a száz csillogású és fényű *Târîh-i Nûzhet*-ben
Így beszél a hit szultánjának zarándoklatáról
a nagyvezír legfőbb (mehin) titkára [kâteb os-serr]:
A szultán, a próféta hagyománya szerint, a dolgokban
segítséget kért a tábor népétől.
Éjszakája boldog reggellé változott,
ebből nyilvánvaló [lett] számára a győzelem reggele.
5. Kiáltott a hajnal kakasa,
másik a müezzín imára hívó hangja.
Eleget tett a szultán a vallási előírásoknak,
elűzve magában az isteni parancs iránti hitetleneket.
Az elfogadást nyert könnyörgés után
büszkén lépdelt a világhódító szultán.
Az ég Egyiptomában a csillagok szétáradtak a Naptól,
elmenekültek, mint József Zulejka szégyenétől.
A világ szultánja hatalmasan és vágyódva
érkezett berakásos gyeplőjű lován,
10. A nagyvezír az összes vezírral együtt,
mindnyájan a kengyelénél mentek az úton.
Az állam oszlopainak nemesei közül is (degar)
sok volt a szárazföld és a tenger ama szultánjával.

²⁰⁸ Abū Ayyūb Anṣārī: Bizánc 52/669-es arabok általi ostromának hőse, a Próféta egykori zászlótartója, aki a hidzsra idején Medinában rejtegette Mohamedet. „A hagyomány úgy tartja, hogy Abū Ayyūb az ostrom idején vérhasban halt meg, s Konstantinápoly falai előtt temették el. Legendás sírja hamarosan a keresztény görögök számára is szent hely lett, akik aszály idején elzarándokoltak oda esőért könnyögni. Konstantinápoly 1453-as török ostroma idején fénysugarak csodás módon felfedték a sír helyét – a szent lándzsának a kora-i keresztes lovagok által Antiokhiában történő felfedezéséhez hasonlítható esemény –, s a helyszínen mecset épült.” (Hitti 1956, 201-202). A felső Arany-szarv-öböl nyugati partján fekvő türbe és a szemben épült dzsámi (Eyüp Suṭân Câmî’i) mindmáig létező, sűrűn látogatott szent hely, a törökök szerint a legszentebb isztambuli dzsámi, Mekka, Medina és Jeruzsálem után a legjelentősebb. A türbék meglátogatása előírás volt az oszmán szultánok számára (vö. Selânikî 1989, 43).

- A szolákok²⁰⁹ és a janicsárok közül
 útján hírnökök [peykarân; elírás peykan helyett?] futottak előtte.
 Útján körös-körül (birun-darun) a főváros népe (ahl-e šahr),
 mindenki könyörgött a kor szultánjáért.
 Segítője Isten, pártfogója a próféta,
 az érte való könyörgést Isten tényleg elfogadta.
15. A szultán az oszmánok szokása szerint
 alázatot tanúsítva járt mindenütt.
 Egy koldus a tiszta nemzetségű szultán útján
 helyet kért az uralkodótól (maḥalxânii kard az ustâd),
 Így szólt: „Óh, hírneves szultán!
 A szerénységedtől vagy mindig boldog
 Napként mutatkozol, óh tisztelt szultán,
 az alacsony sorsúak ezelőtt azt mondták:
20. «Az alázat a hatalmasoktól szép,
 ha a koldus alázatos az az ő természetes jellemvonása»
 A hit szultánja, mikor meghallotta ezt az elegáns bejtet,
 azt, aki elszavalta, ajándékaival halmozta el.
 Konstantinápolyból büszkén távozott,
 egyik városból a másikba ment,
 Ahol néhány gázi sírja van;
 egyik a lázadók szószólójának társaitól
 Az igaz út vértanújává lett ezen a világon
 a túlvilágon a Paradicsom jelöltetett ki számára.
25. A vértanú igazhívők feje
 a vértanú gázikkal együtt ment a Paradicsomba.
 A neve Ayyüb Ansâr
 – Isten legyen elégedett minden cselekedetével!
 A szultán először Eyyüp-be ment onnan,
 mert a világ zászlótartója volt ő.
 Este jött a reggelre,
 az angyalok a világ szultánjának...
 Szultáni szokás szerint leszállt paripájáról,
 gyalog ment, mint a hím oroszlán.
30. A hadjárat mikéntjén való sok gondolkodástól
?
 Mikor a zenitről láthatóvá vált a Hold szemöldöke,
 šavvâl hónapban ünnepeltek a muszlimok.
 A nép sok [állatot] áldozott fel
 annak az ünnepnek a számlájára, amikor kurbánt ünnepelt.
 Oldalról irigy szemmel nézte azt a félhold
 midőn az [áldozatot végző] tör (xanjar) elgyengült.

²⁰⁹ szolak (şolâk): a szultáni testőrséghez tartozó íjászok, akik a şolâk başı parancsnoksága alatt 4 janicsárszakaszt alkottak (60-63-as őrta). A csapattestet I. Bajezid (1389-1403) hozta létre, s elnevezését („balkézes”) valószínűleg onnan kapta, hogy a szultán bal oldalán álltak (vö. Uzunçarşılı 1943, I. 218-226).

[39a] A 39a old. egy miniatúra.
A Szulejmán eyyûbi zarândoklatát ábrázoló illusztráció felirata a következő:

A gyalogosok mikor meglátták a szultán büszke járását,
 természetnek ciprusától meggömbült az ellenség háta.
 Útnak indult a hithû ("amrvaš) szultán könnyedén,
 erős attól a barát szíve, gyenge az ellenség.
 Az egész világ felvidult érkezésétől,
 érkezétől eltűnt az ellenség.
 Mikor közeledett [az eyyüpi dzsámi] kupolájának ajtajához,
 ajtaja megcsókolta barátságának köntösét.

5. Távollététől kinyílt az ajtó benne,
 az Oroszlán csillagképbe ért a Nap.
 Fohászkodva hajtotta le fejét palotájában,
 fohását elfogadta a Szolgák Ura.

[39b] Elnyerték a szultántól szolgálai a nemes zenitét
 a sahinsah abban a megtiszteltetésben részesült, hogy meglátogatta
 őset.

Istent és a prófétát egymás után dicsőítette
 körbejárta Ahmed-et, a zászlóvivőt.²¹⁰
 Amikor a szultántól eljutott a dicséret a páratlanhoz,
 győzelmének zászlai az égig hatoltak.
 Két rak^a-t kéréskeppen teljesített Istennek,
 elfogadta Isten a szultán kéréseit.

5. Két kezét könyörgésre emelte ismét
 Isten palotája felé, a szükség bejelentésére
 Így szólt: „Istenem, te vagy az a nemes
 aki nekünk megmutattad az igazak útját.
 Több mint 40 évig folytattam szent háborút,
 buzgólkodtam az uralkodásban.
 Balra és jobbra, minden irányba vágattam,
 gyaurok dinasztiáját ledöntöttem.
 Kegyelmedből sok királyságot megnyitottam,
 mindet virágzóvá tettem igazságosan.
10. Mindenfelé elzártam a határokat,
 parancsodra befejeztem a várakat.
 Elhagyott az ifjúság, s elért az öregség,
 orcámra rálehel a boldogság reggele,
 Csillagzatom felemelkedett a győzelem napjától,
 mint a ragyogó Nap, magasan van csillagom.
 Magas csillagomat tökéletes magasságba
 emeld fel, szabadíts meg a gond terhetől!
 Hallottam, hogy a hit népének csapatán
 mindenfelől bosszút állt a gyaur [népség].

²¹⁰ Ahmed, a zászlóvivő: azaz Abū Ayyūb Anşārī

15. A kétség elvitte tőlem kedélyem gyengeségét,
a ravaszkodás útját járta a harácsban.
Öregségem miatt a Nap olyan lett, mint az ellenség[em],
az állam Napjával mentem feléje.
Midőn az ellenség felé mentem, elsápadt.
Nekem Isten ajándéka, neked sápadt arc.
Ha megöregedtem is, szerencsémben ifjú vagyok,
kiirtom az összes ellenséget!
Legyen <például> ereje az ellenségnek,
öregségben van terv ellene.
20. Annál amit az ifjú a virtus erejével tesz,
többet ér el az öreg tanáccsal és alkalommal.
Egy pillanatig törekedett az ellenség a helyzet megváltoztatására;
a király (kırıl) lázadásának kivédésére mentem.
A hit iránti buzgalomból éjszaka sem aludtam,
a gondolkodás és a tervezés miatt nem is pihentem.
Buzgóságból gondolatom az ellenség visszaverésén [járt],
nem az erőtlenség miatt van rajtam a gyengeség.
Szulejmán vagyok, legkisebb szolgád,
mint gyenge hangya jöttem kapudhoz.”

A kívánság bejelentéséről a šarī‘a által megengedett módon

25. „Egészséget adj nekem a hitharc útján,
tedd végül, hogy a dolgom jól menjen!
Ha ilyen gyenge vagyok is, azonban
a tiszta hittől szívem erős.
Mikor csillog koronám és övem
a hitből és az iszlámból adtál ékszer.
A tiszta iszlámban és a tiszta hitben,
hitharcosok csapatában összeforrt a fej és a kebel.
Felkötöttük az övet [benne] éles kard,
csata végett a gyaurok ellen mentünk.
30. Minden „lā ilāh”-ot bevéső karddal
és „illā ‘l-lah”-jától rosszra fordult az ellenség dolga.
Mohamed, Isten prófétája törvényével <neked>
az utad számlájára írtuk a lelkeket.
Vedd le ajkadról az ellenség fejét,
add nekünk kutyád várának kulcsát!
- [40a] Húzd le a fekete földre Gyula (Göle) disznájával együtt.
Sziget kutyáit akadállyal és puskacsővel!
Adj alkalmat nekem fényes paripámmal,
győzelmet adj nekem ezen az úton!
Ha az ellenség a kardomra szomjazik,
folyóvíz gyanánt juttasd el hozzá!
Nyilaitól folytatódik az ellenségeskedés,
bánatától elégedett a rabszolgahajcsár.

5. A harcban főnixmadár nekem a handzsárom,
csontból az ellenség fejét add ételül neki!
Az ellenség fejére buzogányomat tedd koronává,
bátorítsd lándzsává hegyét!
Rajtaütésemmel szakítsd ketté az ellenség hátát,
tenyeremmel szórd szét az ellenség öklét!
Az ütközet napján engem tégy győztessé,
a király pártját tedd elkeseredetté és legyőzötté!
Az ellenséget szórd a föld alá,
szerencsétlen sorsúvá, a legmélyebb pokolba!
10. Seregemet tedd győzedelmessé az ellenség fölött,
az iszlám segítségével foglald el birodalmát!
Szándékomat emeld így fel e világban
attól több vagyok az elhatározás birodalmában.
Istenem, emeld királyságra az én ágamat,
igazságossá és bátorrá tedd az én ivadékaimat!
Az Oszmánok csillagával fényesítsd meg
a sari'at egét a muszlimok számára!
Szulejmán trónján és Szelim birodalmában
a tökéletes Szelimet tedd utódommá!
15. Juttasd őt a hatalmasság és a vágy lakhelyére,
minden szándékát teljesítsd!
Óvd meg az irigység rontó szemétől
a szerencsétlenségtől és a bánat vagy a szenvedély (vodud) vészétől!
(*ze esmā-ye a'zam sajar ze tanaš*
hamāyel be-baxšā be-pirāmonaš)
?
?
- Így kérve könyörgött
homlokát a hálaadás imaszönyegéhez dörzsölte.
A szultán orcájával dörzsölte tenyerét,
hasonlóvá vált, mint a Fiastyúk és a Hold.
20. Végül a Legfőbb Bíró elfogadta könyörgését;
boldog a Hit Szultánja és bánatos az ellenség.
A Teremtő megadta neki a győzelmet,
áldást rá, mivel a világ már átadta neki jutalmát
A szultán könyörgése után,
illő módon a sír őrei
Engedéllyel egy tíz versből álló részt recitáltak
a nemes Koránból a nemes helyen.
Énekbe kezdtek és kitartották a hangot
minden hajóból (šedde) az ellenségnek gátat vetettek.
25. A Koránversekkel az „Allahnak” szóból
a szultán testére amulettet készítettek.
A tíz versből álló rész után a népek prófétájának dicséretét
zengte perzsa módon a szépen szavaló.
A kupolából az égig emelkedett hangja,
fohászt mondott a ceremóniamester (mo'arret) és áment az angyal.

- Elfogadta könyörgését a kérést teljesítő Isten
láthatóvá váltak a közeli győzelem jelei
Mikor a Hit Szultánja kijött a mauzóleumból (qobbe),
ellensége ellen felkötötte a bosszú kardját.
30. Táskájából alamizsnaként aranyat szórt
a szolgáltnak és a sír körül szolgálatot teljesítőknak.
Oly sok dirhemet szórt a földre,
hogy megtalálta nagy és nemes.
Berakásos kengyellel egy lovat (asb-e baxt)
hoztak elő, mint az égbolt és a csillagok.
Hold nyomdokába lépő Fiastyúk-kengyelű lovára
szállt. A csillagok elrejtöztek a Naptól.
A szultán az állam oszlopaival szerényen (tavâzo^e konân)
a szerájba kívánt menni.
- [40b] A nagyvezír Szulejmánhoz ment,
[aki] így szólt hozzá: „Óh páratlan Âsaf!
Mivel te vagy az én helyettesem, tiszteletben,
járd körbe egymás után a sírokat.
Amiatt a kis gyengeség miatt ami a testemben van,
egészségem megőrzése lett életem feladata.
Egészségem megőrzése végett jöttem most [ide]
ne legyen az, hogy a gyengeségtől legyengülök.
5. Még életemből az utolsó lehellet hátra van,
az igaz vallás útján fáradozva,
Ne feltételezd, [hogy] ezen az úton kétségkívül
akadályozni fog [e] gyengeség, ó tapasztalt (kârdân)!
Megyek, [hogy] Istennél nyerjek menedéket,
talán egészségesen indulok útnak.
S ha váratlan gyengeség törne rám,
jobb nekem, ha lelkemet ezen az úton lehellem ki.
Te mindegyik sírt mellettem
járd körül és könyörögj, alamizsnát szórj!”
10. Különvált akkor a szultán az [állam] oszlopaitól,
hogy a hitharcra készüljön.
A nagyvezír a szultán parancsára
az állam oszlopaival szerénységet tanúsítva eredt útnak.
Eyyûb városából hatalmasan és vágyódva ment
Isztambul városába a nagyvezír,
Mehmed szultánhoz, helyes parancsra,
mert ő foglalta el először Konstantinápolyt.
A paradicsomi Şahn-i semâniye-t²¹¹ [is]
felkereste a nagyvezír.

²¹¹ Şahn-i semâniye: „A 16-17. században a medreszéket gyakorta aszerint osztályozták, hogy az iskola oktatója, azaz müderrisze naponta hány akcse fizetést kapott. Így létezett 20-as, 25-ös, 30-as, 40-es, 50-es és 60-as medresze. A másik, ám már korántsem ennyire egyértelmű osztályozás a medreszékben oktatott tudományok, illetve az ezek tanításához használt kézikönyvek szerinti felosztás volt. A legalsó szintet azok az iskolák képviselték,

15. Elzarándokolt az udvarába (ħarim),
könyörgést mondott a szultán és a saját nevében,
Sok aranyat, alamizsnát adott ott,
illően ment el onnan.
Onnan az igazságos Bâyezîd szultán
boldog sírjához [ment].
Könyörögve és alamizsnát adva jött be,
az állam oszlopaival együtt ment ki.
Onnan a hitharcos Szelim szultánhoz
ment s nagyon könyörgött hozzá.
20. A könyörgés s az alamizsnaosztás elfogadást nyert.
Onnan a híres szultánfihoz.
Könyörögtek a vallási méltóságok (arbâb-e din),
elfogadta [ezt] Isten a meggyőződésesektől.
A jámborak többi sírjainál
fogadalmat tettek és alamizsnát osztottak.
Az áldozati bárányok sokaságától
a világ szegényei gazdagok lettek, helyesen.
Mikor befejeződött a sírok körüljárása
a vezírek a nagyvezírtől
25. Szerényen elváltak egymás után.
Âşaf a szultán palotájába lépdelt büszkén.
A szultán és Âşaf akkor a csapatokkal és a haddal
sietve útnak indultak.
Először az elővéd sietett el
a hírneves szultán parancsára.
Most azt a történetet szedjük versbe;
míg a szultánt csatába visszük,
Adj pohárnok abból a csillogó borból,
hogy okosodjanak attól a gázik!

amelyek müderriszei napi 20 vagy 25 akcsét kaptak. Ezekben az iskolákban a legnagyobb hangsúlyt a teológiára fektették ... e medreszéket gyakorta hívták tedzsrid iskoláknak. ... A második szinten azok a medreszék állottak, amelyek müderriszei napi 30 vagy 35 akcsét kaptak. E medreszékben az egyik tantárgy a retorika... volt, s ... ezeket az iskolákat rendszeren miftâh medreszéknek hívták. A miftâh medreszék fölött a negyvenes ... medreszék állottak. Az előbbieken felsorolt medreszék mind az ún. külső (*ħâric*) iskolák közé tartoztak, amelyek jobbára a távolabbi s kisebb városokban működtek. Felettük foglaltak helyet az ún. belső (*dâhil*) medreszék. Ezek közül a legalsó szintet a belső ötvenes iskolák jelentették, amelyeket a szultánok, szultánfik, anyaszultánnők s az uralkodó leánygyermekai alapítottak. Felettük kapott helyet a rangsorban a II: Mehmed szultán által építtetett nyolc „előkészítő” medresze (*mûsile-i semân* vagy *tetimme*), majd a 16. század derekáig a legmagasabb fokozatot jelentő medresze-együttes következett (*Şahin-i semân*), melyekről méltán írhatta a 16. századi híres költő, hogy ‘a tudás bányája, a tudomány tűzhelye.’ A medreszék hierarchikus rendjében I. Szülejmán idézett elő változásokat, amikor létrehozta a róla Szülejmánijének elnevezett iskola-komplexumot, amely a többi között a természettudományok oktatásával is foglalkozott. ... Szülejmán óta ezek az iskolák kerültek a rangsor élére.” (Ágoston 1987, pp. 52-53.)

30. Nekem is reggeli italt nyújts hajnalban,
hogy leírjam a dzsihad népét!

**Hogyan fordította a figyelmét a második vezér Pertev [pasa]
és a hatalmas szultán Gyula (Göle) várának
a győzedelmes sereg előőrse általi elfoglalására**

- Favardin hó egyik örömteli napján²¹²
a levegő gyöngyöket szórt, a föld növényekkel volt teli.
Fénylett a horizont és virágzott a világ;
mint a tükör, tiszta az igazhitűek szíve.
[41a] A ronda fekete hitetlenek feje és kalapja,
mint a gyász éjszakái, elenyésztek.
Titokban a csillag arca a nappal fényétől
fényesen világító²¹³ Napként ragyogott.
A szultán fohászkodott Pertevért,
amikor lement a Nap (tkp. mikor a napfény elvált a világtól: *ke şod
partou az mehr-e 'alam jodâ*)
- A szultán előtt ment el Pertev
mert a fény a Nap és a Hold előtt jár.
5. A könnyörgés után Gyulára (Göle) indult,
panaszkodtak miatta a gyaurok.
A gyorslábú Pertev a szultán előtt
indult el Temesvár (Țemesvár) felé.
Mikor Pertev elment, a boldog szultán
Pertev után jött.
Eljött Konstantinápolyból,
Isten mutatja neki az utat.
Lóhátra ült boldogan,
a boldogság paripája átadta neki a gyeplőt.
10. A szegbán basival²¹⁴ (be-sar-xeyl-e sagbân) harcba
3000 janicsár ment,
A szpáhik és a hit szultánjának
közel 31 000-re rúgtak (se bivar hazâr-aş qarin).
Több mint 50 szekér ('arabe) előbb
kelt át a Dráva (Țarâva) vizén.
Pertev gulámjai is megszámlálhatatlanok,
tulipánszínű aranyozott sapkában.
Jobbján és balján állott a sereg,
a sereg szavára jött, indult útnak.
15. A zenészek csapata, a győzelem zászlaja a szultántól nála,
két aga a szultáni palotából társa az úton.

²¹² Pertev pasát a szultán ápr. 15-én küldte el. A megadott hónap tehát helyes.

²¹³ A 41a oldal 2-4. sora szójáték a perzsa partou „fény, csillogás, sugár” szóval. Ugyanebből a szóból származik a Partou férfinév is, amelynek török kiejtése Pertev.

²¹⁴ szegbán basi (török segbân başı): a 65. janicsárezred előljárója, a janicsáraga távollétében annak helyettese Konstantinápolyban (Uzunçarşılı 1943, 192-94).

- Az ulufedzsik csapata a garibokkal²¹⁵
 jobbján és balján, fenn és lenn.
 Mindegyik a saját agájával ment
 a boldog szultán parancsára.
 Jajgatott az üstdob, szólt a trombita,
 bátran hitharcra indult a hadvezér
 Leopárdbőrbe öltözve lovagol tarka lován,
 vágta, mint a szarvasra vadászó oroszlán.
20. Egymás után rohantak az ellenségre,
 az ellenség fejvesztett attól, mint a marha az oroszlántól.
 Az érdemes vezír, a csata oroszlánja
 vonult seregével a háborúba.
 Sietve ment, mint a Hold az útján
 közel nagyon a boldogság és társa, az öröm.
 Néhány állomáshelyen éjjel-nappal
 fáradság nélkül vonult a hitharc útján.
 Örömmel kelt át a Dráva (Taráva) vizén,
 hegyen és síkságon szilárdan ütötte fel sátrát.
25. Sietett, mint a gyors napsugár
 a feltámadás tüzeit vetette az ellenségre.
 Sorba állították menetelésre a hadsereget;
 bánatos lett seregétől az ellenség.
 A hősök a páncéltól aranysisakosok,
 a Nap arcát mutatták Pertevnek
 Bokréta van annak a hírnevesnek a turbánján,
 a győzelem főnixé a boldogság csúcán.
 A második vezír berakásos ruháinak
 értéke 'Erâq-e Ajam adója,
30. Paripája arany bokkrétával van díszítve;
 attól vette kölcsön a Hold a patkóját.
 Szolgálatban társak a szultán parancsára;
 a temesváriak is haddal és sereggel [várták].
 A hadvezér a sereggel úgy ment
 csatába, mint a királysólyom a vadászatra.
 Szulejmán mint a királysólyom és az ellenség a darumadár,
 olyan lett Muştafâ-nak²¹⁶ a nyíl, mint a vadászsólyom (tuygun)
 Milyen Muştafâ? [Mint] a csata királysólyma,
 mert Toygun pasa²¹⁷ fivére volt.
- [41b] A bátrak minden harcában ott volt ő,
 Temesvárnak beglerbégje volt ő.

²¹⁵ garib: udvari lovas zsoldoskatona (Uzunçarşılı 1944, 152-54).

²¹⁶ Sokollu Muştafâ (1513-Sokol,-1578. szept. 30.): Sokollu Mehmed fiatalabb öccsének a fia, nagy tehetségű török államférfi. 1566-1578 között budai beglerbég, a Szigetvár felé vonuló Szulejmán által kivégeztetett Arszlán budai pasa utóda. Híresek magyarországi építkezései. 1574-ben a vezíri rangot is megkapta. 1578-ban kivégezték (Káldy-Nagy 1970, 89-105).

²¹⁷ Toygun (Tuygun) pasa: 1556-ban budai beglerbég.

- A párduckabátos ellenség
nem szökött el dühének karmából.
Ha a hit ellensége repülő madár lenne
a nyíl sasaként földhöz csapná őket.
Velük (be-hamrâh-ešân) végtelen sereg,
neves és bátor bégekből (mirân).
5. Elért hát a lándzsa az ég legmagasabb pontjára,
a lovokról az izzadság az Oxusba csurgott.
Az ellenség számára a lándzsa végétől a lándzsa hegyéig
megváltozott a föld és az ég.
A lándzsára tűzött zászlótól vérvörössé vált az ég,
a földben rés támadt, s a Halak csillagképig izzadságba merült el.
Kifolyt hát a sápadt ellenség vére,
a vértől láthatatlanná lett a föld felszíne.
Az izzadság a szív vérétől piroslott,
megrészegültek attól a tévelygők.
10. Az izzadság lemosta a vért a városról és az országról,
az izzadság eszméletlenné tette őket, mint a bor.
A hadvezér, miközben az állomáshelyeken áthaladt,
a sereggel gyorsan megérkezett ahhoz a várhoz.
Felszerelte a sereget a csatára,
öt ellenséget ölt meg.
Harcban telt az éjjel és a nappal,
a boldog szultán boldogságára.
Innen tovább a világ menedéke szultán
parancsolt indulást; útnak indult.
15. Zenész, eljött a tavasz ideje,
kellemes dallamot zengj, szellő jött.
Boldog pillanat, fessd le,
hogyan fordult a szultán a hitharc (gázâ) felé!

A tavaszcél és az ütközet szándékáról

- Dicsértessék Allah az egyszeri és tökéletes teremtettség miatt!
Mikor felfrissült a világ a tavasztól,
A hajnal szellője jézusi csodatett lett,
halottak feltámasztására működött.
A fű nedvessége harmattól gyarapodott,
a nád Mária pálmájának mutatkozott.
20. A hervadt bazsalikomok a berekben
a fénytől olyanok, mint a tatár jácint (sonbal andar tatâr).
Ékszer szórt a földre a bahman hó felhője²¹⁸,
hogyan nedves gyöngy nőtt ki a száraz szőlővesszőből.
Lenyeste hát a fűrtőt a föld szőlejáról,
az ég fűrtje lett böngészője (?) (šod-aš xuše-ye âsmân xušečîn).

²¹⁸ Bahman hónap: az iráni napév 11. hava (jan. 21.-febr. 19.)

- A sok bortól hírnévnek örvendett az alacsonyrangú,
a borban friss halva volt.
Bortól mentes volt a kor,
engedelmes volt a vidék és a város népe.
25. A világban nem maradt sem bor sem borivó,
félre lett téve a bor, a borkereskedő, a részeg.
Kelendő (ravâj) a šarīʿat, jobban mint először,
a hitharcosoknak utat mutató ajándék.
Tenyeréből a tulipánt poharába öntötte (?)
fekete vérének billogával vegyítette.
Smaragd trónon örvend a rózsza,
a gyöngy titokban az arany ivópohár poros fenekén (?).
A világ élvezettel teli, de ital nélkül,
bor helyett tiszta méz-ital folyik.
30. Mikor az ital a hitharcosok öröme
a Paradicsomot a pompás Édennel díszítette fel,
Szívet gyönyörködtető rózsáskert ifjakkal és hurikkal,
száritott gyümölcsös tálak[kal] és tiszta itallal.
Miként a Paradicsom, a föld is a paradicsomi jelű által
adott a világ szultánjának kegyéből.
- [42a] A kellemes óra megfelelő idejében
engedelmeskedett nemes és nemtelen.
A szultán Āṣaf-nak ismét (degar rah) üzenetet
küldött, s így szólt hozzá: „Őh hírneves!
Az előörs előbb ment mint mi, gyorsan,
mi is siessünk a helyes úton,
A késlekedés most ne legyen alkalmas,
mert a sereg gyengül a késlekedéstől.”
5. A boldog világlátott vezír
így jelentett az uralkodónak:
„Őh szultán, a világ parancsodnak engedelmes
a királyi tartományoktól a Szaturnuszig a tiéd.
Mindannyian parancsodért versengenek (be-ḥokm-e to be-l-jomle benhâde
sar)
- királyságok királyai tengerről és szárazföldről.
Az arab határok mentesek a zűrzavartól és nyugtalanságtól,
a partokon ülnek boldogan és nyugodtan.
Perzsiában a békéd eltorlaszolja a lázadás útját,
a veled való háborútól bánattal teli az ellenség szíve.
10. A király a tőled való félelmében könnyelmű (sar-âsân) lett,
a veled való csatától való félelmében elszőkött.
A sereg vezérei, a vezérek csapata,
sok beglerbég a tatár kánnal,
Szandzsákbégek, bátor hősök,
mint bömbölő sárkány, mint ragadozó oroszlán,
Érdemes, bosszúvágyó okosak,
ellenségre vadászó párduc-sipkások,

- Harcos atléta ifjak,
 vas-csatájú páratlan hősök.
 15. Százszor várják az utat,
 harcolva mennek a csatatérre.
 Isten segítségével felkészültek,
 mind kész a szultán útján.
 Rózsaszínű, rózsához hasonlító sátradat szedd fel kinn,
 gyeplődöt húzd feljebb a rózsaszín nyeregnél,
 Szerencséd lábát a kengyelbe tedd,
 sietség nélkül indulj az ellenség ellen!
 Mert Isten vezérlete a társunk
 a páratlan Isten őriz bennünket.”
 20. Mikor a szultán Âsaf-tól meghallotta e választ
 hitharcra indult a boldog szultán.
 Hívatta akkor kincstárnokát
 így szólott a boldog szultán:
 „Készpénzből és javakból (jens) amennyi megfelelő,
 annyit ezen az úton szét kell osztani!
 Kétszer annyit, amennyi szükséges, számolatlanul
 végy ki a kincstárból, [s] tarts készen!
 Mivel ma kiürül a kincstár, az jó;
 gazdag az ártatlan sereg, az jó;
 25. Mikor a kincstárnok meghallotta a szultáni parancsot,
 a titkos kincstár ajtaját kinyitotta.
 Mérhetetlen mennyiségű készpénzt hozott ki
 az égi alapzatú szultán útjára.
 Mennyi készpénz és selyem és csillogó ruházat,
 ékszerek, amelyeknek egy világ volt ... ?
 Aranyveretes ládába rakodták be
 hogy tán felhasználják azon az úton.
 Add pöhárnok azt a bort, mely szó nélkül
 meg van engedve az igázság népének!
 30. Gyarapodjon a bölcsnek esze és értelme,
 dicsőn Gábiel mutasson utat [neki]!

Hogyan verték fel a szultáni sátrat és pavilont?

- Az azúr sátor őre
 felverte az égtájak sátrát.
 Így beszél igaz módon a dolgot
 a szultán hitharcának útjáról:
 [42b] Mikor befejeződött a szultán holmijai[nak] összecsomagolása
 a lovasság és a kíséret útnak indult.
 Minden felől szobainasok (farrâshâ) elcsomagolták a holmit;
 a szultán holmijai és sátra két részre osztott,
 Mert a sahnak egyik a pihenőhelye lesz
 másnap a másik az útra[való].

- Így felszerelték a málhásállatokat;
a vele való találkozás miatt útnak akartak indulni.
5. Tevék és csikók jöttek a teher [cipelésé]re,
sokaságuktól pusztá gyanú (? šakk) lett a munka és a teher.
A szultán tevéi méltóságteljesek és forrongók.
Mint hajó a parton, olyan nagyok a lármában.
Attól a forrongástól tengerhez hasonlóan habzott,
mint az ég hajója görbe az eleganciától.
Kétségkívül, őse Isztambul elfoglalására
hajóval ment a szárazföldre.
Kétségtelenül ez a másik, úgy tett mint az őse,
hajókkal ment a partra, szerencséje.
10. Mi a szerencse? Némi jó szerencse együtt (če baxti neku baxti čandi
be-ham).
minden nyelv költője azt dicséri (?) (sotorban-e har yek zaban
mohtašam).
Külsőre a gyáva bátornak tűnt (be šurat sabok-del gerân minomud),
mintha valójában strucc lenne (be-ma'ni to guyi šotor morğ bud).
Ruháján mik a rózsák, melyek rá vannak rajzolva?
E rózsáligetből mikor volt neki tövis ital gyanánt?
(na bâzi-š az gol na juš az no qûš ?
be-har nuš-e xâri-š šad xâr-e nuš)
- Csengője menetkor zajosan és hangosan
mondogatta: „Óh szultán, jöjj az ellenség ellen!”
15. A szultán előtt egy napi úttal
az előző állomáshelyére ment a teher.
Isztambul és a város kertjeinek közelében
pihent meg a szultán serege.
Ezen a különleges állomáshelyen, mint a Paradicsom,
ahol útja ámbraillatú volt,
Krizolit-szőnyeg terítette be a földet.
Az áprilisi esőtől a fű vegyítetlen és tiszta,
Érkezéskor minden réten
sok harmatos vizes gyöngyöt szórt szét.
20. Az európaiak bosszúságára kinyílt a szultán rózsája,
a hétszínű rózsza, miként a festett ernyő,
Azon az elbűvölő bájos állomáshelyen
választottak nemes helyet a szultán részére.
Sátorban készítettek pihenőhelyet neki,
az állomáshely fején a szultán sátra a korona.
Az égben vertek sátrat neki,
a föld az éggel lett egyenértékű attól a tábortól.
Azon a szép lakomán a szultáni sátortól
rózsakert lett minden sátortető.
25. Táborától felfrissült a mező területe,
a réten sátrának jázmin ad árnyékot.
Mikor a szobainas (farrâš) leverte a sátor cövekét,
a cövek hegye túlhaladt a bikán és a halon.

- Ha cöveket nem rögzítették volna így a bikához,
 súlyának terhétől meghajolt volna a Föld.
 Ha nem lett volna minden sátoron száz kötél,
 nyugtalankodni kezdett volna a hal és a bika.
 A sereg közepében volt a szultán állomáshelye,
 a szultán vezérei sorban mellette.
30. A nagyvezír a szultán közelében
 verte le sátrát, mellette a hit oszlopai.
 Környékükön a sereg sátra[i],
 mindenkinél előbb a janicsárok[é].
 Hegyen és síkságon sok napi útra
 a föld felöltözött a szultáni sáttortól (bârgâh).
 Kertje és falva (bâg o rag) mezeje és vize,
 embere és málhásállata páratlanul sok
 Az út mellett tábori vásározók
 vertek sátrát, kinyitva nehéz poggyászukat.
- [43a] Mindenfelől különféle kereskedők
 díszítették fel a négy égtájat sorban.
 A gazdag kereskedők (xâjegân) brokáttal ékesítették fel
 sátraikat, mint a vásárteret.
 A csemegekereskedő olyat készített a gyümölcsből,
 hogy denevért találtak a gyümölcsben
 A szakácsnak sok ajándékot készítettek,
 jó illatától jóllakik az ember szeme (češm-e kasi).
5. A halva-árus kellemes tálcái <ezt>
 édes ajkukkal nedvesítették be a kellemes halvát.
 A rossz vevőnek jól mondját:
 „ha türelmes vagy, halva lesz a mákgubóból (guze halvâ šavad).”
 Egyik oldalán tiszta borbélyok,
 kezükben a borotva készen áll és villog.
 Ha haját nyírnak a szokás szerint,
 a tükröt is figyelembe veszik.
 Egy akcséért összeráncolják a szemöldöküket,
 és a tükörből meglátszik szokásuk.
10. Rengeteg kár keletkezett a sereg miatt,
 szétszóródott a szükség népe teljesen.
 Kardvívók és íjászok felfegyverkezve,
 felszerelve mint az ágyú és a puska.
 Kádijai, bégje[i] (mîrnâhiye) gabonát
 küldenek a nâhiye lakosságának.
 Minden fajtából erőforrások állanak készen kívánságra,
 a főutak ellátmánnyal teljesen teli
 Pihenőhelye kétszáz kupola, mint a hegy és a domb
 annyi a páncél mint az árpa azon a helyen
15. Az út megtisztítására a szultán sok bégje (mir)
 sorakozott fel [egészen] a csatamezőig.
 E pompával felékesítették a sereget;
 a hitharcosok (gâziyân) a szultán megérkezését akarták.

- Hírnevüket terjesztették (šohrat nomudand) estétől reggelig,
minden sátorcöveken egy gyertya.
Mint a csillagok fénylettek a gyertyák,
fényén csodálkozik az Alkor²¹⁹ szeme.
A hitharcosok sátrának valamennyi kupoláján
két csillogó gyertya, mint a Farqadân.²²⁰
20. Az ég irigy lett a földre amiatt a tábor (basât) miatt;
az ég nézi az öröm csúcsán.
A világ fényessé vált a táborhely (kâšân) gyertyájától,
a saját gyertyájában a sátor pillangóvá vált.²²¹
Minden sátra, amelyik ragyogott (parvâz dâst),
a gyertyában mint a pillangó repült (parvâz dâst).
Életét kockáztatva húzta ki a kötelet,
kedvese számára a kockázat rejtve van.
Gyertyájától sem baj nem éri a pillangót,
sem nem halad el tüze fényének lángja mellett.
25. Boldogan sok fáklyát tűzte ki,
az ellenség szívét a bánat izzásával égették.
Szívüknek az öröm közeli barátja lett,
a vidámság beszédet adott a szájukba.
Mint a gyertya és mint a csillagok, estétől reggelig
a szultán útjára fordította tekintetét a győzelem népe.
Óh zenész, bánatosan fújd meg a trombitát,
mintha az ég az üstdob hangjára figyelne!

**A győzelmes jelű zászlók kitűzése a tökéletes szférák csúcsáról
és a szultán elindulása a király (kîrâl) visszaverésére**

- Emeld fel, mint az aranyat kimérő Nap
az egész világot a hangzavarból, cintányérral!
30. Hajnalban, amikor a zanzibári hadvezér
Rûm sahinsahjának áldozta fel életét,
Jöttek Szíriából Rûm szultánjának ellensége felé,
párducbőrbe öltözve, mint a csillagok.
A Szaturnusz az ég állatövi jegyeiből sietség nélkül
az ellenségre ment fényes puskával.
- [43b] Az ellenség véreben a Jupiter megölte a Merkurt (moštari košte tir),
kardjával a Mars csatázik vele.
- „ Ragyogott az aranypajzsos Nap,
a hadsereg vonulásakor a Vénusz eltakarta fejét.
A szembeszegülő ellenség felé ment kétségkívül
a félhold és a Merkúr, mint íj és nyíl.

²¹⁹ Alkor (perzsa Sohâ): a Nagymedve csillagkép középső rúdja mellett lévő apró csillag. Az araboknál az éleslátás próbájaként szerepelt.

²²⁰ Farqadân: két fényes csillag a Kismedve csillagképben.

²²¹ A perzsa költészet kedvelt képe a gyertya és a pillangó metaforája: a pillangó szerelmesen a gyertyához repül, ahol elég annak lángjában.

- A sahînsah az ima és a fohász után
felvette kaftánját a hitharc (gazá) szándékával,
5. Felkötötte övét és a győzelem kardját,
a szerencse és a boldogság koronáját helyezte a fejére.
Az állam oszlopai a szultán palotájába mentek,
lovon és páncélban elérték a sereget.
A szultán bátor vezírei saját helyükön
sorba álltak Âşaf előtt.
A kitűnők feje a boldog mufti,²²²
írása ? a földön
Âşaf mellett a két kádiaszker,
a Merkur mellett a Farqadân:
10. Sok ‘âlim,²²³ városi kádik is,
belső emberek (mardân-e sahn) és városi mollák²²⁴.
Kinyitva szívét és Istenre tekintve,
mindegyik a szultán győzelméért fohászkodott.
A szultáni pecsétre három defternüvis²²⁵
defter eminek²²⁶ (amin-e dafâtir) a re’is²²⁷ közelében.
A janicsáraga a szultán előtt
egy nappal ment seregével,
Hogy ne legyen tolongás az úton,
a határon egyesüljön a padisahhal.

²²² Mufti (török müftî): az illető muzulmán területre érvényes iskolairányzat (madhab) kánonjogában járatos és kérdéses jogi ügyben a kádik, ill. a peres felek számára fatvát („vélemény”-t) adó „kánonjogász”. (Uzunçarşılı 1965, 139-74)

²²³ ‘âlim (többes száma: ‘ulmâ – ez a testület kollektív elnevezése): bizonyos előjogokkal rendelkező egyfajta „klérust” alkotó muszlim vallási személyek összessége. Az Oszmán Birodalomban a hierarchia élén I. Szulejmán óta şeyh ül-islâm (a konstantinápolyi mufti) állt, alatta a két kádiaszker (a ruméliai és az áhatóliai; nevüktől eltérően fennhatóságuk a „civiliek” ügyeire is kiterjedt). Tanulmányaikról és fokozataikról, „osztályaikról” Uzunçarşılı 1965. Vö. 231. jegyzet is.

²²⁴ Mollâ: a hagyományos vallási mohamedán iskolarendszerben medreszét végzett, s bizonyítvánnyal, icâzetnámével rendelkező tanító vagy kádi. A terminus a XV. század óta jórészt török-perzsa, illetve az indiai iszlám területeken használatos. Az Oszmán Birodalomban a XVI. század óta a terminust fokozatosan a hodzsa (hoca, h^vâca) megnevezés váltotta fel. (Uzunçarşılı 1965, 45-53; Calmard 1991)

²²⁵ Defter-müvis: defter írnok. A hivatalos regisztereket, azaz jegyzékeket, kimutatásokat készítő hivatalnok.

²²⁶ Defter emini: a *defterhâne* vezetője, ahol a *tahrir*-, *cizye*- és *timâr*-deftereket őrzik. Az első a lakott és lakatlan helységek felsorolását, valamint az adózó családfők és nőtlen fiaik neveit és a fizetendő terménytizedet tartalmazza. A második az állami pénzzadót (*cizye*) fizetők listája. A harmadik az adózó helyeket és az onnan befolyt jövedelmeknek a fő méltóságviselők és a szolgálati birtokok jövedelmét élvező hivatalnokok és katonák közötti felosztását rögzíti.

²²⁷ Re’is (török szóval aga) „főnök”: különböző rangú kormányzati, katonai tisztségviselők címe az Oszmán Birodalomban. Ez volt a címe pl. a hadiflotta parancsnokának, a janicsárrok (yeniçeri ağası) és szultáni palota eunuchjai fehér (kapu ağası vagy bâb ül-se’âdet ağası) és néger (kızlar ağası, dâr ül-se’âdet ağası) főnökének stb.

15. De a győzelem miatt az első napon
válogatott sereg volt a szultánnal, ügyesen.
Hat neves aga az összes csapatban
az 'Osmânok szokása szerint haladt előre:
A szpáhik agája jobb kéz felől ment
a sziláhdároktól balra és a sziláhdárok ajtajától jobbra:
Az ulúfedzsikkel a szultán két agája
jobb- és baloldalt ment.
Két másik aga a garibok hőseivel
a szultán szárnyát díszítette.
20. Pompával a fő zászlótartó²²⁸ (amir-e 'alam) ajtajában [áll]
dobból és üstdobból sokkal több [van] neki.
A zászlóból rózsaszínű takarót bontottak ki,
a pirkadatból elő jött a Nap.
'Osmân törvénye szerint az összes kíséretben
az aransípban a fuvallat nem kevesbedett,
Mindenfelől zeneszó hallatszott,
a világnak megnehezült az útja seregétől.
Hős lovasai minden csapatból
az Elbrusz-hegység párducaihoz hasonlítanak,
25. Tetőtől talpig arannyal bélelt sisak[ban] és páncél[ban]
az ellenség dolgában páncéljuktól zürzavar támad.
? (ze abruešân az bas aržang bud
? del-xasm az ? por žang bud)
A lándzsáért és a lobogó zászlóért mentek,
a hősök a szultán kegyéből kaptak szandzsákat.
Aranydíszes (zarrin qotâs) paripák forgásától
megszégyenült a Nap az égen.
A gyors paripa (tond raxš) lábának kaparásától és nyerítésétől
a föld és az ég megrepedt és ... ?
30. Amikor összegyűlt az a páratlan sereg,
mint az élő oroszlán és a bösz elefánt,
Felordított a nagyvezír előtt
a szultáni csausok feje, mint a hím oroszlán.
A szultán megparancsolta a csausok csapatának,
sorakozzanak fel az útra.
A sok csaus Hušang²²⁹ és Bahman,²³⁰
arannyal és ezüsttel borítva (âgašte) a hősök buzogánya.
Balra és jobbra gyorsan sorba álltak,
jószerencsét kívántak a szultánnak (gošâdand ugûr šahanšah dorost).

²²⁸ Fő zászlótartó (törökül mîr-i 'alem): a szultáni kengyel agáinak (rikâb agalan) egyike. Hadjárat alkalmával a zászlók élén haladva az ún. ak 'alem-et („fehér zászló”) hordozza. A XVI. sz. közepétől ruméliai, anatóliai, egyiptomi, szíriai és diyarbekiri beglerbégek is (Uzunçarşılı 1945, 388-292).

²²⁹ Hušang: a mitikus iráni Pišdádi dinasztia második királya Firdauszi Šāhnâméjában.

²³⁰ Bahman: Irán királya, Isfandiyâr fia a Šāhnâmében.

- [44a] Mikor az óra az áldott időhöz ért,
a mîrâhor basi²³¹ (sar-e mir âxor) előrement,
Előtte, mint az ég, kilenc vezetéklő
berakásos ruhában, mint a nyolcadik ég.
Nyeregtakarója sárga és felette ... ?
az aranynyerget berakásos abaposztó ('abâ) takarja.
Mikor a paripától kinyílt a szépség rózsáskertje
az úton a szultán rügye „Isten nevében”-t mondott.
5. Istenben reménykedett és elindult
a hatalom eszközeivel, harci felszereléssel.
A trónról nyeregbe ült aranycipőben,
villogott a sarkantyú és pergett az üstdob.
Fohászkodtak a szultánért a csausok:
„Szándékok áldott legyen örökké,
Társad a teremő legyen,
ellenségeden győzedelmeskedjen az Isten,
Legyen kész számodra a teremő bőkezűsége,
Istentől társad a hét ég serege!”
10. A fohász utáni harci paripája sietség nélkül
ment, mint a víz, a sereg tengerében.
A sereg centrumába jött gyorsan a szultán,
Salamonhoz hasonló a hadak csapataiban.
Salamoni fején árnyékot kifényesítő,
berakásos tollbokréta, mint a boldog fönix.
A szultán szerénységet tanúsítva ment
az oszmán szultánok szokása szerint.
15. Szandzsákbégekkel a fő zászlótartó (be-sanjâqdârâ amir-e 'alam)
a seregben a szultán nyomában lépdelnek;
A szultán szultáni kengyele előtt
két híres szolák, mint a Nap és a Hold,
Aranyszínű sapkájukon tollbokréta,
íjjal és nyíllal szolákok csapata,
Előtte elől menve karddal és fejszével
mindegyik aranyszínű aranyos sapkában.
Azok előtt janicsárok mentek,
számtalan golyót lövő sárkány.
20. Buzogányos és csatabárdos és alabárdos udvaronc,
hogy távol tartsák a nézőközönséget.
A menet jó hírértől meggörbült az ég,
a föld párjától az ég is elsötétült,
Serege útjának porfelhőjétől
a Nap zászlainak csillogása a képmása,
Négy lófarkos zászlajának (tûğ) hegye közel az éghez
boldogságának csillagai a legfelsőbb zeniten,
Zászlók a zászlóval és a lobogóval
mint a hét bolygó az égen.

²³¹ mîrâhor basi: a szultán istállómestere (Uzunçarşılı 1945, 488-90.)

25. S azokról a zászlókról a felsőbb [szférák] színeit látta meg:
 mily sárga és mily jácintszín, és mily vörös és fehér!
 Ezekhez hasonlít zászlaja, amikor kibontotta a lobogót –
 mint a pára olyan volt a győzelem csillogásában.
 Minden szandzsákja mellett egy zászló,
 büszke és magasabb a szandzsáknál.
 Magas helyzetében az ég ruhájának szegélye, természetben jobb [mint az],
 számban mint a hét sárkány az ellenséghez.
 Minden zászlajának kérését teljesíti Isten (be-har bayraq-aş zam ze
 hayy-e mojob)
 mert a győzelem Istentől [való] és a diadal közel.
30. Rusztamként lovagolva halad előre,
 méltósággal és pompával saját törvénye szerint.
 Száz boldogsággal és hatalommal és erővel
 a városba jött, ki a palotából,
 Egy világ nézi útján,
 ezren fohászkodnak érte minden pillanatban.
 Igen erős volt az a rettenthetetlen hős,
 az angyal az égből szólt akaratlanul:
 „A szultán és a janicsárság ellenállás nélkül,
 a kor Salamonja és a Qâf-hegy dévjei ök.
- [44b] A világ ne nélkülözze ‘Osmân családját,
 ilyen dévek Szulejmán nélkül ne legyenek!”
 Egy másik szózat azt mondta az égből,
 amit mindnyájan hallottak, a szív népe, a hitharcosok:
 „Ádám óta pecsétben ilyen padisah
 nem volt és nem jön [ilyen] vilájet menedéke.
 Salamon istenének igazságára, a fia,
 Szelim a trónörökös kétségtelenül.
5. Őt akarja és szolgálja a hit népe, valamennyi,
 benne bíznak a padisahok mindannyian.
 Minden vár megnyílt a szent ember csodája révén (bâ kerâmat),
 vilájetet vilájet után ragadott el.
 Ha Isten elfordította volan ‘Osmân nemzetségét
 nem hajtotta volna végre efféle gazât és hadjáratot,
 Burszától és Konstantinápolytól Budáig (Bodûn),
 ahol győzelem született, és megaláztatott a gyaur.
 Ebben a boldog szándékban hát bizonyosan
 győzelmet ad Isten a hit szultánjának.”
10. Mindannyian hallották Gábrriel üzenetét,
 fohászokat mondtak, a szultán figyelt.

A nagyvezírről és a şeyh ül-islámról.²³²
Hogyan működtek együtt a salamoni kíséretű szultánnal

- Menet közben a boldog szultán
 kengyele mellé vonta a kor Âsafját,
 Szultáni palotája elől
 kengyelt kengyelbe vetve együtt utaztak.
 Annak a fennkölt származású szultánnak választ
 illő módon adott Âsaf.
15. Elvált akkor a szultántól a tanácsos (mošir) [azaz a nagyvezír],
 alázatosan ment az úton.
 Azután a szultán (‘âli-qarin) parancsára
 a hit şeyh ül-islámja ment oda hozzá,
 Kérdezte őt az összes állomáshely (maħal) felől;
 a molla megoldotta a szultán valamennyi nehézségét.
 Elhagyta a városfalat a szultán,
 a mufti is elvált a padisahtól,
 Isztambul a szultán nélkül hamar búskomor lett,
 az okos szemében élettelené vált a test.
20. A nézőkből kiáltás szakadt fel,
 kiáltoztak az emberek fohászkodván:
 „Óh, szultán, életed örök legyen,
 a világ ne nélkülözzön téged és tiszta nemzetségedet!
 Evilági életed végéig, óh szultán,
 elhagytad országunkat és területünket.
 Meggyengült egészségben mentél az ellenség ellen,
 ne legyen testednek szüksége orvosra!
 Ezernyi ágygal mentél a hitharcra (ġazâ),
 jósláskor a „lâ taxaf”²³³ vers jött ki neked.
25. Isten a segítőd legyen örökké, óh szultán,
 útítársad a szentek kegye legyén!
 Jusson neked bőség az emberek legjobbjának [= Mohamed próféta] lelkétől
 és gyermekeitől és négy társától is!
 Hıdr és a 40-ek²³⁴ legyenek a társaid
 a kor támaszaival, sarkpontjaival és segítségével!
 Fiaid és hitharcod áldott legyenek,
 számodra az alkalmat Isten gyarapítsa!

²³² Şeyh ül-islâm: II. Mehmed (1451-81) korától az isztambuli mufti címe, I. Szelimtől (1512-20) az Oszmán Birodalom vallási hierarchiájának feje, I. Szulejmántól (1520-66) a birodalom ‘ulemâ testületének a szultán által kinevezett legfőbb elöljárója. 1584-től törvény írta elő, hogy az állását elfoglaló nagyvezírnek bemutatkozó látogatást kellett tennie nála (Káldy-Nagy 1974, 119). Történetünk idején Mehmed Ebû-’l-su‘ûd Efendi volt a şeyh ül-islâm (1545-74 között; részletesebben ld. Danişmend 1948, II. 433). A hivatal az oszmán kalifátus eltörlésével, 1924-ben szűnt meg.

²³³ *lâ taxaf* „ne félj” (*lâ taxaf innaka anta ‘l-a‘lâ*) „Ne félj! Te maradsz felül.” (K. 20:68)

²³⁴ A negyvenek (čehel tan): 40 ember, akikről az iszlám legenda szerint Mózes megállapította, hogy megölték őket, s akiket azután feltámasztott.

- Isztambul tőled távol élet nélkül maradt,
panaszkodott és sírt az ilyen ... miatt
30. A boldog szultán megjelenésétől feltárva
a források közül a Kırk Çeşme osztja vizét.
Isten veled óh boldog szultán!
Isten veled óh uram!
Isten veled óh igazságosságában páratlan!
Isten veled óh ajándékozásban páratlan!
- [45a] Isten veled óh te, aki Istentől nyerted könnyörületedet!
Isten veled óh te, aki jelen vagy kegyességben!
Ha máskor is látnánk téged,
életünket és fejünket áldoznánk fel neked.”
Könyörgésben és bocsánatban és fohászban és dicsőítésben
sorban széteszlottak a nézők.
A muftihoz mentek a város előkelői,
a szultánért fohászcodtak mindannyian a városba sietők. (? puyân-e
šahr)
5. Az égből hang hallatszott a búcsúzás idején:
„A szultáné lesz a győzelem és a diadal vitathatatlanul.
Tervével Âsaf foglalja el a világot,
utódja a kor Szelimje legyen!
Ugyanez az Âsaf töltse be a vezíri véltóságot nála,
nemes időszakában ő vigye a vezíri hivatalt!
A szultántól, s Âsafjától legyen nemes és nemtelen
gazdag, vidám arcú és boldog vágyú!”
Ekkor, Isten volt a helyzet tanúja,
šavvâl nap 9. napja²³⁵ volt
10. Ez volt a dátum, amikor a szózat jött az égből:
„Szulejmán, az országokat elragadó tökéletes” <a 973. évben>
Azután a sahinsah és a sereg együtt ,
a táborba értek egy-két pillanat alatt.
A sahinsah sátrának közelében gyorsan
különváltak a főemberek (arkân) áldottan és dicsőségesen.
A szultán büszkén lépett sátra felé
leszállt lováról és felült a trónjára.
Festett sátra
magas a tekintetnek, [mint] egy második ég.
15. Mint a csillagok, arannyal szőtte át állomáshelye a rétet;
olyan díszes a társaságban,
Hogy látványától az értelem megvilágosodott,
a rügyet megnyugtató szív olyan lett, mint a rózsakert.
Jácinttal és jázminnal van tele a kert és a hegy,
a bazsalikom illatával van beparfümözve az orr.
Az időjárás mérsékelt, tiszta vize hűs,
értéke drága, ködfátyla (kavâr) könnyű.

²³⁵ 973 šavvâl hó 9. = 1566. ápr. 29.

- Mivel az a tiszta állmáshely megtetszett a szultánnak,
a vezírekkel együtt boldog lett a sereg.
20. Âşaffal együtt a hősök <különleges módon>
nemes és nemtelen a sátrakba ment.
Időben akkor, amikor a szultán a délutáni kötelező imát
a szerencsétlenség palotájában [= ezen a világon] délben és délután
Teljesítette, s Istenhez könyörgött,
homlokát alázatosan az imaszőnyeghez dörzsölte,
A sok dicsőítéstől arany szőnyeghez jutott,
cukorral telt meg a boldogság szőnyegén.
Illő módon az ételkostolók (čašnigîrân) az edényt
megfogták és elvitték az étkezés után,
25. Titokban és nyíltan a hit szultánja örökké
Isten dicséretét teljesítette bizonyosan.
A délutáni ima után sorban felpergett az üstdob,
jó hírtől az ellenség szívében száz jaj.
Sok cintányér, síp és arany fuvola (zarrine nây)
zengett dallamot harci zenéjéből.
A dob hangjától a lélek füle meghallotta,
hogy az osztrákok legyőzésére került sor.
Elképedt az ellenség sorra kerülésétől,
a világ kivirult boldogságának sorsától.
30. Legyen menedékhelye [akkora] mint az üstdob két ütője,
törjön szét nyeregkapáján az ellenség feje!
Az utolsó ítélet pillanatáig fújjon trombitája,
(? ham az korre nây-aş 'ôdu dar nafir)
Amikor szolgálatának sorába siettek,
engedélyt kaptak a fohász befejezésére.
Váratlanul bejött a Nap Szulejmánja,
a szultán vendége a fekete paripa [és] a hangya.
Csillaghoz hasonló számtalan hangya
lóherét készített nyerges állatainak.
- [45b] A sahinsáh is aludni kívánt,
felsőruházata menyét és hermelin volt.
Sorban lepihentek a sereg csapatai
pihenés céljából a nyughelyeken.
Az ég egész éjszaka nyitva tartotta szemét,
az őrzése végett a csillagokhoz ment.
Add nekem ó pohárnok a maradék kelyhét,
mert a Nap és a Hold a pohárnokunk!

**A szultán fizikai állapotának romlása a második állomáshelyen,
és hogyan ment Âşaf gyalogosan szolgálattételre**

5. Szívedből a bánatot az egyistenhittel préseltük ki,
szánkat a társítással nem szennyeztük be.
A boldog lényegű út írója (nevisande-ye râh-e nozhat-ma'â),
a jó természetű és boldog sorsú Feridûn

- A szultán állomáshelyéről a második napon
 így szólt Belgrádról (Belgrád) és Szerémről (Serem):
 Mikor az igazmondó reggelen a fehér hírnök
 a szultán második állomáshelyére ért,
 Az ütők megpengették az indulás céljából az üstdobokat,
 az ég elveszett a dobütöktől,
10. Megterhelve jött a teherhordó állatok sora és a teve (qatâr o mehâr),
 a poggyásznak vége, csakúgy mint az eleje, útnak indult.
 A sahinsah elindult ima után
 az igaz ügyért a meghatározott úton.
 Az ég maga előtt tartotta a Hold zászlaját,
 amikor a Nap a szultán miatt kitűzte lobogóját.
 Jobb mint az első napon csapata és kísérete,
 dobja és üstdobja, kürtje és zászlaja.
 A centrumba jött a boldog szultán,
 engedelmes urának a föld és az idő,
15. Vezérek a sereg előtt és mögött,
 az út szűkké vált a solák(ok)tól és a janicsár(ok)tól.
 A világ csendes, és Isten segítsége is társa
 diadal elől, győzelem hátul
 Balra és jobbra a sereg színes selymen áll sorba,
 nem festette be a hurik lábát.
 Ezüsttel és arannyal és ékszerrel van feldiszipve,
 a lovasok vágtatva ugrottak most fel.
 Legelől pompásan sok csaus,
 ‘Osmân törvénye, saját szokása szerint,
20. Minden irányból száz csapat ment,
 elrejtezett a lovak patájától a síkság és a hegy.
 Mindenütt, ahová nézett a bölcs,
 sereget és táborhelyet látott, határtalant és számtalant.
 Az ég a Nap orcáját porral fedte be:
 Józsefe miatt Jákobhoz hasonló az ég.²³⁶
 [Ha] az atya elszakadt fiál
 évekig nem találta meg őt jószerencsében.
 Amikor a szultán ilyen dicsőségben és pompában ment,
 váratlanul megsebezte a Teremtő.
25. Nyugtalanná vált fényes arca,
 de a Nap sosem porosodik be
 Egészsége, valaha üdébb volt, mint a rózsalevél
 elmúlt, súlyos betegség támadta meg (berun enheraf-as ze andaze
 bud)
 Mikor Âşaf értesült a szultán állapotáról,
 leszállt a lováról,
 Sietve a szultánhoz szaladt,
 csípőjét fogta a két-három mérföldnyi úton.

²³⁶ Célzás József történetre (12. szúra): Jákob aggódott fia, József elvesztése miatt (szójáték a gobâr gereft kétféle jelentésével: „porral befed”, „aggódik”).

- Gyalog a vezír és lovon a szultán,
– buzgón mentek a csatába.
30. A szultán a vállára tette a kezét,
Istenben bízva ment előre
A sereg a szultán és Āsaf miatt
titokban sírva és jajgatva ment.
Mind imádkozva és védelemért könyörögve és Istent dicsőítve,
mennyre meglepetve, mennyire elámulva az emlékezetüktől (sic!).
- [46a] A szultánért fohászokdalt az emberek és a szellemek és az angyalok,
könyörögtek a hitharcosok egytől egyig.
Azt mondták: „Istenem, miért ilyenkor
szomorítottatott el a hit szultánja?
Puszpáng termete milyen kárt szenvedett,
hogyan fejebe vette: kertjéből alma lett²³⁷
Miért támaszkodik a vezír vállára?
Talán tanácskozik a szultán a tanácsadóval (mošir)?
5. Homloka körül (be-gerd-e meh-aš) por vagy glória van?
Arcán a veríték rózsavíz vagy harmat? (be-rox xuy <be-> golbarg yâ
žâle ast)”
- Sápadt arca rózsás izzadságban,
mint az izzó Nap a hajnalpírban.
Seregének sóhajtozását az angyalok hallották;
vigasztal hallották, amit mondott.
Egy szép szöveget az ég zenitjéről
– hangos hangon az égtől a Hal csillagképig –:
„Ha Rum szultánjának elsápadt (tkp. sárga) az arca,
miért gond az? A Nap orcája is sárga”.
10. A sereg megnyugodott Gábiel hangjától
vigaszra lelt, és megnyugodtak az okosok.
A vezír szívvel-lélekkel szolgálatára
ment és a szultán fohászt mondott a vezírért (mošir tkp. tanácsos):
„Óh, lelkem nyugalmat talált szolgálatodtól;
mindkét világon adja meg Isten nyugalmadat!
Mohamed, hírnévben nem szégyenülne meg,
a közbenjárás napján Isten nem hoz zavarba.
A bánattól és az ifjúságtól nem szenvedsz,
sem hiányt [nem szenvedsz] szerencsében, gyermekekben és
kincsben,
15. Gyalog jöttél szolgálatom teljesítésére,
mert a kor bölcse vagy te,
Birodalmam kiterjedése ne csökkenjen általad
balról és jobbról lovad ne hőköljön vissza.
Orcádat ne érje kellemetlenség,
sem a tisztességtelenül küzdő ellenség, sem nemes fiad részéről.
A vezír azt mondta neki: „Óh boldog szultán,
mivel százszor legjelentéktlenebb szolgád vagyok,

²³⁷ talán közmondás

- trónod lábánál nevelkedtem,
kezedről vettem tenyerembe a pecsétgyűrűdet.
20. A világ pecsétgyűrűdtől kezemben van,
egészséged károsodása az én károsodásom.
Nem [csak] a mi lelkünk, hanem a világ lelke
érkezésedtől a világ örökké él.
Ha kezemben tartom az irántad táplált reményt
Istenem, nincs távol a lélek erejében.
Jóllehet nem akarlak becsapni a szükségben,
hogy visszahúzzom tőled kezem,
Te vagy az élet szultán, mi benned élünk,
<attól> életünket mintha hozzád ragasztottuk volna.
25. A világ léte ne legyen léted nélkül,
ne fogyatkozzon meg fejünk felett nagylelkűséged árnyéka!
Mikor tested gyenge, óh rettenthetetlen hős,
menj kocsiban a csatába!
Ha megkérdezed, mi a kocsi
olyan, mint a mozgó trón a hadjáraton,
A kocsi nem arab és nem perzsa
olyan jó, mint egy fából készült égboltozat.
Négy ló, vagy két ló húzza
rajta ágyúkat visznek a hadjáratra.
30. Tudd meg, megfelelő alkalomra két színük van,
az egyik a pihenésre, másik a csatára [való]
Bárki aki pihenni szándékozik
mint a mozgó trón, nyugodt helyet talál!
Amikor a szultán meghallotta a vezírtől ezt a beszédet
így szólt: „Óh lelkem nyugalma,
Jelenlétem miatt nem akarok kocsit,
türelmes vagyok a türelmes Istennel,
Mert nem pihenés miatt adta Isten nekem az uralkodást:
a köznép szolgálatát adta át nekem megőrzésre.
- [46b] Az univerzum (zamin o zamân) védelemért kiáltott,
s én tartom ezt a vállamon.
Attól lett híres a melléknevem a „szeretett”,
mert szeretetet kaptam én Isten útján örökké.
Különösen ezen az úton, ami a gázâ (hitharc) útja, [s]
evilágon van a fáradozás (zouq), és a túlvilágon az elégedettség.
Nem vagyok ma szomorú ha szenvedek is, ha
holnap bizton a Kawtar kelyhét ürítem.”
5. A vezírje ismét szólt a szultánhoz:
„Óh Isten árnyéka, hit menedéke szultán!
Társaságodat megtartani nagyon fontos,
a világ lelkesen keresi egészségedet.
Mindannyian a szultán egészségét akarjuk és kész,
mert a szultán nélkül senkiben nem él az egészség.
A betegség elhárítására törekedt, vagy emeld fel fejed,
hogy [itt] legyél nekünk a hosszú út előtt.

- Sőt a test gyengesége váljon pusztítóvá [az ellenség] számára,
 ha ezen az úton eredményes a trón!
10. A fiatalság öröme semmivé lett a bánattól,
 az irániaktól is van csapatod
 Ne fárasszon a lovaglás,
 a kocsi akadályozza meg, fáradozzon az!”
 Amikor a szultán meghallotta Âşafjának könyörgését,
 és a sereg vezérjeit sorban egymás után,
 Nagyon türelmes volt <a szultán> a nyeregben,
 hogy ne üljön kocsiba.
 Mikor gyengeségéből kifolyólag elkerülhetetlenné vált,
 akkor ült kocsiba.
15. A boldog szultán pontosan a gyengesége miatt
 kocsit kért Âşaftól.
 Parancsára kocsit húztak elő,
 szokás szerint kinyitották ajtaját.
 Az ég nyugodt és a forgó ég engedelmes
 szolgálatára állt nemes és nemtelen (şarif o vażîr).
 Leszállt csillogó paripájáról (az raxş-e raxşande) a szultán,
 <különlegesen> kocsira szállt az út fáradalmai miatt.
- [47a] *A 47a oldal egy, a szultánt támogató nagyvezírt ábrázoló,
 felirat nélküli miniatúra*
- [47b] Mikor a szultán kocsiba szállt, egy pillanat alatt
 megpihent, felvidult.
 A jó tanácsú, komoly nagyvezír
 az előkelő számazású szultán szolgálata után
 Felszállt arany kengyeles lovára:
 a Merkúr vált el a Naptól.
 A sereget tájékoztatta a szultán állapotáról,
 jólétéről is hírt adott.
5. A sereg, hogy [a szultán] megpihent, boldog lett és mosolygott,
 mindannyian gyors paripán (dar takâvor) [siettek] szolgálatára.
 Amikor a sereg értesült a szultánról,
 hálás arcukat Isten felé fordították,
 Sokszor hálát adtak Istennek,
 fohászkodtak a szultán hosszú életéért.
 Isten palotája elfogadta a fohászt,
 az ellenség szíve megszakadt a szultán egészségétől.
 Óh szív, sóhajts törekvésünktől és lépteinktől,
 a mulandó világban elhunynak!
10. Ha ebben a világban nem maradsz
 egészségben [légy] 10 000 hónapig és évig!
 Egy óra sem kerüljön szenvedésbe neki,
 egy pillanat alatt könyörüljön meg rajta a könyörületes!
 Így tégy erőfeszítést, jó hírnevet szerezz,
 mert elég emlék a jó hírnév!

- Halál s ha nem,mulandó világ –
 jó hírnévre törekedj, óh szíved ne szomorítsd!
 Ne légy gondatlan tanácsom felől, ha okos vagy
 mert hiábavaló az akarattól a gondatlanság.
15. Mikor a szultánok fáradoznak és aggódnak miattunk;
 miért hanyagoljuk mi el a fohászt?
 Milyen Rûm oszmán szultánjainak szultánja?
 Az összes csillag együtt az igazak útjának égén!
 Mikor dicsőségéről mesélek
 talán egy legendát (dâstân) adok tovább.

**Hogyan igazta le az országfoglaló 'Osmân dinasztíája az ellenség seregét
 és hogyan védte magát az alávaló ellenség az Újvilágban**

- Akkor, amikor Faylaqus fia Nagy Sándor
 az élet vize miatt a sötétség birodalmába ment Oroszországból,
20. Visszatértek Mağrib földje alatt
 panaszos magvát hátrahagyta.
 Világrajött abból sok férfi és nő,
 futnak mint a vadak és kapkodva a földről esznek.
 Nem látszott se hitük, se nemzetük,
 rajtuk kívül senki sem tette be oda a lábát.
 ... 'Osmân nemzetségének pompája,
 ... minden jó javat az európaiaktól elragadtak.
 Hallottam, Spanyolországban (Espâniye) és Portugáliában (Portoğâl)
 megrémültek a harctól [az oszmánok ellen].
25. Hajóval a tenger felől európaiak csapatával
 megtalálták azt [az említett] helyet bőséges kincssel.
 Qarastû²³⁸ nevű találta meg az utat oda,
 az Újvilág nevet adták neki.
 Most félelmükben a portugálok
 abba a másik [új] világba akarnak szállítani.
 <Különösen> Szulejmán Szelim korában,
 akinek az ellensége a félelem tengerébe fűlt,
 Mikor láttak egy szultánt, aki fáradtan,
 az öregség és a lassúság korában
30. Határozottan hitharcra indul,
 [és] nincs gondban <akkor> a harc felől.
 Olyan nemzetség, amelyben az öregek harcosak
 ki mer fiataljaival harcolni?
 A szerencse a társuk, és az ég a helyük,
 mert a bosszú atyja a kardjuk.
- [48a] Röviden, amikor a testi gyengeség rátört a szultánra,
 az állomáshelyen akart pihenni.
 Azon a napon a sereg tanácskozott;
 Dâvud pasa mezejére²³⁹ mentek vele.

²³⁸ Qarastû, azaz Kolumbusz Kristóf

- Mikor megváltozott a szultán egészsége,
a kijelölt helyre mentek.
Attól a helytől a legközelebbi állomáshelynek
török nyelven Halkovâ²⁴⁰ volt a neve.
5. Állomáshelyet készítettek a világ szultánjának,
felállították a sátrát és a védőponyvát [a nap ellen].
Azon a zöldellő mezőn krizolit szőnyegen
jött a sahinsah a boldogság miatt.
Mikor a sereg tengerének hullámozása lecsillapodott,
a sátrak felé indult a zeniten.
A sok lópata nyomán (ze bas sudan-e na'l-e asbân be-pây)
a föld gyűrű alakú nyomokkal telt meg mindenfelé (zamin ھاټقه دار
ھاټقه ښود²⁴¹)

**Hogyan érkezett az aranszerszámos ló a korona és a trón urától
a nagyvezír (şâheb-e Âşaf-baxt) szolgálatának megjutalmazására**

- A rét, miként a hal, páncélba öltözött,
Halkovâ (Halkalû) köröskörül a szultánra figyelt.
10. A szultán, amikor a sátorban lepihent,
az istállómasterrel tudatta,
Hogy egy lovat aranyberakásos nyeregtakaróval
[és] díszruhával adjon a boldog tanácsú [nagyvezírnek].
Akkor a szultán istállómasterre
egy olyan lóval útnak indult.
Âşaf értesült a szultán ajándékáról.
Elindult az ajándék átvételére.
Miután az istállómaster szokás szerint üdvözölte
elővezették a lovat, amely az istállóban volt a számára.

²³⁹ Dâvud pasa mezeje: törökül Dâvud Paşa Çayırı. Isztambul közvetlen közelében (Sclâniki 1989, 606), a sereg első állomáshelye. Az itineráriummal kapcsolatosan szerencsés helyzetben vagyunk, ugyanis nagy vonalakban összevethető az európai követjárások szokásos isztanbuli útvonalával (vö. Nehring 1984, különösen a kötet utolsó oldalán található „a császári követségek fő útvonalai Isztambulig 1530-1618” címet viselő térképmellékletet), valamint a keleti források közül részleteiben összevethető például I. Szulejmán 1542-43. évi hadjáratának felvonulási útvonalával, amelyet Marâkçi Naşûh *Târîh-i feth-i Şiklôş ve Estergôn ve Istûnî Belgrâd* című művéből jól ismerünk (az itineráriumot ld. Yuraydn 1976). Matrâkçi az útvonalat szakaszokra (*merhale*) tagolja. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért ezt én is alkalmazom. Az első szakasz az Isztambul – Edirne közötti állomásokat tartalmazza (Yuraydn 1976, pp. 1249-1250).

Dâvud pasa mezejétől az itinerárium a szokásos módon az ókor óta használatos fő útvonal mentén (via militaris, via publica, ager publicus; törökül tarîk-i ‘âm, şâhrâh; szláv nevén Carski put vagy Moravski put) haladt előre. (Az útvonalról ld. részletesen Zirojevič 1987).

²⁴⁰ Halkovâ: a török sereg második állomáshelye Isztambul közelében, Marâkçinál Halkalû Pînâr, az I. szakasz 1. állomáshelye (Yuraydn 1976, p. 1249).

²⁴¹ szójáték a ھاټقه „gyűrű” szóval és Halkovâ helység nevével.

- Onnan Çatalca-ban²⁴² pihent meg.
 Mermercik-ben²⁴³ táborozott le.
 5. Azután Silivri-ben²⁴⁴ állomásozott,
 °Arablû²⁴⁵ volt a tábor másnap.
 Çorlû-ból²⁴⁶ Alvân Beg-be²⁴⁷ ment
 Burgôs²⁴⁸ és Kârîşdırân²⁴⁹ sétányára.
 Onnan Bâbâ Eskesi-be²⁵⁰ ment serege,
 és onnan Hâşköy-be²⁵¹ ?
 Mikor éjszaka Hâşköy lett a szultán állomáshelye,
 a szultán tiszta szívvel fohászkodott.

**Hogyan érkezett meg az angyalokat felékesítő szultáni kíséret
 a paradicsomi Drinápoly (Edirne)²⁵² sétányára**

- Az égen a holdsugár mindenfelől
 a szultán palástjává vált fohász közben.
 10. Hajnalban, amikor elsápadt az elsőég öregje,
 ámenjére felemelte a remény kezét.
 A sereg és a szultán álmukból talpra ugrottak,
 imádkoztak éskönyörögtek Istenhez.
 Elfogadta Isten mindannyiuk imáját,
 felemelkedett mindannyiuk igénye mint a Nap.
 A sahinsah Edirne felé ment,
 feldíszítetett az a boldog lakomájú város.

- ²⁴² Çatalca: Edirnéhez tartozó város, szandzsák központja (Birken 1976, 113; Selânikî 1989, 18). Marâkçinál az I. szakasz 2. állomáshelye (Yuraydın 1976, p. 1249). Ezt követően Edirnéig a két hadjárat állomáshelyei eltérnek.
- ²⁴³ Mermercik: talán a Silivri közelében lévő márványköfejtők neve (mermer törökül 'márvány') vö. Nehring 1983, 121.
- ²⁴⁴ Silivri: város Isztambultól keletre (Birken 1976, 100; Nehring 1983, 121; Nehring 1984 37; Selânikî 1989, 18), az antik Silimbria az Égei-tenger partjánál (Ungnád 1986, 49).
- ²⁴⁵ °Arablû: Arablı Çiftliği (Nehring 1984, 1)
- ²⁴⁶ Çorlu: vö. Nehring 1983, 121; Nehring 1984, 9; Ungnád 1986, 49.
- ²⁴⁷ Elvân Beg: ?
- ²⁴⁸ Burgôs: Lüleburgaz (Nehring 1984, 25. A névnek van Borgais, Burgos korabeli feljegyzése is 1533-ból ill. 1584-ből, ld. uo.)
- ²⁴⁹ Kârîşdırân: Büyükkashtiran (Nehring 1984, 21)
- ²⁵⁰ Bâbâ Eskisi: Babaeski (Nehring 1984, 2; Ungnád 1986, 48.)
- ²⁵¹ Hâşköy, a bolgár Haskovo. Szandzsák központja Plovdiv közelében (Birken 1976, 97)
- ²⁵² Drinápoly: az ókori Adrianopolis vagy Hadrianopolis, a mai Edirne magyar neve az európai Törökországban (Rumélia). 1453-58 között az Oszmán Birodalom fővárosa volt, később fontos igazgatási, kereskedelmi és kulturális központ. A hadjáratra vonatkozó meg-lévő, Káldy-Nagy Gyula által idézett *mühimme defterleri* adatai szerint a sereg május 12-én ért ide, és három napig tartózkodott ott (Káldy-Nagy 1986, p. 174). Marâkçinál az I. szakasz 9., azaz utolsó állomáshelye (Yuraydın 1976, p. 1250). Ezt követi a II. szakasz, vagyis Edirne és Felibe közötti állomáshelyek megnevezése, Marâkçinál összesen 7 megálló (Yuraydın 1976, p. 1250). Az útvonal jórészt ugyanaz, de az állomáshelyek részben eltérnek egymástól.

- Mert a boldog szultán asztalail
irigyl Edirne azokat a tálakat.
15. Kedvesei mint a kihívó és a kacér hurik,
annyi ék van mindegyiken, hogy megfullad attól a vagyon és a kincs.
Városának kincstárában három tekervényes folyó
úgy nevezik azokat, hogy Tunca, Arda és Merica²⁵³.
Valamennyi folyója mint az élet vize;
növényei és gyümölcse mint a kocka- és kristálycukor.
A jámbortól elrejtí a szőlőt, ó jaj,
a föld alatt van bora.
Palotái teljesen hiba nélkül valók,
késszen vannak az eszközei a boldog élethez és a vidámsághoz.
20. Isten előtt [kedvesek] annak a városnak az épületei,
dzsámik, medencék, több mint a hang.
Szultáni palota (dâr ol-sa'âde) épült ott,
tulajdonosának minden szokása tiszta.
Mit mondjak finom embereiről,
zsarnokölő szemeiről?
Mit mondjak öregéről és fiataljairól?
Ifjabbak az ifúnál öregjei.
Arcra kellemesek a fiataljai is,
értelemre és észre nagyjai is.
25. Mit mondjak mind szép sétányáról,
és jó alakú szép ifjairól?
Cukorajkú gyermekei az ész csapásai. (afât-e 'aql)
Cukorkájuk és beszédük fanyar és édes, mint a bor.
Gyümölcsös és virágkertje számtalan,
rózsája rubinhoz hasonló, tulipánja éjszakai lámpás.
Sok ciprus elhagyja ezt,
amely szégyenli magát a széptermetűek miatt.
Amikor a szultán serege szerencsésen és boldogan
felkötötte a terheket a málhásállatokra [azaz: útnak indult] abban a
kíváncsú városban,
30. Hâş állomástól Edirnéig
mindenfelé felkötötte a csomagokat.
Sátrában helyezték el a szultánt,
– annak környékén sátrak egymás hegyén hátán –
Egy tiszta forrásnál, melynek neve Mamâk²⁵⁴
Hâzirlik²⁵⁵ közelében ütötték fel sátrát.
- [49a] Miközben forrásai közül az egyik jobb volt mint a másik
Hâzirlik víz tekintetében jobb volt valamennyinél.

²⁵³ Edirne három folyó, a Tundzsa (Tunca), Arda és a Marica (Meriç) összefolyásánál fekszik.

²⁵⁴ Mamâk: ?

²⁵⁵ Hâzirlik: talán Eski Hışarlık, Matrakçinál a II. szakasz 2. állomáshelye (Yuraydn 1976, p. 1250).

- Hâzırlık igencsak páratlan hely,
híres dervisek helye van ott.
Jóllehet abban a városban nincs dervis,
s ha mégis van, az idegen, nem odavalósi.
Mivel jó emberek a dervist barátként fogadják
gyere te is, hogy felöltsük mi is a bőrüket.
5. Dervis jellege miatt nemzedékek óta
dervisnek nevezik a királyi arcút, gyermek.
Név szerint Loqmânnak hívják azt a várost.
Mit mondjak annak derviseiről én, a szolga.
Amikor elkészült a szultán állomáshelye,
kész lett ott mindenki feldíszítve,
A kádinak, a mollának és a bölcseknek,
a sejknek, és a szejjideknek²⁵⁶ és az ulemáknak
Átnyújtották a szultán ajándékát.
Elfogadták [azok] azt a nemesekkel együtt az útra.
10. Akkor a Nap a Bika csillagképben volt,
a sors az ég bikáját az úton tartotta gyorsan.
Hogy vele találkozzanak, lelkesen sorban álltak
mind a városi polgárok, mind az iparosok.
Különféle ajándékokat kapott a szultán
szaténtól a mintás szövetig (akalyun).
A rumi brokáltól [és] európai szövetanyagtól
lába alatt mindenféle virágoskert lett.
Férfiak és nők közül nézik az ifjak,
nem telt el látványától a vén öreg.
15. Senki nem volt akadályoztatva és meggátolva a megnézésében,
engedéllyel menj, az asszony adta a menyasszonypénzt [azaz, nagy
látványosság volt]
- Az ablakból is sok odaliszk,
volt nézője minden egyes palotából.
Üdvözölték a szultánt.
Útját szétszórt pénz, fohászok és pénzszerzés kísérte.
A Naphoz hasonló szultán ordibehešt²⁵⁷ havában
jött a paradicsomi városba.
Amikor a szultán délcegen belépdelt a különleges palotába,
megnövekedett annak a földnek az értéke.
20. Mert a világ szultánja a világ lelke.
Mi a lélek? Isten árnyéka, a világ menedéke.
A sereg előkelői (arkân) is, nemes és nemtelen
mindenki megnyugodott a nemes helyen.
Azt, aki Edirne felé indult
az emberek és szellemek, tündérek és démonfiak közül

²⁵⁶ szejjid: Mohamed próféta leszármazottja, aki zöld turbán viselésére jogosult.

²⁵⁷ ordibehešt: az iráni napév második hónapja (ápr. 21.-máj. 21.) A *mühimme defterleri* szerint május 12-én (Káldy-Nagy 1986, p. 174), Loqmân hónapneve tehát helyes.

Hol fordítja el arcát a meg nem tett út-²⁵⁷
 noha ügye kárt szenved?
 Óh, szív, a hadjáraton kellemes a nyugalom
 néha a menetel, néha a pihenő a jó.

**Hogyan kötötték fel a terheket (= indultak útnak) Edirne győzelmes várából
 Szófia (Sôfya) felé pompásan és ünnepélyesen**

25. Olyan mulandó a világ szokása,
 [hogy] fáradtságban van a pihenő, kígyónál a kincs.
 Egy éjjel, amikor a világ szultánjának kertjéből
 elszállt az illat éjszaka, és megjelent a nárcisz,
 A reggelből és a hajnalpírból előtűnt az írisz,
 amikor a szultán zászlai vörösek és fehérek lettek;
 A szépen éneklő madarak csivitelni kezdtek,
 a szívekbe csiripelés és csipogás költözött,
 Egymás után a hang[ok]nak párja lett,
 ezernyi, mint a gerle, mind magas hangon;
30. A rét kitűzte a szultán lófarkas zászlaját (tûk)
 a zefirosz nedves mósuszt tartott útján,
 Akkor a rózsakertes palotából kijött a szultán,
 [elindult] Edirnéből a hitharc szándékával.
 Az utazás hangja a horizontig ért,
 a tőle való félelem Magyarorszáig (mâjâr) és az egekig ért.
- [49b] Miközben elvonult, a város népe érte
 fohászkodott, és a szultán szerencsés és győzelmes lett.
 Hân-i Kemâlba²⁵⁸ ment először
 s onnan egyenesen Musztafa pasa hídjára,²⁵⁹
 Beg Alâgî²⁶⁰ táborába mentek egytől egyig,
 Çâgîr aga malmához.²⁶¹
 Onnan annak tiszta forrásához ért,
 aztán Barğûnca²⁶² mellett haladt el a sereg.
5. Onnan Karamkûl²⁶³ falu lett állomáshelye,
 Plovdiv (Felbe)²⁶⁴ síkságára jött.
 Mi Plovdiv? Egy jól szerkesztett város,
 virágos- és gyümölcsöskertjei a Paradicsom kertjei.

²⁵⁸ Hân-i Kemâl: Kemâl Aga karavánszerája. A sereg a *mühimme defterleri* szerint május 16-án érkezett ide (Káldy-Nagy 1986, p. 174).

²⁵⁹ Musztafa Pasa Hídja: Pul-e Moştafâyi, törökül Muştafâ Paşa Köprüsü, a bolgár Svilengrad. Itt ívelt át a Marica folyón át egy köhíd (vö. Nehring 1983, 119)

²⁶⁰ Beg Alâgî: Talán Yûnd Alânî Eski Hişârlık közelében (?). Maţrâkçinál a II: szakasz 3. állomása (Yuraydın 1976, p. 1250).

²⁶¹ Çâgîr aga malma: Çakır Aga Değirmenleri (Yuraydın 1976, p. 1250).

²⁶² Barğûnca: ?

²⁶³ Karamkûl: ?

²⁶⁴ Plovdiv, törökül Filibe: a *mühimme defterleri* szerint május 22-én érkeztek ide, s a sereg három nap pihenőt kapott (Káldy-Nagy 1986, p. 175).

A szultánnak ajándékként a kádi és a városiak
 – [akik] mint a Paradicsom lakói az igazhívők útján –,
 Megszámálhatatlan [mennyeiségű] friss rózsát és gyümölcsöt
 hoztak, és üdvözölték a szultánt.
 A szultán meglátogatására gyűltek össze,
 háromszor annyi ajándékot kaptak a szükségét szenvedők [mint
 amennyit elbírtak]

10. Felékesítették a táborn
 mindenféle drágaság[gal], mit szem-száj megkíván.
 Sátortető sátortető, csapat csapat hátán,
 a nâhiye bárányai lehetnek körülöttük.
 Mindenfelé a szultán igazságosságáért
 könyörög a nép az adásvétel során.
 Mikor egy pillanatra megpihent azon a síkságon,
 a szultán bevonult Tâtârcık²⁶⁵ városába.
 Mikor Tâtârcıkban felverték a sátrait,
 hajnalban jött meg a jóhírnevű szultán.
15. Megörült a tábor népe annak a városnak,
 a kertek bejárására fordult a sereg.
 Mert nagyon jó ker[ek] volt[ak] ott,
 legjobb közülük Rammâl kertje.
 Az, aki járt Rammâl sétányán,
 annak a virágoskertnek örült meg legjobban,
 Amelyiknek tulajdonosát Zekirmânnak hívták,
 mellékneve Haydar, s a hit szultánjának szolgája
 Akkor, amikor azt a kertet építette
 a gyümölcsöket szedve azt mondta:
20. „Kétségkívül hitharc szándékával a hit szultánja
 e virágoskertembe jön bizonyosan”
 E titok a szultánnak is meg volt írva,
 a homokjósítás (raml) utasításai tájékoztatták őt.
 Hallotta, hogy a szultán emlékezett erre akertre,
 tulipánját szívében a szultán pecsétje megjelölte.
 A Világ Ura könyörüljön meg rajta,
 mert húznak hasznát kegyelméből!
 Amikor az ég homokjára a hajnal homokjóslatából
 a szultánnak hírt adott a győzelemről és a diadalról,
25. Táborn bontott az a hírneves szultán.
 Kâra²⁶⁶ síksága felé ment dolgára.

²⁶⁵ Tâtârcık: Tatarpazarcığı, a bolgár Pazardžik szandzsák székhelye Plovdivtól nyugatra. Selânikî 1989, p. 18 szerint a török sereg 973 zu-l-qa'de 13/1566 május 11-én ért ide – dátumozása az előző jegyzet értelmében ismét hibás. Marâkçinâl Karye-i Tâtârlar néven a Felibe (azaz Plovdiv) – Szófia közötti hat megállót magában foglaló III. útszakasz 1. állomása (Yuraydin 1976, p. 1250).

²⁶⁶ Kâra síksága: Kârapînâr Marâkçinâl a III. szakasz 2. állomása (Yuraydin 1976, p. 1250). Kuruçay a *mühimme defterleri* szerint a május 25-i állomáshely (Káldy-Nagy 1986, p. 174).

- Mikor a sereg arra a kellemes síkságra tette,
ott Hıdır-hez hasonlóan a szultán egy forrást talált.
Fekete forrás a neve, de páratlan,
fehér és kellemes és tiszta és édes, mint a tej.
Ha egy csöppnyit abból szívedre csepegtetnél,
felgyulladna a szíved, mint Čegel gyertyája.
Ha abból a vízből jutott volna a földnek,
a rózsabimbó mézet termett volna,
30. Egy cseppje [is] a boldogságot gyarapította volna, orvos nélkül,
mint egy könnycsepp, melyet a nevetéstől ejt a kedves.
Onnan Derbend²⁶⁷ síkságára folyt,
mintha irigyét megbilincselte volna.
Abból a táborból İhtimân²⁶⁸-ba érkezett;
a menetoszlop (bone) Hâcî Karâmân²⁶⁹ felé vonult.

Szófia (Sôfya)²⁷⁰ városának szépségéről és dicséretéről beszél

- Onnan a szultán az egész sereggel
Szófia jól védett városába ment.
- [50a] Milyen Szófia? Olyan város, ahol a pohárnokok vénje
lett a szúfi, jó embereinek szenvedélyes szerelmétől.
Milyenek a jó emberek? Mind egyenes természetűek, magabiztosak (gačkolâh),
sétálva éjjel és nappal olyanok, mint a Nap és a Hold.
Szeretőjéhez mindegyiknek a kedvese gyengéd,
mint a szúfi, de a szeretője tisztán játszik.
Čegel azon szépségeinek szerelmétől,
földje termálvizeitől szívet melengető.
5. A szépségek és a tavasz és a mező, a rét –
olyanok benne a szeretők, mint a tavasz pohárnokai.
A formától a lényeghez közel van a fájdalom népe,
az allegorikus úton az igazságot teszi.
Szófiában arról váltak híressé,
hogy a legtöbb szerető szúfi volt.
A vízben és a levegőben kellemes hely,
madarai kedveseiknek énekelnek.
Miként az égi Nap, arcuk értékben mint a Hold,
mint a Fiastyúk, mindegyik keze mellén van.
10. Üdv és alázat ügyüknek,
száz kényeskedés és kacérkodás beszédüknek.

²⁶⁷ Derbend síksága: Szófia és Plovdiv között húzódó derbend státusú falvak (Zirojević 1987, 86). Maṭrâkçinâl a III. szakasz 3. állomása (Yuraydn 1976, p. 1250).

²⁶⁸ İhtimân: a bolgár İhtiman, vö. Nehring 1983, 117. Maṭrâkçinâl Şahrâ-i İhtimân néven a III. szakasz 4. állomása (Yuraydn 1976, p. 1250).

²⁶⁹ Hâcî Karâmân: Maṭrâkçinâl a III. szakasz 5. állomása, a Szófia előtti utolsó pihenő (Yuraydn 1976, p. 1250). Maṭrâkçinâl Szófia után kezdődik a IV., Szófia – Nis közötti szakasz, összesen hat állomáshellyel (Yuraydn 1976, p. 1251).

²⁷⁰ A *mühimme defterleri* szerint a sereg május 30-án ért ide (Káldy-Nagy 1986, p. 175).

- Szép annak az a város aki szereti
 ha nem is dicsőítik.
 Annak a földnek a gyümölcsös- és virágoskertje [közül]
 egyik jobb mint a másik, mint a legfelsőbb [Paradicsom] kertje.
 Valamennyi vize tiszta, mint a Kawtar,
 valamennyi gyümölcse kellemes, mint a Paradicsom.
 A rét jácint és vörös rózsza, és rózsaszínű a bora,
 ezernyi szívet felzaklató csalogánya.
15. Feldíszítettett a szultán számára a város és a síkság,
 a tavasz felhőjétől felfrissült a rét.
 A harmattól a rózsakert szép és tiszta,
 a föld jácintos, a hegy jácintos levegőjű.
 Mikor a sereg Szófiába érkezett,
 sátrait a szolgák az égig verték fel.
 Egy napi útra a szultán elé találkozóra [mentek],
 a kádival és a nemesekkel az egész lakosság <is> (hame xalaq bâz).
 Útjára sok ajándékot hoztak,
 bársonyt húztak elő, és amit csak kívánt.
20. Ajándéku! hoztak páratlan és számtalan
 szükséges dolgot, árpát és bárányt a sereg számára.
 A szultán méltóságteljesen Szófiába lovagolt,
 a világ éljenezte őt.
 Ugyanúgy a győzelem jele zászlókkal,
 ‘Osmân törvénye szerint, ütközet céljából
 Tartózkodóan tették meg az utat
 a hősök, büszkén lépdelve.
 A padisah seregének sokaságától
 az [általuk felvert] por a haltól a Holdig ért.
25. A hősök porától a Nap felhőbe került;
 mint a könnyörület esője, megszámlálhatatlan a sereg.
 Minden felől hősei vonultak pompásan,
 mint a tavaszi áradat a síkságon és a hegyen.
 Az éghez hasonlatos szultán, vörös és kék aranyszövet[et viselt]
 [ruhájának] feltja kicsiny szőnyeg a vendégek számára.
 A lovas patkószögétől és patkójától a Föld behorpadt,
 mint az Indiai-óceán a gyöngytől és a kagylótól
 A föld összeszűkü!t lovának patájától,
 az ég egészen ámulatba esett [lovának] nyerítésétől.
30. A város és a nâhiye egész népe
 boldog lett a hit szultánjának ajándékától.
 A sahinsah is felvidult állomáshelyén,
 azt mondta akkor a nagyvezírnek, [hog]y
 Városának nemeseivel szemben jóindulattal viseltessenek
 a népet (rájákat) vegyék pártfogásukba.
 Megajándékozta a nagyvezírt is, azelőtt
 igazságosan elfogadta ajándékukat.
- [50b] Egy ideig ott is megpihentek,
 leoldozták a terh[ek]et és pihenőt tartottak

- A szórakozás és az öröm, vidámság és vendézés után
felkötötték a terh[ek]et és a felszeretést.
Útnak indult a tevekaraván,
sokaságától megteltek az utak,
Pergett a dob, fűtyült az aranysíp,
trombitájától megrémültek a párducok ott.
5. A vonulás pompájától a bátor oroszlán
menekült és félt, mint a tigristől az oroszlán.
Az üstdob hangja elhallatszott Francia- és Lengyelországig (be-afranj o
lih),
szétszóródott a fenevadakhoz hasonló ellenség.
Hitharcra (ğazâ) ment a hit szultánja,
társai angyalok, vedője Isten.
Indulásakor a város összes nemese
sokáig kísérte a kor szultánját.
A győzelemért és a diadalért imádkozva,
elmentek, s a hit szultánja elindult.
10. Derbend²⁷¹ környékén vertek sátrat,
s onnan Çesmedâr²⁷² faluba jöttek
Várossal szemben falu támadt ott,
Izvor²⁷³ síkságán, szultáni szokás szerint.
Innen Niş²⁷⁴ melegvíz-forrásához ment (be-farmud az-injâ be-ilj-e niş),
a Niş partján jött ott,
Karbalâ²⁷⁵ faluba, Aleksinac²⁷⁶-be
s onnan Yâbû-ba²⁷⁷, Kûfca-ba²⁷⁸ Şuylâk-ba.²⁷⁹
Sikircâ-ból²⁸⁰ Sarpol-ba²⁸¹ vitték a poggyászt
s onnan Bâğır dene²⁸² síkságára,

²⁷¹ Derbend: Derbendci Szófia közelében, vö. Zirojević 1987, 90 skk. Maṭrâkçinâl a IV. szakasz 2. állomáshelye (Yuraydn 1976, p. 1251).

²⁷² Çeşmedâr: Valószínűleg Pınârbaşı, Maṭrâkçinâl a IV. szakasz 3. állomáshelye (Yuraydn 1976, p. 1251), vagy talán a ma már nem létező Ort Kırı Çeşma, a török Kuruçeşme (Nehring 1983, 116).

²⁷³ Izvor: Bela Palanka (az antik Remesiana) ritkábban előforduló középkori neve (Zirojević 1987, 89).

²⁷⁴ Niş: Niş, vö. Zirojević 1987, 89. Maṭrâkçinâl itt kezdődik az V., Niş – Belgrád közötti szakasz, összesen 11 állomáshellyel (Yuraydn 1976, pp. 1251-1252). A két útvonal itt teljesen különbözik.

²⁷⁵ Karbalâ: félreolvasás Trupale helyett (Zirojević 1987, 88).

²⁷⁶ Alkesence: a ritmus világosan mutatja, hogy Loqmân is így olvasta a szót. Aleksinac romlott változata (ma szerbiai falu Ništól északra), vö. Nehring 1983, 114; Zirojević 1987, 88.

²⁷⁷ Yâbû: Jabukovac (Zirojević 1987, 88).

²⁷⁸ Kûfca: valószínűleg Kruševac (uo.)

²⁷⁹ Şuylâk: Šupeljak (Zirojević 1987, 87).

²⁸⁰ Sikircâ: Sikirica (uo.)

²⁸¹ Sarpol: talán a török Sarıyurt, a bolgár Caribrod (vö. Zirojević 1987, 90).

²⁸² Bâğır dene: ?

15. *S onnan a Szolgák Ura segítségével*
a szultáni sátor Belgrádba (Belgrád) ment,
Amely a kor szultánjának győzelemei közül való volt,
mint Bagdad és Lahsá²⁸³ és Bászra, Jemen.

A szent háború területéről (dâr ül-cihâd)²⁸⁴, Belgrádról²⁸⁵

- Mit mondjak a síkságról, amelynek virágzásától
ámulatba esik az emberi szem?
A rét mindenfelé bőséges föld volt,
a legelő minden irányban kő nélkül.
Az a síkság megtelt a szultán táborával,
sátrai a haltól a Holdig értek.
20. Nemesei az összes emírrrel és kádival,
nemes és nemtelen fogadta őt.
Szőnyegül brokátot, selyemanyagot
aranyszövetet, 120 nyersselymet terítettek ki.
Szép rózsákból, különös gyümölcsökből
vittek, mint friss körtét és almát.
A szultán a Nagy Sándor-i szokásnál jobban
megajándékozta őket, úri módon.
A szultáni szokás szerint indult útnak,
szerénységet tanúsítva a nagyvezírrrel és a sereggel.
25. A zászlókat az égre tűzték ki,
a lovak a fejdíszüket a patájukig dobták,
Tollforgó az összes hős fején,
kezében mind ? paripát tart.
A szürke fogoly [tolla] fejükön, és az írisz a kert[jük]ben,
mint a forrongó tenger és a forrás a réten,
A csörgő csörgésétől és az üstdob pergésétől
a hang eljutott Spanyol- (Espâniye) és Magyarországig (Üngürüs).
Sorban álltak a csausok pompásan,
a sereg csapatonként követte egymást.
30. Az ég meghajolt a lovak csengettyűjétől,
új ruhájuk a földtől a halig ért.
A terhektől megsántult a föld bikája,
a hal ívelt háta olyan lett, mint a rák.
Mindenhol, ahová néztél, poggyász volt,
akár hegy és síkság, akár rét.
- [51a] A szultán minden egyes állomáshelyen fohászt mondott,
a föld területét Isten megnövelte.

²⁸³ Lahsâ: al-Ahsâ. Bagdad, majd Bászra vilájet része a mai Kuvait és Bahrein között (vö. Birken 1976, 230).

²⁸⁴ Dâr ül-cihâd „a szent háború területe”, egyben Belgrád egykori török neve. Marâkçinál az V. szakasz 11., egyben utolsó állomáshelye (Yuraydn 1976, p. 1252).

²⁸⁵ A sereg a *mühimme defterleri* szerint június 19-én ért ide (Káldy-Nagy 1986, p. 175).

- Ha nem [tett volna így], egy olyan nagy hadsereg
nem fért volna el a földön, a nyelven.
Amikor a sereg Belgrádba jött,
a hitharc szándékában mindannyian boldogok lettek.
Egy jól feldíszített várost láttak meg,
a szultán útján mindenki akarta (be-râh-e sahanšah ze har xâsre).
5. A sereg megörült annak a városnak,
a hitharc útján keresték a boldogságot.
Virágos- és gyümölcsöskertjei rózsát és gyümölcsöt termő,
a Paradicsom fáin mint a rubin és a gyöngy.
Három paradicsomi folyója, mint Edirnéé,
a Dráva (Țarâva) és a Száva (Șáva) [ömlik] a Duna (Tîna) vizébe.
A negyedik a Mayaș, olyan kinézettel, mint a hurik,
víg életében tisztelik, gyarapítják örömeiket.
A hitharcosok tartózkodnak a világi bortól
az Istentől való szégyen miatt, jobban a *mühtesibtől*.
10. Noha egyfajta bátorságot örülettel bélyegeznek meg,
mert nincs toll, mely leírná az igazi Majnunt. [ennek ellenére a költő
megkísérli a szultáni pompa ábrázolását]
Az utcák drága szöveggel
díszítették fel, mint a kínaiak buddhista templomai.
A főútra a szultánt megnézni
sok huri és ifjú [tódult ki], mint a Nap és a Hold.
Mint az ég a csillag[okkal], a szultán távolról
olyannak mutatkozott, száz pompával és csillogással.
Nézve a szultánt fiúk és lányok
szemük csillog, mint az igazaké,
15. Szemüktől a föld megirigyelte a csillagokat,
szemüktől maguk a csillagok is elrejtöztek.
A palotában a város odaliszkjai
a látványtól férjüknek ajándékozták a menyasszonypénzt,
Egy gyönyörű nő a tetőn dugta ki fejét [úgy]
hogy fekete fűrtje volt fátyol az arcán.
Egy szép nő egy hasadékból egy tolvajt,
a rendőrségre ügyet sem vetőt szemlélt.²⁸⁶
Ily módon győzte le a várost
a szultán magas várával együtt.
20. Az a vár a város felett,
mint a jók fejei a sapka dísze,
Továbbá a vár és a várbeliek
el vannak rendezve az oszmánok szokása szerint.
Kitűzte a didzâr a vár zászlaját,
a vár portikójáról maga is a szultánt szemlélte.
A vár zászlai az uralkodó útján
ragyogtak, mint az égi Nap.

²⁸⁶ Azaz mindenkit úgy elkápráztatott a szultán látványa, hogy észre sem vették a tolvaj ténykedését.

- Hadicszközökkel szórták teli a bozótot. Minden
a dobtól és az üstdobtól <benne> nalkan dübörgött.
25. Az európaiak bátrak a bádlûscá-val,
mint a hiúz a himoroszlánnal,
Az ellenség számára készen áll az ágyú és a puska,
három farszangról²⁸⁷ lö követ az ellenségre.
A hősök a szultán útján egy várhoz
értek el, puskákkal és válogatott sereggel [felszerelve].
Mikor a messzeségből közelebb ért a hitharcos szultán
a boldogság zenitjén, mint az izzó Nap,
Minden irányból fohászkodtak érte,
a lakosság, szegények és gazdagok sorban [állva].
30. 'Osmân törvénye szerint a várba
értek a boldogok, puskájukkal lövöldözve.
Salamoni várából a zarbuzan
az ellenségre (be-gaşd-e 'adu) Ahrimân tüzét vetette.
Balra és jobbra tüzeltek az ágyúk,
a szultán útján örömben.
A boldogságtól az ágyúk szíve vidáman dobogott,
az ellenséget nem zúzta szét, szívéből sóhaj szakadt fel.
A dobpergéstől és az ágyúfüsttől
száz félelemmel elképedt az ellenség,
- [51b] A világ elámult azon a boldogságon,
a puská[k] füstjétől az ég elsötétült.
Annak a városnak a népe úgy kivirult az uralkodótól,
mint tavasszal az újonnan nőtt virágok.
A jók csapata fohászkodott a szultánért,
az angyalok őt dicsőítik, kétségtelenül.
Mindenfelől fohászkodott a város az ügyért,
amíg a palotához közeledett a rettenthetetlen hős.
5. Lovára szállt száz pompával,
a világ engedelmes s maga a nép is békeességben van.
Hallottam, hogy talán a Pişdâdiak²⁸⁸ korában,
az előkelők előtt leborult a köznép.
Mily szép az oszmánok szokása és törvénye,
hogy szokásuk mentes az elbizakodottságtól!
Értékük a többi uralkodónál magasabban van,
mert minden tettük a šaŋ'a szerint való.
Kezdetben a köznép leborult az előkelők előtt,
[de] ez az előkelőknek a köznép előtt sem helyes,
10. Mert a leborulás, kivéve Isten előtt, valódi istenkáromlás,
az előkelőknek a köznépét illető dicsérete [a hála valódi kifejezése].
Délcegen lépdelve jött, mint a kellemes ciprus
abba a fácánhoz hasonlatos színű sátorba.

²⁸⁷ Farszang: paraszanga. Hosszmérték, mintegy 6 km (Hinz 1955).

²⁸⁸ Pişdâdiak: az Arsakidákkal (Irán uralkodó dinasztiája i. e. 247-i. sz. 226 között) azonosított mitikus dinasztia Firdauszi Šāhnáméjában.

- Az evés után lepihent,
hálában gyarapodott és egy pillanatot aludt.
A sereg is elterpeszkedve ült a sátrakban,
addig, amíg a dobok elütötték a világ szultánjának az időt.
A világ menedéke szultán így ott
egy hetet pihent a sereggel.
15. Mivel az előzetes terv úgy szólt, hogy
a Száva hídját veszik ott igénybe <gyorsan>,
Mikor a sereg a hídról Szerémbe (Serem) érkezett,
a szultán lovasai és a janicsárága
A kocsik és a janicsárok ott
a boldog szultán kengyeléhez mentek.
A víz sokaságától és a folyó szélességétől
nem sikerült a hídverés a város környékén.
Nagy karaván indult el sietség nélkül
helyet nézni, és hidat építeni a vizen.
20. A mérnök a szükségben hozzáfogott a hídhoz,
Böğürdelen²⁸⁹ közelében vert hidat,
Amely az uralkodó egyik vára volt,
azon szép név alatt vált híressé.
A szultán a mérnöktől úgy értesült,
hogy a felső út lesz az átkelő.

**Hogyan indult el a szultán Belgrádból, hogy átkeljen a hatalmas hídon
és állt meg útközben a nagyvezír sátrában**

- Megparancsolta akkor a világ szultánja,
hogy reggel kössék fel a nehéz terheket.
Hajnalban, amikor a forró ég, mint az elefánt
felemelte Józsefet a Nílus folyóból,
25. Az egyiptomi pompájú szultán az ellenséggel való harcra
indult berakásos kengyelű fényes szőrű lován.
Istenben bízott és elment a sereggel
az úton, feljebb a Száva vizénél,
A dob hangja az égig hallatszott,
az üstdob jajszava az Oxusig hallatszott.
A városiak mentek utat nyitni a szultán számára,
meghajolva egy napig fohászkodtak.
Visszatértek akkor a férfiak a helyükre,
a szultánnak az útmutató Hıdr lett a kalauza.
30. Mert az az út valódi országút volt,
mit mondjak, maga a csoda volt az az út.
Az egész hegy és szoros és erdőség,
sem nem helye seregnek, sem nem útja tevéknek;
Nyugtalanzkodott a sereg a szoros és a sziklák miatt,
a kövekkel és a fákkal harcolt a sereg,

²⁸⁹ Böğürdelen: Szabács.

- [52a] Fejszét és baltát húztak elő ügyesen,
 szépen elkészítették a szultán útját.
 Ha dévekben bővelkedett az a hely,
 széles út keletkezett Szulejmán seregétől.
 De [járhatóságát tekintve] igen nehéz maradt az a hely,
 szorosai és hegyei, emelkedői és lejtői miatt.
 Az út nehézsége miatt a szultán tevéi
 az állomáshelyen egy napig pihentek.
5. Amikor a világ szultánja megközelítette az állomáshelyet,
 a vezérje megcsókolta a szultán földjét,
 Beszért neki, hogy messze van a sátra,
 Âşaf sátrába lépdelt délcegen a szultán.
 Isteni csoda révén Loqmân látta,
 hogy Szulejmán vendégként Âşaf-hoz érkezett.
 Âşaf lelkesen sietett szolgálatára,
 a gulámokkal és a nemesekkel és a bizalmi emberekkel.
 Az ajándékozás és a pénzszerzés miatt
 a föld aranyszővethez vált hasonlóvá, az ég rubint szórt,
10. Az ég ékszeresládikójában csillagokból készült ékszert tartott,
 a Hold és a Nap két tányérja ezüsttel és arannyal telt meg,
 Egyiknek nappal szórt pénzt,
 a másiknak éjjel királyi gyöngyöt.
 Amikor a szultán a vezír sátrának közelébe ért,
 áldotta a szultánt a bátor vezír,
 Futva ment és a szultánt a nyeregből
 leemelte a legnagyobb tanácsos.
 Kengyelét kedvező előjel végett visszahúzza megfogta,
 lábának megcsókolásával büszkeségét gyarapította.
15. Parancsára a nagyvezír előrébb ment,
 mint egy ajtónálló szolgálatra felkötötte övét.
 A szultán az ajtónállók főnökének (şâheb-e hâjebân) nyomában
 ment, szolgálatot tett neki a főnök.
 Egy arany zsámolyt (korsi) tartott gyorsan a szultánnak,
 leült, a sziláhdár kibontotta a ruháját.
 A lába a trónon maradt <akkor>,
 lepihent a kínai selyemben és a selyemben (bar porniyân o  arir).
 A sok m suszt l és  mbr t l, amely illatozott
 a föld megirigyelte a tatár pusztaságot.
20. Âşaf sátra a szultántól olyan rangos lett, mint az  g,
 sátrának sipk ja az égig  rt,
 A szultán olyannak mutatkozik benne, mint egy huri
 sátra tisztas gb l, kupolája fényből,
 Ponyv ja a l tuszf  mad r val van tele,
 röptében a hajnal fuallata,
 F gg nyei brok tb l és selyemből készültek,
 hosszuk és szélességük 120 gaz,²⁹⁰

²⁹⁰ Gaz: hosszm rt k, 95 cm (v . Hinz 1958).

- Földje arannyal szőtt szőnyeg,
az ég csillagaihoz hasonlóan díszítve.
25. Rózsája és vízmedencéje olyanra készült, mint a Paradicsom,
ízre mint a cukor, illatra mint a rózsavíz,
Szolgálatában mindenfelől angyalarcúak [állnak],
szolgálatételre és kiszolgálásra sorakoznak,
Kívül és belül szolgák és inasok,
magasak és fenyőtermetűek.
Mind az uralkodó szolgálatára,
gyümölcstálakat szórnak kezükkel.
Mikor a szultánt vendégül látta, a kor vezírje
[büszkén] felemelte a fejét, magasabbra, mint az ég,
30. Ajándéka mind különleges, nem átlagos,
mintha mind a szultán szerencséséből jött volna.
Az étele mind különös, nem egyszerű volt,
mert a szultán boldogságára jött valamennyi.
A szultánt szolgálta az az étel,
akár ennivaló volt, akár elvinnivaló [ajándék],
Jócselekedetük terítékének kiválóságától
örvendett a világ, jóllaktak az emberek.
Az azon a földön utazó idegenek
ölre mentek a nyaláncságokért
- [52b] Számtalan, a nyaláncságokat nem szerető ember
a sok ennivalónak örült.
Sok gyümölcsöt és szörbetet és édességet és mézet
ettek meg és hordtak el a nagyvezírtől.
Az evés után a szultánok Âsaf-ja
mindent odaadott neki, a kezén hordott pecsétgyűrűje kivételével.
Mert a vezérségben a szultán vezetője volt,
érvelésén kívül a szultánnak [nem] volt útja,
5. A defterbe ajándék gyanánt
a margóra írta: „Mi a király és a szolga neked?”²⁹¹
Elhalmozta gazdagsággal és vagyonnal,
a hit szultánját száz izgatottsággal.
A szultán megörült helyes viselkedésének
az ellenség visszaverése miatti bánattól megszabadult.
Azt az összest a vezérnek ajándékozta,
kétszer annyit [adott neki] a páratlan díszruhából.
Azt mondta [a szultán]: „Isten elégedett legyen veled,
amikor bíród lesz Mohamed,
10. Kárpótlást adjon neked a Teremtő,
így szolgálj nekem, ahogyan tetted a dolgod!
Amikor Isten előrelátó Âsafot adott nekem,
olyan jót, mint te, észben szilárdat,

²⁹¹ Az eredetiben arabul: *mā maliku wa 'l-'abdu lika* „Mi a király és a szolga neked?”
Korán ?

- A tervedtől kétségkívül, az iszlámnak
 összes kérését teljesíti Isten.
 Mert amikor a nagyvezír őszinte a szultánhoz,
 a szultánnak nincs bánata a bosszúra szomjazók miatt.
 Isten kétséget kizáróan annak a szultánnak a barátja,
 akinek a serege támogatja a szultánt.”
15. Álmélkodott Âşaf a szultán kegyességén,
 a megbocsátásról beszélt.
 Mikor elérkezett az ima ideje,
 a müezzin az égig kiáltott,
 A ráadás nélküli rövidített ima, megemlékezés és fohász után
 dobpergéssel teltek meg a fülek.
 A pompás sorok sokaságától
 elrejtözött a Nap a hegy[ek] alatt.
 Az előőrs 2-3 milnyi²⁹² úttal előbb járt,
 a hit ellenségének szíve a megpróbáltatástól felizzott
20. Égtek a fáklyák, mint a csillagok,
 a gyaur[ok] teste a bánat izzásától égett.
 A sahinsah a sereggel aludt
 az örök éberek a sátorkötél[ek] körül.
 Mikor két-három örneget eltelt az éjszaka elejéből,
 poggyászért mentek a tevék.
 A szultán tevéi színesek voltak a terhektől,
 fekete tevehajcsára Zanzibár szultánja.
 Indulásra (pey-e bâr bastan) fújták meg a kürtöt,
 felkelt álmából a bátor sereg,
25. A szultán puha vánkosáról felemelte fejét,
 elvégezte a rituális mosdást, imádkozni kezdett,
 Felkötötte a fegyverzetet a sereg egyszerre ügyesen,
 egyenesen álltak a szultán sátrában.
 Fáklyával útnak indult a poggyász előtt,
 paripára ült a boldog szultán.
 Így [történt], mikor elsietett Belgrádból,
 ily módon állomásozott a szent háború (jihâd) útján.
 Hegyen-völgyön át (be-kuh o zamin) igyekezett és sietett,
 a negyedik állomáshelyen érte el a hidat.
30. Amikor a sereg kijött abból a hegyszorosból,
 a híd közelében foglaltak helyet.
 Bögördelen síkságán mindenfelé
 sátrakkal lett tele a sereg sorban.
 Milyen a híd? Egy hegy a víz fölött.
 Milyen a víz? Örvénylő folyó.
 A hajókat láncsal kötötték le,
 annak tetején deszkák, mint az ajtó.
- [53a] Szegekkel össze is kapcsolták,
 többé-kevésbé helyesen összekapcsolták,

²⁹² 1 mil = 1/3 paraszanga = 2 km

- Két oldala le van zárva a folyótól, melynek
az átkelés ideje alatt az úton haladnak.
Jelentették a boldog szultánnak
hogy ekkor elkészült a Száva hídja.
A sahinsah kivirult a boldogságtól mint a rózsza
másnap indulást parancsolt.
5. Hír jött az indulásról a csapatnak és a kíséretnek,
átkelt a folyón a Nap is,
A sereg őrzésére a Hold íjásza
az ellenséget az ég nyilával őrizte.
Az előőrs a folyótól arra előrébb
lezárta az ellenség útját.
Az európaiak százszor megtartóztatták magukát az előőrstől,
menekülve, mint a vadkan az oroszánokkal való harcból.
A szultán ügyét erősíti az előőrs,
nem jó, amikor gondatlan a szultán és a sereg.
10. Ha ellenséged távol van,
minden nap tájékozódj felőle,
Mert az, aki a könnyelműség magvát gyökerezteteti,
vereséget, és éjszakai rajtaütést von fejére.
Bölcsen kell eljárni a dologban,
míg világossá nem válik Isten rendelése.
Ha a terv nem esik kívül az isteni rendelkezésről,
a terv kitervelésében nincs könnyelműség.
Könnyelműségből ment ki Ádám a Paradicsomból
a legfelsőbb Paradicsomban székelő Idris²⁹³ tervével.
15. Miután azon az éjszakán válogatott tervvel és tanáccsal
az alvás után felkötötték a lóra a nyeret,
Hajnalban a szultán igencsak éberen
elvégezte a rituális mosakodást, imádkozni ment felöltözve.
A vallási előírása teljesítése után a szultán <váratlanul>
diadémet öltve és lovon ülve ment ki.
Útnak eredt a boldog szultán,
a Nap lett a szultán sziláhdárja.
- [53b] Keletről küldött az ég adó gyanánt
aranykardot, elefántcsont trónon a szultán számára.
A szultán délcegen lépdelt a dob és az üstdob [hangjá]ra
a sereggel lépdelt a hídon.
Milyen a híd? Híd fából és szögből,
az ellenség szemében szögei mint a nyársak.
Egy mil úton számtalan dereglye
láncokkal összekötve a vizen.

²⁹³ Idris: koráni személyiség (Korán 19:56-57, 21:85-86), akit a muszlim legendák az Ószövetségből ismert Énokkál, Éliással, vagy a szintén iszlám legendák övezte Hídrrel azonosítanak, s aki egyszer mint a „filozófusok prófétája”, máskor mint a földjósítás, az írás, a ruházódás stb. feltalálójaként jelenik meg az Ádám és a Noé között eltelt időszakban (ld. Vajda 1971).

5. Rá deszka rakva,
 átjáró készítve a sereg útján,
 Lezárva (maħajjar kešide) mindkét oldalról
 hogy egyetlen lélek se pusztuljon el.
 Miután a szultán megszemlélte azt a hidat,
 a folyóról gyorsan átkelt a szárazföldre.
 A szultán nyomában száz ponyvával
 mindenfelől poggyászt és holmit cipeltek.
 Utat nyitottak azon a mély vizen,
 a lármától a világ zsivajjal és beszéddel telt meg,
10. Az emberek tömegének sokaságától
 elképedtek a magyarok.
 Amikor a sereg tengere hullámvásba jött,
 átkelt a hídon sorban az egész.
 Két tenger, felette a nagyvezír vonult,
 olyan lett a híd, mint az összekapcsolt lánc közötté.
 Mi az összekapcsolt lánc? Erősebb, mint Nagy Sándor fala.
 Hogyan találsz kétszáz olyan embert, aki olyan, mint a gát?
 Gát épült két hegy között –
 maga ez a híd a pompás folyón.
15. Alapja gát a szilárd földben,
 alapja a folyó vizében.
 Az értelem látta a híd alapjának szerkezetét,
 gratulált a híd alkotójának.
 Olyan erősnek készült el,
 hogy ha az összes ember és szellem átkelt volna rajta.
 Sokaságától egyáltalán semmi kár nem esett volna benne,
 sem esetleges árvízről és vihartól veszélybe nem került volna.
- [54a] Egy pillanat alatt átkelt a sereg azon a hídon,
 száz boldogsággal és örömmel, száz vidámsággal.
 Szerém (Serem) síkságán táborozott le a sereg,
 megérkezett a tartományokból az utánpótlás.
 Amikor a világ szultánja megérkezett Szerém (Serem) síkjára,
 kivirult Szerémtől mint a rózsa Irām²⁹⁴ kertjében.
 Szerém síkság és szép pusztá,
 azon a síkságon gyönyörű rózsák vannak.
5. Vízének és levegőjének nincs párja,
 mindenütt zöld fű és vizek [borítják].
 Tetszik az a hely az uralkodónak,
 ó jaj, hogy e világ nem lel nyugalmat!
 Ugyanott van a világ zöld mezője,
 ahol eleget pihent a szultán, s továbbment onnan.
 Szerém az a hely – igaz és megmásíthatatlan –
 amely-egy pillanatra Szelim szultán állomáshelye volt.

²⁹⁴ Irām kertje: mesebeli kert, amelyet Šaddād ibn ʿĀd épített (ld. Korán 89:6-7), hogy vetélkedjen az Éden kerjével, s amelyet göggyének büntetéséül vihar pusztított el, s temetett be homokkal.

- Szulejmán síksága a széelle,
ahonnan egy pillanat alatt áthaladt.
10. Ha most áthaladsz virágzó területén,
nem találsz nyomát egyik hírnevesnek sem.
Óh jaj, hogy eltávoztak az elődök;
nekünk is azt mondták: „Gyere gyorsan!”.
Most egy néven kívül az össze hírneves közül
senki sem maradt a sors lapján.
Mily jó, hogy egy pillanatig mi is fáradozunk
a Šāhnāme versbe szedésén barátságban.
Talán a szerencsés éberségben pihenünk,
hírnevesek maradunk, a világba megyünk.
15. A hitharcosok ábrázolására törekszünk lelkesen,
mert a hitharc ábrázolása az élet vize.
A gázik útjának pora kollírium,²⁹⁵
a vértanúk helye a legmagasabb Paradicsom<ban van>.
Óh zenész, szívedben egy pillanatra légy a társam,
[itt] az alkalom pillanata, munkára fel!
Üdvözzöl lantom (rud) a szultán hitharcát,
tedd azelőtt, mielőtt téged üdvözöllek!

Hogyan állomásozott a szultán a virágzó Szerém Zimun (Zimony) mezejének földjén²⁹⁶ és hogyan szerelték fel a sereget a szent háborúra (jihād)

- Aki leírta a világ szultánjának harcát,
Szigetvár bevétele és a hősök háborúját,
20. A szép tulajdonságokkal rendelkező magántitkár (kâtib-i sirr),
kardban és tollban tökéletes és jártas
Így beszélt késedelem nélkül a szultán szándékáról
Szerém síkjától Szigetvárig és a harcig:
Hogy mikor a hírneves szerencsés szultán
szerencsésen és pompásan, diadémmal és trónnal [felékítve]
Szerém síkjáról tevén tette meg az utat,
a föld és az idő boldogan ment.
Mert szemben volt ő Belgráddal,
köztük a folyó az akadály a szent háború népének.
25. Amikor a sahinsah fennségesen
arra a kellemes, széles állomáshelyre jött,
Sátort veretett a szultán pompásan,
sátrakkal telt meg a síkság és a hegy.
A lóról a magas trónra ült
mint az égi Nap a ragyogó égen.
A vezírek és a had, a sereg sorban
lepihentek a sátrakban.

²⁹⁵ kollírium: szemkenőcs.

²⁹⁶ A szultáni sereg a *mühimme defterleri* szerint június 28-án érkezett ide (Káldy-Nagy 1986, p. 175)

- Egymás után leültek és felálltak a hősök,
a lándzsa vége a halon, a Holdon a kopja.
30. A zászló[k]tól és a sátra[k]tól a föld felszíne
mintha tulipánnal és jázminnal telt volna meg.
Azon a diadalmas türkizszínű mezőn
zsákmányt kívánt a szultán a seregtől a harcban.
A páratlan sereg felékesített
neves bátrakkal és atlétákkal.

Hogyan jött Istefân király²⁹⁷ lábcsókra az emberiség szultánjához

- A halandók szultánjának meghódoltak közül érkezett
Erdélyből Istefân nevű király,
Aki a trónnal és koronával [rendelkező] európaiak közül való volt,
a hit szultánjának sarcot és adót fizet.
Vezetése alatt 100 000 lovas,
íjjal és puskával a csata miatt.
Városa és birodalma több mint Bécsnek,
dühétől királyok benseje reszket.
5. A szultán, akinek birodalmában hitetlenek is voltak,
Erdélyhez hasonlóan sok európaít tartott a kezében.
Mindnyájan a hit szultánjának szívélyesen adózók,
mindegyiküktől az ellenség lelkében száz csomó.
Moszkva királya és a lengyel, a magyar,
a német és a moldvai és a cseh és az orosz,
A nagy király, Bécs császára (imperâdur-e Beč)
aki a szultáni adófizetésben körülményeskedett,
Így Spanyolország, a római pápa,
kenézek és vajdák, bánok,
10. A hit szultánjának engedelmeskedők mindannyian.
Egymással ellenségeskedtek a hitetlenek.
Ha a hit ellensége sárkánnyá válik,
te sárkány, a sárkánytól menekülj!
Jobb nekünk az ellenségeskedés a hitetlenek között,
a mérgekgígyó pusztulása is jobb a kígyónál.
Âşaf jelentette a szultánnak a helyzetet:
„Erdélyből lábad megcsókolására megjött a király.”
A hit nagy serege, sok csaus
fogadták az útján az urat.
15. Sátraikat a szultáni sátor mellett
verték fel, kíséretének és hírnevének megfelelően.

²⁹⁷ Istefân király: János Zsigmond, Magyarország „választott királya” és erdélyi fejedelem (1559-71), Szapolyai János fia. Apja halálakor (1540) Martinuzzi Fráter György István néven hirdette ki királyként az akkor még csecsemő János Zsigmondot, mely nevet az ifjú király atyjának, illetve atyai nagyapjának tiszteletére hamarosan János Zsigmondra változtatott. A török források Istefânnak nevezték János Zsigmondot (ld. Merriman 1966, 262-63).

- Midőn az európai öltözékű király odaért
a sátorhoz páratlan seregével,
Szultáni szokás szerint számtalanul
érkezett élelem a málhás állatok takarmányával együtt a szultántól.
A szultánnak való hódolat után, helyesen,
az állam oszlopának gyorsan ajándékot küldött.
A világ szultánjának megkülönböztetetlen
sok különleges ajándékot ékesített fel.
20. És a muszlimok örültek, reggeltől
estig az erdélyiek ajándékának.
Együtt örvendeztek,
bánkódtak a szultán ellensége miatt.
Mikor az őrsegváltás idejét eldübögte az üstdob,
hangjától a világ olyan lett, mint az ében.
A szultán fáklyájától kivilágosodtak a sátrak,
teljesen feldíszítették a tábort.
A sátor minden szögén gyertya
világított hajnalig.
25. A szultán sátrában az aranytalpazatú gyertya
mint egy tükör, világot megmutató volt.
A föld mint az ég csillagfényüvé vált,
a sötét éjszaka a fényességtől nappalhoz hasonló.
A király kíséretének szemében a sok sátor
éppen olyannak tűnt, mint a képzelet árnyéka.
A kötelező kegy után a boldog szultán
pihenés céljából aludni óhajtott.
A sereg az előőrssel előtte,
a világ fénylik Nagy Sándor-i kelyhétől.
30. Az ég Gabriellel együtt a szultán őrzése miatt
– miként a Fiastyúk és a Hold – kinyitotta szemét és fülét,
Mikor a hegyekből feltűnt a győzelem reggele
„ide az üdvösségre”, – hívott a müezzin.
Keresve kutatták az [igaz]hívók az [ima]írányt,
olvasóval és megemlékezéssel és rituális mosdással és imával.
- [55a] Felkelt a szultán dobszójától
valamennyi erdélyi úr,
A hit ellenségének akarat ellenére az égből
a szultánért imádkozott az angyalok serege.
A hajnalpír és az ég atlasza és a Nap aranyöntecs:
a szultánnak ajándékot hoztak és megcsókolták az ajtaját.
A magas dívánba ment a szultán,
a vezírek seregestül és csapatosan járultak hozzá,
5. Sok beglerbég²⁹⁸ bírakkal és emírekkel
a kisebb vezír alatt ült.

²⁹⁸ beglerbég (török beglerbegi, beylerbey, perzsa mir-e mirân vagy mirmirân, arab anîr al-
“umarâ – a XVI. sz.-i oszmán szövegekben, s így jelen szövegünkben is szinonim fo-

- Āsaf-hoz közel a kádiaszker:
 a Merkúr konjukcióban a Jupiterrel.
 A díván írnoakaival, a szolgálatvezetővel (xedmat ra'is)
 a nisándzsí, szember a defterírnokkal.
 A főemberek (arkân-e doulat) mindannyian odajárultak
 nemes és nemtelen a magas dívánba [ment]
 A palota hat ágája sereggel,
 az összesnek a feje a janicsáraga.
 10. A szultán istállómesterei (amirâxorân), kóstolómesterei (češnegirân)
 a hadsereg parancsnokaival ültek.
 A szpáhik csapata, a sziláhdár[ok] is,
 a zsoldosok együtt a garibokkal.
 Sort alkottak a janicsárok,
 a szolakok a sapkájukkal.
 Balra és jobbra minden század szpáhija,
 mindegyik a szultán s az uralkodók dinasztiajának szolgája,
 Tetőtől talpig ezüstben és aranyban,
 a fején mindegyiknek drágakőberakásos két toll,
 15. Fej fej mellett és váll váll mellett,
 lélegzet visszafojtva álltak.
 Bátran felövezve a sereg teljesen,
 kezében az aranyhüvelyű kard markolata.
 A vezérek elkülönülve az egyik oldalról,
 a vezérek katonái külön sorban álltak.
 Leopárdbőr sok hitharcos mellén,
 alajbégjükkel²⁹⁹ a szpáhik.
 Csizmá[juk]on egy arasznyi sarkantyú,
 fejükön két sasszárny.
 20. Sapká[juk], öltöze[tük] magyaráztaként szolgál,
 katonáik bátorsága mesébe illő.
 Karddal és baltával, mindegyik fegyverrel teli,
 törvény tekintetében lelkesen a hit szultánjának híve (yekdel).
 A hősök a király melle elé pajzsot tartanak,
 a rosszakarót a fekete földön hagyva.
 A dívánon résztvevők sátra környékén
 kilenc sátor és ponyva;
 Nyitva a szultáni sátor,
 félrehúzza a szent függöny,
 25. Elefántcsont trónja jobb a kánokénál,
 az igaztermészetű szultánnak van felékesítve.
 Aranyozott szőnyeg rubinnal és gyönggyel,
 a trónja közé dobva az összes.

galmak: minden esetben beglerbégnek fordítjuk): az oszmán-török vilájetek élén álló magas rangú tisztviselő, mintegy „tartományi kormányzó”. (Gibb-Bowen 1951, 137 ff.)

²⁹⁹ alajbég: a szandzsákbégek alá tartozó ziámetbitokkal, pontosabban annak bevétele felett rendelkező, a szandzsák javadalom birtokos katonaságát parancsnokló tiszt. (Gibb-Bowen 1951, szétszórva).

- Oszmán szokás szerint a szerencsés szultán
kíséretével a trónon ült.
A sziláhdár ékszerkinézetű kardjával
a szultánnak segédkezett a komornyikkal (çoḡadâr) együtt.
Az aranykötélű sátor ajtaján kívül
ezüstpálcával négy ajtónálló aga.
30. Ehhez hasonlóan a szultán hat ajtónálló agája,
kezében ezüstpálcával állt az úton.
A csausok feje is ezüstpálcával
ugyanígy az ajtónállók, továbbá a kethüda.
Midőn a magas díván feldíszítettett,
néhány bátorral újból felállt, [s]
Kiment a dívánból a csausok feje.
Lovasok és neves hősök csapatával
Istefân királyt fogadta,
lábcsókkal gyorsan hírt adott a szultánnak.
- [55b] Lovon jött akkor [Istefân] király,
a hatalomnak engedelmeskedett.
Szegényes ékszerrel díszített kalapja,
Erdély (Erdel) bégjeivel eredt útnak.
Sok kiöltözött társuk az úton,
a hitetlenek a muszlimok előtt lépdeltek.
Kétféle erdélyi van harcban és békében,
az egyik csoport a székely, a másik a szász.
5. Mindkét csapatból néhány válogatott hitetlen
ment lábcsókra a hit szultánjához.
Először az ajándékot kapta meg az összest:
Arany és drágaság és készpénz és áru és rabszolga,
Rubinból és drágakőből és ékszerből
berakásos palack és kard és öv,
Szamárterhekkkel arany és szekérrel szövet,
hordszékkal foglyok, szolgálkkal.
Az ajándékokat (tašrif) az írnok egyenként felírta,
marokra fogták a szultán ajtónállói,
10. Sorban hozták elő
a szultán számára az ajándék kirakásának megfelelően.
Akkor érkezett Erdély kormányzója (hâkem-e erdeli),
édes nyelvű és virágzó szívű.
Mikor meglátta a szultán dívánjának azt a szépségét,
az ámulattól zavart lett és eltévesztette az utat.
A csausok feje megmutatta az utat,
arca előtt megnyílt a csodálkozás függőnye.
Bement a dívánba, sapkával a fején,
mint a felhő °Ammânba,³⁰⁰ mely ékszert hullat.
- [56a] A vezírek ajándékozására siettek,
vendégként kényeztették őket.

³⁰⁰ °Ammân: az Ománi-öböl, az óceán jelképe.

Mindenütt aranyabroszt terítettek meg.
 ennivalóval teltek meg a széles tálcaik.
 A különféle szörbetekből, mint az élet vize,
 a mézből és cukorból, a kocka- és kristálycukorból
 Vettek, s röviden ittak,
 – hálaadás végett egy pillanatra elhallgattak.

5. Az evés után útnak indultak
 ily módon vendégként a szultán lábának megcsókolására.
 A vezírek a legmagasabb sereg csillagai:
 Istefân király a csapatával az Alkor csillag,
 Ezüst pálcával az udvaroncok előrébb,
 holdsugarak a Merkúr körül.
 Amikor a szultán sátrához jöttek
 az úr árnyékába, menedékébe értek,
 Hat testőraga (âgâ navvâb) és kapuaga (âgâ-ye bâb)
 kezükben ezüstpálca, fénye csillaghoz hasonló.
10. Abból a fényből gyarapodott Magyarországon,
 mert arcuk fekete volt mint a föld.
 Alázatosan Âşafhoz mentek,
 szolgálataikat ajánlották fel neki.
 Âşafhoz jöttek a vezérek,
 szokás szerint felajánlották szolgálataikat.
 Először két aga a király (kırâl) két kezét [megfogta]
 a szultán lábának megcsókolására.
 Két aga ugyanúgy a másiknak a kezét
 fogta meg a szultáni szokás szerint sorban.

[56b] *Az 56b-57a oldal egy kétoldalas miniatúra,
 amely a Szulejmánt üdvözlő János Zsigmondot (Istefân) ábrázolja.
 Az 56. oldal felirata a következő:*

A szultán szultáni módon őrá
 kiterjesztette isteni árnyékát,
 A király (kırâl) és kísérete levette fejfedőjét
 a hitetlenek üdvözléseképpen a szultán lábának megcsókolására.

[57a] *Az 57a oldalon levő felirat:*

Európaiak módjára mentek a táborba (tâbur),
 de bensejükben mintha muszlimokká váltak volna.
 Mindannyian megcsókolták a trón lábát,
 mint a fénylő Nap sugarai. (ço zorrât-e fâyez ze mehr-e monir)

- [57b] Megcsókolták a lábát és leborultak,
 a szultántól kegyet és nagylelkűséget tapasztaltak
 A hit szultánja a király (kırâl) irányában jóindulatot
 tanúsított; a lázadókról kérdezte akkor.
 A király (kırâl) hírt adott a szultánnak az ellenségről,
 a kérdésnek megfelelően illőn válaszolva.

- Továbbá társait és bánjait
 [a szultán] emírjei egytől egyig kikérdezték.
5. Az erdélyi származású főurakkal (be-mirân-e erdel-nežâd) együtt így szólt:
 „A magas pozíciójú szultán szolgálai vagyunk.
 Árnyékodon kívül nincs menedékünk,
 parancsod árnyékát ne vond meg tőlünk”
 A sahinsah megörült tiszteletnyilvánításának,
 [Istefân] király nem bánkódott többé a császár miatt.
 Akkor a boldog sorsú szultántól
 díszruhában Erdély főuraihoz ment a király.
10. Kijöttek a dívánból a vezírek is,
 most a hadjárat ügyei miatt.
 Karddal és övvel és ékszerezett handzsárral
 2-3 öltözk azúrkék brokát. (zarbaft-e nilufari)
 Aranylánccal és nyereggel pamutruha;
 azután távozásra engedélyt adott a vágyait elérő szultán.
 Azokon a ruhákon kívül több mint 200-at
 Erdély (Erdel) főurainak ajándéku küldött
 A szultán, s engedélyt adott a távozásra.
 Erdély földjére (be-eqlim-e erdel) mentek el boldogan,
15. Mert Erdély országában, közel Gyulához (Göle)
 háborúra készültek zajosan.
 Ugyanakkor indult a szultán parancsával
 saját országába Istefân király [is]
 A szultán a sereg csapataival akkor
 hitharcra (ğâzâ) ment, szultáni szokás szerint.
 Elhagyták azt az állomáshelyet
 a gránittornyos Szigetvár elfoglalására.
- [58a] A sereg Vukovár (Dûlkovâr) felé ment,
 mert azt a szent várat a szultán [már] meghódította.
 Annak a várnak a mezején egy ideig a sereg
 letáborozott (nešastand) az út megtanácskozása végett.

Hogyan tértek vissza az egri útról Vukovárba (Dûlkovâr) és siettek egyenesen Szigetvár (Sigetvâr) váraihoz

- Először úgy tanácskoztak,
 hogy a szultán egyenesen Egerbe (Egrî) siet,
 Amely egy vár volt Gyula (Göle) közelében
 melynek berkébe lármásan futott [az ellenség].
5. Erdélyhez közel volt mind a kettő,
 s mindkettőben temesváriak.
 Temesvárat a szultán már meghódította,
 benne a beglerbég tájékozott volt.
 Közel hozzá Gyula, erős, magas vár
 Eger volt <ténylegesen> Gyula védelmezője.
 Most a szultán Eger váráról sokat
 gondolkodott, mindenkitől titokban:

- „Talán Gyula Egerrel
szövétséget köt, [és] a fényes ügy megnehezedik”
10. Először úgy vélte,
 hogy először Eger gyökerét tépi ki helyéről.
A szultán megparancsolta, hogy a Dráva vizén
 építsenek hidat a sereg átkelésére.
Szerkesszenek szilárd hidat,
 a hit fejszéhez hasonló vára elé.
Mikor a szultán éppen tervezgetett,
 feltárult valami amit Isten határozott el.
Hirtelen futár érkezett Budáról,
 hogy vágójától pirospozsgás arca vérvörös lett,
15. A világ szultánjának egy jelentést hozott
 Arszlántól, Buda vilajetjének (molk-e Bodun) pasájától.
A lényeg – úgy terjedt el a hír –
 hogy a fent említett pasa a hitetlenek ellen hadat [indított].
Előre ment a sereg csapatával,
 gyáván visszafordult az útról.
- [58b] Bécs várai közül Palota³⁰¹ (Palâta)
 <melynek> elfoglalása fontos dolgok közül volt, azon a határon.
Az alkalmas időre abbamaradt a dolog,
 mert alkalmas időben vadásznak az oroszánok.
Harcba ment annak a várnak az elfoglalására,
 hogy a feltámadás napján bevegye azt a várat.
Alkalmatlan időben fura dolgot csinált –
 a száj tátva marad a csodálkozástól.
5. Eljutott a beszéd a király³⁰² fülébe
 – rohad az agya, mint a régi dió –
Sereget küldött Arszlán ellen,
 rókát és dicsőséget keresett a vad oroszán.
Megszégyenült ily módon az ő ténykedése,
 bocsánatként megírta a maga üzenetét.
Mikor a világ szultánja értesült arról,
 így gondolkozott a tapasztalt Âşaf:
„Szigetvár felé menni a szultánnak
 ezután a sereggel ajánlatos lenne,
10. Nehogy Budára is rátörjön a hitetlen sereg,
 hadsereg kell ellene.”
Ismét így szólt [magában] a szultán, hogy
 végez a rókatermészetű Arszlánnal,
Hogy figyelmeztesse az összes hírneves [vitézt]
 alkalmas időben küzdjenek a csatában.
Titkon így gondolkozott,
 a szigetváriak legyőzését kiáltotta.

³⁰¹ Palota (Palâta): a mai Várpalota.

³⁰² I. Miksa (1563-76) magyar király, II. Miksa (Maximilien) néven 1562-től német-római császár.

- Az a vár Buda felé van
kutyáitól az utasok szegények, védtelenek.
15. Hol volt a kétszínű harapós kutya?
Abban a várban tartózkodott Zrínyi³⁰³
Mindannak, aki azon az úton járt,
egy kutya gyorsan megragadta köntösét,
Rángatva, ráncigálva tehetetlenné tették,
a kapuig mennyi bánatot okoztak!
Sok utas börtönbe és bajba került,
a szigetváriak kutyájától szenvedett.
Mikor a határ bégjei ellene mentek
a hitharcosok csapataival,
20. Miként a róka megszökik az oroszánoktól,
Szigetvár vermébe futottak (šodandi tiz).
A hősök visszatérte után
egy pillanat alatt kijöttek a várból,
Az iszlám határán bajt okoztak,
sietve nagy hangon.
Más úton ment az azon a hitetlenen való bosszúállás végett
a hívők elég csapata.
Megnyitotta a csel és a ravaszság útját,
megmentette fejét, és vagyónát és ágyasát,
25. Gyorsan kezébe ragadta a béke köntösét,
magát bosszúval a szultán szolgájának mutatta.
Azt mondta: „A király seregéből vagyok,
a király páratlan uralkodó”
E csellel egy-két pillanatig engedelmeskedett,
mikoris újra vizsályt szított.
Oly módon nevelatlensége (ta'dib) miatt mindenki panaszkodott,
tehetetlenek és álmélkodók a miatt a gonosz miatt.
Négy erős vára van neki az árok (goud) vizében,
ostromolva, árkát (goud) senki sem képes elvezetni.
30. Mikor a muszlimok határbégjei számára
kiderült, hogy a határvidék hitetlenjei bocsánatot nyertek,
Közülük mindegyik gondban volt,
egymás mellett siettek annak elhárítására.
S ha a határ népe az ő vizsályától
pusztításától, zsákmányolásától, igazságtalanságától [szenvedett is],
A királyt (kirâl) úgy tájékoztatták,
hogy a határ mentes a zavartól.
A király azon gonoszok jajvaszékelésére
így írt a bocsánat gyanánt a határvidékre:
- [59a] „Óh birodalom menedékének hadvezérei,
harcos-parancsnoki sapkás hősök!
Mivel Zrínyi tisztátalan, szerencsétlen,
Szigetvár várában és azon a határon és földön

³⁰³ ibn-i Zirinska, azaz Zrínyi Miklós, a szigetvári hős (1508 körül-1566. szept. 8.).

- Nem keres ő semmit, kivéve az engedetlenség útját; (?)
nincs jelszava egy sem, a vizsályt kivéve.
Nekünk egy barátunk mondja meg,
beszéde mentes alaptól és gyökértől,
5. Bort iszik, a sátán kísérti őt
részezségben ordibál.
Olykor békével, olykor háborúval henceg,
hazugság a beszéde annak a tisztátalannak!
Cselszövésben mint ő, nincs [más] a világon,
egyetlen dolgában nincs szilárdság és stabilitás.
Magyar ő gyökerestől és oldalágaival és nemzetségestől,
bárcsak hanyatlana le a magyar nemzetség!
A jó tanácsnak nincs semmi haszna nála,
kártétele Bécs közeléig elér.
10. Mivel mikor ő harcol a szultánnal,
a világ szultánja elpusztítja Bécset.”
A szultánnak minderről tudomása volt
Istentől legyőzését kérte.
Midőn meghallotta Arszlán ravaszságát
az oroszánt legyőző hős szultán,
Egerről elfordította tekintetét,
Szigetvár legyőzésére törekedett.
A tanács és tanácskozás idején így szólt
az állam oszlopaihoz a bölcsekhez:
15. „Ha (čon) Szigetvártól a négy várat
elfoglaljuk a Teremtő segítségével,
A célok kulcsát vesszük kezünkbe,
vereséget mérünk a magyarok csapatára,
Akkor menjünk Egerbe,
alapjából döntsük ki kapuját.
Mi Eger? Ne fordítsuk el fejünket Bécstől (Bič)
mert Szigetvár van Bécs előtt nemde?”
Midőn a főemberek (arkân) meglátták a szultán törekvését,
Szigetvár felé keresték az utat.
20. Futár jött a sereghez <menvén>
a vezér parancsát vitte akkor:
„Mivel a szultán Szigetvár elfoglalását határozta el,
az erős várak felé fordult,
Az egész sereg annak útját keresse,
ne legyenek hanyagok és tájékozottak legyenek.
A tartalékok abba az irányba menjenek,
az előcsapat zárja el az ellenség útját.”
A sereg hősei a harcot keresték,
a bátrak felé fordultak.
25. A lándzsával játszva a hősök életüket áldozták,
kioldották és megkötötték a nyereghevedert és a gyeplőt.
Minden irányból rajtaütöttek a hit ellenségein,
a leshely bátor csapatával ütöttek rajta.

- Bátran lemetszették az ellenség fejét,
 zsákmányt szereztek, foglyot ejtettek.
 A törvényes javakból sok zsákmányt
 a páratlan palotába küldtek.
 A szultán a hősokeket egytől egyig megdicsérte,
 emeléssel tímárbirtokukat³⁰⁴ növelte.
30. A Száván (Sáva) az egri híd fölöslegessé vált,
 a király kártételének elhárítása céljából lerombolták.³⁰⁵
 Akkor rögtön a sereg dolgára ment
 elindult Szigetvár irányába
 Megparancsolta a szultán a nagyvezírnék,
 azon az úton építsenek egy nagy hidat;
 Azon kutya várának közelében hidat
 építsenek a szultán átjárására.
 A világ menedéke szultán ismét így szólt:
 „Az igazság útját keresse a csapat és a sereg.”
- [59b] Míg a híd szilárdan megépült
 letáboroztak Vukovár³⁰⁶ (Dulkovâr) váránál,
 Mert annak a várnak a pusztája sík volt,
 környéke csupa legelő volt.
 Olyan volt, hogy a hit szultánja ott
 azzal a sereggel három évet is tölthetett volna.
 A szultán és a sereg téli és nyári szállására
 az élelem egy faluból érkezett két úton.
5. Két-három hétig a szultán azon a környéken
 mikor táborozott a nâhiye csapatával
 Azt gondolta az Úr:
 „Ne legyen zsarnokság [abban] a korban.”
 Noha korábban nem volt zsarnok
 de újra parancsolatot adott
 A kalifátus parancsai nagyon hatalmasok
 a büntetés a szultánok számára a béklyózás elfogadásában van
 Az igazság védelme és a zsarnokság elhárítása miatt [Âşaf-nak]
 azt mondta a salamoni kíséretű szultán:
10. „Minden szultáni állomáshely körös-körül
 Mohamed törvényét (şarʿ-e moḥammad) kövesse!
 Nevezzenek ki mindegyik faluban állandóra
 a törvény miatt egy gyakorlott embert a nevében,

³⁰⁴ Az oszmán-török hadszervezet alapja a talán a bizánci pronoian alapuló tímárrendszer volt, azaz hadviselési kötelezettség fejében meghatározott időre szóló, át nem ruházható földbirtok-haszonélvezeti jog, amelyben a katonákat megfelelő évi hozamú földbirtok (nagyság szerint előrehaladva: tímár, zîâmet, hâşş) jövedelme illette meg (bővebben a rendszer eredetéről szóló vitákkal, irodalommal ld. Káldy-Nagy 1980, 357 ff).

³⁰⁵ Azaz a Szabácsnál vert hidat. Először úgy volt, hogy Eger felé vonulnak, vö. 58a.

³⁰⁶ A Vukán Vukovárnál állandó hidat építettek, amely még fél évszázad múlva is állt. Adam Freiherrn zu Herbersteins 1608-ban így írt róla: „... Vukovár... Itt ömlik a Vuka folyó a Dunába. Egy hosszú híd vezet keresztül rajta, amelyet Szulejmán szultán építtetett, amikor Szigetvár ostromára vonult”. (Kiad. Nehring 1983, p. 98.)

- A csausok közül is néhány bátor oroszánt,
 tenyerükben a szultántól és a vezértől való aranyerszény [legyen].
 A sereg minden oldalára siessenek,
 ellenőrizték a vant és a voltot.
 Mert talán gondatlanságból a sereg menet közben
 tönkretette útközben a hajókat,
 15. Vagy a szerencsétlenség veteményesében
 gondatlanságból a gonoszság rongálta meg.
 Vagy egy özvegyasszony árpájából <hirtelen>
 legel a tudatlan.
 Az úrnak sok jót adjanak hírül,
 a tönkrementett javítsák ki,
 És ha egy[más javára] vágyódót a kertben vagy a mezőn
 találhatnak, vágyában jaj neki!”
 Éleslátással kutassanak abban,
 egy búzaszem miatt is büntessék meg az embert.
 20. A hitharc útján tevékenykedjenek,
 hogy ne legyen káros következmény az utolsó ítélet napján.

A kalifátus szokása szerinti igazságosságról

- Akkor a világ szultánjának parancsára
 mindegyik faluban egy gyakorlott csaus,
 Igazságos vezérek készültek elő,
 védelemre és védekezésre készültek.
 A sereg végén más csausok
 az igazságszolgáltatás miatt aranyat szórtak.
 Hírnök kiáltott mindenfelé,
 a szerencsétlenség lándzsájával megcélolták a zsarnok életét,
 25. Nehogy egy gyenge és bűnös harcos
 Zâl tollától³⁰⁷ új erőre kapjon.
 Kívánságukért sorban aranyat kapjanak,
 de semmit ne kevesbítsenek és csökkentsenek.
 A hősiesség értéktelen, ha egy tököt is leszakítana
 a tök helyében lába alatt [emberi] fej jelenne meg.
 Igazságosságától a farkas is a báránnyal barátkozna,
 a kert tolvaj feje kerti zöltséggé válna (?) (sar-e dozd-e bâgi be-yek
 tarne bud)
 A zsarnok tartja megfelelőnek nemes és nemtelen közül
 egy csomóban maroknyit levágni és megbüntetni
 30. Egyik azt mondja a szultánnak „Az imádat jó.”
 A másik azt mondja: „Igazságossága az engedelmesség miatt jó.”
 Ha az engedelmességből haszna származik
 igazságossága miatt birtokban és vagyonban van a haszon.
 Engedelmisségben legyen rend a hit dolgában,
 a világ rendjét az igazságosságtól nyeri el.

³⁰⁷ Zâl tolla: Zâlt, Rusztem apját a Šáhnâme szerint egy mitikus madár, a simog nevelte.

- [60a] Ha megkérdezel engem, óh jó tanácsú
 kethüdâ a világ engedelmességéről és igazságosságáról,
 Szellemes választ adok neked, óh bölcs
 figyelj, azt mondta nekem a mesterem:
 „Ha védve van a birodalom, és a vallás biztonságban van,
 fennmaradásuk az igazságban és a feltétel nélküli engedelmisségben
 van.”
- Így jó az igazságosság a szultánoknak,
 az igazságosság az engedelmisséggel párosulva jó.
5. Az igazságosságnak szükséges velejárója a büntetés is,
 a rend érdekében legfontosabb mindkettő.
 Az előkelőket bizonyosan a köznép érdekében károsítja meg,
 a fegyelem a rend miatt jó.
 A vallás megváltozása a birodalomnak és a nemzeteknek,
 ha nem zsarnoki [módon történik] nem okoz kárt.
 Tűzimádó létére Anuširvân
 igazságosságában úgy szolgáltatott igazságot a világnak,
 Hogy soha senki sem gyalázta őt,
 [sőt] magasztalják igazságossága miatt,
10. Úgy, hogy születésétől fogva az ő korában
 dicsérte nevét a Próféta.
 S Mohamed próféta – békesség neki! –
 mindig büszke volt Khoszrou-ra,
 – Mivel bizonyosan annak az igazságos királynak a korában
 született meg az Apostolok Fejedelme [= Mohamed próféta]
 A Próféták Ura [= Mohamed próféta]
 kétségkívül büszke volt rá.
 Most az igazhitű közösség, az emberiség java
 az oszmánokban bírja dicsőségét,
15. Mert általuk tartós ezen igaz hit,
 bennük rögzült az iszlám.
 Egy pillanatra, amikor Hülegü (Hulâgu) és Dzsingisz (Cingiz) támadást
 intézett
 Turán határáról Iránba és Rûmba,
 Az iszlámban az °Osmân-házon kívüli
 nemzetség buzgólkodott a királyok közül.
 Görögországtól (Yûnân) és Konstantinápolytól (Konstantîni) Budáig
 (Budûn)
 kardjuk által aláztatott meg a gyaur.
 Balra és jobbra mindenfelé támadtak,
 leverték a hit ellenségeit.
20. Az oszmánok elfoglalták sorban
 a világot karddal és igazságossággal és jártassággal.
 Megfogták és elragadták békében és háborúban
 a frengik fejét, országát, javait és adóját.
 A világ felvirágzott igazságuktól,
 az egész világ (zamin o zamân) rendelkezésükre állt.

- Különösen a hit szultánjának
az igazságos pecsétgyűrűjű Szulejmán Szelimnek a napjaiban,
Aki Abū Bakr őszinteségével és ʿUmar igazságosságával
az oszmánok szokása szerint vezetett hadjáratot,
25. Az ʿAlī iránti szeretetben aranysárkányba
döfte bele a dū-l-faqr³⁰⁸ hegyét.
Amikor a hétalvók elhagyták a barlangot,
[akkor] szereztek tudomást az alávaló ellenség haláláról.
A világot igazságossággal és törvénykezéssel olyanná tette,
hogy senkinek nem jutott eszébe Khoszrou igazságossága.
– Gyarapítsa Isten életkorát és igazságosságát,
boldogságának árnyéka általunk ne kevesbedjen!
Mivel Szulejmán szultán a Sziget felé vezető úton
így könyörült meg az igazságosságon,
30. A sereget az igazságosság miatt megbüntette;
híveitől tájékozódott az állomáshelyről,
Egy pillanatra letáboroztak azon a széles mezőn,
ahol a híd alkatrészeit szedték össze.
Aztán a mérnök válogatott gondolat[ok]kal
jött a szilárd híd felépítésére vonatkozóan.
Sok ügyes úszott,
mint hal a vízben.

[60b] **A Dráva folyó (āb-e ʿArāva) hídjának megépítéséről³⁰⁹**

- A szultán ismét megparancsolta a nagyvezírnek:
A sereget küldje a hídhoz előre,
Hogy gyorsan építsék fel a hidat teljesen,
s átkeljen az ellenségen bosszút álló szultán.
Nem akart egyáltalán késlekedni,
a hídról arrafelé harcba kezdett.
Abban a pillanatban Āṣaf a szultán parancsára
kiválasztott 300 000-et a seregből,
5. A janicsárságból is 12 000-et;
a hidat felépíteni az összes munkára ment.
A hős szultántól arra felügyelni
a Naphoz hasonló pasa ment.
A kisebb vezér, a neves Aḥmed³¹⁰
az érdeemes janicsáragával [ʿAlīval],
ʿAlī³¹¹ az oroszlánszívű az, akinek a janicsárság
egyől egyig olyan volt mint Qanbar.³¹²

³⁰⁸ dū-l-faqr (törökül zulfikār): ʿAlī kalifa legendás kardjának a neve.

³⁰⁹ A Dráván Eszéknél vert híd építéséről van szó (vö. Selânikî 1989, p. 23-24).

³¹⁰ Ahmed pasa 4. vezérről van szó (ld. Selânikî 1989, p. 15).

³¹¹ ʿAlī janicsáragáról ld. Selânikî 1989, passim.

³¹² Qanbar: ʿAlī kalifa (655-660) egyik felszabadított rabszolgájának a neve.

10. A sereg és a kíséret csapatával mindenfelől
 annak a hídnak a felépítése felé fordultak,
 A szultán egyedül is kétszer ment
 a hídhöz, annak befejezésére buzdítván.
 A nagyvezír egy nap háromszor
 ment oda serkenteni és végrehajtani.
 A becselő azt mondta a munka idejére:
 „Hat hónap alatt nem fejeződik be a munka”
 A hidat, amelyet hat hónap alatt se adtak volna át,
 a sereg két hét alatt megépítette.

A nagy híd hatalmasságáról és szilárdságáról

15. Mihez hasonló a híd? Gát a hatalmas folyón.
 Mihez hasonló a folyó? Olyan víz, mint a mély tenger
 Mélységétől sok rés a föld alatt (ze ʿomq-aš basi raxne zir-e zamin)
 a hit ellenségeinek birtokába jutott (?) (bar oftāde bar molk-e eʿdā-ye
 din)
 Olyan mély volt, hogy a hal a bikához
 úszott lassan az örvényétől.
 Sok égboltozathoz hasonló deszkát használtak fel,
 a csillagoknál [is] több szeg volt benne.
 Ezernél több hajót³¹³
 rögzítettek egymáshoz vaskapoccsal.
 20. Annak a tetejére deszkát dobtak,
 száz szöggel rögzítettek egy deszkát.
 Két oldalról bekerítették
 a kár elkerülésére az átkelés idején.
 Így nyúlt el a híd, a Dráva vizén,
 hosszúsága a folyó szélességében 60 mil.³¹⁴
 Parancsára sorban száz lovas
 kelt át nyugodtan a harcra.
 Szilárdan összekötötték törekvéssel és erőfeszítéssel
 a kor Szulejmán szultánjának boldogságára,
 25. Mert ha a sátán serege átvonult volna azon a hídon
 egymás után, nem talált volna hibát [benne].
 Annyi poggyással mint a Qâf-hegy
 átkeltek rajta a csata szándékával.
 Nem görbült meg egy deszka sem abból a hídból,
 egy parányi baj se érte.
 Mikor elkészült az a szilárd híd,
 jelentették a jó hírnevű szultánnak;

³¹³ 1000-nél több hajót: valójában 118-at (vö. Selânikî 1989, 23).

³¹⁴ 60 mil = 120 km (nyilvánvalóan meseszám). A valóságban 4800 könyök (ziā^c) hosszú és 13 könyök széles volt (vö. Selânikî 1989, 23), azaz mintegy 2600 m hosszú és 7 m széles (1 zirā^c = 54,04 cm).

- A szultán attól boldog és győzedelmes lett;
14 nap alatt készült el.³¹⁵
30. A szultán sokszor gratulált Âşaf-nak
a kisebb vezírnek gyarapodott a tisztelete,
A janicsáragának kegyeket [azaz adományokat]
a janicsárságnak pedig ajándékokat adományozott.
- [61a] Az építésznek, a mesternek és az ácsnak is
külön fizetséget adott nagylelkűen és bőkezűen.
Azután a tenger és a szárazföld szultánjának parancsára
a szultán elé ágyúkat húztak.
Akkor a zâli pompájú vezér³¹⁶
a büszke, magas pozíciójú Maḥmûd,
Szerencsésen és dicsőségesen beglerbég volt ő,
az anatóliai seregben olyan volt ő mint egy kán.
5. A szultán annak az ügyes vezérnek,
az anatóliaiak emírjének és seregének
Megparancsolta, az égnek emelkedő ágyúval
Mohácsról (Mihâc) Pécsre (Picu) siessen gyorsan.
A másik, a ruméliaiai vezér a sereggel
menjen Szigetvárra, a szultán előtt.
Ugyanakkor a világ szultánjának parancsára
útnak indult a maḥmûdi pompájú Zâl,
Mivel hegyszorosok (darbandhâ) voltak a szultán útjában,
[ő] vitte a söllyos és nehéz ágyút (gozar tubrâ şa'b o moşkel be-rah).
10. Sima út volt a mohácsi út (râh-e mohâc)
nem volt szükség megtisztítani.
A szultán a hegyszorosban megelőzte,
elrabolta az időt mondó Zâltól.
Szulejmán nagyobb mint a hét kalandú (haft xân) Rusztem
a szigetváriak Mâzandarân dévje.³¹⁷
Miközben az ágyúkkal haladtak az anatóliaiak,
Szigetvár felé mentek a ruméliaiak.
Elkezdte [hordani] a poggyászokat a szultán serege
másnap, tavasz előtt (be-fardâ-ye ân ruz piş az bahâr).

A szultánról

15. Mikor a Nap hajóját az Indiai-óceánba
bevetette Indiától keletre,
Az ég tengerén a Tejút és a félhold
a szultáni hídról vettek példát.

³¹⁵ 14 nap alatt készült el: Selâniki szerint 17 nap alatt (Selâniki 1989, 23: 974 muḥarram 1) 1566. júl. 19-re.

³¹⁶ zâli pompájú: Zâl – Rusztem apja Firdauszi Šâhnâméjában. Itt szójáték Zâl Maḥmud pasa anatóliai beglerbég nevével.

³¹⁷ Mâzandarân dévje: Rusztem egyik ellenfele a hét kalandjában.

- A sahinsah és a sereg esti imát (be-magreb namâz)
 mondtak, és el is aludtak.
 Elöl van az előőrs és társ elég,
 nincs félelem az ellenségtől, nincs gondolat senkiről.
 Az égből angyal a szultán őre,
 fényes csillag vet tüzet a rosszat akaróra.
20. Ha a szultán szerencsáját kivéve aludt [is] a sereg,
 akkor az örökös miatt szerencséje ébren volt,
 Mikor így az éjszakából egy-két örneget eltelet,
 az ellenségnek az öröktől felizzott a szíve.
 A sereg poggyászának közelében értesülést szerzett,
 az egész sereg a poggyásért ment.
 Fáklyával a híd őre előrébb
 ment, és átvitték a csomagokat,
 Mindenki, aki elment a munkára,
 a hídon kelt át.

A közeli győzelmű sahinsah átvonulása a diadalmas sereggel a szilárd hídon

25. Fellélegzett az angyalok serege hajnalban,
 a szultánnak égi szózat adta meg a győzelem jó hírét.
 A reggeli ima végrehajtása után az a boldog szultán
 a sereget beragyogta, mint a Nap.
 Kecsesen az ékszerberakásos lovon
 jött ki a sátorból az a rettenthetetlen hős.
 A nyerget a boldogság köntösével fedte le,
 mint az Orion csillagkép, felvette kardövét.

-
 a csillagok elrejtőznek a Nap elől (?)
30. A vezérek és az előkelők könyörögve
 álltak sorban előtte.

[61b] *A 61b oldal egy miniatúra.*

*A Dráván vert hidat és az azon átkelő török testőrséget ábrázoló
 illusztráció felirata a következő:*

- A síp hangjától és a réztrombita harsogásától
 elmenekült az oroszán és a vad tigris.
 A cintányérok csengésétől és a dob pergésétől
 forrásba jött a víz, mozgásba a híd.
- [62a] Mikor a szultán ahhoz a vízhez és hídhoz vezette paripáját,
 oly módon forrásban és mozgásban maradt,
 Noha pora annyi volt, mint az oroszánnak,
 hogy gyorsan elege lett abból. (?)
 A hitharcosok útjának pora a bölcsék köve,
 világlátott szemnek jobb a kollíriumnál.
 Azon a napon a csata hőseinek pora
 elegendő volt a víz megtöltésére.

5. A Dráva poruktól olyan lett, mint az ég,
az a híd a sár és az iszap elhárítója lett.
Mikor a szultán Gáбриellel átkelt azon a hídon
Siklós-nál (Şıklôş) vert táborn.
[Mivel az a vár fölöttébb szilárd volt,]
azon a határon a hit szultánjának alattvalója [volt].
Sík földje rózsá- és tulipánkert,
kellemes legelő a berek határa.
[Levegője a határon]...[kegyes],
folyóvize jóízű és könnyű.
10. Környékén mindenfelől víztároló,
virágzóbb a boldog szultánnál.
Azon a síkságon kellemes és bájos patak[ok]
választották a szultán pihenőhelyét.
Mikor kedvenc inasa (farrâş) elkészítette a szultán helyét,
rózsacsokorral söpörte a rétet,
Az égen királyi sátrat vertek (be-gardun otâq-e homâyun zadand),
sátraiak kötelét a síkságon leverték.
Balra és jobbra letáborozott a szultán serege,
sátor sátor hátán, az út száz óhajával.
15. Fel- és lementek a hídról,
a sereg tengeréhez értek ismét.
A föld a sereg tengere lett és a hullám[ok] sátrak,
hullámzás, hangzavar annak a tömegnek hulláma.
Szulejmán szőnyege mint Noé bárkája,
a világ népének attól vidámság és győzelmek [származnak],
Mikor a salamoni szőnyegű szultán bement
a szultáni sátorba a vidámság csúcspontján,
A vezírek és a sereg [és] más[ok] ugyanúgy
egyenként a sátorba mentek.
20. Reggelizés után újra lepihentek,
délben Istenhez fohászkodtak.

Hogyan jött Arslán pasa Budáról és büntették meg szultáni parancsra

- Akkor a budai vilajetből (ze molk-e Bodun) Arslán
arra az állomáshelyre jött bocsánatot kérni és könyörögni.
Akkor, a kor nagyvezíre (aşr-e Âşaf) a dívánban tanácskozott,
a törvénnyel és az előkelőkkel szolgáltatott igazságot.
A kor szultánjánál jelentkezett:
megérkezett a budai Arslán sápadt arccal.
Kivégzésére (be-daf-aş) a szultántól a parancs már megérkezett
nem tudta [ezt] egyáltalán, a [nagyvezír] dívánjába ment.
25. Alázattal szállt le lováról,
mindenfelé hajlongani kezdett,
Megbocsátás miatt Âşafhoz lábcsókra
ment, és a rejtett titok ismertté vált.

- Arcával [tkp. fejével] megdörzsölte a nagyvezír köntösét,
sokat raveszkodott a hím oroszlánnal.
Akkor a párdubosszújú vezír
a főcsausnak azt mondta név szerint,
Hajtsák végre a szultán parancsát,
Arszlán fejét lába elé tegyék!
30. Mikor meghallotta a világ szultánjának parancsát
a halál erdejébe ment Arszlán (?)
Odament hozzá két csaus mint ...
megragadták mindkét oldalról erősen,
A zsinór közelébe húzták,
fejéből az ész, szívéből az öntudat és az álom eltávozott.
- [62b] A hóhér éles karddal gyorsan,
ügyesen elragadta fejét a nyakától,
A földön és a vérben gurult feje és teste,
mintha többé nem is anyaszülte lett volna.
Mikor a szultán szolgálatában hibázott,
a sors ily módon magyarázta álmát:
<Az> azt mondta: „Őt abban a kapuban látta”;
világossá vált az, amit álmában látott.
5. Óh szív! A szultán szolgálata olyan, mint a tűz,
a fénye miatt a tűz távolból jó.
Midőn a jócselekedet ujját a lámpába teszed,
megéget a lámpa téged, mint melleden a bélyeg.
És ha a szultánt szolgálod illően,
a lámpád éjszaka nappalig ég.
A világ azáltal forog, hogy vezetik,
a vezetés pedig (hami) büntetéssel történik.
Ha a szultán nem büntetne,
a világ fontos dolga nem valósulna meg.
10. Mikor befejezték a büntetés dolgát,
okult a példán nemes és nemtelen.
Arszlán katonái azt a holtat magát
elragadták, sírba tették,
Arszlán-nak <az> a sírja egy gödör lett,
az oroszlán rókalyukba került.
Sok oroszlánkarmú a föld alatt
a róka bőrének lett a bundája,
Sok farkas nem éve meg a juhnyáját,
gyorsan elpusztult a hótól és a hófürgetegtől,
15. Sok sólyom és királysólyom van, amely vadászatkor
a saját prédájától leli halálát.
A király a vadászat miatt ad élelmet a sólyomnak,
de a préda miatt lábát megbéklyózza,
Ha a vadászmadár megszökik a libától,
újra fél, dobbal fogják meg újra.
Máskor, ha fél a darutól
gyorsan elfelejti a szultánt.

- Ha a hím oroszlán fél a marhától,
nem illik hozzá a „prédaszaggyató” hírnév.
20. A kutya, amelyik lecsap a nagyobb zsákmányra,
vadásza szemébe jobb mint a gepárd (yuz).
A katona, aki a háborúban bátor,
jobb száz megszökő bégnél.
Nem mindenki, aki bátorsággal henceg,
válik világhódítóvá megfontoltan.
Nem mindenki győz, aki harcol,
[csak ha] a nép törekszik a társaságára,
A hatalom nem az erőben, s a bátorság nem a vagyonban van,
a háborúban nem a többre és a kevesebbre van alkalom.
25. Ha a tervezésben valaki Arisztotelész [is],
vagy ha Rusztemhez hasonló[an] erővel válna is hatalmassá,
Mikor a végzet lábát a sírgödörbe húzza,
mi haszna a belátásból s mi az eredmény az erőből?
Míg Isten nem ajándékoz boldogságot az embernek,
célját senki sem leli meg.
A világ fontos dolgai nem a tervezésben vannak,
s ha igen, nem esnek kívül az elrendeltetésen (taqdir).
Ilyen a szultán főhatalma,
hol hallgat valakire, hol leveteti a sapkát.
30. Arszlán megölése után a glóriás (nik-farr) szultán
Budát a neves Musztafának adta.³¹⁸

Hogyan adták át Buda vilaletjét Musztafa pasának és siettek a harcba a karamán sereggel

- Annak a határnak az összes ügyében büntetést szabott ki,
tájékoztatta őt az egész vilajetről.
Onnan csapattal és kísérettel elküldté
Budára, a karamán előőrssel együtt,
- [63a] A hitetlen[ek] táborába, ahol az a császár (časar) volt,
minden beglerbégnek, bégnek feje.
Buda a karamánokkal 5 napi útra volt;
az előőr s elment a hitetlen[ek] felé a szultántól:
Az egyik Musztafa volt, a másik Murád,³¹⁹
a sereg szemében mint a fény és a műveltség.
A lovasok páncélban, vértben és ruhában,
az ellenség számára vas alapzatú gát.
5. És arról a gátról a haybari hitetlenség [visszatántorodik]
mint Góg Nagy Sándor faláról.

³¹⁸ Musztafa pasa: Sokollu Mustafâ pasáról, Sokollu Mehmed nagyvezír unokatestvérééről van szó. Korábban boszniai pasa, 1565-ben elfoglalta Krupát (Istvánffy 1962, 325). 1566. aug. elseje-1578. szept. között budai pasa.

³¹⁹ Talán Murád pasa, Karamân beglerbégje (vö. Selânikî 1989, 162).

- Az ellenséghez ment az a két harci oroszlán,
az ellenség a kelepcében olyan, mint a kétlábú medve.
Körülvették gyorsan a tábornokot,
csapdába ejtették a vadszamarakat is.
Körülvették a muszlimok a táborokat,
mint vadász a csapdában a vadszamarakat.
Minden európai, aki kijött a császártól (çasar)
olyan, mint a császár kígyója – fejére kopintottak neki.
10. A szultán Buda határa felől biztosítótá vált,
a hit ellenségei ellen ment.
Annak a napnak a másnapjára hajnal előtt
a sereget Siklósnál tovább vezette.
Midőn az éj közeledtével megpergették a szultáni dobot,
a seregnek bejelentették az útirányt.
Mindennél több [had]erő indult útnak,
lelent a Nap az Oroszlán jegyében.
A kötelező és szükséges dolgok után a <hit menedéke> szultán
a sereggel lepihent a hálóteremben.
15. Így a csillagokkal az ég őrizte,
a Holdtól a törnek mintha gyémántja lenne.
Az előőrs a sereg körül lovagolt,
ellenségével csatára kész.
Miután egy kicsit pihentek és gyorsan felkeltek,
mindenki megmosakodott és imádkozott.
Ébredés után a jószerecséjű szultán
szultáni szokás szerint felöltötte ruháját.
A vezérek a szerencsés csillagzatú (şâheb-qerân) [szultán] sátrához
értek, mérhetetlen sereggel.
20. A tevehajcsár az indulásra megpergette a dobot,
a málhában a ketrecből rikkantott a kakas.
A trombita hangja az éjig hatolt,
minden sarokból kiáltozás és fütty hangzott fel;
A dob hangjától a trombitaszó
az oroszlán szívébe Napot és Holdat helyezett,
Midőn hangja elkábította az oroszlánt,
az ég fülébe tette a reggel vattáját.
Akkor a müezzín „Ide az üdvösségre”-t
kiáltott, és elvégezték a kötelező reggeli imát,
25. Fohászkodva Isten árnyékáért
elébe mentek a szultánnak:
Belépett a szultán csillogó ruhájában,
az országban ment a szerencsés vágyú szultán.
Pompásan jött be a sereg közepébe,
csapatonként vonult a sereg.
3 nap alatt onnan Pécsre (Peçov) értek,
a párdúcok rohama elérte az antilopot,
Mivel az a vár az iszlám határa volt,
a kor szultánjának parancsnoksága alatt volt.

30. Szigetvár egy napi út volt attól,
két táborozás a világ szultánja serege számára.

**Hogyan vonult előre Zâl Maḥmûd pasa az anatóliakkal
és küldött nehéz ágyút a mohácsi (Mihâç) útról**

- A Zâl-hoz hasonlóan hírneves Maḥmûd a szultán előtt
ment szolgálkkal telve Mohácsra (Mihâç) és Pécsre (Peçov).
Zarbuzánokkal ágyúkat küldött
arról az útra a jó szultánnak parancsra.
- [63b] Egytől egyig Pécsre készültek,
buzdítással és bátorítással gyarapodott a sereg.
A szultán boldoggá és elégedett vált attól,
ahogyan Maḥmûd-nak az a dolga végződött.
Ismét megparancsolta az a jó hírnevű,
egészen Szigetvárig szolgáljon,
A szultántól először a vasat hajító ágyút
vigye a zarbuzánnal együtt Szigetvárig,
5. Érjen a ruméliai sereg nyomába,
egyetértéssel küzdjenek a harcban.
Mikor meghallotta a szultán parancsát, azonnal
útnak indult a maḥmûdi dicsőségű Zâl.
200 zarbuzánt, 60 hatalmas ágyút³²⁰
lóval és nagy ? -val (kâmiş = ?)
Ágyúkocsikra szekérrel felkötötte,
a táborba szállíttatta kézierővel.
Az anatóliaiak „allah allah”-ot kiáltván
a ruméliai[ak] nyomába mentek.
10. Azután, hogy a Hit Menedéke Pécsről
Szigetvár legyőzésére ment a sereggel,
A tevehajcsár az útra induláshoz felkötötte a terhet.
egy táborral az előtt a hely előtt letáborozott.
Ott a szultánnak a messzitekintő Âşaf
az úttal kapcsolatban így adott határozott tanácsot:
„Szigetvár felé a szultán előtt
Âşaf kicsiny sereggel
Menjen, gyors rajtaütéssel térjen vissza,
[hogy] alapjáról helyes elképzelése legyen.
15. A tisztánlátás miatt azokkal a várakkal kapcsolatosan
vizsgálja meg a vizesárkot,
Istentől keresse a győzelem útját hálával,
a rációnak megfelelően hozza meg a következtetést;
Hirdessék ki a csapatnak és a kíséretnek is,
készüljön a pompás sereg.”

³²⁰ „200 zarbuzán és 60 hatalmas ágyú”. Selânikî szerint 17 badaloşka és 280 zarbuzán (şâhî zarbzen = talán „sólyomágyú” ld. Istvánffy 1962, p. 347) volt (vö. Selânikî 1989, p. 27).

A lovasok felöltötték a harc eszközeit,
a páncélt akkor szűknek érezték.

**A nagyvezír éjszakai útja Pécsről Szigetvárra.
Visszatérés a hajnal közeledtével a szultáni sereghez**

- Az ellenségig csak egy napi út maradt, s
a sereg lelkesen (bâ jân) vágyott a hitharcra.
20. Akkor Âşaf bátran
kijött a seregből, előrelátóan
A seregből kiválasztott 300 000-et,
valamennyi vértess, fényes páncéllal,
Valamennyi híress, harcra kész (dâvdârân-e jang)
karddal és lándzsával és gyeplővel.
Mint Narimân³²¹ fia Sâm, elhatározással és ésszel
úgy tett, mint az eszes, belátó Zâl,
Paripa és kard és felvilágosító tanács tekintetében
valamennyi jobb, mint a hős Rusztam,
25. Mindegyik a csatában olyan, mint az oroszlánszívű, csatasort törő,
jobb mint Tus³²² és Barzin,³²³ és Giv³²⁴ és Paşan,³²⁵
Egytől egyig hős az elhatározás terén,
Kolbád-ot³²⁶ legyőző Fariborz³²⁷ a harcban,
Az ellenséget szabadon engedi, mint Rohâm,³²⁸
dicső, mint Milâd³²⁹ fia Gorgin,³³⁰ a száz katona,
Mindegyikük kétszáz Biżan verem a mélyén,
egy harci fejsze[csapásuk] száz[zal ér fel], mint Isfandiyârê
(ruyin-tabâh).
- Sors védelmezője, dobd le nekem a bosszú napját!
Kardjuktól fejvesztettek a hitetlenek.
30. Miként a Giruy-t³³¹ buzogánnyal megölő Gudarz,
felemelte a füstöt a bosszú tüzéből,
Gorâze-ként³³² harcolt és Siyâmak-ként lándzsázott,
bátorságban jobb, mint Şâvarân fia Zange;
Egyikük sem alszik a csata napján,
az ellenség szívét [mint] Kohram,³³³ lándzsával széthasítják,

³²¹ Firdauszi Şâhnâméjának hőse, Qahramân fia, Sâm apja, Zâl nagyapja, Rusztam dédnagyapja.

³²² Nouzar király fia, egy iráni hadvezér a Şâhnâmében.

³²³ Egy iráni hős neve a Şâhnâmében.

³²⁴ Gudarz fia a Şâhnâmében.

³²⁵ Turán királyának, Afrâsyâbnak az apja Firdauszi Şâhnâméjában.

³²⁶ Turáni hős, akit Fariborz ölt meg a tizenkét hős csatájában.

³²⁷ Key Kâvos fia, iráni hős.

³²⁸ Gudarz fia, a tizenkét hős egyike.

³²⁹ Iráni hős.

³³⁰ Iráni hős.

³³¹ Iráni hős.

³³² Iráni hős.

- [64a] Neves ifjak, mint a hős Gudarz,
szégyenkezve Pirántól,³³⁴ az álnok ellenségtől,
Délceg mindegyik a csata napján,
mint Gostahm,³³⁵ Lahhák,³³⁶ Faršid.³³⁷
Ezek a hősök, akik Âşaffal mentek,
Szulejmán parancsára Âşaf-hoz mentek.
Szívében boldog Âşaf,
kezében sárkány, kengyele alatt démon.
5. Istentől kért szorgalmat, útnak indult
Szigetvár várához a szultán előtt.
Az ellenségtől rejtve így ment,
menetelét, jövetelét az ellenség nem tudta.
A vár közelében elrejtőzött,
az ellenség ármányától biztonságban a leshelyen.
Az úton mindenfelé nyelveket fogtak³³⁸ (gereftand dilhâ)
a bosszúállás végett jó híreket akartak [szerezni].
Nappal az ellenségtől híreket szereztek,
éjjel a vár felé igyekeztek.
10. Erővel és pompával értek a várhoz,
előrébb mentek, mint a rumélieiak,
Megelőzték az anatóliaiakat,
a hitetlenek várának kikémlelőivel együtt.
Megláttak egy hegyet vízből és földből,
kimagaslott az ég és föld között (az samâ tâ semâk).
Vizesárka mélyebb a Fekete-tengernél,
mélységében elsüllyed a bika és a hal.
Az akol árkában négy bevehetetlen vár,
magasabb és erősebb a bithyniai Olympos-hegynél.³³⁹
15. Mindenfelől fáklyák világítottak,
fekete aklai égett condrák.
Tornyán a fáklyától szikrák és füst,
őre mint a kutya ordítózik róla.
A vára a réten a fáklyától látszódik (nomâyân),
az ellenség a lámpa alatt a sötétségben.
Körüljárta azt a kor Âşaf-ja mindenfelől,
közel ment, éles kard kezében.
Szerencse, hogy az a boldog éberen
annak a várnak a közelébe ment, nyugodtan.

³³³ Turáni hős.

³³⁴ Afrâsyâb egyik hadvezérének a neve.

³³⁵ A Pišdâdi-dinasztia hetedik uralkodójának, Manučehrnek a fia.

³³⁶ Afrâsyâb hadvezérének, Pirânnak a fivére.

³³⁷ Az említett Pirânnak egy másik fivére.

³³⁸ Nyelveket fogtak (*gereftand delhâ*): azaz a török hódoltság korának török és magyar nyelvén (*dil tutmak* 'nyelvet fogni') foglyokat ejtettek, hogy azokat kihallgatva az ellenség helyzetéről információkat szerezzenek.

³³⁹ A szöveg eredetijében Kuh-e Kešiši, azaz a török Keşiş dağı ÉNy-Anatóliában, az Izniktől délre.

20. A hit ellenségétől a szerencse gyorsan elfordult,
a megpróbáltatásban aludtak a pokol kutyái,
A pihenő miatt a kor vezírje
figyelemmel kémlelt annak minden irányába,
Benne ágyúkat látott, sárkányhoz hasonlót,
talizmán Sziget várának kincsében.
Hallotta Gabrieltől: „a virágzó palota
talizmánjának kulcsa a kincs visszaszerzésében van.”
Mikor kezébe került a kulcsa,
elgondolkodott Âşaf az ostromról.
25. Szintén azon az éjszakán a Világ Ura által
csodák nyilvánítottak ki a világnak,
A hit ellenségének, az összesnek elment az esze,
az angyalok kiáltozva nézték.
A prófétaág ellenségének elhárítására a vízben
Mohammed jött (be-seyr) és ördögök [jelentek meg] az álmukban.
Mikor véleményben és tervben Âşaf gyarapodott,
először ily módon gondolkodott:
„Földdel töltsék fel annak a vizesárkát,
tetejére teve-málhanyerget tegyenek;
30. Minden irányból küzdjenek a csatában,
ágyúval alapjából a földig rombolják le!”
Amikor a mérnöknek megmutatta a vizesárkot,
kitalálta mélységét a föld alatt.
Gyorsan a nagyvezír lábának megcsókolására sietett,
a vizesárokról és mélységéről beszélt.
Mikor meghallotta Âşaf ezt a tiszta szót,
először kitért a terv elől.
Úgy tanácsoltatott neki: „Számptalan tömlőt,
töltsenek meg a csata előtt gyapjúval,
- [64b] Kötözzék össze, dobják a vízbe,
annak tetejéről harcoljanak és küzdjenek.”
A helyes tanács után a vár elfoglalására
segítséget kért a Teremtőtől.
A hitharc szándékával nyilat lőtt ki,
a kutyákat egy nyíllal álmukból felverte.
A nagyvezír csácsi íjától
az ellenséget kellemetlenség érte íjban és nyílban.
5. A szigetváriak olyanok voltak, mint a kutya (sag)
onnan váruk neve Szigetvár volt.
Néhány fenevad csodálatos formában,
miként a kutya, éjszakai őrséget tartott,
A nyíl két-három örön keresztülhatolt,
a pokolba mentek, azt az összezt visszatérítette oda.
Úgy a tűz sírásuktól fellobbant,
mert a láng hatást gyakorolt az ágyúkra,
A világ vezíre a sárkány lélegzetétől
nem fordult el, s benézett azokba a várakba.

10. Az aknafolyó útját és a sereg pihenőhelyét
és a pusztítás helyét kereste a harc végett.
A harc népe előtt és mögött, balra és jobbra
kijelölte neki ágyúval és puskával.
Akkor a falára vetett pillantást,
gondban látta, a Szaturnusznál magasabb,
Tornyai a Halak csillagképéhez vannak közel,
bégje Nimródhoz hasonlóan Isten ellensége.³⁴⁰
Testük Kávós³⁴¹ készítette láda,
magyarjai Isten ellen ármánykodnak.
15. A sors büntetése a vezír nyila által
bensejüket kioltotta a nyíl sebével.
Az ostromot illető számtalan tanács és tervezés után
Âsaf méltósággal és győzedelmesen a szultánhoz ment,
Azon az éjjelen, a hajnali kürtszó (bâng) előtt
jött a szultán seregéhez az a dicsőséges,
Gyorsan a szultán sátorához (dargâh) sietett,
a szultán a lábcsók által dicsőségét gyarapította.
A szultán a hit nagyvezírének törekvéséről
igen boldog lett és megdicsérte.
20. A szultán a nagyvezírt megkérdezte a törtétekről,
elmondta Âsaf annak az útnak és visszatérésének a történetét.
Az ellenség, a víz és a vár mikéntjéről,
az elfoglalás és a csata tervéről,
A közelmúlt elbeszéléseit teljesen
előterjesztette az ékeesszavú Âsaf a szultánnak.
A szultán Âsaf tanácsától elcsodálkozott,
nemes vezírének dicséretére így szólt:
„Hosszú életet adjon neked Isten,
mértéken felül adjon boldogságot,
25. Szándékok mindkét világban eredményes legyen,
hitharcod kapja meg jutalmát,
Ne szenvedj a világban hiányt és fogyatkozást,
célodat érd el az igaz úton!”
Azután elvált a vezír a szultántól
a szultáni menet miatt trombitáltak,
Számtalanán mentek mindenfelől
Szigetvár településére és a négy várhoz.
A szultán elvégezte az imát,
könyörgött a mindenható Istenhez,

³⁴⁰ Ld. Korán 16:26 „Çselt szöttek már azok is, akik öelöttük éltek. Ám Allah alapjaiban támadta meg az építményüket, és a tető fölöttük rájuk zuhant. És onnan lepi meg őket a büntetés, ahonnan eszükbe sem jutna.” Az iszlám hagyománya az említett épületet Nimródral és Babel tornyával kapcsolja össze. A muszlim népi hiedelem ugyanis Nimródnak tulajdonítja Babel tornyát, aki ezen építménye miatt lett Isten ellensége.

³⁴¹ Kávós: Keyqobád fia, Irán mitikus királya a Šáhnámében.

30. Ima után arcához dörzsölte tenyerét,
elfogadta Isten a szultán szándékát.
Felkötötte fegyverét és nekiindult az útnak,
a világot szépségével ajándékozta meg.
Add pohárnok a lélek lakomájáról a szenvedély kelyhét,
mert itt vannak a harc napjai és a szenvedély kora,
Az a bor, amelytől a szív okosodik,
nem növeli a részegséget, nem hoz mámort.

**[65a] Hogyan érkezett meg a salamoni dicsőségű sahinsah szultáni kísérete
a Qâf hegyéhez hasonlatos Szigetvár váraihoz**

- Írd le a harcot kereső szultán csatáját,
okosan, igazmondó elbeszélő!
A *Târih-i nüzh*ben ékesszóló szóval,
fürgé tollal és őszintén kiejtve
Így beszél a szultán megérkezéséről
Szigetvár legyőzésére és a vár elfoglalására:
Hogy midőn a reggel sátrát az éjszaka szőnyegén
felütötte, a hatalmas szultán miatt
5. A hajnalpír vörös ernyő lett a szultán sátorán,
az ég a szultán védőtetője [lett] mindörökre.
Moharram 22. napja volt,³⁴²
a világ ragyogott a világot díszítő Naptól,
974-ben a hit szultánja
pompával a szigetvári táborba érkezett.
‘Osmân szokása szerint ruhát öltött,
a trónról lóra szállt.
Istenre bízta magát és elindult
pompával a harci eszközökkel.
10. Útnak indult a győzedelmes sereggel,
szultáni szokás szerint felkötötte kardját és övét,
Hatalmasan és fölényesen ment a padisah,
társai az angyalok, segítője Isten.
Zászlajával kinyitotta a győzedelmes lobogót,
elrejtőzött az ellenség szerencséje, láthatók a lófarkas zászlók
(tuğhâ).
- A boldog szultán sípjától és üstdobjától
a föld az égig visszhangzott.
A főemberekkel (arkân) a hatalmas [szultán] vezírei
mentek száz csillogással és pompával.
15. Kengyele körül hősök álltak sorban,
mint a hold 9. állomását alkotó két csillag a nemes zeniten.

³⁴² 974. muharram 22 = 1566. aug. 8. (622. júl. 15-i évkezdettel számolva) Barabás 1899 (II.) 37, 47 szerint id. Benda 1966, 75 a szultán aug. 5-én érkezett Szigetvár alá. Az esemény datálásában a török történetírók sem egyeznek meg (vö. Danişmend 1948, II. 348-9).

- A szultán előtt janicsárok csapata haladt,
 áldott szpáhik, egy válogatott hau.
 Ha elefánttestű³⁴³ lenne a hitetlen kutya,
 az elefánttal együtt lőnék le puskájukkal a gyaurt.
 A sereg előtt kocsin ment
 az anatóliai sereggel,
 Elérte az eget a kiáltás hangja:
 Szulejmán a démoni gyaurok ellen!
20. Mértékben és számban megnövekedett serege,
 hol éri el számát a könyvelő?
 Âşaf intésére a hatalmas sereg
 vörös arannyal és ezüsttel lett elárasztva,
 Az összes hitharcos csatlakozott
 életét feláldozandó a világ szultánjához.
 Mindannyian dávidi páncélosok,
 sipkájuk ékszerkülsejű sisak,
 Lóra ült az összes, páncélba öltözött
 nyakától a térdéig, fejétől a válláig,
25. Kard és lándzsa és nyíl és íj,
 drágaköberakásos fegyverek, felékített hősök.
 Közülük mindenki két tollforgót rakott a fejére,
 a fönix lábát aranylánccal bilincseltek meg,
 A páncélban a síkságot járó paripák
 mint az ég, fel s alá úgy jártak (čo gardun foru rafte har yek be-gard).
 A nyerges állatok (soturân) patája alatt behorpadt a föld,
 a világ a föld és az ég között porral telt meg,
 A sok karcolástól elérte
 a lovak patája a hal és a bika fejét.
30. A portól sem az ég nem volt látható a földön,
 sem a ragyogó Nap a horizont csúcsán,
 A szigetváriak belefűltak a porba,
 az a nappal olyan sötét lett, mint az éjszaka annak a népnek a
 számára.
- Titokban
 a lovasok közül mint a hegy felhője,
 Kengyele a Holdat megelőzte,
 letáborozott.

[65b] *A 65b-66a oldal egy kétoldalas miniatúra.
 A török sereg Szigetvárra érkezését és Szigetvár várát
 ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

Az állomásozások idején olyan a szultán, mint a Hold,
 Szigetvár táborába jött a sereggel.

[66a] *A 66a oldalon lévő miniatúra felirata:*

³⁴³ A *piltan* 'elefánttestű' Firdauszinál Rusztam jelzője.

- Mikor a szultán a körül a vár körül sátrát vert,
 megmutatkozott a győzelem útja az örökkévaló Istentől.
- [66b] Az emberiség Prófétájának csodáitól
 – aki híveinek legyen ezer üdv –
 És a négy társ áldásától
 láthatóvá váltak a győzelem jelei.
 A sahinsah és a sereg a próféta iránti tisztelettel
 a vár bevételeéről beszélt.
 Minden irányból körbevették azt a várat,
 előkészületet tettek a harcra.
5. Hírneves vezérek a szultán közelében;
 a janicsárság a sereggel együtt felverte sátrát.
 Mindenkinél közelebb a nagyvezír,
 a hősekkel vetekszik mint a párdúc és az oroszlán
 Muhammed [azaz Mehmed Sokollu nagyvezír] a Mohamed iránti
 szeretetből a harcban
 a várnak harcban és küzdelemben való megsemmisítésére
 Jött a csatátérre, hitharc szándékával;
 lelkében az Isten útját kereste.
 Az égben ütötte fel a szultán sátorát,
 körülötte mint a csillagok a sereg sátrai.
10. Mint a Nap, olyan a hit szultánjának sátra,
 mint a Hold, olyan a boldog Âşaf sátra.
 Nem távolodott el a szultántól Âşaf soha,
 mert éjjel-nappal szolgálatára állott.
 Konstantinápolytól Szigetig (Siget)
 együtt ment a boldog tanácsú tanácsossal.
 A szultán minden állomásától egynapi járófölddel előbb
 szolgálatára állt, a helyére jött,
 felszerelte a szultán állomáshelyét,
 a táborba ment ismét pompával.
15. Egy pillanat alatt teljesítette az esti imát a szultán dívánja,
 az esti ima után egy pillanat alatt ott.
 A seregnél előbb kelt álmából,
 a fenséges szultán ajtajához ment,
 Olyan lelkesen szolgálta a szultánt,
 hogy elégedett lett vele a világ ura.
 Midőn imígyen szolgálta a szultánt,
 boldogságát Isten örökké növelte.
 A sahinsah fohászkodott és Isten elfogadta,
 hogy boldog legyen az ilyen vezír.
20. Amikor Szigetvár felé fordult [az]
 harcias hőseket választott ki.
 A hőseket harcra buzdította,
 az iszlám számára elfoglalta a gyaur földet.

- Egyik oldalról szívvel-lélekkel (bâ jân o sar) igyekezett
a kisebb vezír, a hírneves Aḥmed,³⁴⁴
A másik oldalról a magas pozíciójú Ferhâd,³⁴⁵
a harmadik vezír adta igazságuk férfiasságát.
Ha abban a várban a hegyet keresztülfúró aknáját
láttad volna, a zavarodban a földre estél volna.
25. Attól a beszédőtől a maḥmûdi méltóságú Zâl is
az anatóliaiak bégjével (?) és seregével³⁴⁶
Úgy harcolt abban a várban,
miként azt Maḥmud Ġaznavi sem tette Indiában.³⁴⁷
A másik vezér a ruméliaiak társa,
szolidaritásból kereste a harcot.
Két szép fivér, bosszúálló és összeillő
a barát tiszta társainak gyermekei közül
Ḥâlid ibn Valîd szép nemzetségéből,
akivel legyen Isten elégedettsége kedvező.
30. Atyjuk bátorságban gyarapította dicsőségét
a vörös Aḥmed ibn Isfendiyâr³⁴⁸
Az egyik a híres Musztafa, a vezír³⁴⁹
a másik Aḥmed, a bátor beglerbég³⁵⁰ (mirmirân)
A szultán bégje (emír) van velük a hitharcban
mint segítő Aḥmed ibn Muştafâval.³⁵¹
Egyik oldalról a janicsárága,³⁵²
°Alî, dolgát végezte abban a várban.
A janicsárok a hősökkel
csatában törekedtek éjjel-nappal,
[67a] Ágyúval és puskával és aknával és íjjal,
kövel és kovácspuskával és vasmacskával és csomóval,
Szaggatták és ölték és legyőzték és megkötözték
az ellenség várából való sereget lábán és kezén.
És a vezír környékén a hit oszlopai,
mindegyik válogatott sátrat vert.

³⁴⁴ A Szigetvárt ostromló török hadseregben a nagyvezír Sokollu Maḥmed pasa, a második vezér Pertev pasa, a harmadik vezér Ferhâd pasa, a negyedik vezér Aḥmed pasa, az ötödik vezér pedig Kızıl Aḥmedlü Muştafâ pasa volt (vö. Selânikî 1989, 15).

³⁴⁵ ld. előző jegyzet

³⁴⁶ Az anatóliai beglerbég, Iskender pasa ugyanis Isztambul védelmére otthon maradt (vö. Selânikî 1989, 15).

³⁴⁷ „Maḥmud Ġaznavi sem tette Indiában”: Maḥmud (998-1030) a Khorászán, Transzoxania, később Kelet-Khorászán és India felett uralkodó, török eredetű Ġaznavida-dinasztia (998-1186) leghíresebb uralkodója, Firdauszi mecénása, aki nem kevesebb mint 17 hadjáratot vezetett Pandzsába (ÉNy-India). (Bosworth 1963.)

³⁴⁸ Kızıl Aḥmed ibn Isfendiyâr: ld. fentebb.

³⁴⁹ ld. 352. l.j.

³⁵⁰ ld. uo.

³⁵¹ Azaz Kızıl Aḥmedlü Muştafâ ötödik vezér.

³⁵² vö. Selânikî 1989, 15

- A győzedelmes sereg csapatonként
mindenfelé pompás sátrakat vert.
5. Mindenfelé ment a sereg és letáborozott,
a látóhatáron üres hely nem maradt.
A sereg sárkány, és a vár mint a Qâf-hegy,
az ellenség Ahriman,³⁵³ Szulejmán szultán a [vele] szemben
felsorakozó.
- Úgy kört formáltak közel és távol
a sátrakból, amely vadnak és madaraknak csapdája lett.
Annak a csapdának a vízszintes és függőleges [alkotórésze] kötélből volt,
az ellenség számára minden irányból gát a vízben.
Így a táborban megnehezedett az út,
mert sólyom nélkül vált prédává a darumadár.
10. Mikor a boldog szultán a táborba jött
oroszlánvadászatra a drága sereggel,
Kardjától könnyűvé vált a sereg dolga,
az ellenség feje nagyon olcsó miatta.
A szultán nagyszerűségétől
jajveszéltek a magyar szigetváriak,
A világ szultánja lovának patája alá
dobták a hősök az ellenségek fejét,
Tele lett az ellenség fejével az a széles mező,
az ellenség feje a szultán útjelzőjévé vált.
15. A szultán megdicsérte a hősöket,
parancsára a nagyvezír emelést (tarakki) [adott].
Így vezette lovát a szultán a sátorig,
pej lova a lábát az ellenség fejére helyezte (rând).
A vezérek elváltak könnyörögve,
imádkozván érte mindenfelől a csausok.
Méltóságteljesen lépett a sátorba és a belső terébe (otâq),
leszállt a lóról és bement a belső helyiségbe (vesâq),
Trónra ült a sors [megtestesítője szultán]
a sziláhdár leoldotta kardját és övét,
20. Lepihent akkor a trónon,
egy ideig pihent nagysággal és szerencsével.
Drágakőberakásos terítéket hoztak elé,
innivalóval telt meg a szőnyeg,
Mindegyik fajtából ivott egy kortyot a szultán,
igazsággal teljesítette az Isten iránti hálaadást.
A dicsőítés után a szultán terítékét
főétekfogója (sar-e çesnegirân) gyorsan leszedte,
Azután hírül adta a bátor szultán,
igyekezzon a csatáról való tanácsba a vezír.
25. Abban a pillanatban Âsaf a csata miatt
lelkesen (bâ jân) igyekezett a dologgal kapcsolatos tanácsba.

³⁵³ Ahriman: az óiráni mitológiában a gonoszt megtestesítő lény, Ohrmazd, a jó ellenfele.

- A hit népe Istenben bízva
a csata miatt a fegyvertárba (yaraq) ment.
A világ szultánja kiadta a sereg fegyverét,
kikerült a hősök fegyvere a fegyvertárból.
Az ifjak, mint a hal, páncélt öltöttek,
átszelte az örvényt az úszó.
Színes pajzsokat vettek elő,
a nyilat a ládából (kubur) a puzdrába helyezték.
30. Az íj meggörbült, mint a kedves szemöldöke,
az ellenség szíve nehéz a hősök nyilától.
A tüzéségnek és a janicsárságnak szintén
fegyvert adtak a szultán arany helyiségéből.
A csapat és a kíséret mindenfelől megtette
az első lépést a vár elleni harcra.

A Teremtőben való reménységről és a harc kezdetéről

- Mert olyan volt az, mint magas hegy a vízben,
csúcsainak hegye magasabb a felhőnél,
[67b] Őréről éjszaka az őrjárat idején
a Mars és a Szaturnusz gondoskodik.
Épülete mint az ég, széles és magas,
az egész apró föld és összekötözött fa.
Alapjának fája ében,
forrongott a földje, mint az orosz dombok.
Ágyúval az a vár átjárhatatlan,
a föld alatt az aknafolyosóban vízi akadály.
5. Nehéz a repesztés útja a hitharc népe számára,
Isten haragján kívül nincs eszköz hozzá.
Abban az erős várban az ellenség
száma több volt 10 000-nél,
Mindegyik ferde gondolattal, kétségtelen,
többet dicsekedtek mint száz hős.
Minden bizonnyal az átkozott 'Azāzīl'³⁵⁴
dobta azokat a kutyákat az ördög pusztaságába.
Úgy jött ahhoz a néphez mint az ördög,
felvidította a bolondokat.
10. Attól Mohamed vallását nem érte kár,
az emberiség java valamennyiőjüket kiközösítette.
Attól a dicsekvéstől azok az átkozott kutyák lettek
a hívők kardjának abrakjai ('alafhâ).
Isten végül legyőzte azt a népet,
az ellenség százízét méregként megkeserítette.
Aki az illendőségen felül dicsekszik,
azt a dicsekvés a harc felé fordítja.

³⁵⁴ 'Azāzīl: egy bukott angyal (dzsinn) neve az iszlám legendákban.

- A szerencsétlen dicsekvésétől a sors
felkel, és a harcban a „nem” karját szenved el.
15. A kétélű kardtól a lelkét az Úrnak adja,
melyik fej helyében ad kezéből birodalmakat!
Különösen, mikor a dicsekvő hitetlen
a hitetlenekkel könyörtelen és zsarnok, [s]
Az iszlám szultánjával keresi a harcot,
fejét és vagyonát nagy dicsekvéssel eljátssza.
Mert az iszlám a hitetlenek fölött van,
s a muszlimokból egy elég száz ellen azok közül a hitetlenek közül.
Mikor a muszlimok a csata miatt
arcukat annak a várnak az irányába fordították,
20. A szultán a várra vetette pillantását,
sok tömlőt látott gyapjával megtöltve.
A víz feltöltésére azt a tanácsot
elfogadta a jótanácsú Âşaf-tól.
Âşaf-ra elég dicsérettel emlékezett,
mert <ö> azzal a tanáccsal vette be a várat.
Így szólt: „Ôh okosak legokosabbja,
a kor vezíreinek legnagyobbika!
Isten legyen elégedett a tevékenységeddel,
mert elégedett vagyok minden tetteddel.
25. Ily módon gyarapítottad szolgálatomat,
örökké nyugodt vagyok szolgálatodtól,
Nálunk előbb jöttél a várba,
ilyen tanácsot adtál a csatában.
Most ismét tanácsban és véleményben igyekezz,
mert jó tanácsoddal foglalja el az ész népe a világot.”
Ámult a hit Âşafja a szultán dicséretén,
tanácsának árja a földtől az égig ért.
Azután annak a várnak az elfoglalására
Istentől kért segítséget a boldog szultán.
30. Arcát az igazságos Isten felé fordította,
a Koránból megjósolta a táborhelyet,
A hit szultánja abban a jóslásban elért
először az „öljétek meg a hitetleneket”³⁵⁵ vershez.

³⁵⁵ „öljétek meg a hitetleneket” (*uqtulū 'l-mušrikīn*) Korán 9:5. Az iszlám teológia történetében gyakran idézett, sok vitát kiváltott szöveg hely. Érdemes idézni az egész mondatot a versből, s utána egy modern magyarázatot, Maulvi Muhammad Ali kommentárját, amely megvilágítja, hogy hogyan értelmezik ezt ma. A vers első mondata a következő: „Ha tehát a szent hónapok letelnek, akkor öljétek meg a pogányokat, ahol csak föllelitek őket.” Előtte azonban a következő vers található (9:4): „kivéve azokat a pogányokat, akikkel egyezséget kötöttek, és akik azután nem rövidítettek meg benneteket semmiben és nem segítettek senkit ellenetek...” „Az utóbbi vers világos kivételezése mutatja, hogy akiket itt bálványimádókon (*mušrikīn*) ért, nem a világon bárhol megtalálható bálványimádók, vagy politeisták, sem nem Arábia valamennyi bálványimádója, hanem pusztán csak azok a zarándoklatra összegyűlt arabiai bálványimádó törzsek, akik először szerződést kötöttek a muszlimokkal, majd ellenük fordultak” (Ali 1920, p. 397, láb. 1033).

- A szultán harcot parancsolt a seregnek;
magasztalással és dicsőítéssel és imával és fohással,
Buzgón kiáltott a sereg „Allah Allah”-ot,
könyörögve tenyereiket a Hold felé összeütötték.
- [68a] Mindenfelől hangosan kiáltoztak,
sorban a vár felé mentek a hitharcosok.
A szultán parancsának és Âsaf tanácsának megfelelően [mentek] a hősök,
harcoltak a hősök.
A nap legkitűnőbb harca a ruméliaiaiktól származott,
akik előrébb jutottak a hit szultánjánál.
Először ők jöttek elő helyükről,
a serege harchoz sorakozott.
5. Az igazhívők egymáshoz kötötték a kosarakat,
földdel teletöltve a fedezék miatt.
Az ágyúkocsikon az ágyú a zarbuzánnal együtt
sárkányként az ellenségre tátotta száját.
A leshely mélyén felkészülve
a vár elpusztítására letről feljöttek.
Mindez az ágyú sietve a várnak lett [irányítva],
egy pillanat alatt elpusztította [volna] a világot.
Ugyanazon a napon 10 gránitot repesztő ágyú[ból]
melyek mindegyikéből a Qáf-hegy lőtt ki,
10. A boldog szultán ágyúiból,
a vár falához 8 sorozat golyó repült.
S összesen 71 ágyú követ
lőtt reggeltől napnyugtáig.
Az a vár az ágyútól füsttel és porral telt meg,
az ellenség szétszóródott mint a vaddisznók a mennydörgéstől.
A zarbuzántól Szigetvár kutyái
száz jajjal és megpróbáltatással szóródtak szét,
A mozsár (havâyi) a vár tetejétől az aljára
úgy ugrott az ellenségre, mint oroszlán az ökörré.
15. A frengi ágyú (farangi) elől hiúzhoz volt hasonló,
félt attól az ellenség, mint az egér a farkastól (sic!).
Mindenfelé bátran harcoltak,
nem pihentek, nyugodtak, késlekedtek.
Röviden, küzdöttek Rûm hősei,
rohantak a harcot keresők.
Ily módon azon a napon estig
harcban volt a sereg szakadatlan.
A hősök kardjától vérbe fulladt az ellenség,
nem győzetett le, noha meggyengült az ellenség.
20. Midőn a Dél Szultánja hálótermébe vonult,
felragyogott a Hold, a csillagokat bevilágító gyertya,
A szultáni dobszóra elvégezték az imát (farz),
a szultánnak a sereg szokása szerint előterjesztést tettek,
Azt a szokást a szultán elfogadta,
minden egyes hadvezérnek elég bosszút adott (?).

- A vezír a szultán kegyeiből küldött
minden egyes hadvezérnek üzeneteket <akkor>
Minden csapat hadvezére megörült annak,
a szultán és Âsaf a gondtól szabaddá vált.
25. Azután a szultán a sátorban és a hálóteremben
aludt egy kicsit, karddal és fegyverrel,
Nehéz éberségben aludt a szultán,
a kapuk elfoglalását remélte.
Álmában övéből kihúzta kardját,
jaj amiatt, hitharcosok szultánja, jaj!
Így buzgólkodott azon a messzi úton,
jaj attól a bátor szultántól!
Hálóterme a boldogság Paradicsoma,
szőnyegét Szelim szultán örökölte.
30. Álmában látja ellensége balszerencsését,
a szerencse éberségében boldog ő maga.
A világ örökkön nyugodt igazságosságának árnyékától,
az ellenség éjjel-nappal erőtlen haragjától.
Mikor Szulejmán szultán Allah kegyelméből
egy pillanatot nyugodott azon az ágyon,
A sereg szolgálata miatt két sorra oszlott,
hogya a nép a szolgálattól nemességet találjon.
Az őrség miatt az éjszaka zavarba jött (şângî) attól,
a zavarban lévő (şângî) a harcban más, mint a hősök.
- [68b] A dobszóra aludt egy pillanatot a sereg,
mert alvással nyugszik meg az ember.
Könnyedén haladtak (şodand bâ xeft o xiz) a bosszúra,
az ellenséghez hozzákötötték a menekülés útját.
A muszlim álmában tájékozódott arról a dologról,
arról, amitől hitében szíve éberré vált.
A hálóteremben öreg és fiatal
sisakból és páncélból készített ágyat és ruhástul aludt.
5. Sisakban és páncélban aludtak a harc oroszlánjai,
mint a Vas-hegy csúcsán a párduc.
Párducbőrt öltvén a harcot kereső[k],
az alvóhelyről az ellenség fedezékét [keresik],
Íjuk felajzva, és puská[juk] súlyos,
mint a vadász a szarvasvadászaton.
Hol nyújtózkodtak, hol csatáztak,
hol aludtak, hol vadásztak:
Noha a párduc pompásan vadászik,
sietségtől olykor leesik a hegyről.
10. Tűrvén az oroszlánhoz hasonló hős, miként az oroszlán
a vadászaton aludva türelemmel keres.
Mikor könnyedén (bâ xeft o xiz) támad az oroszlán,
lerántja az őzet és az ökröt.
Ezt mondta a rabló Hindusztánban:
„Elerőtlenedik az alvástól a bőszen elefánt”.

- A lélek ereje és tápláléka az alvás és az étés,
nem illik erőtlenül támadni,
Az égnek az állócsillagok adnak világosságot,
a testnek az ébrenlét miatt az alvásban van egészsége.
15. Noha az ember egészséges,
bölcsen, alvásra szüksége van.
Mikor a sereg nyugalmat akart,
dobszóra éjfélig aludt.
Éjfél után felébredt a sereg,
az ellenséggel való harcra serényen, sietve ment.
A janicsárság puskával ment
dicsőségesen ahhoz a várhoz, örvendezve a harcnak,
Lentről és fentről az ellenségnek viszontagsága támadt,
a puska [olyan] a földről és az egekből, [mint] a csillag.
20. A hit népének Istentől érkezett segítője,
angyalok serege a földön.
A hívőknek Isten lett a segítője,
hogy az iszlám győzzön a hitetlenek felett.
A győzelem kardjával a Láthatatlan,
pajzsuk az angyalok (mardân-e geyb) fohásza.
Isten haragjával az ellenséghez értek,
az ellenség fején kardjuktól rés támadt.
Mikor a várban az ellenség fogollyá lett,
a hóhér ugyanezen kardja munkába fogott.
25. Virtussal és bátorsággal ment előre a sereg,
karddal és puskával harcoltak a legtöbbet.
A hitharc újra a hitharcosok kezében,
a végzet kardját szenvedték el a hitetlenek.
Mindenütt ahol hitetlen emelte fel fejét,
odalóttek neki nyíllal és puskával üzenet nélkül.
A nyíl sasa közeledett az ellenséghez,
étkezés céljából a halál madarától elbirtokolta a szívét.
Szívvel-lélekkel küzdöttek a hősök,
kitépték az ellenség lelkét és szívét.
30. Éjszakától hajnalig oly módon folyt a harc,
hogy a bánat pusztájában összeszorult az ellenség szíve.
Annak a várnak keskeny lett a bástyája a puskától,
széles lett az ellenség számára testéből lelkének útja.
A világ panaszos lett az ellenség jajveszékelésétől,
az ellenség pedig panasztalan az életről és a világról.
Mikor Isten haragja lejön a földre,
a legmagasabb égnek panaszkodik a kutya.
A kutyák éjszakától hajnalig jajveszékelnek,
panaszosan szaladnak, alvás és evés nélkül,
- [69a] Hajnalban alszanak el –
olyan, mint a kutya a gonosz természetű hitetlen.
Hirtelen láthatóvá vált a remény reggele,
hajnalpír a mártírok visszatükröződésétől vörös.

- A csata miatt harcot dübörgött az üstö
hangja Moldváig (Eflâk) és Oroszországig (Rûs) elért.
A müezzín Mohamed-et kiáltott,
az álmából korán kelő imáját mondta.
5. A muszlimok teljesítették az imát
Istenhez a vár elfoglalásáért.
A vallásos kötelesség után, – röviden – felkeltek,
a harci eszközöket felszerelték,
Isten segedelmével Mohamed csodájával,
mind a négy tiszta társ kegyéből,
Abu Bakr és °Umar (Fārūq) °Utmān, °Alī,
– Isten elégedettsége legyen mindegyikkel,
Ismét helyesen törekedett a sereg,
az anatóliaiak erősen kerestek leshelyet.
10. A földet felásták fedezék (panāh) céljából,
az ellenséghez fekete füst szállt az ágyúból.
A fakosarakat összekötözték,
azzal az árkokat földdel feltöltötték.
Falként egymásra kötözték,
így mentek a kapu elé.
Az azab had a sereggel készítette
a janicsárok leshelyét.
Minden sarokból kitűzték a zászlót,
a zászlókat a várhoz közelítették.
15. Az anatóliaiak, mikor a második napon
a csataterre jöttek dobbal és zászlóval,
A harc és a küzdelem miatt híjt kiáltottak,
két irányból lőttek az ágyúk és a puskák.
Az anatóliaiak szolidaritásból
a rumélia-i sereggel együtt küzdöttek.
A janicsár-ága is a csatába ment
azon vár elfoglalására, az öldöklés szándékával.
°Alī °Alī [kalifá]hoz lett hasonlatos a csatában,
nyilától az ellenség szíve megsemmisült.
20. A janicsáragát biztatta,
változatos virtussal ment a csatába.
Az ő biztatásától a janicsárság csapata
többet harcolt, mint a sereg.
Hol rohammal és hol puskával,
csácsi íjjal és nyíllal és nyíllal,
Uruk-nak adván lelküket,
küzdöttek a muszlimokkal.
Kimentek és rajtaütöttek gyorsan a leshelyükről,
kihúzták, összeszabdalták azt jól.
25. Megnyitották és felugrottak és kaput nyitottak
a vér útjának az ellenség szeméből és bensejéből.
Minden irányból a hívők serege
meggyőződéssel virtuskodott.

- A nagyvezír, Moḥammed nevű
 Mohamed – békesség neki! – szerelmével,
 Maga mindig mindenfelé sietett
 tanácsával, egy oldalt valóban összetört.
 A hősokeket harcra buzdította,
 az ellenséget megsemmisítve a vérbe dobta.
30. Nemes ifjaival örökké
 a hitetlen gyaurokkal harcolt,
 Az ellenséggel így harcolt,
 nyilától az ellenség szíve sötétséggel telítődött.
 Csatába ment, a szultán felé jött,
 buzdította a csapatot és a sereget,
 Mindig tanácsot adott
 a segítség miatt a reménykedőknek.
 Egy pillanatig sem volt mentes a buzgóságtól,
 édes nyelvvel és virágzóan,
- [69b] Midőn a szultán meghallotta annak a vezírnek a buzgóságát,
 aképpen parancsolta a boldog vezírnek (mošir),
 Hogy maradjon <az> a táborban,
 a kethüda-ja menjen a csatába
 Milyen a kethüda? Okos és egyenes,
 bátor és merész, tökéletesen udvarias,
 A bosszúban a hatalmas Kuhisztán³⁵⁶ párdüca,
 mozgásban a csata óceánjának cethala,
5. Minőségben és rangban a seregek vezíre,
 büszke és kiváló, az ész embere,
 Jártas és oroszlánszívű a csatában
 a szultáni parancsnak [engedelmes] a kethüda.
 Gyűlölködéstől és irigységtől természete mentes,
 a barátjáért életét adja.
 Mohamed útján, mint Abu Bakr, igaz,
 ‘Umar-hoz hasonló, az ‘Utmân-oknak életét feláldozó.
 ‘Alī gyermekeit megvédte, nem
 jajveszékelt, és karddal levágta a hitetlent.
10. Akkor ‘Āṣaf a szultán parancsára
 az étkezés helyett harcolni akaró királlyá vált.
 Bátorságát kereste és gyarapította,
 Isten emberei segítettek neki.
 A hit ellenségeivel való harcra ment,
 harciasságot választó ifjakkal.
 A nemes ifjakkal együtt imádkozott ‘Āṣaf,
 meghallgatásra került a nemeseknek az az imája.
 A győzelem zászlajával sort húzott,
 Istentől való talizmánjuk a „ne félj” verse.³⁵⁷

³⁵⁶ Kuhisztán: nyugat-iráni tartomány.

³⁵⁷ *lā taxaf* „ne félj” versét ld. feljebb.

15. A lándzsától erdővé vált a síkság,
a levegő higanyszerű lett a lándzsától,
Csatázni mentek a bátrak bátrai
küzdöttek, fejet hoztak a harcmezőről.
Mint az ég, párdupáncél mellükön,
mint a csillagok, számuk számtalan,
Mint a Nap, mindegyik fején aranyisak,
mint a Mars és a Szaturnusz a magas zeniten.
Pajzs az arcuk előtt, jobb kezükben kard,
az íjukból a nyíl hüvelykujjukkal helyesen kilöve,
20. A seregvezér és a szultán szerdárja,
mint a bösz elefánt, és mint a bátor oroszlán,
Karddal és íjjal és a harc eszközeivel,
lándzsával és harci fejszével, gyeplővel,
Annak a haybari várnak az elfoglalására
mentek a janicsárság felől.
Csákánnyal felszerelve valamennyi,
mint a farkasok, a nyáj felé fordították arcukat.
Az ellenségre annyi nyíl röpült,
[hogy] testük tetőtől talpig nyíllal lett teli.
25. A hősök nyilainak sokaságától
azon vár védőinek teste náderdővé vált.
Az ellenség a halál náderdejében,
a nyíl okozta halál elleni orvosságot kereste.
Mikor az ellenség elrejtette fejét a nyíl sebe elől,
a puska érte el őt fentről lefelé!
A vár belseje megtelt puskától való tűzzel,
a vár halott kő a fekete kő alatt!
Mikor a puska[golyó] gyorsan az ellenség fejébe hatolt,
agyából kifreccsent a velő,
30. Szétszóródott az ellenség csúnya veléje,
miként a tökmag a veteményeskert trágyájában.
Látható lett arról a kígyóról és skorpióról,
hogy a pokolban elérték azokat a hitetleneket.
A gyeheenna kutyái a pokol tüzébe
mentek le, a fájdalom kínjában.
Életük miatt siráncokztak a hit ellenségei valamennyien,
két szemmel vártak a halál követére.
De mint a kutyáé, lelkük elnehezült,
mert – röviden – a hitetlenek szerencsétlenek lettek.
- [70a] Istentől harag számtalan jutott nekik,
mindkét világban égető tűzzel kín.
Minden puska[lövés]től, mely a janicsár[ság]tól kirepült,
gyengült a hit ellenségének szíve és lelke.
Az ellenség teste és annak a várnak a fala,
az ágyútól és a puskától rostához vált hasonlónak.
Midőn az a vár a tüzetől összeomlott,
Szigetvár kutyái megőrültek.

5. Az örültségtől összezavarodtak,
amiatt a rostán földet szórtak magukra.
Egy kutya, aki puskalövéstől a vár mélyébe esett,
tetőtől talpig csupa lyuk lett.
A lyukakban adta ki lelkét, mint az egér;
mint a macska teste, a vértől a palánk összekarcoltatott.
Megnyitották annak a várnak minden oldalát,
egyetlen rohamban pusztult el az összes ellenség.
Három nap és három éjjel harcoltak,
az ellenség teste sebektől aprózódott,
10. Mohammed kiválóságával négy nap alatt
elfoglaltatott az a vár a négy társ miatt.³⁵⁸
A sereg éjszaka és hajnalban harcolt,
míg az a vár a földdel egyenlővé (zir o zabar) vált.
A negyedik napon Isten segedelmével
a falakhoz ért a sereg,
Hüsrevvel³⁵⁹ azzal a bátor kethüdával együtt;
mind boszniai a vezér³⁶⁰ szolgálai.
A győzelem miatt felugrottak és gyorsan keresték
a felmenetel útját annak a várnak a tetejére.
15. Tornyára csákányt kötöttek,
rá erős kötélletrákat (bar-u nardobân-hâ-ye saxt az kamand),
A hősök lyukat ütöttek a torony oldalain,
széles út támadt, úgy mint a szűk lyuk a gyöngyben.
A tűz a résen a várba áterjedt,
a fekete földön semmisült meg az ellenség.
Milyen kiváló Bosznia (Bosna) királysága, annak hősei (mardân)!
Álottak legyenek (be-nâzam) harcosai (sarxâşjuyân-e u)!
Hősei egyenes természetűek és magas jelleműek,
büszkék és jó természetűek és tiszta hitűek,
20. Boldogságot keresnek és a boldogság közel,
a hit szultánjának válogatott katonái.
Abból a népből legtöbb a szultán katonája (gulâm),
mivel ibn ʿAbdullah törzsének társai.³⁶¹
Sereg és bég és aga sok,
s közöttük sok bölcs vezér.
Bátrak és okosak a tanácsban,
harcosai Isten útján életüket feláldozók.
Óh Istenem! Legyen virágzó az az ország
a szultán és a trón dicsőségére, igazságossággal!

³⁵⁸ Az első vár (azaz az Újváros) 4 nap alatt foglaltatott el. Az Újváros ostroma aug. 7-én kezdődött (Budina 1765, 119). Zrínyi aug. 9-én este adta fel és gyújtotta fel (uo. 121). Loqmân szintén aug. 9-et ad meg (622. júl. 15-i időszámítás-kezdettel számolva).

³⁵⁹ Hüsrev kethüdát Szigetvár ostroma közben Selâniki is említi (Selâniki 1989, 31).

³⁶⁰ azaz Sokollu Mehmed (Mohammed) nagyvezír

³⁶¹ Abdullahnak hívták Mohamed prófétá édesapját; Abdullah fia (ibn Abdullah) maga Mohamed, s törzsének társai pedig a muzulmánok. Így egyszerűen az iszlámra áttért bosnyákokról van szó.

25. Mert azt a várat a világ szultánja részére ismét
boszniai szerencsések foglalták el.
Mikor meglelték az utat a tornyok tetejére,
minden résben elfoglalására siettek.
A győzelem zászlait magasra emelték,
a zászló teteje az égbe magasodott.
Megfújta a győzelem szellője a hitharcosokat,
a hitetleneket a halál fuvallata érintette meg.
Mind egy szálíg elpusztult az ellenség abban a várban,
mindegyiknek a feje karddal választott el testétől.
30. A hitetlenek halottjainak sokaságától
kutyák tetemével lett tele az a vár.
Minél több kutya ásatott el,
a hősöknek annál több rózsavízre van szüksége,
A sereg beszennyeződött a büztől,
sárga nép szagától sárgult.
Tüzeltek az ágyúból a tetemekre,
az az összes lángra lobbant.
Így szólt a büntetés tüzében a hitetlen
bánatában: „Óh bárcsak föld lettem volna!”
- [70b] Összeégett a hitetlen, mint a szalma és a széna,
darabokra esett szét Isten kegyelméből.
De ez a mocsokság nem gyakorolt hatást
az ellenségre abban a másik várban.
Az átkozott Zrínyi nem tanult,
a szultán békéjétől az a hitetlen tévelygő
A hit szultánjával csatázott,
mert a szerencsétlenség kardjától elvesztette a fejét (ke tâ bâxt sarrâ
be tig-e balâ).
5. Ha elégeted a hitetleneket, az összezt,
egy sem válik éretté, nyers marad a nyers.
Mikor elfoglaltatott a haybari vár,
a muszlimok méltósággal bementek oda,
Összetörték a harangot, s később (dir) elásták,
a papok keresztjét ledobták.
Müezzín hívott imára a magasból,
láthatóvá váltak Mohamed vallásának nyomai.
Kinyitották a várkapu zárját,
kulcsát a kethüda-nak adták.
10. Âşaf-hoz sietett a kethüda,
megtalálta az államkincstár kapujának kulcsát,
Elvette ezt a kulcsot Âşaf és kinyitotta tenyerét,
violát szedett csokorba boldogan.
Rózsabimbóhoz hasonló ajka édesen nevetett,
célját szándékával gyorsan összekötötte.

[71a] *A Szigetvár első várának elfoglalását ábrázoló miniatura felirata:*

- A futárnak kegyes parancsot adott,
a hit szultánjához küldte gyorsan.
- [71b] Elámult a kulcson az a szultán,
megfogta azt lágyan, mint a kedves fűrtjét.
‘Osmán törvénye szerint a jó hírnevű szultán
ajándékot adott az előkelő hitharcosoknak.
A világ szultánjának adományaitól
büszkéek lettek az [igaz]hívő hitharcosok.
Midőn a zsákmányból a világnak osztályrészül jutott,
eltemették a többi vértanút.
5. Azt, aki az ellenségtől karddal egy fejet rabolt,
azt a szultán szerdárú és előljáróvá (sarvar) nevezte ki.
Az, aki az ellenségtől nyelvet szerzett,
a szultán közelében helyet szerzett.
Annak, aki a vizesárokban úszott,
annak a szultán az ellenségtől az adó tizedét adta.
Annak az ifjúnak, aki a várba utat nyitott,
az útja miatt gyarapítva, a szultán szandzsákot adott.
Annak a hősnek, aki az anatóliaiak közül bement,
annak a szultán a múltbélínél jobb helyet adott.
10. Annak a bábornak, aki előrement a ruméliaiak közül,
szandzsákot (livâ) adott a szultán, jobbat mint Yânbôli.³⁶²
Az anatóliaiak közül való beglerbég, a bátor,
hőstettei miatt vezér lett végül.³⁶³
A vezér, aki az ellenséggel való harcba sietett,
a szultántól különleges díszruhát és jutalmat nyert.
A nagyvezír mindenkinél többet,
a hírnévtől magas renomét nyert.
A világnak szultánja agái közül mindegyiknek
az emelése nagyobb lett, mint a kívánalma.
15. A janicsárságnak és minden századnak
többet ajándékozott, mint a királyok szokása.
A szultán adományától a gyalogos lovas lett,
valamennyi hatalmas, boldog, örvendő.
A pokolba estek le a csúnya hitetlenek,
a Paradicsomba mentek az iszlám vértanúi,
A kutyáktól megtisztult így a vár,
elsimították az árkot és a gödröt.
Kijelölt Âşaf
a hősök közül sokat a vár elfoglalására,

³⁶² Yânbôli: Jambol Bulgáriában (vö. Birken 1976, 60).

³⁶³ A már többször említett Zâl Mahmud pasáról van szó, aki a szigetvári hadjáraton mint anatóliai beglerbég vett részt. 1564-ig budai pasa (Káldy-Nagy 1970, 68), 1574-ben negyedik vezér (Selânikî 1989, 100).

20. A szultán és Âşaf és a hit népének serege
ámultak azon, mint a márciusi rózsán,
Hálát adtak az ármány legyőzése miatt (?),
az egyistenhit rózsakertjében, mint a csalogány.
Száz örömmel, dobbal és zászlóval
mentek a második vár elfoglalására.

A második vár elfoglalásáról beszél

- Mihez hasonlít a szerfölkött erős, bevehetetlen vár?
Olyan, mint egy hegy vasból a föld színén.
Épülete az ég zenitjével párhuzamos,
alapja olyan, mint egymáshoz varrva a Hold és a Halak csillagkép.
25. Annak a várnak a magyarjai a csatában
több mint 10 000 kutyához hasonló nép.³⁶⁴
Mindegyik fegyverrel és mindegyik puskával,
mint a veszett kutyák támadtak az emberre a harcban.
A várból jajgattak és kiáltoztak,
az utolsó ítélet napja hatást gyakorolt a hitetlenre.
A várból ágyúval tüzet okádtak,
a muszlimok ellen ostromművet építettek (havâlat sâxtand).
A hitetlen[ek] mindegyik ágyúja, amelyik tüzelt,
elrepedt, s lelkét kiadta.
30. Hol zarbuzánnal harcolt
a tűzokádó ördögök sokasága,
Hol nyilaztak, hol puskával
lőttek és csaholtak (jastand gaz-gaz), mint a kutya.
Egy pillanatra sem hibáztak a hitharcosok,
mikor egyszeriben elhallgatott a kutyák jajveszékelése.
- [72a] Midőn a muszlimok meglátták a hitetlen[ek] harcát,
a hitharcosok buzgón oldalt futottak.
Először a vezérek törekedtek
a fortélyos, lázadó, zendülő hitetlenek ellen.
A nagyvezír szavára a kethüdâ
a vezérek csapatával ment a harcba,
A hit ellenségeivel lelkesen küzdött,
mint Hüsrev senki sem tett oly oroszlános csatát.
5. Egyik oldalról jött a másik vezér,
a harcban jártas Ferhâd.
Neves hősök harci fejszével (tabarpişe)
harcba mentek annak a várnak a hitetlenjeivel.

³⁶⁴ Bende (1966, 79) szerint Zrínyinek „az Újváros feladása után a legjobb esetben is csak kb. 2000 vitéze maradt”, tehát legkevesebb mintegy 300 fő eshetett el az „első vár” ostroma közben. Még ha feltételezzük is, hogy a mintegy 2000 polgári személy közül senki sem halt meg – ami igencsak valószínűtlen –, ezt akkor is még nagyobb túlzásnak kell tartani, mint az előzőt. Petrus Bizarus *De bello Pannonico*ja szerint eredetileg is 2000 katonája volt (kiad. Schwandtner 1765, 69).

- A katonája rögzítette a harci fejszét,
 egy rohammal a falát kitepte alapjából.
 Úgy harcolt Ferhâd pasa,
 mint az oroszlán, olyan volt abban a várban.
 Egyik oldalról Isfendiyâr gyermekei
 pusztították azt a várat,
10. Az egyik Musztafa, híres vezér,
 a második a főparancsnok Aĥmed, a bátor,
 Anatóliai, ruméliaï janicsárok
 egyetértésben egymással szövetkeztek.
 A csatában kijavították fedezéküket (kamingâh),
 bátran mondták: „Hol az ellenség?”
 A szandzsákbégek katonáikkal,
 alajbégjeikkel a szpáhik,
 Minden sarokból hatékonyan törekedtek,
 kardjuk nem sajnálta a magyarokat.
15. Hajnaltól estig, estétől hajnalig
 harcolt a győzelem népe.
 8 napig csatáztak
 a hitetlen szíve elégett a bánat izzásától.
 Mikor eljött a nyolcadik nap, nyertek a hősök,
 kitűzték a győzelem zászlait.
 Minden sarokból kiáltás hallatszott,
 a világ szűkké vált a hitetlenek számára.
 Az anatóliaiak beglerbégjükkel,
 az ügyes Zâl Maĥmûddal a <megfelelő> időben
20. Szívvel-lélekkel törekedtek és küzdöttek,
 a sereget buzgón biztatták.
 A hősnek, aki bátran utat nyitott a várba,
 <annak> ajándékon és adományon kívül emelést adott.
 Maga is sokakat megelőzött,
 míg rést ütött Szigetváron.
 A ruméliaïak is sokat küzdöttek³⁶⁵
 míg elerőtlenedett a hitetlen abban a várban.
 Elgyengültek az átkozott hitetlenek,
 mennyi halt meg a sebtől, és mennyi erőtlenedett el!
25. A janicsáraga is, a híres
 °Alî, az oroszlánszívű, pompával és méltósággal,
 Ékesszólóan biztatta a janicsárságot;
 nyíllal és puskával és harci fejszével és karddal
 Növelte és dobta és törte és vágta
 tetőtől talpig a mocskos ellenség testét és fejét.
 Éjszaka és hajnalban rajtaütést hajtottak végre,
 megtizedelték a hitetlenek fejét és agyát.

³⁶⁵ Vezetőjük az itt név szerint nem említett Şemsi Aĥmed pasa volt (ruméliaï beglerbég),
 (vö. Selânĥki 1989, 21).

- A földet felásták és előrementek,
saját szokásuk szerint küzdöttek.
30. A falakra ráfűzték az ágyút,
tűzzel égették a vár kapuját.
Minden irányból réseket csináltak,
a résekből a várba utat készítettek.
Minden részben állandóan küzdöttek,
tömegesen mentek a vár felé.
Harcba ment a hitetlenekkel a hit népe,
meggyengítette a janicsárság az ellenséget.
Ismét küzdött a királyi természetű,
Istentől rápillantást nyert az igazságra és az ajándékra.

[72b] *A Szigetvár második várának elfoglalását ábrázoló miniatura felirata:*

- A föld vezére [azaz a nagyvezír] úgy harcolt,
hogy az ellenség szorult helyzetbe került.
A boszniai férfiakkal ment gyorsan a részbe,
abba a nehéz, égbe nyúló várba.
Kitűzte a zászlót a vár tetejére,
támadásától szétszóródott a magyarság.
A hősök a zsákmányból meggazdagodtak,
az ellenség megfutamodott, a barát megelégedett.
[73a] Annak a várnak az elfoglalása után a házakban
küzdöttek a hitetlen gyaurok.
A hívők igen messzire vetettek tüzet,
abban elégett számtalan harapós kutya.
Mások a tűztől szétszóródtak,
a harmadikba menekültek.
Mikor a harmadik vár hitetlenjei a várból
látták a második várat megsemmisülni,
5. Kutyái a hősök kardjától elmenekültek,
mindegyik a harmadik várba futott.
Kinyitották a harmadik vár kapuját
a kutyáknak, hogy csatlakozzanak a vadkanhoz.
Mikor a kutyák a második várból elmenekültek,
a hősök nyomukban a harmadik várhoz mentek.
Elfogták és megölték és foglyul ejtették [őket],
lelment a hitetlen a pokol ördögéhez (be-ba's ol-masir).
Néhányan, akik a kard elől elugrottak,
saját maguktól amiatt a vízbe estek.
10. Isten haragjától azok az átkozottak,
mint a fáraó serege, a szerencsétlenség Nílusába fulladtak.
Az iszlám vértanúi a Paradicsomba mentek,
először Hasan, a főkethüda,³⁶⁶

³⁶⁶ Hasan, a főkethüda, azaz a nagyvezír kethüdája volt. Selâniki nem említi.

- Aki [a pasa] nagyvezír szolgálatában
a legnagyobb kethüda volt, s bátor férfi.
Sok öletett meg a hitetlenek közül is,
a pokol mélyére vetették őket.
A harmadik várban álltak meg (šod ezteráb),
ajtáját száz sietséggel gyorsan bezárták.
15. Egyszerre megrohanta a hit népe,
nyugtalanságot vetettek a szerencsétlen hitetlenekre.
A muszlim küzdött a hitelennel,
gyorsan a harc tüzét ragadta meg az ellenségben.
Harcba mentek a muszlimok,
több rohamot intéztek az anatóliaiak,
A világegyetem (zamin o zamân) kiáltozással telt meg,
a sereg kétfelől ment a csatába.

A harmadik vár elfoglalásáról beszél

- A harmadik vár elfoglalására mentek,
amely azon előbbieknél erősebb volt.
20. Ha az a két kapu olyan erős volt, mint a vas,
a harmadik egy darab volt, épp olyan, mint az acél.
És ha azoknak a váraknak víz volt az árkaiban,
ennek a várnak az árkon kívül vártava (gudâb) is volt.³⁶⁷
Ha abban a mindkét várban ágyúk voltak,
ebben a várban löport evő sárkányok.
Ha azokban kutyához hasonló hitetlen volt,
ebben a várban Szigetvár bégje volt.
Mikor a sereg a harmadik vár felé fordította arcát,
az anatóliaiaknak nehéz oldal jutott.
25. A nagyvezír szerencsésen tudomást szerzett arról,
hogy az anatóliaiak oldala nehéz.
Megkereste a királyi természetű kethüdát,
s így szólt: „Óh hitharc mezejének oroszlánja,
Isten legyen elégedett cselekedeteiddel,
mert a harcban pompás lett a szerencséd!
Mohamed legyen a közbenjáród az ítélet napján,
segítőd a négy válogatott társa legyen!.
- A harcban negyven társad legyen,
Istentől a kor szentjei legyenek segítőd!
30. Azon mindkét várban sokat csatáztál,
úgy, hogy a hegyek kiszakadtak alapjukból.
A hit ellenségeinek lábát kötözted meg,
sok kellemes küzdelem történt általad.

³⁶⁷ Vártó: így fordítom a 73a/21, 74a/33, 74b/17, 20-ban előforduló gud vagy gudâb szót. A külső várat ténylegesen egy tó vette körül. Annak lecsapolásáról, illetve feltöltéséről van szó. A tóról ld. Istvánffy 1962, 286.

- Bemutattalak téged a szultánnak,
a férfiaságban hírnevet szereztél
- [73b] Emelést adományozott a szultán neked,
én díszruhát, ajándékot és adományt adtam neked.
Azt akarom most, [hogy] a harmadik várban
még inkább törekedj mint az elsőben és a másodikban.
Gyere az anatóliaiak szárnyáról,
pusztítást hozz az összes ellenségre.
Katonáim közül, aki csak életben van
a legjobbak menjenek, mind neked áldozza fel életét.
5. Keress, mindegyiknek adj emelést,
nagytól kicsiig [mindenkit] díszruhával ékesíts fel.
Menj csatába a bátrak bátraival,
bátran úgy jöjj a harcba,
Hogy ha a legerősebb acél is a vár,
csapásodtól teljesen omoljon össze!”
Mikor a királyi természetű meglátta Âşaf kegyességét,
kiröppent, mint nyilvessző a hűség íjából.
Kardként az ellenség felé fordult,
a pajzsot melléhez emelte és az ellenség elfutott.
10. A vezér nemes katonái közül mindegyiknek
a vezértől emelés és díszruha jutott.
Felemelte a zászlót, a sereg centrumába jött,
pompásan vonult a harcba a hitetlennel.
Fohászkodott érte a hit menedéke Âşaf,
könyörgése elfogadást nyert Allah-tól.
A fohász a királyi természetű [kethüda] életének talizmánja lett,
mert elment, s végül megőrizve és biztonságban megjött.
Az ima után fejére tollforgót rakott,
szárnyával és tollával angyal lett a védelmezője.
15. A hősök is két tollat raktak turbánjukra,
a zenitre emelkedett a fohász főnixmadara.
A bátrak sisakban és páncélban mentek,
szemöldökükön száz ránc a haragtól.
Az ellenség két keze, amelyet megkötözött boldogan,
szemöldökéről egyet a száz csomóból megoldott.
Âşaf katonái igazán helyesen
az anatóliaiak szárnyán mentek ügyesen.
Mint a lándzsa, tetőtől talpig vasban
a bátrak harcában olyanok voltak, mint Biżan.
20. Az összesnek a testén a páncél lett a szem,
a látás miatt, s az ellenség elhárítására haragjában.
A harcban a sisakos és páncélos hitharcosok
halakként ugrottak a vizesárokba.
Akkor a nagyvezír tanácsára
a leshelyről gyapjával teli tömlőt.
Számталant összekötöztek,
[és] a partról a vízbe dobtak.

- Annak a tetejére deszkát kötöztek szilárdan,
fából egy magas várat készítettek.
25. Ostromművet (havâlat) építettek a harmadik várhoz,
és arról lötték a várat.
Mikor a várhoz közel mentek a hitharcosok,
felugrottak mindenfelől a hitetlenek,
Puskaporral és kőolajjal tüzet gyújtottak,
fentről a hitharcosokra zúdították.
Ágyúval és szakállas puskával (şakâlûz) és zarbuzánnal
harcolt férfi és nő,
A füsttől egyszeriben fekete felhő támadt,
a felett a vár felett a balsors villáma [olyan, mint] a bóbíta.
30. Az ellenségtől puska[golyók] röptültek le,
nem fordította el attól arcát a bég és a vezér.
A hitharc szándékával helyesen szaladtak,
őszintén a vértanúságot keresték.
Estig harcoltak és hőködtek,
háborúzott és csatázott mind a két fél,
A muszlimokat semmiféle kár nem érte,
a hit ellensége elpusztult.
Mikor az ég ledobta arcáról gyermekét (čo gardun bar afkand az rox pesar),
páncélt öltött mellére a Mars és a Szaturnusz.
- [74a] A harcban mint a Hold, zenithez hasonló az íj,
az ellenség a hősök nyílveszejétől az apogeumra került.
A levegő, mintha bolygókkal lett volna teli, úgy megtelt a nyíltól,
az ellenség szíve a seb[ek]től százfelé vált.
Estétől reggelig harcolt
a győzelem népe annak a várnak a hitetlenjeivel.
Mikor a vár őrei egy az egyben
kutyákként a bánat álmába merültek,
5. A müezzín hangja hangzott fel a zeniten,
tömegesen engedelmeskedtek a muszlimok.
Az elfogadást nyert ima után
a ~~se~~ bégjével és vezérével ment,
Annak a várnak a vizesárka felé fordították arcukat,
a hitetlenekkel való harcra kiáltva.
A vizesárkokban egy hajófélét készítettek:
a félhold formájának visszatükröződése az ég zenitjéről.
Mikor az ég hajójának tükörképe eltűnt,
a hajnal tömlője fehér gyapjúval telt meg.
10. Reggelre gyapjúval telt meg a vizesárkok,
mire a nap felkelt, egy domb jött létre.
Azon a dombon arany, Naphoz hasonló sipkában
a janicsárság harcba ment.
Şafar hónap 10-e volt,³⁶⁸
a vízben és a vizen a jártások.

³⁶⁸ 1566. augusztus 28.

- A nemesek sokasága jegyezte be a kalendáriumba:
 „Vértanúság Istennek” – békesség neki!
 A vértanúk megbosszulása miatt
 a hit népe kardot rántott a hitetlenre.
15. Tiszta szívvel „Allah, Allah”-ot kiáltva
 annak a várnak a legyőzésére mentek a hitharcosok.
 Három irányból harcoltak és csatáztak,
 a negyedik a vizesárok és a gyapjú domb felől.
 Ágyúval és puskával nagy harc keletkezett,
 a hitetlen szíve a golyó sújtásától kétfelé szakadt.
 Mindaz a golyó, melyet a muszlimok lőttek ki,
 túlrepült a harmadik váron, és a negyedikbe csapódott be.
 Falát alapjából szakította ki ügyesen,
 Zrínyihez ment először.
20. Elrejtőzött a félelemtől Zrínyi,
 ámulatában lemaradt a cselekvésről és a szóról.
 A várban dörögtek az ágyúk,
 a föld, miként az ég, megmozdult.
 A bádluscák egymás mellett
 tüzet zúdítottak az ellenség testére.
 A frengi ágyú az ellenség szeme láttára forrósodott fel,
 a hitetlen kemény szíve semmit sem lágyult.
 A gyapot dombról ágyúztak hát (bâz),
 felülről lefelé és alulról felfelé.
25. Sárkányként dübörögve a várban
 ledöntötte az ellenség kapuját.
 A várból is tüzelt a hitetlen,
 a tűzben az iszlám nép nyugodtnak mutatkozott.
 A hívőknek jót tett nagyon,
 a tűz rózsakertté vált, mint Ábrahám tüze³⁶⁹
 Meggyengült az ellenség a sebektől és a vértől,
 mert a hitetlen a balsorstól gyenge a csatában.
 A vár kutyáinak sírásától
 az ég elindult, a föld megállt,
30. A hitetlenek sírásától száz reszketésben
 ment le a Nap Magrib földje alá.
 A hit népe hajnaltól estig
 örömmel csatázott azon a napon,
 De a sors (qazâ) és a fátum (qadar) nem mutatta meg
 a diadal tükrében a győzelem arcát.
 Noha a víz a vártón (gudâb) kívül volt,
 a vizesárokból a hősök amiatt nyugtalanságot szenvedtek el.
 Jóllehet a vezír tanácsára, a csata előtt
 a szpáhik annak a keskeny víznek az elvezetésére.

³⁶⁹ Ábrahám tüze: célzás egy Koránban található történetre, mely szerint Ábrahámot pogány honfitársai tűzbe vetették, s onnan Allah segítségével megmenekült (Korán 37:97 ff; 21:68-70; 29:24).

- [74b] Kimentek a híres szerdárral;
 a parancs úgy szólt, hogy ellenőrizték.
 Noha nagyszámú sereg sietett előre,
 <azonban> a titkos csatornát nem találta.
 Mikor az éj közeledtekor a sereg meglátta azt a vizet,
 [elvezetésének] útját megtalálta, mire eljött a hajnal.
 Ily módon harcoltak éjszakától hajnalig,
 a puska hangja 60 farszangra elhallatszott.
5. A magyarok, akik abból a várból vassulyomot³⁷⁰ szórtak,
 megszúrták a kezüket, a lábtövis³⁷¹ hasztalan (xošk) maradt.
 A puska, amelyik a harcban a hitetlen mancsától [elsült],
 <[az a] puska> visszafelé lőtt.
 Azt az összes ágyút kilőtte a hitetlen,
 a saját dolgát zúzta szét [vele].
 Mikor az ellenség saját ágyújától és puskájától
 elpusztult és a lelke eltávozott testéből,
 Sok köolajjal és löporral és szurokkal teli tömlőt
 gyújtottak meg, dobtak le.
10. Mikor az ellenségtől a löpor lángra kapott,
 leégette hajforgóját és elájult.
 Tüzeső hullott a várból,
 nem érte kár a tűz által a hitharcosokat.
 Ha száz hullócsillag hull is le a Szaturnusz tetejéről,
 nem hal meg senki attól, akinek sorsa nem az.
 Mikor keletről feltűnt az igaz reggel,
 a hajnalpír kitűzte zászlaját az égre.
 A szultán boldogságára a Nap zászlót bontott,
 a világ, mint a hősök arca, kivirult. (rusepid)
15. Mindenfelől hitharcosok rohamoztak,
 a harmadik várra zászlót tűztek.
 Âşaf katonái, Rûm hősei
 támadtak a harmadik várra.
 A szultántól levél érkezett Âşaf-hoz
 a vizesárok és a vártó (goud-âb) feltöltésére.
 Âşaf-tól értesítés ment a sereghez,
 a szandzsákbégek a zászlókhoz mentek,
 Száz elrendezéssel a vizesárkot
 egy hét alatt feltöltötték a hitharcosok³⁷²
20. A vártóba (goud) követ és röögöt dobtak,
 megtelt a víz földdel és szeméttel és lombtalan ággal.

³⁷⁰ vassulyom: lóbénító harceszköz

³⁷¹ lábtövis = vassulyom

³⁷² Loqmân szerint a feltöltés aug. 27-én kezdődött (vö. 381. jegyzet) és egy hétig tartott (74b/19), ily módon szept. 3-ra lehetett kész. Tehát nyilván ezt használták a harmadik vár (külső vár) elfoglalására indított szeptember 6-i általános rohamnál. Az építkezés ténye jól magyarázza augusztus utolsó napjainak, illetve szeptember elejének viszonylagos nyugalmát is (másként Bende 1966, 92).

- Földdel és trágyával és gyapottal és fűvel
erős dombokat készítettek a vízcsárókban.
A fából készült dombok mindegyikének tetején
ostromművet (havâlat) készítettek abban a várban, az ágyúk számára.
Mindenfelől tüzet okádó ágyúk
lőttek a hitetlenek várára.
Mikor a magyar fellázadt a hit szultánja ellen,
ágyúval köfejet lőttek be nekik.
25. Elpusztult (foru mând) a hitetlen, életében szerencsétlen,
abban a várban az ágyúk csapásától.
A várból is támadott a hitetlen,
a ruméliai férfiakra rontottak.
Vassulymot szórtak szét a csatában,
összetörték [a muszlimok] a száraz és hideg vasat.
Ágyúval és puskával és a frengi ágyúval folyamatosan
tüzeltek [a muszlimok], azok kétfelé váltak,
Számos kár érte a hitetlent,
a hívők közül is lett néhány vértanú.
30. Aki a vértanúság sebét szenvedte el,
halálában örök életet nyert Istentől,
Lelke büszkén lépett a legfelsőbb paradicsomba,
a Vértanúk Szultánja mellé ült le.
A pokol tisztátalan hitetlenekkel lett tele,
így szólt a pokol: „Van még több?”³⁷³
Mikor a hitharcosok buzgalma megsokasodott,
sok rés támadt Szigetváron.
És átkelt azon a vizen a nagyvezír,
az anatóliaiak seregével menvén.
- [75a] Olyan lett az a víz a szerencsés helyen,
mint az a víz, amely a hatalmas hegyről jön
A sereggel, a bátrakkal jött
hősként küzdött a csatában.
Minden irányból törekedett és küzdött,
az erőfeszítésre való ösztönzéssel gyarapította a sereget.
A hitharc útján jutalmat adományozott,
Istentől elnyerte jutalmát: bevétetett a kapu.
5. A hősokeket a harcban tökéletes buzdítással,
adománnyal és ajándékkal gyarapította.
Maga is sok erőfeszítést tett,
míg elfoglalta Szigetvár várát.
Mikor a hitetlen a földre került a vezír harcától,
rombolt az ágyú a várból;
A szakállas puska (şakâlûz) hangja a zarbuzánéval együtt
Ruméliától Jemen határáig hallatszott.

³⁷³ „Van még több?” (*hal min mazîd*), Korán 50:30. „Azon a napon, amikor azt mondják a gyehennának: ‘Megteltél már?’ – és ő azt mondja: ‘Van még több?’”.

A frengi ágyú a hitetleneknek leégette a szakállát,
mint a menyegzőn a pap várát. (= templom?) (čo andar^carusi hešâr-e
kešiš)

10. Hordókat (?) (vârûl) töltöttek tele löporral,
tüzet dobott az ellenség mindenhová.
Mivel a deszkából készült hordók (vârûl) igazán íveltek,
sorban egymás mellett gördültek le a fa[hordók].
Mindenfelé kicsi és nagy edény
azok közül a nagy edények közül löporral töltetett meg.
Isten megóvta a muszlimokat,
nem hatott a hitetlenek tüze.
Ismét Âşaf jött a csatába,
a hitharcosok késedelem nélkül rárontottak a hitetlenekre.
15. Megparancsolta magántitkárának (kâteb-e serr),
vele együtt elöl küzdjön a csatában,
Karddal és tollal Âşaf-hoz jöjjön
a harcban szerencsés Ferîdûn.
Hogy Isten lehetővé tegye a győzelmet,
Âşaf a szultán számára elfoglalja azt a várát,
Ferîdûn írjon helyzetjelentést a szultán számára,
a bátorságról és küzdelemről, győzelmekről és öldöklésről.
A Fiastyúk láncára fűzze fel tollát,
írjon a csillagnyi seregről,
20. Szórjon a holdról kámfort és ámbrát,
fekete mósusszal illatosítsa a papirost,
A hajnal tarkítsa a csatatér arculatát,
tegye tollát illatosabbá a tintánál;
Mindig írja meg a híreket a szultánnak,
sorban írjon jelentést a palotának.
Âşaf parancsára Ferîdûn ismét
a közelébe ment, a sereghez.
Azon a csatatéren Âşaf a csapattal és a sereggel
olyan volt, mint egy bölcs szultán körül.
25. Sakkban és külföldi árucikkekben
állandóan sakkot akart adni a harcban.
A harcban leütötték a lovat és a vezért,
mikor mattot kapott a hitetlen.
Szívvel-lélekkel törekedett és küzdött,
ösztönzést adott a hitharcosoknak,
A sok por miatt a bosszúba lépett a férfiak lába,
égig ért a föld pora.
Felvette az ég a portól a küzdelmet,
az ellenség arca elfeketült a szerencsétlenség porától.
30. Hirtelen a portól rejtve maradt a vár,
a puska villámától láthatóvá vált.
Annak a hősnek, aki elpusztult az ellenség puskájától
testének gyertyájában a vér tiszta fénné változott.

- A hősök [minden] oldalról bátran
váltak lepkévé a körül a gyertya körül.
Egy pillanat alatt megölt a hitharc népe
kétszáz hitetlent egy vértanú vérével.
Minden oldalról nyíl repült,
a nyilaktól nem lehetett megtalálni az ellenség testét.
- [75b] Oly sok nyíl maradt a bevehetetlen várban,
annak falában, hogy az a vár vassá változott.
A világ menedéke szultán fő pattantyúsa (sar-e tubi)
önérzetesen mondta a szultán vezírének:
„A sereg őrizze az ágyút, s ennyi elég,
Istentől elég segélykiáltó ágyúnk van.
Ha segít engem a Teremtő,
egy ágyúval elfoglalok kétszázat az ilyen várból.
5. Ha Szigetvár vastestű,
ágyúm (bâdlûşca) olyan, mint a kovács,
Vassal készítek vaspalotát neki,
a repedésektől simává teszem az útját.
Két-három ágyúval az ellenség rejtekére
célzok, megreszket a föld sújtásától.
Szétszórom a hitetlenek disznáját,
ágyúval foglalom el Szigetvárt.
Mert az ágyúnál nincs jobb harceszköz,
a félelem se jobb a szultánnak az ágyú[i]nál.”
10. Âşaf parancsára a pattantyúsok főnöke
ágyúzással bűvölt akkor.
Sok ágyú Ahmed tanácsos szavára,
mozsár (havâyi) Ferhâd pasa vezértől,
Gránitot repesztő villámot lőtt arra a várra –
leomlott, mint a hegy a hegyet kitépőtől.
A rézágyú a balsors talizmánja lett,
„ne nyúlj hozzám”³⁷⁴ lett az ellenség az attól való félelem miatt.
Az ágyúk dörgésétől a magyarok
úgy féltek, mint a kétlábú medve.
15. Ámult Âşaf a szultán pattantyúsán,
emelést adott neki hitelben.
A szultánnak előterjesztette azt a helyzetet,
dicsérettel azt mondta a jó szultánnak:
„Sziget (Siget) disznaja ellen a réztestű ágyú³⁷⁵
a bátrak harcában jobb mint Biżan.”
Mikor Âşaf a hősök hőisével a küzdelemben
az ellenség lelkébe varrta nyilát a harcból,
A győzelem ingjében, sisakban és páncélban
mutatkozott, s követte őt, mint a Holdat.

³⁷⁴ *lā misās*: „érinthehtetlen”. „Az [evilági]életben az legyen [a büntetésed], hogy azt mondd:
‘Nem szabad hozzám érni!’” (Korán 20:97).

³⁷⁵ Szójáték: a réztestű a Šāhnámében egyben Isfandiyâr mellékneve is.

20. Turbánjába tollforgó tűze,
 fejére a főnixmadár vetett árnyekot.
 Szárnya a boldog Áşaf feje felett,
 angyal vigyázott a hit vezérjére.
 Drágakövekkel kirakott övére aranykard kötve,
 [mintha] a Merkur tartózkodott volna az Ikrek [csillagkép]ben;
 Tenyerében csillogó egyiptomi kard,
 a nílusi várból az ellenség kiadja neki lelkét.
 Királyi íja mint az újhold,
 nyilvesszejét a Merkur (tir-e falak)³⁷⁶ vezeti a helyes irányba;
25. A nemes zeniten megölte a Merkurt és a félholdat,
 együtt követte azt az ellenség a megpróbáltatásban;
 Feje vörös arany selyemben,
 a rózsaszínű hajnalpírból neki kelt fel a Nap;
 Pajzsként ment előre katonái között,
 a kor vezérjének mellén volt a pajzs.
 Páncélba öltözött, löporral harcoló,
 kardos, mint a Mars a Halak csillagképben.
 Életüket Áşaf-ért áldoztak fel,
 maga Áşaf szerfelett bátornak mutatkozott (tkp. életét feláldozta
fedâyi şod) a hitharcban,
30. Egymaga a sereg többségét megelőzve
 ment Isten segítségével pajzs nélkül.
 Annyi bátorságot és igyekezetet mutatott,
 hogy igyekezetéből befejeződött a hit dolga.
 Áşaf-hoz azon a napon a Teremtőtől
 a csatában közel került a kinyilatkoztatás,
 Egy pillanatig sem késlekedett a csatában,
 mintha angyal húzta volna a harcba.
 Mert a hadsereg szerdárja olyan, mint a fej a testen,
 egy sereg szerdárjával együtt legyőzi az oroszlánt.
- [76a] • A testnek a lélekben van az ereje
 a hadseregnek a szerdárban van a hatalma.
 Hol fut az úton láb fej nélkül?
 Hol néz a szem ember nélkül?
 A mesternek az alkímia a művészet (honar),
 a művészet (honar) a mester mellett vonzó.
 Ha a harcban késlekedik a had,
 a seregből egy se siet a csatába.
5. A sereg nem működik hadvezér nélkül,
 uralkodó nélkül nem található világ.
 Istenem! Az °Osmánok gyermekei közül
 egyetlen szultánt se távolíts el a világból!
 A világ ne legyen a mindenség szultánja nélkül,
 ne kevesbedjen árnyéka a világban!

³⁷⁶ Szójáték: a tir szó a perzsában mind nyilat, mind a Merkúr csillagot is jelenti.

- A hit szultánja örökké győzedelmes legyen
az ellenségével, a lázadókkal vívott csatában!
A szerencse és a boldogság csillaga közel legyen,
mint a pecsétgyűrűs vezír!
10. Éppen mikor Âşaf a sátorból a harcra
tekintett, és látta a késedelmeskedést a sereg részéről,
Bebizonyosodott számára, hogy a ruméliaiak
nem erőlködnek a harcban.
Nem helyeselte a hitharcosok törekvését,
megtudta a vezér a szándékukat.
Mert azt akarta, a sereg teljes igyekezetet
mutasson a halandók vezére előtt.
Azért a sereghez ment gyorsan,
odamenetele kétségtelen helyes volt.
15. Mivel maga önfeláldozó lett a szultán előtt,
dicsőségétől a sereg nagyobb buzgalmat nyert.
Egyszerre nekikezdték a harcnak,
nem késlekedtek az ellenség dolgában.
Bátran a vár elébe értek,
harcoltak és csatáztak a magyarral.
Tűz folyt le arról a várról,
elkerülhetetlenül menekült attól a sereg.
Mikor Âşaf meglátta, hogy a hősök némelyike
menekült a hitetlenektől.
20. Magában ment előre az a bátor vezér,
bátorította a menekülőket.
Mindnyájan együtt törekedtek a harcra,
összességüktől megnehezült a hitetlen ügye.
Két-háromszor Âşaf az ellenségre rontott
Rûm hőseivel együtt.
Minden irányból megnyitotta a nehéz utat,
mindenfelől utat készített ahhoz a várhoz.
Ismét ékesszólóan buzdított,
egyáltalán nem sajnálkozott Âşaf a küzdelemben.
25. Úgy történt, hogy sok nemes, mert féltette [őt]
a kétségbeesésnek adta át magát (tkp. „kettészakították a gallért”)
A szultán vezéréről így gondolkoztak:
„Könyörtelenül álljon bosszút!”
Arra törekedtek, hogy tiltassék meg neki a harc.
[De] a kor vezérét semmi sem akadályozta meg [abban]
Kénytelenek voltak Ferîdûnhoz menni.
A jóakarók együtt fordultak hozzá.
Azt mondták: „Az Istenért, gyors légy,
arcodat lábának porába dörzsöld,
30. Tiltsd el Âşaf-ot az ilyenféle harctól,
hogy fullánkossal borában méz legyen (?) (ke dar mey-s ba niş bâşad^{asal})

- Nehogy a sors (qazâ) megváltoztassa a dolgot,
a fâtum (qadar) a mi ügyünket predestinálja (moqaddar konad).
A Koránban így szólt a tiszta Isten:
„„Ne pusztítsátok el saját kezetekkel magatokat””³⁷⁷
- Feridûn engedelmeskedett a kérésnek,
fejével megcsókolta a boldog tanácsú lábát,
A könyörgés kezével megragadta köntösét,
sokat könyörgött ő annak a büszkének.
- [76b] Semmi haszna nem lett könyörgésének,
lábára csavarta az azt, mint a kapcát
Az a vezér erejében oroszlánhoz hasonló,
Feridûn olyan, mint a macska az oroszlán lábánál.
Könyörgött és félrehúzta, –
mintha egy hegyhez küldött volna üzenetet.
Nem hallgatott rá a hit menedéke Âşaf,
a sereg előtt ment a vár falához.
5. Mikor a sereg meglátta azt az igyekezetet,
a legnagyobb pasától a kor vezérjéig
Százszorosan gyarapodtak a harcban,
egyszerre a csata felé fordultak.
A magyarok pedig a várból a rohamozókra
lőporral teli hordót
Gyújtottak meg, és dobtak
az ellenségre, minden beglerbégre és bégre.
Sok ment a pokolba a tisztátalan hitetlenek közül,
a Paradicsomba 2-3 vértanú került.
10. Az Isten a hitharcosok győzelmét gyarapította,
a kárnak a hit ellenségeihez utat mutatott.
Összevonta Moḥammed a szemöldökét,
● Moḥammed nagyvezírnek Istentől lett győzelme.
Sem a vezér dicsőségében nem történt károsodás,
sem a tűz által a beglerbégben, a bégben.
Az iszlámnak minden oldalról haszna támadt,
mert a hitetleneket a saját tüzüik akadályozta.
Âşaf igyekezetétől jobbra és balra
győzedelmes lett a szultánnak az a serege.
15. Mikor Âşaf a bátorság útját tette,
a világban hírnevét magasra tette.
Megírta a győzelmet a világ szultánjának
Feridûn levelében a kor vezérje.
A szultán elégedetté vált ettől a jó hírtől,
megajándékozta a bölcs vezért.

³⁷⁷ „ne pusztítsátok el magatokat” célzás a Korán 4:29-ra: *wa lā taqtulū anfusakum* („ne pusztítsátok el magatokat”), melyet gyakran az öngyilkossági tilalomra vonatkoztatnak. Annyi bizonyos, a hadiszok nem hagynak kétséget afelől, hogy a Próféta tiltotta. (Másik lehetséges és elterjedt fordítása „és ne öljétek meg egymást”). Az öngyilkosságról ld. Rosenthal 1946.

- Őszintén foházkodott Âşaf-ért,
sátrába (dar xor-aş) menvén különleges díszruhát ajándékozott neki.
Így szólt: „Nem válsz reménytelené Istentől,
mert kiválóvá tetted seregemet.
20. Mindkét világban ajándékozza Isten neked célodat,
Mohamed [legyen] a pártfogód és a vezetőd!
Ne válj el az ítélet napján
az igazhívóktól, a négy társtól!”
Azután, hogy a rózsa kinyílt,
így szólt: „Küldjék el az ajtónállót³⁷⁸ (bavvâb) a csatába!”
Jóváhagyta titkon a sereg igyekezetét,
terjesszék elő a szultánnak rettenthetetlenségét!
Mikor a szultán ajtónállója (bavvâb) a csatátérre ért,
a sereg előtt látta Âşaf-ot a csatában.

**A szultáni levél (tezkere) megérkezése a boldog Âşaf-hoz.
Miért utasította el az előléptetést sok dicsérettel**

25. Sietve a szultáni sátorba futott,
a szultánnak jelentette azt, amit a csatában látott.
Megsokszorozódott a világ szultánjának öröme,
papírt, s tollat ragadott száz boldogsággal.
Gratulációt írt Âşaf-nak,
így szólt: „Emeltem tiszteletedet,
De nem akarom, hogy ezután
a hitetleneknek ahhoz a várához siess.
Ne menj ezután az ütközetbe,
úgy legyen, ahogy én akarom (mabadâ şavad morfakes modda'â),
30. Különösen most, hogy beteg vagyok.
A sereget a te parancsnokságodra bízom.
Most ezután türelmesnek kell lenned,
mert a parancsnoknak jobb a türelem a csatánál.
Nekem testemben semmi erőm nem maradt,
a puszta igyekezeten kívül kitartásom nem maradt.
[77a] Testem kárt szenvedett egészségem gyengeségétől,
a Paradicsom levegője a lelkem orvossága.
Reménytelené váltam az orvostól és a doktortól,
Isten legyen győzedelmes Szelim szultán számára.
Téged is átadtalak a mindenható Istennek,
méltó vagy arra, hogy első vezére légy.
Ezután bárkinek, aki a harcban ügyesen buzgólkodott,
emelést adj mindegyiknek helyesen,
5. Feridûn nevű magántitkárodnak is
emelést adtam egyetértve törekvésével.
Zi'âmetjét növeld, vizsályt ne támassz,
a müteferrikák³⁷⁹ csapatába helyezd.

³⁷⁸ Valószínűleg a Selâniki által is említett Ya'qub agáról van szó (Selâniki 1989, 38).

- Minden ügyről állandóan tájékozva légy,
a győzelem érdekében a rosszakaratúak visszaverésén légy.
Amikor megérkezett Âşaf-hoz a szultán válasza,
elcsodálkozott a feleleten a boldog Âşaf.
Közel állt hát az a vár ahhoz, hogy legyőzzék,
a sereg a győzelemre várt.
10. De azon a boldog napon
a gonosz visszaverésére nem született győzelem.
A szultán parancsára a kor vezírje
eljött akkor a harcból.
Ugyanakkor, amikor az a szultán kezével írott levél [megérkezett]
– egy levél, mely mintha gyásztól feketéllett volna –,
A sahinsah Âşaf tanácsa szerint tett,
mert az a levél utolsó volt a korban.
Annak a szultánnak a Világ Ura
adjon örök birodalmat a túlvilágon (be-dâr ol-qarâs)!
15. Legyen utóda nagy természetével
a világ szultánja, Szelim szultán!
Parancsát kövesse az egész világ,
örökké ebben a családban legyen utódlása!
Alattvalói legyenek a kor uralkodói,
a próféták segítségével mindannyian az ő társai!
Amikor Âşaf eljött a csatából boldogan,
kiérdekelte a sereg, megadta az emelést.
Hüsrev elé hozta saját seregét,
minden vezérnek átadta seregét.
20. A kor vezíre helyett a ketühüdâ
törekedett éjjel-nappal a harcban.
Bement a szultán sátrába és szobájába,
testőrei (gulâm) mindenfelől fegyverben.
A nemesekhez híre jött, hogy Âşaf megérkezett,
egy fönix vált láthatóvá a zenitről.
Mindenfelől szolgálatára siettek,
érkezésétől valamennyien boldogok lettek.
Köszönetet mondtak Istennek [mondván:]
hogy „Isten ajándékok birtokosává tett bennünket.”
25. De Âşaf gondolataiba mélyedt,
mert különös dolog történt a hadjáraton.
Egyfelől a szultán gyengesége egyre nőtt,
másfelől az ellenség megnehezítette a vár [elfoglalását].
Egyrészt a trónörökös 2-3 havi útra volt,
távol a seregtől és a szultáni tróntól,

³⁷⁹ Mütefferrika: főapród. Előkelő udvari emberek fiai, valamint a devsirme-rendszerben nevelkedett rabszolgafiúkból álló lovascsapat a szultáni palota szolgálatában. Szinte kizárólagos feladatuk a szerájból kivonuló szultán kísérete volt. A XVI. sz. 30-as éveiben 70-en voltak, és 10-150 akcse napidíjat kaptak (vö. Káldy-Nagy 1970, 122). Uzunçarşılı 1945, 428-31.

- Másrészt az átkozott király a táborban,
 illetve Gyulán (Göle) erőszakoskodott.
 Egyfelől ellenség, másfelől barát,
 a csontban a bőr alatt rejtőzik a velő.
30. Ilyen gondolatokba mélyedt Āṣaf,
 mikor Qayruwān Királya felszerelte seregét,
 Az ég várából Dél Királya
 titokban a földre (be-beyt ol-^cajuz) jött,
 Az idők erszényéből kifizette adósságát,
 Kelet földjétől Nyugatig száguldott.
 A vilájetet átadta az ég Zâljának,
 hogy megismerjék az idős embert.
 Az ég Zâljának engedelmeskedett a vezír,
 a szultán felékesítette Abesszínia trónját.
- [77b] A fényes csillagból meteor lett az ellenség számára,
 a gyötrelem tüzeit öntötte az ellenség fejére.
 Fentről angyalok serege ment
 a gyaurok ellen, s alulról a hitharcosok
 Estétől a hajnal pillanatáig a harcból és a csatából,
 alulról és felülről ment az ellen a nép ellen.
 Egy pillanatra sem szűnt meg a harc a magyarok ellen,
 míg le nem győzte a harc azt a várat.
5. A rituális mosakodást elvégezve az imaszönyeghez ment a nagyvezír,
 tiszta szívvel Isten felé fordította arcát.
 Arcát az imaszönyeghez dörzsölte,
 tiszta szívvel teljesítette Allah által előírt vallási kötelességét.
 Imája után szólt Istenhez (monâjât kard),
 Isten palotájának előterjesztette kéréseit.
 Azt mondta: „Őh örökkévaló Teremtő,
 Te vagy menedékem örökkön örökké,
 A test összes tápláléka, a lélek ereje tőled van,
 a szenvedők szívének orvosságát te adod,
10. Nemességed és jócselekedeted határtalan,
 orvoslásod és gyógyításod határtalan,
 Könyörületességed ajtaját mindenki arca előtt tárd ki,
 mint Nap részecskéit az imádban.
 A bűnösnek nem gyötrelmes mikor felé fordulsz
 – nincs e világban semmi rajtad kívül –
 Léted igazságával mely régtől fogva való
 a földön és égen és a hatalmas menyországgal,
 A lebecsátott Koránnal, annak részeivel,
 a Próféták Pecsétjével, nemzetségével és társaival,
15. Mohamed nevével, amit én is viselek
 a Hāšimita³⁸⁰ próféta arcának könnyével
 Ádámtól a Próféták Pecsétjéig a tisztahitűekkel,
 a sejjkel, ^cUṭmānnal, ^cAlīval, az összessel,

³⁸⁰ Hāšimita próféta: Mohamed próféta a Qurayš törzs Hāšimita klánjához tartozott.

- Sok tudománnyal titokban és nyíltan,
a négy imám egy hitével,
A rejtett titkot megtartó szívek titkával,
kétség és kétely nélküli szívekkel,
Az éjszakával [amikor] a virrasztók neked engedelmeskednek
a te imádatod elfogadásának reggelével,
20. Bathâ[n]nal Yatribbal és a zarándoklattal, Maqâmmal,³⁸¹
Jeruzsálemmel, a mekkai templommal,
Hogy ne tégy minket reménytelenné a hitharcban,
tedd feddhetetlenné az iszlám népét,
Az igazság népének erőt és győzelmet adj,
a győzelem és a szerencse arcát add nekünk!
- Rombold le az ellenség várát,
a hitetlenek fejét ágyúval kövezd meg,
Ne adj alkalmat az ellenségnek, és verd szét,
igázd le nekünk a gyaurok népét!
25. Gyógyírt adj a szultánnak, és helyet örökösének,
a gyaurnak pusztulást, a hit birodalmának rendet!
Szándékomat a Teremtőhöz emeld,
nem tartom azt, hogy rajtad kívül van [más] Teremtő [is].”
Fohászkodott, és arcát a földhöz dörzsölte,
elfogadta tőle Isten.
- Az ima után hajnalig Korán-verseket recitált,
míg magatartásával (‘ez-ša) teleszórta az ég edényét.
Eltűnt a varjú a világ mezejéről,
elrepült a fehér sólyom,
30. Âşaf fohászai, mint hajnalban a Merkur
elhatottak az ellenség szívéig és lelkéig.
A rosszhitű gyaurok szíve és lelke
az ég sólymának karmával harcolt.
Âşaf az ima végrehajtása után
ismét bátorította a hitharcosok népét,
Minden irányból sok válogatott csaust
küldött, és a sereg felsorakozott.
Âşaftól üdvözlétet [vittek] a sereg vezéreinek,
minden hitharcost értesítettek:
- [78a] „Óh hit népe, elérkezett az alkalom ideje,
a muszlimok számára beköszöntött a győzelem reggele!”
A sereg, mint a reggel, a hajnalpírtól vörösbe öltözött,
az ellenség saját véréből mérget ivott.
Az ég bástyájáról tüzet okádó ágyú [a Nap]
az ellenség vára fölött eljött a reggel.
A Nap a boldogságtól a Capella csillagra ugrott,
a szultán zászlaira a győzelem lobogóját kötötte.

³⁸¹ Maqām: ‘hely’, speciálisan az a hely, ahol az imát (ṣalāt) végrehajtják. A *Maqām Ibrāhīm* ‘Ábrahám imádkozóhelye’ a Kábát jelenti.

5. Megnyílt a fohász egének ajtaja,
 Isten elfogadta az imát és a könyörgést.
 Elmúlt a péntek éjjel és ünnepnap lett,
 legyen a péntek a boldogság ünnepe a muszlimok számára!
 Minden egyes dzsámiban az igazhívók csapata,
 ħuṭbe-re gyülekeznek a muzulmánok.
 Lelkéből fohászkodjon az iszlám népe,
 a prédikátorok csapatával, a hitharcosokkal.
 Ti is teljes őszinteséggel, egyszerre
 fohászkodjatok Istenhez, együtt!
10. Mert a fohászok kétségkívül jóváhagyatnak,
 és gyönyörű ahová indulsz és gyönyörű ahová visszatérsz (wa nřma
 'l-mařır wa ni'ma 'l-ma'âb).³⁸²
 Amikor a boldog szultán csausai elmentek
 Âsaftól a hit népének seregéhez,
 Âsaftól üdvözetet [vittek] a sereg vezéreinek,
 a sereget is értesítették.
 A sereg vezérei a harcban egytől egyig
 <ugyanakkor> kétségtől mentes szívvel,
 Az egész sereggel valódi őszinteségben
 Istenhez fordultak gyorsan.
15. Így szóltak: „Öh türelmes Teremtő,
 létrehozta a mekkai győzelmeket,³⁸³
 A hívőknek te vagy útmutató,
 a gyaurok temiattad érdemelték ki a hitharcot.
 Tetőled pusztult el ʿĀd és Tāmūd³⁸⁴ népe,
 tetőled pusztultak el a tűzimádók és a zsidók.
 Te terjesztetted el Mohamed vallását,
 tetőled jutott az ʿOsmānokhoz a trón és a korona.
 Nagy Konstantin Görögországtól (ze yunân-e qořantıni) Budáig
 elterjesztetted az iszlámot, és megaláztad [az ellenséget].
20. Szulejmán szultánnak a betegségben
 te adtál védelmet a hitharc útján,
 Kegyedtől értünk rendben,
 megfogyatkozás és kevesbedés nélkül a várakhoz.
 Az ellenséget a négy bevehetetlen várban
 a mi harcunk által tetted így panaszkodóvá.
 Két várukat megnyitottad nekünk,
 a harmadikat is nyisd meg kiválósággal.
 Add meg a rejtett kapuból a negyedik legyőzésének módját,
 te vagy attól az, aki legyőzi a rejtett kapukat.

³⁸² wa naʿam ul-mařır wa naʿam ul-ma'âb: azonosíthatatlan koránidézet.

³⁸³ Célzás Mohamed prófétának a medinai tartózkodása alatt a mekkaiakon aratott győzele-
 mére.

³⁸⁴ Tāmūd népe: a Korán szerint Allah büntetéséből lehanyatlott óarab nép (7:73-79; 11:61-
 68; 54:23-32).

25. Óh Istenem, emeld fel szándékunkat,
mert számtalan szándékunk teérted való!
Óh Istenem, a hit prófétáinak igazságával,
akik mindannyian a politeisták gyilkosai voltak,
Az angyalok seregével, az igazság férfíúival,
a[z égből] lehozott Korán-versekkel, az Isten Koránjával,
A társakkal és a segítőkkel és a dzsihád népével,
a magas pozíciójú vértanúk szultánjával,
A hitharcosok pejlova patájának porával,
a hitharcosok véres kardjával,
30. Időben, órákban, a tiltott hónapban,
évben és hónapban és hétben és éjjel-nappal,
Az éggel és a csillagokkal, a Holddal és a Nappal,
az áldott böjttel, az ünnepnapokkal,
A péntekkel és az igazhívők hűtbéjával,
a háfizokkal és a Koránnal és a bizonyosság népével,
A sarkokkal, és az igazság útját jelző cölöpökkel (avtád),
a képmutatástól távol álló imádkozókkal és aszkétákkal,
A dzsámik népével, péntekenként
a kolostorokra való emlékezéssel, a nézőkkel,
- [78b] – Nekünk e pénteken, ami az övé, van az ünnepünk;
a remény a te oldaladról a mi támaszunk –
Istenem! Te adj nekünk a tévelygők felett
győzelmet és diadalt a harcban és a csatában!
Nincs létünk utadon, ó jaj!
feladtuk, kardot rántottunk.
Keblünket pajzssá tettük, és lelkünket céllá,
Allah-ot mondtunk, felsorakoztunk.
5. Óh Istenem! A te könyvednek parancsára
csatába mentünk a hitetlenekkel.
Istenem! Te emeld fel szándékunkat,
akár a vértanúságból, akár a hitharcból!”
Az ima után az összes hitharcos
a csatába ment „Allah Allah”-ot kiáltván.
Minden oldalról kiáltozás hallatszott,
mindenfelől küzdelem és harc támadt.
Hullott a puskától az ellenség,
mint a falevél az őszi szélről.
10. Feje és sapkája (šabğa), mint a varjú és a héja (rağan)
a mozsárágyútól lerepült testéről.
Mikor a résen át a zarbuzán belőtt a várba,
– röviden – elpusztult a magyar hitetlen.
Mindenfelől küzdöttek a bátrak,
egy hibát sem követek el a harcban.
A falról gyorsan a küzdelembe ugrottak,
a várban [minden] részben egy-egy hadsereg volt.
Kitűzték a győzelem zászlait,
tornyának tetejéhez közeledtek.

15. Az egyik harci fejszével utat készített,
a másik a hullát félredobta az útból.
Egyik körmével kapaszkodott fel a toronyba,
a másik a rést szélesítette.
A hősök csákánya állandóan elgömbült,
segélykiáltásukra ágyúgolyó érkezett.
Eltörte a janicsár[ság] a csákányt,
bâclûscát kovácsolt a kovács.

**Hogyan terjedt át a tűz a hitharcosok bombájától (qanbare)
a hitetlenek löporral teli aknafolyosójába**

- A győzelemre törekedtek a muzulmánok,
amikor a janicsár[ság] szavából hirtelen
20. Kiderültek a magyarok titkos cselei,
mert kutatták a vár legyőzésének módját.
Talán a hitharcosok küzdelme előtt,
egy aknát ástak az úton a hitetlenek,
Löporral töltötték meg az aknát,
hogy a hitharcosok megérkezésekor,
Amikor [azok] azon akna fölé érnek,
a löporát alulról meggyújtásák,
Hogy azzal a csellel és titkos fortéllyal
védjék ki a károsodást a harcban.
25. Éppen, amikor a janicsárága,
a sereg vezírei között hírneves Âlî,
Ígérete szerint harcba ment,
szórakozni ment a hitharc útján,
A janicsárok közül a hitharcnak bátra,
bátor, ifjú, hős harcos,
A sors parancsából egy bombát vetett
az ellenségre, hogy attól égjenek el egyszeriben.
Attól a bombától tűz keletkezett abban az aknában,
és a tüzről szikra vetődött a fekete löporra.
30. Mert volt egy raktár téglaboltozattal,
a föld alatt telve csúnya löporral.
Átterjedt az aknából a tűz a raktárba,
a levegőbe repült (be-gardun be-jast) úgy a súlyos boltozat.
A miatt a boltozat miatt megrendült,
széthullott, összeomlott.
- [79a] A 79a oldal egy felirat nélküli,
a harmadik vár elleni általános támadást ábrázoló miniatúra
- [79b] Ilyen robajjal (?) (toromtâq) felrobbant a boltozat,
az ellenség boltozat és pompa nélkül maradt.
A szív boltozatából kiesett az ellenség,
legislegalulra került.

- Pokolra ment a saját aknájától,
tűz hullott a testére.
Bármi legyen is az [igaz]hívők útjában,
saját maga essen a bánatnak abba a kútjába, kétségtelenül!
5. Lepkeként ne imádd a tüzet,
hog्य szárnyadat és tolladat ne égesse le tövig!
Mikor kigyulladt a hitetlenek vára,
mágus az ellenség, tűztemplom a vár,
Elpusztult a tüztől a pokol népe,
várai egymás után leomlottak.
A sátánhoz hasonló magyar hitetlenek
a porba és a vérbe hullottak abból a várból.
A várba, amely az égbe repült,
bejött a hit népe, mint az angyal.
10. Az ellenség meggyengült az ütközettől és a harctól,
az öldökléstől a kard pengéje (rox) rózsaszínűvé vált,
A vértől tulipán nyílt (sar zad) a harctéren,
a győzelem rózsája növekedett a harc rózsáskertjében.
Szétszakadt az ellenség ajka, ízlése megkeseredett
a felszántott mezőhöz (?) hasonló Irak pusztaságán. (be-sân-e tafallah
be-dašt-e ʿerâq)
- Az ellenség teste a kardtól százfélé vált,
szíve és lelke a megpróbáltatástól szerencsétlenné vált.
Sok hitetlen a bánat tüzén égett,
sokat nyíllal egybefűztek,
15. Sok halott a fal és a kő alatt,
sok hitetlen elgyengült, sok meg is nyomorodott.
Mindenütt ahová elláttál, legyilkoltakkal volt tele,
és azokból a megöltekől halom halom hátán volt.
Sok a másik várba menekült,
a sors hívta őket: „Ez a menedék.”
Sok atya nélkül és sok gyerek nélkül maradt,
sokan megölték gyermeküket és feleségüket.
Sok elpusztult, és sok foglyul esett,
sok a föld alatt és sok a ravatalon (sarir).
20. Rózsás arcú gyermek anyjuktól elszakadt,
annyit érnek mint a rózsacsokor gyökér nélkül.
Az anyja nem látta a tündér leányt,
– ékszer rubinnal és rubinkővel teli.
A lányuktól elszakadva a kedves arcú anyák
segítségért kiáltoztak, mint a leányaik.
Oroszlán tette meddővé a nőstényjuh gazelláját (?) (šod âhu-ye miš az
gažanfar ʿaqim)³⁸⁵
férfiak ragadták el? (benârâj = ?) az árvák gyöngyét (?)

³⁸⁵ A török katonák erőszakoskodásairól van szó.

Sok rózsaszínű sírt a napkeltétől (?) (bēsi golrox az xande mirixt ašk;
xande-ye âftâb = napkelte)

? (tabar zad nehân dâšt ya'ni ke kašk.)

25. Sok butaságból összekarmolta arcát,
a reteszt elhúzta, nem lett muzulmán.
Soknak a hit vált osztályrészévé Istentől,
Isten prófétájának hitére tértek.
Megtisztult a vár a hitvány hitetlenektől,
a negyedik várban pusztult félelmében az ellenség.
A safar hónapból 20 telt el³⁸⁶ kétségtelen,
Istentől megmutatkozott a harmadik vár bevételének útja.
A sereg ép zsákmányló, boldog a vár miatt,
nagyvezírként ment Âsaf, átadta a jó hírt a szultánnak.
30. A szultántól is mindenkinek jutalom jutott,
a hírnevesek feje a Szaturnuszig emelkedett.
Elfoglalták a harmadik várat,
a negyedikhez ment az a pompás sereg.
Az iszlám vértanúi a Paradicsomba jutottak,
a pokol tüzébe a hitetlenek teteme.
A negyedik várban Zrínyi fájdalmában
az ördögökhöz sóhajtozott hűvösen.
A hitetlenek gyülekezete mint 'Âd népe,
elpusztult az isteni haragtól.
- [80a] Sok ellenség a bánattól pusztult el,
az ellenség mája megrepedt a segélykiáltástól.
Vára az ágyúktól leomlott;
alapjától a csúcsáig szétszakadt.
A mozsár (havâ'i) ágyútól az összes ház
baglyok tanyájává vált, mint a romok.
A zarbuzántól az utcán torlasz (kučeband) keletkezett,
pányva nélkül fogták el benne a gyaurokat.
5. A bâdlûscától a vas vár
[olyan lett], mint a vas a kovácskalapáctól.
A frengi ágyú sújtásától az átkozott magyar
elrejtőzött a földben, mint a giliszta,
És a dörrenés és csattanás hangjától és zajától,
a szakállas puskától (šakâlûs) az ellenség szíve megszakadt.
Sokat levetett a várból a puska,
mint a villám, amely ledobja a hegységből a követ.
Sok vált sebzett szívűvé a várban,
sok sárgává, és beteggé és ájulttá és panaszossá.
10. Sok a falak alatt maradt,
sok földet és sarat szórt fejére.

³⁸⁶ safar hó 20: szept. 5. A harmadik vár (azaz a külső vár) elfoglalását Budina szept. 5-re, a Szűz Mária ünnepét megelőző csütörtökre teszi (Budina 1765, 123-24). A dátum tehát helyes.

Egyik a nyíl sújtásától vérbe fulladt,
a másik fejével lefelé zuhant ki a várból.
Egyiket háza és ingósága sújtotta agyon,
a másik a halálfélelemtől (az houl-e jân) panaszossá és
gyámoltalanná vált.

Egyik szívében gyermekére gondolt,
a másik boldog és elégedett halálával.

Egyik ámult és családjának panaszkodott,
másik javait féltve megörült.

15. A sok dologtól megnehezült a hit ellenségeinek helyzete,
együtt harcoltak a halálért.

Az ellenség boldog saját halála miatt,
elgyengült gyermekeinek gondolatától.

Szakadatlanul harcban volt a hit népe,
harcuktól lelkükben meggyengültek a hitetlenek,

Amikor gyorsan jött valaki
sietve, boldogan Gyula (Göle) felől.

Hogyan jött futár Pertev pasa második vezértől és hogyan hozta boldogan Gyula bevételének jó hírét

Üzenetet hozott a hit vezérének
Gyula teljes elfoglalásáról és bevételéről.

20. Mikor a hajnal rácsodálkozott a világra
a Nap mosolyától, mely olyan volt, mint a Nap és a Hold együttállása
(ze xandâni-ye zâl-e deyjur-sân),

A fénytől³⁸⁷ (pertev) felébredt a fényes Nap;
zászlót tűzött a csilgó Napra.

Egy jó lovas a boldog Pertevtől
a világ központja szultán sátrához jött,

Boldogan Âşaf sátrához sietett,
kezébe egy tetején lepecsételt leveleszsákot (kise) adott.

Mikor a hit vezére felnyitotta a leveleszsákot,
nekifogott, hogy elolvassa a levelet.

25. Kivette kezéből a nagyvezíri írnok,
elolvasta jól, fennhangon és magában (âşkâr o xafî)

Egy jelentés volt alázattal

Pertevtől a szultánnak, alázatosan:

„Óh szultán! Mikor Gyulára értünk,
zászlóimtól a várban lévő ellenség panaszosan kiáltozott (valvâle
şod).

Szerencsére csillagzatom Holdja,
ellenség annyi, mint a csillag és a vár olyan, mint az Alkor.

Éjjel-nappal harcoltak,
az ellenséghez kötötték a menekülés útját,

³⁸⁷ A fénytől felébredt a fényes Nap: szójáték, a perzsa partou szó „fényt” jelent, de egyben férfinév is – ennek török kiejtése Pertev (a Gyulát elfoglaló pasa neve).

30. Mindenfelől harcolni kezdtek,
a muszlimok harcától az ellenség szorult helyzetbe került.
A frengi [ágyú] szívükbe nehéz követ helyezett,
utat nyitott a frengi váron.
Az ágyúgolyótól olyan lett az a vár,
mint a vas a kovácsok üllőjén.
- [80b] Lőttek a tűzokádó zarbuzánok,
az ellenség lelkében rést vágta testéből.
Egy tornyot, melyet ostromgép (ʿarrâde) lőtt,
a fekete földdel tettek egyenlővé.
Falára felmásztak,
vizesárkát (xandaq) leeresztették.
A várat földig rombolták,
kitépték gyökerét alapjából.
5. A küzdelemben egy pillanatig sem késlekedtek,
karddal sújtottak a várra.
Ágyúval és puskával ledöntötték,
fal[ai]t és köv[ei]t szétszórták.
Minden oldalról igyekeztek,
bevették azt a várat a kor szultánja számára.
Minden irányból réseket vágta,
minden résből belsejébe indultak.
A hősök a bosszúra és a harcra törekedve
bementek oda sietség és késlekedés nélkül.
10. Isten segítségével legyőzetett a vár,
bégje megláncolt fogoly és panaszkodó lett.
Mikor az a kegyetlen Kerecsényi³⁸⁸ (Kercîn) nevű,
mint a vad madár, csapdába esett,
A lázadók csapatával őt
megkötözve Belgrádba küldtem.
Amikor egy ideig a börtönben tartózkodtak,
– mint Salamon börtönében az átkozott démon –
Ott egymásnak panaszkodtak,
a világ megmenekült a gonosz társaságtól.

[81a] *A 81a oldal egy miniatúra.
A Gyula várának átadását ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

Gyula kiürült a tisztátalan néptől,
mert a Láthatatlan megnyitotta a győzelem kapuját.
Ha a szultán a vár [elfoglalása]nak a történetét
akarja a hit menedéke vezírtől,
Így esett röviden a vár története;
– elsoroltatott az aranyos papíron.

³⁸⁸ Kerecsényi László volt Gyula várának kapitánya (azaz török fogalmak szerint dizdárja vagy bégje).

- Azután (dir) dzsámi épült, összetöretett a kereszt,
a papok elmenekültek a hitszónok (xaṭib) kardjától.
- [81b] A harang helye a hit lámpása lett,
az ég zenitjéig [emelkedett] a hit hangja és hírneve.
Keletről a *qibla* irányában lett,
imádkozik a király és fohászkodik az angyal.
A könyörgésben és dicsőítésben és imádkozásban és imára hívásban
olyan istenfélők a hitharcosok, mint a szentek.
Az újonnan épített dzsámiba jöttek,
köszönetet mondtak Istennek.
5. Mindettől elégedett lett Isten és a próféta.
az ima elfogadtatott és a hódolat jóváhagyatott.
Az egész sereg meggazdagodott a zsákmányból,
és a harci eszközöktől minden sátor fegyverraktárrá vált.
Feketébe öltözött foglyok a hitharcosok kezében,
mint Hıdr kezében az élet vize.
Miután legyőzték és elfoglalták a várat,
a hadvezér a boldog szultán engedélyével
Mindenkinek emelést és rangot adott,
mindkét világban teljesült a hitharcosok szándéka.
10. A hadvezérnek adott legtöbbet az erőből:
égjen az olajtól a gyűlés gyertyája
Amikor kiürül az olajtól a lámpa
nem világít egy pillanatig sem [tovább] <a lámpa>
Mindenki, aki meggyújtja a lámpást,
ültessen fát és készítsen kertet.
Égessen Isten örökké lámpását,
a paradicsom kertjéből adjon neki jutalmat!
Jenő (Yanve)³⁸⁹ felé ment akkor a sereg,
azt a várat is bevették a szultán számára.
15. Mint Gyula bégje, bebörtönöztetett áhnak bégje is,³⁹⁰
vasból készítettek láncot neki.

³⁸⁹ Jenő: a perzsa szövegben Yanve, törökül Yanova. Mint a ritmusból kiderül, Loqmân sem tudta a helyes olvasatot. Borosjenő az egykori Zaránd vármegyében. A város előbb János Zsigmondé volt, majd 1565. szept. 13-án Schwendi foglalta el.

³⁹⁰ „Amint Gyula így elveszett, Pertaf, mivel a nyárnak nagy része még hátra volt, mely alkalmas a hadakozásra, táborát és agyúit Jenő ellen indította, melynek élére Schwendi Wagner Györgyöt, a magyarok részéről meg Sennyei Zsigmondot, a vitéz férfiút állította. Mikor a várat már néhány napon át lőtték, a németek félelmükben elhatározták, hogy azt az ellenségnek átadják. Sennyei nagy rábeszéléssel, a gyulaiak példájára is hivatkozva, erről a rût tervükről iparkodott őket lebeszélni. Végül azt mondta, hogy akkor inkább, ki merre tud, az éj leple alatt meneküljenek, semmint az ellenség megbízhatatlan és veszélyes álnokságára bízzák magukat... Az őrség tehát, az éjféli sötétjét bevárva, otthagya üresen a várat, s különböző irányban elfutott. Sennyei és a magyarok, kik nagyrészt jobban ismerték a vidéket, hosszas és küzdelmes bolyongások után kimenekültek az ellenség kezei közül. Wagnert azonban az ellenség elfogta, s sok társával Hatvanba vitte, s miután néhány év múlva Ruber János kiváltotta őt, hazatért, s polgári jogait is visszanyerte.” (Istvánffy 1962, 333)

- Abban a várban ibn Ūlâme (?) <állandóan>,
[és] az a jó hírnevű °Abdal bég küzdött.
Fivére Sikender a társa,
harcban és küzdelemben derék társ.
De Gyulán Sikender igyekezete
a seregének többi része által gyarapodott.
- [82a] Akkor Világos (Dûlâgôs)³⁹¹ vára felé
mentek, és elfoglalták a birodalom számára.
A szultán beglerbégei közül Musztafa ment,³⁹²
nagyon bátor a csata napján.
Bátran csatázott,
a ruméliakkal rontott rá az ellenségre.
Jól húzta ki a királyi íjat,
két ellenséget egy nyíllal tüzött össze ügyesen.
5. Nehéz buzogánnyal az ellenség fejét ketté választotta,
terjedelmes tűzzel rémített, lőtt,
Kardjától az ellenség vizet ivott,
nyilától az ellenség rózsavizet ivott.
Úgy csatázott az a beglerbég,
hogy az ellenség porba hullott buzogányának csapásától.
Egyik oldalról az akindzsik³⁹³ és a tatárok is,
sok más martalóc³⁹⁴ a csatában.
Szpáhik, kurdok, törökök, azabok,
küzdöttek a várbeliek és az azabok.
10. Harcoltak mindannyian a bégek,
a dolog idején a sereg egyszer sem hibázott.
Elfoglalta a sereg a városokat és a várakat,
Temesvár nagyobb lett, mint Buda.³⁹⁵
A vértanúk mindannyian a Paradicsomba mentek,
az ellenség megátkozva a pokolba ment.
Várát a tetemektől megtisztították,
amit összetört, újra helyrehozták.
Egy béget neveztek ki abba,
a kulcsát átadták a dízdárnak.”
15. Miután végigolvasták az elmondottakat,
nemessel és nemtelennel közölték az örömhírt.
Ámult Âşaf azokon a jó híreken,
ment, jelentette azt a világ szultánjának.

³⁹¹ Világos (a szövegben Dûlâgôs): helység az egykori Arad vármegyében.

³⁹² Musztafa: talán Musztafa pasa temesvári beglerbég.

³⁹³ Akindzsi (törökül akinci): oszmán-török irreguláris könnyűlovasság, akik zsold híján a hadjáratokon az elfoglalt vidékeken történő fosztogatásokból tartották fenn magukat (legújabbán ld. Özcan 1989).

³⁹⁴ martalóc (törökül marulós): főként rendfenntartó tevékenységet végző és a határok, várak, stratégiai jelentőségű bányák stb. őrzését ellátó fizetett többnyire balkáni eredetű elemekből összetevődött csapatok, különösen a Balkán-félszigeten (Vasic 1964).

³⁹⁵ Ez nem áll a vilájet területére.

- A hit szultánja is ámult azokon a győzelmeken,
dicsérettel írjanak választ, mondotta.
A díván által megparancsoltattak a szultán rendelkezései,
egy másik csaut indítottak útnak.
- [82b] Figyelmét a jó hír hozójára fordítván,
Perteвнек egy paripát aranykarddal
Küldött és sok ajándékot (lotf);
az ügyes népre is figyelmet fordított.
Az összes bégnek és beglerbégnek is,
dísruhát küldött száz tisztelettel.
Amikor átadta így az ajándékokat, s
Perteвhez ment az a jártas csaus.
5. Sietve gyorsan Perteвhez ért,
Napjától új sugár jelent meg.
A második vezér az ajándékok bőségétől
büszke lett, hálát adott Istennek.
A határbégség miatt a szultán parancsára
Gyulára ment a bátor sereggel.
A hitharc útján örökké életét feláldozó,
éjjel-nappal harcra kész.

**Hogyan szerkesztették meg az értesítést a gonosz Lázár³⁹⁶ lázadásáról,
s tettek előkészületet annak elhárítására a tatár sereggel**

- Minden irányban előőrsöt küldött ki (mi-gomâst),
és egyáltalán nem félt a hit ellenségeitől.
10. Egy percig sem pihent az a híres,
tartózkodott az éjszakai rajtaütés cselétől.
Ekkor váratlanul a szultán seregéhez
hír érkezett az ország menedéke vezérhez,
Hogy Bécs gyaurjai közül a Lázár nevű
császára számára cselt szőtt;
50 000 főt kiválasztva a hitetlenek közül,
Perteвre les az az aljas.
Mikor a hit vezére tudomást szerzett a dologról,
megparancsolta a tatároknak, hogy üssenek rajta.
15. Országot elfoglaló paracsot írtak
Sultân Moĥammed Girây herceghez,
Aki atyja helyett Krím országából
Krím tatárja[i]nak hadvezére:
Siessen a sereghez, azon a vízen,
rombolja össze az ellenség átkelőhelyét.

³⁹⁶ Schwendi Lázár (1522-1584), a német császári hadvezér, hadtudományi író. V. Károlyal együtt harcolt többek között a schmalkaldeni háborúban, 1565 elejétől a császári hadak fővezére a Szepességben. 1566. febr. 15-én elfoglalta Tokajt, majd további városokat, de serege többszöri sürgetése ellenére alig kapott ellátást és zsoldot. Az 1568-as békekötésért bárói rangot kapott – ez utolsó magyarországi szereplése.

Gyorsan jöjjön, siessen
lasszóval vadásszon.
Ily módon Szolnok (Şölnük) bégjének Ḥasannak³⁹⁷ [is]
küldött parancsot a kor vezére.

20. Mikor a parancs a krími kán fiához érkezett,
Ḥasan is sietve érkezett Szolnokról (Şölnük).

[83a] *A 83a oldal egy miniatúra.
A bécsi Lázár ellen küldött krími Muḥammed Girây³⁹⁸ a Duna vizén
való átkelését ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

Szívvel-lélekkel törekedtek,
amikor Allahnak hála, az ellenség lankadt
Megfutamították a sereg sorait,
az idők végzetének nyomai váltak láthatóvá.
Egyszeriben átkeltek a Duna vizén,
a föld meghajolt a Duna örvénylésétől.
Az átkozott Lázár ellen éjszakai támadást hajtottak végre,
éjszakai támadást hajtottak végre az átkozott Lázár ellen (sic!).

- [83b] Felkészületlen [volt] a hit ellenségeinek serege (sepah nâ-raside bar a'dâ-ye
dîn)

egyőtől egyig elmenekültek a leshelyről.
Egy csapat kard által veszett el,
szétszóródva leesett a testtől elválasztott fej.
A hősök mindenfelől zsákmányért siettek,
a törvényes jussból mindenkinek teljesült a vágya.
Hallottam annak mérhetetlen gazdagságáról,
a foglyok ötödrésze 10 000-ret tett ki.

5. Amikor dicsőségesen és okosan a kán fia szultán,
Muḥammed Girây és ügyes népe
Megrohanták a hit ellenségeit,
az ellenség mintha szörnyethalt volna félelmében.

Visszatértében másodszor [is]
átkelt a Dunán és visszatért a hitharcról.

Egy futárt, (šetâbandeirâ) mint a tavaszi szél,
küldött a szultán sátrához.

jó hírt küldött a fennséges sátorba,
ékszer szórt a bátorság tenyeréből.

10. Kivirultak attól a hírtől az igazhívők,
miként a győzelem rózsakertje a diadal szellőjétől.
Minden irányból leverték a hit ellenségeit,
a világ egészen megszabadult a lázadás miatti bánattól.
Jutalmul a herceg számára
a boldog szultán sátrából

³⁹⁷ Ḥasan Szolnok bégje.

³⁹⁸ Muḥammad Girây hercegről, későbbi krími kánról, I. Devlet Girây kán fiáról van szó.

- Díszruhát, ajándékokat,
kardot, övet és aranykantáros lovat utaltak ki.
Hasan bégnek is emelte a rangját,
aki Szolnok szandzsákbégje volt.
15. E győzelemről Pertev is tudomást szerzett,
hogy az ellenség ügyét befejezték.
A gyulai sereg vidult és örvendezett,
az igazság sátrának köszönetet mondtak.
Visszatérvén ott letáboroztak,
megfutamodott a ronda mocskos ellenség.
Azután onnan a szultán parancsára
a szegbán vezetésével törvény és szokás szerint
Néhány janicsár Budára ment.
Âşaf tanácsára
20. Elegendő mennyiségben száz kurjantással,
Gyulán is elegendő janicsár
Maradt a védelemre.
Pertevvel kelt útra, aki seregéből volt való.
A győzedelmes sereg száz dicsőséggel és okosan
védetté vált, [minden ellen] kivéve az észlelhetőséget (şode qorq-e
âmen be-joz çeşm o guş).
- A határ és a föld megóvása miatt
ütöttek rajta a hit ellenségén.
A táborban (ordu) a szultán másik serege
a rézvárú Szigetvár legyőzése miatt
25. A szultán parancsára egyetértésre jutott
Sziget negyedik várának elfoglalásában.
Óh zenész, fújják meg az aranysípot,
minden irányból pengessék meg a dalt a bosszúállásra!

Hogyan kerültek napvilágra a Szigetvár' negyedik várának ostroma közben történt nyugati események

- Isten segítségével és kegyelméből megnyitották
dicsőségesen és hangosan az ellenséges várat.
A mozsárágyú (tup-e havâyi) a fénylő Napról
leszállott a negyedik égből,
A nap gyertyájától kigyúlt a Hold,
a csillagok, az összes, égtek mint a ?
30. A föld a hűvös lámpásoktól
a legfelsőbb égbe emelkedett, és a csillagok lettek társai.
A csillagok lámpái díszesekké váltak,
az ég bástyáján kifényezték valamennyit.
A szultán táborában számtalan fáklyát
tűztek ki jobbról és balról.
- [84a] Saját magának ásta meg a sírját az ellenség a várban,
lángnyelvek nyaldosták a hitetleneket.

- A vár elfoglalására törekedtek a hősök,
mint a kutyák, vonyítva menekültek el a várból az örök.
A hadsereg nem mentesült a harctól,
a portól nem látszódott a küzdelem azon az éjszakán.
Titokban előrehúzták a leshelyet,
nem követtek el hibát dolgukban.
5. A vár falához közeledett a sereg,
a réseken buzgólkodott a janicsárság.
Alulról és felülről küzdöttek,
gyors és forró tüzet öntöttek le.
Sok bācluşca és nehéz ágyú
– amelyeket a gyaurok harmadik várában
A hit szultánjának őrzésére állítottak fel –,
mindegyik ágyúszekereken (kūndākhâ) jött.
Kihozták azokat abból a várból,
átszállították a negyedik vár gyaurjai ellen.
10. A szultán ágyújával közlőlől löttek,
mindegyik azt a várat lötte.
Amikor a mozsárágyú (tub-e havâyi) megmozdult,
félelmetes hangjától az égig szállt a panasz.
A tűzokádó ágyúk mindegyike
bösz sárkányokhoz hasonlít a csatában.
Sziszegett ágyúzás közben a frengi ágyú,
mint a sárkányok küzdelmében a vipera.
Csattogva lőtt a bācluşca,
tüzet vetett az ellenség lelkébe és szívébe.
15. Az ég könnyét ontotta a zarbuzánból,
a hajnal haját tépte, mint egy vénasszony.
Nyugtalankodtak a magyar nép gyermekei,
anyjuk mellén pusztultak el tömegesen (zâr).
A világ azt mondta, hogy ez az éj Biżan verme
nézd, mit szül, terhes az éj.
Meggszülte azt hirtelen a hajnalpírból,
különös alakot szült a reggel akkor.
Kerek feje volt, reszketett, mint a fűz,
puska ütésétől az égbe szökkent.
20. Talán a Nap is olyan volt, mint a magyar gyerek,
színe elváltozott, a por befedte,
Mikor az ágyútól való félelmében a legfelsőbb zeniten
a földiekkel együtt reszketett.
A reggeli kötelező ima elvégzése után a hit népe, a hitharcosok,
a gyaurokkal küzdöttek.
Mint a Nap, kitűzték zászlójukat,
a negyedik várba mentek.
Harcoltak a hírneves ifjak,
elzárták az ellenség elöl a menekülés útját.
25. Minden irányból harcra törekedtek a hősök,
a világot elsötétítették az ellenség felett.

Küzdöttek az igazhívők,
buzdította őket a boldog Âşaf.

**Hogyan keresett leshelyet a bátor sereg Zrínyi fia³⁹⁹ (pûr-i ibn Zirinska)
kõmellvédjének (senger) kivédésére,
és győzte le az ezüstös negyedik vár hitetlenjeit**

- Eltávozott szívükből a türelem és a nyugalom,
növekedett az igyekezetük a negyedik vár ellen.
Egy napon az állam menedéke vezír
azt hallotta az egyik vitéztől azon a csatatéren,
Hogy a Csáktornya⁴⁰⁰ (Çûnķara) nevű hatalmas várban
tartózkodik Zrínyi fia (pûr-e ebn-e Zirinska),
30. Titokban éjszakai rajtaütést akar végrehajtani,
saját portája miatt megoldást keres.
Akkor a világ középpontja vezér
sereget küldött az ellen a vár ellen.
Útját válogatott csapattal
elállta, s a sereg leshelyre vonult.
[84b] Éjszaka előjöttek a leshelyről,
Csáktornya (Çûnķara) felé mentek.
Hirtelen az egyik ifjú egy hangot hallott,
a hősökre a boldogság szellője fűjt.
Egy titkos hang szólalt meg az útról,
azaz feltárult egy rejtett titok.
Jóllehet seregével az a kutya, a kutyának a fia
atyjának a segítségére indult útnak,
5. Elment Csáktornya (Çûnķara) várából
egyszeriben Szigetvár felé.
Éjszaka összeháldkozott az a két sereg,
a jóslatból kiderült, kérésük teljesül (berun âmad az fâl hosn-e
talab).
Jóllehet a gyaurok hallották a hősök jó hírét,
nem ismerték fel a muzulmánokat.
A szigetváriaknak hitték őket;
Mit tud megkülönböztetni a gonosz?
Amikor közel értek az átkozott gyaurok,
a hősök rájuk rontottak a leshelyről.
10. Az ellenség övét lándzsával szakították le,
az ellenség szíve a handzsárnak lett rubinszínű tolla.

³⁹⁹ Zrínyi fia (pur-i ibn-i Zirinska): Zrínyi Miklósnak 14 gyermeke született, köztük hat fiú: János, György, Kristóf, Farkas, Miklós, János. Mivel János korán meghalt, a családja György (1549-1603) révén folytatódott. Az itt említett fiú valószínűleg ő, aki ekkor 17 éves volt, s később is kitűnt a harctéren vitézségével. Ő temettette el Csáktornya várában apja levágott fejét is (Istvánffy 1962, 359).

⁴⁰⁰ Csáktornya (?) (= Çûnķara), talán a Zrínyi család székhelyéről van szó. Horvátul Čakovac.

Karddal választották ketté a magyarok fejét,
 kifolyt agyvelejük, mint a borkő.
 Lábukkal taposták a hitetlen fejét fogával együtt,
 mint a vadászat helyén a disznó fejét.
 Az ellenség fejét barátjuk tetszése szerint
 vágta le, szalmával tömték ki bőrüket (?kardand por kâh o pust).
 Kiderült, hogyan rendelkezett a fátum írása (xaṭ-e sarnevešt) az ellenség
 számára;

- bőr nélkül fejük olyan, mint a teknősbéka.
15. A harc után megfutamodott az ellenség,
 a hősök az ellenség nyomában futottak.
 Sok előkelőt elfogtak közülük,
 az [ébresztőt jelző] síp [megszólalása] idején érkeztek a táborba.
 A negyedik vár előtt karddal,
 késlekedés nélkül levágták fejüket.
 Az elmondottak miatt (az in goft o gu) Zrínyi (ibn Zrīnska)
 a bánatában és gyászában elcsüggedt az arca (toroš sâxt ru).
 Saját helyzete miatt bánattal és fájdalommal volt tele,
 fia miatt növekedett fájdalma és gyötrelme.
20. Fia miatt növekedett a szerencsétlenség feje felett,
 hogy dögöljön meg a vén kutya erejétől.
 Nyomorúságában sem ismerte el a békét,
 gonoszságában szakadatlanul harcolt.
 A várbeliek szívében azok miatt a megöltek miatt is
 növekedett a végtelen bánat.
 A halál kezeügyébe helyezték fejüket (nehâdand sar dar sar-e kâr-e marg),
 arcukon láthatók voltak a halál jelei.
 Megjutalmazta a hősöket Âşaf,
 a győzelemért mentek harcolni a várba.
25. Ismét törekedtek a muzulmánok,
 a negyedik vár elfoglalására menvén.
 Mindenfelől megnyitották a harc útját,
 a résből háborúztak és csatáztak.
 A gyaurok közül sokakat nyíllal öltek meg,
 sokakat puska[golyó] vetett le a várból.
 Sokat lelkükkel és családjukkal együtt ágyú[golyó] égetett meg,
 sok férfi a félelemtől pusztult el.
 Sokan beleestek a vízesárokba,
 pokolra kerültek, s lelküket uruknak adták.
30. A muzulmánok közül nem lett senki a vár mártírja,
 a hírneves °Alî Portuk-ot⁴⁰¹ kivéve.

⁴⁰¹ °Alî Portuk halála: „Szolimán még élt, amikor meghallotta, hogy főként Aliportug buzgal-
 mából és munkájából a várost elfoglalták, s a védőket levágták és megölték, s hogy a vár
 felé nyitva az út, ajándékképpen kétszáz aranypénzt küldött neki, s arra buzdította, hogy a
 munkában a legnagyobb buzgósággal és szorgalommal járjon el. Ezt ő nagy kitüntetésnek
 vette, mint amiképpen valóban az is volt, s a már elfoglalt óvárosból kihúzatta az ágyúkat,
 s közelebb vonszoltatta a várhoz. Két nap múlva, miután elkészültek az erődítmények, a

- Főnix a hit vértanúinak lelke,
az ég felé emelkedik a földről.
Léted az ő kis világában
jele az ő nagy világának.
A tűzbe raktad, vízből és sárból van,
ha lélegzik, az a szív vére.
Mikor az élet a halál szerencsáját neveli,
úgy saját vérét issza meg.
- [85a] Ha az igaz út embere és Istent tisztelő vagy,
győzd le először ezt a lázadó lelket!
Harcold először a parancsoló lelkeddel,
vedd el az ellenség életét, nyugtass meg gyorsan,
Azután Kerbela királya⁴⁰² iránt érzett szeretettel,
a vértanúhoz hasonlóan a bánatban és bajban,
Isten útján hagyd ott életed és fejed,
főnixhez hasonlóan a zeniten nyisd ki szárnyad!
5. A vértanúság csatájában fulladj vérbe,
tűzd ki Budáról (Budûn) Szigetvárra zászlódat!
Dobd el tested csontját, mint lelkedet,
hogy főnixhez hasonlóan attól megtaláld lelked vonalát
Ha az élet vizét iszod igyekezetedben,
ha életben maradsz mint a kor Hıdrje,
Haljunk meg, s egyáltalán ne haljon meg vértanú,
örökké Istennél legyen a kiváló!
Miként a mulandó világnak nincs szilárdsága,
jobb az örök élet, mint az élet vize.
10. Ha a harcban a hírnevet kereső ‘Alı Portuk
sújtott volna a kétélő kardos gyaurokra,
Akkor is a vértanúság lett volna osztályrésze,
mint ‘Alı [kalifá]é a rosszakaratú kártétele miatt.⁴⁰³
Isten útján áldozta fel önmagát,
az örök életet találta meg, hibátlanul.
Ha kétélő karddal harcolsz is,
néha fejet veszel, néha fejedet vesztet.
Mindazon fı, amely feláldoztatik Isten útján,
lelkünk törvényes áldozat legyen a számára!

külső várat két helyen is – a bástyánál, melyet Hegynek neveznek, s a fıkapu táján – töretni kezdi. Míg e munkálatok közben a kelleténél óvatlanabban ide-oda futkosott, s parancsokat osztogatva ott forgolódott, egy nagy sólyomágyúnak – Margitnak hívták – a városból kilıtt vasgolyójától megsebesült úgy, hogy bár egyéb testrészei épségben maradtak, állát hosszú szakállával együtt halálos lövéssel levágta, s miután torkát és gégejét is szétszaggatta és összeroncsoolta, nyomban összeesett, nagy vérsugár tört elı torkából, s mindjárt ki is szenvedett. Azt mondják, halálát Szolimán nagyon sajnálta.” (Istvánffy 1962, 46-47). A szövegbıl kivehetően az esemény szept. 5-re tehetı.

⁴⁰² Kerbela királya: Huszein, Ali kalifa mártír fia, akinek sírja itt található.

⁴⁰³ ‘Ali, a 4. kalifa, Mohamed próféta veje, orvgyilkosság áldozata lett.

-

15. Óh Istenem, helye a Paradicsomban
 a Próféta és a négy társ mellett legyen!
 Óh szív, légy társunk egy időre,
 ne kövess el gondatlanságot, a munkán fáradozz!
 Isten útján áldozd fel életed,
 Istentől keresd megsebzett szíved balzsamát!
 Ezen az úton, amikor elhagyod életed és szíved,
 válj meg életedtől, hogy lerövidítsd az utat.
 A nemlét útját keresd a hit népével,
 hogy biztosan megtaláld a léthez vezető utat.
20. A nemlét azelőtt van az életben,
 mert megelőzte azt a lét birodalma.
 Ne mondd, [hogy] a nemlét kevesebb mint a lét,
 mert előzetes nemlét van a lét előtt.
 Isten, aki a test miatt lelket gyúrt,
 a teremtés előtt megírta a halált (ajal).
 A test várának a lélek lett parancsnoka,
 a test és a lélek a halál kezében (be-dast-e ajal) [van].
 A halál (ajal) oka a lét elve (aşl),
 a világ léte nem volt Istenen kívül.
25. A világ létéből és nemlétéből a cselekedeten kívül
 ne legyen társad a halál órája.
 Ádámtól a Prófétáig ezen a világon
 milyen rózsák nőttek ezen a világon?
 Kinyílt és eljött illatának és szívének hete,
 sok bimbója elhervadt a penésztől.
 ? (foru rixt dardâ / čo az sise pol)
 a rózsabokor leveleiből a rózsalevelek.
 Nem maradt meg Salamon [sem] a trónján és pecsétjénél⁴⁰⁴
 a többi próféta (sem) maradt (életben) Mohamedig.
30. Mivel nem volt hűséges hozzájuk a világ,
 mikor találsz attól hűséget, óh tiszta férfiú?
 Mivel nem volt hely abban a próféták számára,
 szíved ne kösd erősen a világi dolgokhoz,
 A világban ne fordítsd el arcodat az ilyen útról,
 az igaz úton keresd a boldogságot!
- [85b] Ne menj a szép nők fűrtjéhez hasonló csavarintos úton,
 mert a görbe úton járó mindig szerencsétlen.
 A szultánságért Isten szolgálival
 a jóra, az igazságosságra és a hitharcra törekedj,
 Mert az egyik állam következik a másik után,
 maradjon meg a jóság az [Istennel való] egyesülésig (ʿalâ ʾl-ittisâl).

⁴⁰⁴ Salamon pecsétjét a mohamedán legendák sok csodás tulajdonsággal ruházták fel.

- Hová lett, hová a Pišdâd pompája,
jóságukon kívül nem emlékeznek rájuk.
5. Nézd Dârâ-ye Dârâb ⁴⁰⁵ után a nyomát;
királyok jöttek és mentek a Kâyânidák⁴⁰⁶ trónján.
Elfoglalta, s eltávozott a világból, ó jaj!
koporsójában [fekszik] Philippos fia Nagy Sándor.
A pusztulás lett az Aškânidák társa,
– ne legyen társa Isten egyiküknek se!
Nem beszélnek most már a Szászánidákról,
Nušîrvân igazságosságán és jócselekedetén kívül.
Óh jaj Mohamednek és négy társának,
– legyen minddel elégedett Isten!
10. A Paradicsomba távoztak társai és követői is,
eltávozott a négy választott imám.
Lementek a csillagok, elfogta a Nap,
a halál felhője lett végül a fátyol.
Lepihent[ek], mint a felhők közt a nemes Nap
gyászukban, mint a felhő a tartós esőkből (‘oyun) osztották
könnyeiket.
- Midőn elsötétül a Nap, és napfogyatkozás történik,
felborul a természet egyensúlya.
A földi részecskékre is hatást gyakorol,
ó jaj, ó jaj az emberiség javának!
15. Óh jaj a Próféta társainak és nemzetségének,
az öregeknek, és ‘Osmânnak és a szüz feleségeknél!
Óh jaj Ḥasan és Ḥusayn vértanúnak,
mert úgy jártak, mint a hitvány Yazîd.⁴⁰⁷
Káromolják Yazîd nemzetségét,⁴⁰⁸ óh kedvesem,
kivéve ‘Umar,⁴⁰⁹ ‘Abd al-‘Azîz fiát.
A kormányzat miatt ne káromold őt,
s magad miatt ne menj pusztai vadászatra!
Tégy jót, a jókkal közösködj (nekuyi bokon bâ nekuyân še‘âr),
hogy a rossz sorsnak a szele se érintsen meg!
20. Ne tégy rosszat, mert a rossz bosszút áll rajtad,
ne beszélj, cselekedj, hogy jó hírnevű legyél!
Véget ért az ‘Abbāsîdák uralma,⁴¹⁰
[és] a Sa‘d ibn-e Zangîé⁴¹¹ is, a Šaffâridáké⁴¹² is,

⁴⁰⁵ Dârâ-ye Dârâb: III. Dareios (i. e. 336-330) utolsó Akhaimenida uralkodó neve Pirdauszi Šâhnâméjában.

⁴⁰⁶ Kâyânidák: mítikus iráni dinasztia a Šâhnâmében.

⁴⁰⁷ Yazîd: az Umayyâd dinasztia második kalifája (680-683). A muszlimok, különösen a šiíták átkozva említik nevét, mert ő bűjtött fel ‘Ali két fiának, Ḥasannak és Ḥusaynnak a meggyilkolására.

⁴⁰⁸ Yazîd nemzetsége: Yazîd ibn Mu‘âwiya a második Umayyâd kalifa nemzetsége, azaz az ‘Umayyâd kalifátus (661-750).

⁴⁰⁹ ‘Umar, ‘Abd al-‘Azîz fia (‘Umar ibn ‘Abd al-‘Azîz): a nyolcadik Umayyâd kalifa (717-720).

⁴¹⁰ ‘Abbāsîdák: az iszlám kalifátusa (750-1258). Székhelyük Bagdad volt.

A Saljuqida királyoké⁴¹³ a bizánci Görögországé,
Gâzân⁴¹⁴ szultáné, a végzetes Hülegüé.⁴¹⁵

Elment ő is, mint a jámborság kapujának pásztora (? šod u ham čo čubâni
dâr-e taqi),

a Bârânidáktól⁴¹⁶ a Bânidariakhoz.⁴¹⁷

József kora után Egyiptomban és Jemenben,
Görögországtól Khotân⁴¹⁸ királyságig,

25. A világon senki sem beszél
másról, mint az oszmán szultánok nevérol.

Óh jaj a hitharc útján ennek a dinasztíának,
sok uralkodóból lett gâzi!

Óh jaj, azon szultánok életének, mert
több kell nekik, mint 100 évszázad!

Hogy életük kincsestárát állandóan
a hitharc útján töltik!

Óh jaj, a híres ‘Osmân szultánnak!

Óh jaj a fényes dinasztíájú Orhânnak!

30. Óh jaj a vértanú Murâd szultánnak,

óh jaj Yıldırım Bâyezîd szultánnak!

Óh jaj a tiszta születésű Moḥammed szultánnak,

óh jaj II. Murâd szultánnak!

Óh jaj Moḥammed szultánnak, jaj

aki kardjával elfoglalta Konstantinápolyt!

Óh jaj II. Bâyezîdnek,

óh jaj fiának, a remek szultánnak!

Óh jaj Egyiptom és Szíria elfoglalójának,

óh jaj a salamoni helyű szultánnak!

[86a] Óh jaj a hírneves rubinnak,

meghalt ládájukban a kincstárnok!

Isten kegyelme legyen mindhez közel,

Ridwân Paradicsoma mindnek osztályrésze!

A paradicsomi helyű szultánok életét,

Szelim szultán idejét gyarapítsa Isten!

⁴¹¹ Sa‘d ebn-e Zangi: Fârs salg urida atâbegje, a Xârazmšâh vazallusa (1203-1231). Az ő szolgálatában állt Sa‘dinak, a költőnek az apja, s az ő nevéből származik a költő *taxalloş-a* (Sa‘di).

⁴¹² Šaffâridák: kelet-iráni dinasztia Khorászán és Szisztân területén (867-911), vö. Spuler 1972.

⁴¹³ Seljuqida dinasztia: török eredetű dinasztia, melynek különböző ágai Kis-Ázsia, Szíria, Irak és Irán területén uralkodtak. A Nagy Szeldzsuk Birodalom Irán és Irak területén helyezkedett el 1038-1118 között.

⁴¹⁴ Gâzân kán: a mongol eredetű Ilkhánok dinasztíájának (1256-1355) legkiemelkedőbb uralkodója (1295-1304) Iránban.

⁴¹⁵ Hülegü (perzsa Hulâgu): a perzsiai Ilkhán dinasztia megalapítója (1256-1265).

⁴¹⁶ Bârânidák: a berber népet alkotó két törzs egyike (a másik a Butr).

⁴¹⁷ Bânidariak: talán a Banijuridák, Khuttal helyi uralkodói a X-XI. sz.-ban az Oxus felső folyása mentén.

⁴¹⁸ Khotân: város kínai Turkesztánban (Kína, Ujgur Autonóm Terület).

5. Legyen segítője Isten, és közbenjárója a Próféta,
a világ és a világ szultánjai öneki engedelmeskedjenek!
Szultáni sátra az égig érjen,
szultáni csillaga a nemes zeniten [legyen]!
Teljesüljön kívánsága a világban,
serege győzedelmeskedjen ellenségei felett!
Isten népe fohászkodjon érte,
szándékai Isten kapujába emelkedjenek fel!
A sors ne okozzon bánatot és fájdalmat neki,
helyettese Isten legyen!
10. Az örök könnyörület legyen
a paradicsomi helyű Szulejmán szultánnal,
Mert a szultán igazságosságával és nemességével
zászló volt a világban Nyugattól Keletig.
A hit szultánja, a világ ura,
jó hírnévvel kupola volt a világban,
Neve éljen a világban,
ellensége pusztuljon el a rosszindulattól és az irigységtől!
Ha egy ember tettei tiszták,
nincs benne félelem és rémület a haláltól.
15. Ha igazságos a hit szultánja [e]világban,
lelke kétségkívül a Paradicsomba kerül.
Ha az igazságos szultán a hitért harcol,
a Paradicsomban az emberiség javához csatlakozik.
A mártírok jutalmából részesül,
a büntetés napján a boldogok között lesz.
Amikor tiszta lelke különválik testétől,
idegen országot hagy el, mondd: „gyere haza”.

Példázat

- Ha egy padisah egy új várost
épít, összegyűjti abban az embereket.
20. A [különböző] országokból, furcsa módon, idegenek
közelről s távolról egy csapatba gyűlnek.
Összebarátkozik ott mind kicsi és mind nagy,
összebarátkozván összevegyül külföldi és bennszülött.
Egy idő után közülük másvalaki is,
ha idegen országért elhagyja hazáját.
Más idegeneknek jut bánata,
a hazáját elhagyó arca mosolyog a boldogságtól.
A világ egy új város, idegen!
végül hazád lesz körös-körül a világ.
25. Így szól a példázat a világról,
igazság és allegória nincs ezen kívül,
Hogy mikor valaki idegenből hazáiba megy
mint a Paradicsom pávája, délcegen lépdel.

Adj óh pohárnok abból a kellemes borból,
 amelyből a Paradicsomban isznak a hurik!
 Te építsd fel a test és a lélek várát,
 ne bánkódj a világ várának építésén!

A Paradicsomhoz közeli szultán egészségének rosszra fordulásáról

- Amikor a hit szultánja Szigetvár várát
 az ostromban már majdnem elfoglalta,
 30. – Isten az ő ostorcsapása, győzelmét a Paradicsom adta,
 mert a hit harcosa volt ő igazságosan és jogosan –
 [86b] A győzelem közben a hely levegőjétől
 éjjel-nappal rosszabbodott egészsége.
 Abban a táborban a szultán hirtelen megbetegedett,
 pergett az indulás dobja.
 Mivel a szultán ragaszkodott a hadjárathoz (gżâ),
 harcolt egészségesen és betegen [is].
 A betegség egyáltalán nem kegyelmezett a szultánnak,
 a halál megakadályozta Bécs elfoglalását.
 5. Mikor nyilvánvalóvá vált a szultán állapotának gyengesége,
 örököst akart trónjára és magas pozíciójára.
 Lelkéből a kámforra nedves mósuszt rakott,
 díszes ezüstöt szórt az aranyra.

A salamoni pompájú szultánról

- A nemes próféta dicsőítése és magasztalása után
 e végrendeletet írta Szelim szultánnak:
 „Te vagy a lélek a hit birodalmának testében,
 te vagy a régi világ fenntartója.
 Ha én abbahagytam a munkát, te vedd fel azt,
 s ha én megpihentem, te légy ébren!
 10. Isten parancsára te légy az örökös,
 Isten népével igazságosan bánj!
 Tiszteld az állam oszlopait,
 a világot a Próféta šarīfájával rendezd el!
 Ha azt akarod, hogy fejed olyan magasan legyen mint a zenit,
 senkitől se félj, de féld Istent.
 Ne nyugodjon attól a világ,
 vesd be istenfélelmedet és igazságodat.
 Ha szultán voltam, a városok a tiéd voltak,
 Keyqobâd egész királysága a tiéd volt.
 15. Enyém a világ királya név volt, s elég!
 növelem nevedet, herceg (bex) volt az, és elég!
 Nem vittem magammal, neked adtam,
 azzal együtt adtam át neked a világot.
 Lelkem a régi birodalomba távozott,
 hercege (bey) Szulejmán Szelim lett végül.

- Noha Szelim foglalta el először a világot,
ránk maradt, s tőlünk helyesen neked jutott.
Isten több helyet adott nekünk, mint atyánknak,
neked azonban annál is többet.
20. Nekünk Szelim szultán öröksége jutott.
Mi e birodalom? Neked Szulejmán adta kezét.
Te a Szulejmán nemzetségéből való Szelim vagy,
hírneved elfűjja a hegyet, mint a szalmát.
Nevedtől megkettőződik a Szelim név,
méltóságod magasabb, mint Szelimé.
A második Szelim Szulejmán volt,
tökéletességben Salamon.
Jöjj, Isten kegyelméből trónom a tied,
Szelim vagy, és Szulejmán trónja a tied.
25. Trónomon a Jupiter lett a szerencséd,
birodalmadban és az ujjadon tudod azt.
Szelim szultántól vettük át a királyságot,
te Szelim szultán vagy, neked adjuk át.
Mert az örökkévalóság házába akarunk költözni,
tőlünk vagy szultán, a védelem a tied.
Ezentúl te leszel a világ dolgában
harag az ellenségnek, bizalom az engedelmeseknek.
Tied legyen a világ palotájának kincse,
benned legyen letéteményezve az európaiakkal szembeni háború.
30. Egy kívánságunk sem maradt,
életed tartson Bécs elfoglalásáig.
Sem ne gyászolj, sem ne sírj miattunk,
harcolj, harcolj, harcolj, [a hitetlenek ellen]
Isten dicsőségére, óh boldog ómenű szultán,
mert harc (gázâ) közben ért minket a halál.
- [87a] A hitharc (gázâ) volt a gondolatom, óh herceg,
a gázâ volt a dolgom, kegyességgel és erőszakkal,
Amíg egy szusz volt testemben,
semmi nem volt elég a gázâból.
Hitharcos (gâzi) szultán vagyok, jó tulajdonságokkal,
életében boldog, s halálában vértanú.
Társam a trónon Karbalâ királya,
a gâzik miattam vannak a hitharcban.
5. A gázâ a hit szultánja számára vallási kötelesség (farz),
biztonságos a hit útja a gâzik miatt.
Kezdetől fogva szokásjogunk és törvényünk a gázâ,
megszégyenül a gyaurok éjszakai rajtaütésünktől.
Villámot szór a handzsár, amikor éjszakai rajtaütést hajtunk végre,
kiárad a tenger, ha az Oxusba vetjük.
Lámpásaink Istentől ragyognak,
a gyaurok szívének zsírával van tele.
A velünk kötött szerződést megszegő gyaurokon bosszút állunk,
nem [pedig] Timurhoz hasonlóan hitszakadást okozunk.

10. Az épületet pusztítottuk el,
 nem [pedig] Timurhoz hasonlóan az országot raboltuk ki.
 Kardunk elrendezte a hit ügyét,
 nem [pedig] Timurhoz hasonlóan mindenfelé meggyilkoltuk a népet.
 A hit ellenségeitől elfoglaltuk a városokat,
 nem [pedig] Timurhoz hasonlóan leromboljuk.
 Harcban elfoglaltuk a hitetlenek országait,
 muszlimmá tettük a magyarokat és a frengiket.
 A gázâ és a mártíromság a dolgunk,
 Isten győzedelmes, és Isten segítsége a társunk.
15. A Paradicsomba megy számtalan hitharcos,
 nagy a gáziknak a fáradsága.
 Mindkét világban boldogok a gázik,
 a Koránban magas a vértanúk presztízse.
 A vértanúság sokszorosán a legkiválóbb rang,
 de a porta újjászületése annak a helynek a rangja.
 Abban az esetben, ha (be-şurat) vértanúvá válnak, ne mondd, hogy
 meghaltak,
 a Korán versének értelmében mindannyian élnek.⁴¹⁹
 A mártírok a hitharc lakomájának gyertyái,
 a vérük annak a gyertyának az első lángja lett.
20. Ha levágják a gyertya végét,
 több fény világítja meg a társaságot.
 Mikor holnap a vértanúk az utolsó ítéletre mennek,
 szépségükben ragyogóbbá válnak a Holdnál és a Napnál.
 Az összes vértanú helye a Paradicsom lesz,
 magas helyet ad nekik Isten.
 De ha a harcban nehéz időszak következik be,
 jobb akkor a béke a háborúnál.
 A Próféta a vén kolostor szerzeteseinek
 olykor azt mondta a Koránból: „jó a béke”⁴²⁰
25. Mikor dzsihádra ment Yaṭrib királya,
 egyéves béke után elfoglalta Bathā-t⁴²¹
 Tudod, ezután békében és vitában
 a beszéd véget ért, isten veled, isten veled!
 A Holdam fogyóban van, te járj-kelj, mint a Nap,
 te újévet ünnepelj, nekem jó éjszakát.
 A világ eltávozott kezemből,
 a világ menedéke (panâh-e jahân) vagy, találd meg gyorsan.
 Az elválástól lelkem távozóban,
 mit mondjak, a történet véget ért.”

⁴¹⁹ Korán 47:4-6: „...Akik Allah útján öletnek meg, azoknak ő nem hagyja, hogy tettük célt ne érjen. Az igaz útra vezérli őket és állapotukat megjobbítja, és bebocsátja őket a Paradicsomba...”

⁴²⁰ wa 'l-sulḥu xayrun : „A békés megegyezés jobb a [viszálykodásnál]” (Korán 4:128).

⁴²¹ Bathān: (Bathân) völgy Medina közelében.

A paradicsomi helyű szultán haláláról – világítsa meg Isten a bizonyítékát

30. Azután, hogy Isten felé fordult,
trónra ült a vértanúk birodalmában.
Közel volt a hajnal, megpergették a dobokat,
ugyanakkor pergették meg a dobot a szultán [lelkének] eltávozására.
A sahinsah a fátum és a végzet parancsára
sāfar hónap 21-én,⁴²² szombat este
- [87b] Arra az útra vágyott;
a magas égben lett a lakhelye.
A föld megrepedt a szultán miatt érzett bánattól,
a jajkiáltás a földtől az égig ért.
A gyásztól a Nap és a Hold levette sipkáját,
az ég durva fekete gyapjuszőnyegen forgott.
A gyásztól meggörbült a Nap,
a csillagok szeme kifehéredett a sírástól.
5. Az éjszaka belepusztult a bánatba és a szomorúságba,
fekete felhőbe burkolódzott.
Gyászolt a sötét éjszaka. –
felhőjével a hit ellenségei számára esőcsináló mágia.
Felhőkbe rejtőzött a ragyogó reggel,
a világ elsötétült a vezér serege fölött.
A kor vezérje azon a sötét éjszakán
aludt, s egy különös gondolata támadt.
Nyugtalan lett nemes természetű;
gondolatainak összegyűjtése érdekében imaszőnyegén
10. Éjszakai imát mondott Istennek, dicsőítette és fohászkodott hozzá:
sajnálta a szultánt.
Hirtelen a hit szultánjának sátrából
egy eunuch (ḥarimi) érkezett, s földre borult,
Mint a bimbó, összecsucodott boldog ajka,
az izzadság hevétől arca rózsaszínűre változott.

A rejtett titok feltárulásáról és az általános támadásról

- Âşafnak titokban egy feljegyzést adott át,
nem tudtak arról idegenek egy mukkot sem.
Amikor Âşaf kinyitotta a feljegyzést,
eltitkolta két ajka elől az eltitkolhatatlan titkot.
15. Két szeme a megdöbbenéstől könnyel telt meg,
cukrot tartott a rózsának (tabar zad be-gol dâšt), ajka kiszáradt.
Egy fekete levelet látott, gyászruhásat,
egy zűrzavaros dolgot tudott meg abból.
A levél a szultán magántitkáráról volt,
megírta, mi történt a hit menedéke szultánnal:

⁴²² 1566. szeptember 6.

- [88a] „A szultán élete most véget ért,
eltávozott a Mindenható palotájába,
Hét óra után, a nyolcadikhoz közel,
a nyolcadik legmagasabb Paradicsomba.
E világból a Paradicsomba sietett
A Paradicsomban különleges helyet nyert Istentől.
Istent dicsőítette és a *tawhīd* szúráát recitálta,⁴²³
angyalok seregével magasztalta.
5. Az *urjī'i* szúrával⁴²⁴ fordult felé,
engedelmeskedett neki fényesszívűen.
Eltávozott a mulandóságból, az örökkévalóság birodalmába ment,
ahol Isten legyen megelégedett azzal a szultánnal.
Hűségesen az Urak Urához ment,
úgy beszéltek, hogy álmában ment.
Sok hű szolgája mit sem tudott róla,
a világ két szeme aludt, nem volt ébren.
A szultán ugyanazon magántitkára és az orvos⁴²⁵
volt az, aki tudott a <különös> eseményről.
10. Mindketten hallgattak,
hogyan egy szó se derüljön ki
Arról, hogy <csodálatos módon> a szultán állapota
jobbra fordult, vagy tovább rosszabbodott,
Hogy senki se kérdezősködjön,
erről az eseményről (*mâjerâ*) ne beszéljen,
– Türelmük nem okos és tartós –
ne forduljanak érdeklődve az orvoshoz.
Ha az egyik szólna a másiknak,
ne merje ezt elmondani.
15. Ne legyen tartós sírás, sem erős sóhajtozás,
nehogy a világ egyszeriben a földtől az égig (ze *mâhi* be *mâh*)
elsötétüljön.”
- A történetekről Âsaf száz körültekintéssel,
második Salamonként, a közönségtől elrejtve
Gondolkodott, hogy hogy legyen,
ne történjen meg az, hogy felfordul a világ.
Mert az isteni végzet (*qazâ-ye elâhi*) miatt lett így,
elrejtette egyszeriben a hit vezírje.
Boldogan állt fel helyéről,
bánatának elhárítására tett erőfeszítéseket.

⁴²³ *tawhīd* szúra: Korán, 112. szúra:

Mondd: „Ó Allah, az egyedülvaló,
Allah az örökkévaló!
Nem nemzett és nem nemzetett.
És senki nem fogható hozzá!”

⁴²⁴ *urjī'i* szúra: Korán, 89. szúra (28 vers); „A hajnal” szúra, azaz a *zū 'l-hijja* havának, azaz a mekkai-zarándoklat hónapja 1. napjának hajnaláé.

⁴²⁵ Azaz a szultán magántitkára és Ibn-i Kayṣūn orvos (ld. Selânikî 1989, 38-39).

20. Egyszer azt akarta, hogy bizalmasai egy csoportjának
beszél bánatos szívének helyzeteréről.
Másszor azt akarta, hogy eltitkolja a történeteket,
frissiben gyógyítja belső fájdalmát.
Egyszer azt akarta, hogy reggelig senkivel
ne beszéljen, sem többel sem kevesebbel, mint egyvalakivel.
Másszor sírt, néha sóhajtozott titokban:
ne derüljön fény a rejtett titokra.
Egyszer a vár felé akarta fordítani fejét,
az égig érő toronynál feljebb vetni lábát.
25. Szívében a fájdalom igen megnövekedett,
titokban különös gondolata támadt.
Amiatt ami miatt bánata megnőtt,
az látszott megfelelőnek, hogy betegnek tetteti magát.
Hirtelen sóhajtozni kezdett,
a betegséget a szokásos módon játszotta meg.
Így szólt: „A szultán orvosainak feje
jöjjön, ha nem, állapotom rosszabbra fordul.”
Akkor a boldog orvoshoz egy bég
jött, hírt adott neki a fájdalomról és a félelemről.
30. Az orvosok feje sietve
jött a kinevezett vezérhez.
Betegnek tettette magát a kor vezérje,
arról beszélt neki az orvos.
Látszólag a betegségről beszélt neki,
valójában a felmerült problémát oldotta meg.
Beszéd közben törte a fejét,
titokban elmondta a titkot, amiye volt.
Továbbá a hit szultánjának állapotáról
a titok titkáról hírt adott Âsafnak.
- [88b] Amikor Âsaf meghallotta azt a választ az orvostól,
valami eszébe jutott.
Azt mondta a hozzá közeli előkelőknek:
„Büntetést helyezett kilátásba a szultán nekem,
Így írt nekem ő maga ez alkalommal: «Ôh vezír,
betegségem válságosra fordult.
Miért késett a vár elfoglalása?
Mi volt az oka, hogy a dolog késlekedett?»
5. Most amiatt nyögök és sóhajtozom,
mert szolgálja miatt szenvedett a hit szultánja.”
Mikor Âsaf előkelői meghallották e szavakat,
senki sem tudta meg a titkát abból a társaságból.
Azután, hogy nemes sátrához ment,
odaadón az imasátorba (be dargâh-e haq) ment.
Titokban a kétségbeesésnek adta át magát,
kezébe temette az arcát (be-rox dast zad) és az ég felé kiáltotta
bánatát.

- Könyörgő arcát az imaszőnyeghez döntötte,
 fohászkodva két kezét is az ég felé emelte.
 10. Az imasátorban előadta kívánságát,
 panaszosan <így> beszélt Istenhez.

Az Âsafhoz hasonló nagyvezír magányos fohása (monâjât) Istenhez

- Így szólt: „Óh, örökkévaló Isten!
 Te vagy a király mindörökkön örökké!
 Örök Isten vagy, halhatatlan vagy,
 egyetlen és egyedüli vagy és halhatatlan vagy,
 Minden elpusztul a Te orcádon kívül,
 minden megsemmisül a Te orcádon kívül.
 Vagy, mert minden létező Tőled jött létre,
 az ég fenn, a föld lenn,
 15. A világhoz hozzá van kötve léted,
 s mindkét világ kegyességedhez van kapcsolva.
 Megváltozik a föld parancsodra,
 leomlanak az egek parancsodra.
 Az értelem nem ismeri minőségedet,
 azonkívül, hogy minden dologban benne vagy.
 A világ veled létezik, Te önmagadban létezel,
 lét és nemlét tőled van az összes létezőben.
 Nem tudom, Te magad vagy-e a minőség, vagy Te leszel minőséggé,
 egy pillanat alatt megváltoztatod a világot.
 20. Istenem, Te vagy valamennyi dolog teremtője,
 Istenem, Te táplálsz minden dolgot.
 Istenem, Te vagy mindenek Istene,
 közbenjárás révén Te vagy mindenkinek a védelmezője (panâh).
 Óh Istenem, mindenható vagy Te minden felett,
 páratlan és hasonló nélküli vagy Te.
 Istenem, Ádámnak Te adtál életet,
 a menekvés útját a halálból.
 Kegyed elfogadta bűnbánatát.
 az ég nevében jött a qibla a számára
 25. Teáltalad menekült meg a titoktartó Noé,
 általad taláta meg Hıdr az élet vizét
 Ábrahám tüzeit rózsakertté változtattad,
 Gábriel adott biztonságot Józsefnek a hitben.
 Jákob bánatára Te adtál boldogságot,
 Eyyûbban Te adtál türelmet, óh türelmes.
 Óh Könyörületes, a szerencsétlenség pusztájából a Te kegyed által
 sikerült kikerülnie Mózesnek.
 Az emberek és a szellemek (ons o jân) testében tőled van a lélek,
 Salamont a Te hangyáid látták vendégül.
 30. Istenem, Te emelted az égbe Jézust,
 szavától elvonultak a hitetlenek.

- Prófétád, Mohamed a hét égbe
 ment fel, [s] jött le parancsodra egy pillanat alatt.⁴²⁶
 Elintézte a zsidók és hitetlenek (gabr) dolgát
 bölcsességgel, kegyességgel és erővel.
- [89a] Az iszlám szultánjai számára is
 kötelező módon *Te tetted kötelezővé a gazát.*
 Istenem, šari'ádnak engedelmeskedve
 fordultunk a gyaurok ellen.
 Buzgón Szigetvár várához
 érkezünk, s erőfeszítést tettünk, és szent háborút (jehâd) hajtottunk
 végre,
- Nem tértünk el parancsodtól,
 harcoltunk a hit ellenségével.
5. Te adtad a szultánnak a várat, nekünk a győzelmeket,
 a vízőzönből menekvést Noé bárkájának.
 Most harcunkat a negyedik vár ellen
 hozd közel a győzelemhez, óh Teremtő!
 A falakon a boldogság lakomáját nekünk
 add, s az ellenségnek bánatot és szomorúságot!
 Ne tégy szerencsétlenné engem, mert vezetőm Te vagy,
 valóban, utam kalauza Te vagy!”
 Így fohászkodott magányosan Istenhez,
 azután titokban könyörgött.
10. Azt mondta az Âsafhoz hasonló [nagyvezír]: „Fájdalom, hogy
 a harcban elszakadtam Szulejmántól!
 A sereg megnyugtatóására milyen gyógyírt adjak,
 hogy az ellenség ördögét engedelmességre bírjam?
 Hogyan tartsam titokban a történeteket,
 melyet kevesen tudnak az öregek és fiatalok közül?”
 Rajta kívül egy ifjú volt aki tudta,
 [és] ketten a szultán bizalmasai (xavâs) közül.
 Az orvos, és a szultán magántitkára a másik,
 az út népe lezárta bizalmas két ajkát.
15. Jóllehet megróttá, de amikor ismét
 a titok elrejtését kérte Istentől
 Azt mondta: „Mindazt a titkot, amit két ember tud,
 az egyik kétségkívül feltárja.
 Mivel minden titok elterjedt, amit ketten ismertek,
 összevissza beszélt róla az, aki tudta.
 Kettő közül az egyik gyöngyöt fűzött és elment,
 valódi szándékát két ajka kimondta, s elment.”
 Az imasátorban (be-dargâh-e rab) panaszkodott:
 „Tartsd meg titkom minden kétszínűtől!”

⁴²⁶ „Prófétád, Mohamed a hét égbe ment fel, [s] jött le parancsodra egy pillanat alatt.” Célzás Mohamed éjszakai útjára a mennybe (mi'râj), melynek legendája a Korán 17:1-en alapszik.

20. Így szólt: „Óh uram, palatáblával és tollal,
 Mohamednek a népe közbenjárójának igazságával,
 A magas égből lehozott Korán-versekkel,
 szentjeiddel a magas égben,
 A próféták és küldöttek arcának könnyével,
 a hit társaival, az utak vezetőivel,
 Abu Bakr őszinteségével és °Umar igazságosságával,
 Mohamed két vejének kiválóságával,
 A [hit] oszlopaival és sarkaival, és a negyvenekkel,
 a vértanúk vérével, a gâzik szívével,
25. A Kába zarándokaival, Miná⁴²⁷ népével,
 a kő tapintásával, a tiszta Marwával⁴²⁸
 A bánat pusztaságában útmutatóan
 hozzáértésem elől távolítsd el a nehézséget!
 Istenem, a nagyvezíri méltóságban engem,
 mint a hangyát, elszakítottál Szulejmántól.
 Nekem ebben a rettenetes bajban,
 nekem ebben a halálos nehézségben,
 Nekem a döbbenetben, a nagy dologban,
 a szultán nélküli seregben, a nehéz várban,
30. Nekem e gyászban és fájdalomban és bánatban,
 nekem e bánattal teli történetben,
 Nekem a hatalmas sereg halaszthatatlan ügyében,
 nekem a panaszt juttattad, óh Könyörületes!
 Most, hogy a szultán elrejtőzött a sereg elől,
 körülöttem alávaló ellenség.
 Ezernyi gondolatba mélyedtem,
 tőled kérek segítséget, te változhatatlan vagy.
 E tanács idején, e háború földjén,
 e nehéz helyzetben, e nehéz dologban,
- [89b] Minden tanácsom az egészben és a részben
 parancsodra legyen bízva örökké!
 Minden dologomban kegyed révén, óh Istenem,
 add meg a porta győzelmét, s készíts utat!
 Az elfoglalás minden jó tanáccsal el van határozva,
 az igazság nem tőlünk való, hanem tőled.
 Én azt az egy megengedett választást
 átadtam neked a fátumot és a végzetet illetően (qazâ o qadar).
5. Jöllehet magam tervezek, röviden,
 annak megfelelően határozd meg a végzetet (taqdir).
 Azt kérem, óh mindenható Isten,
 minden szavamat, tettemet az összes ügyemben
 A te szándékaidhoz igazítsd hozzá,
 közelítsd hozzám jóindulatodat.

⁴²⁷ Miná: völgy Mekka közelében, ahol áldozatokat hajtanak végre.

⁴²⁸ Marwa: szent hely Mekka közelében.

Tedd helyessé véleményemet,
 mindenfelől őrizz engem.
 Cselekedetemet elégedettségedhez közelítsd,
 a könyörületedben van és nem a két lótuszfa a biztonságos [menedék]
 (bi 'l-ḥamd wa lā 'l-dālayn amin)

10. Istenem, nekem ezen eseményben,
 ezen kísértésekkel teli hamis történetekben.
 Mert az ellenség között a harcnak ezen idején
 a halál leszűkítette a szultán mozgásterét.
 A tábor (ordu) körül a hit ellensége van
 alkalomadtán bosszút állnak az iszlámon.
 A szigetváriak mint a harapós kutyák,
 az átkozott király (kırál) zajong a keresztény táborban (tâbur),
 Maga Zrínyi, hogy elmeneküljön,
 a várból a királlyal (kırál) összeköttetésben áll.
15. Egyetlen vár maradt a kezében,
 váljon a földdel egyenlővé a királlyal együtt.
 Mielőtt az ellenség tudomást szerez a helyzetéről,
 adj alkalmat nekünk, hatalmasan és pompásan,
 A sereget te véd meg illően (bâ adab),
 az ellenséget vidd le a harag kútjába!
 Szabadítsd meg a muzulmánokat,
 tedd gyászossá a hit ellenségeit!
 A hit seregét szerződéssel erősítsd meg,
 zúzd szét az ellenséget a várban és a keresztény táborban!
20. Ne támassz zűrzavart a seregben,
 tartsd titokban, óh uram, a szultán állapotát!
 Istenem, körülöttünk mind a négy égtájat
 elfoglalta az ellenség, a mi elpusztításunkra.
 Mint a sátán, egyesültek egymással,
 cselvetésre és furfangra egyesültek.
 Az iszlámot akarják végzetesen megkárosítani,
 Istenem, béklyózd meg a sátán szándékát.
 Istenem a hit minden buzgalma a tiéd,
 a lázadás tüzeit te csillapítod nekünk.
25. Istenem, olyan vagy az ellenségnek, mint Abū Lahabnak,⁴²⁹
 vidd le a Pokolba, Lahab tüzébe [őket]!
 Istenem! Mivel az örökség terhe, a biztonság tőled való,
 add át a trónörökösnek, az örökség tőled való!
 A kincseket, katonákat, a köznépet és az előkelőket
 az új szultánnak add át, óh Könyörületes!
 Óvd meg őt a szemmelveréstől (ze češm-e bad) óh Uram,
 gyorsan add át a trónörökösnek a szultán helyét!
 A salamoni rangú szultán fia,
 a kor és az Úr Szelimje,

⁴²⁹ Abū Lahab: ld. Korán 111:1: „pusztuljon el Abu Lahab keze, és pusztuljon el ő maga”.

30. Kayumars-i⁴³⁰ szokású és a Hušang-i⁴³¹ harci.
a harcban mint a dévet legyőző Tahmuras,⁴³²
Eszében és értelmében mint a Jamšid-i méltóságú Jamšid,⁴³³
Žahhâkot⁴³⁴ megölő Faridunhoz⁴³⁵ hasonló szultán.
Manučehrhez⁴³⁶ hasonló, az ellenségen bosszút álló
kincsben és ajándékban olyan király, mint Nudar.⁴³⁷
Zâv-ot⁴³⁸ legyőző, Garšâsp-hoz⁴³⁹ hasonló sahinsah,
királyi szokású, a kiskirályokat⁴⁴⁰ leverő.
Kedves szolga neki Egyiptomban,
mint Khuszrou, Ktésziphónban⁴⁴¹ szolgálja neki.
- [90a] Mohamed hitében eredetével és gyökerével,
elterjesztésében mint a négy társ
A šari^ca ügyében, értelemben és ítéletben
‘Umar ibn al-‘Azîzhoz hasonló
Az ‘Abbāsidadáknál gazâban és dzsihâdban
százezerszer többet igyekezett
A Šaffāridáknál, a Šāmānidáknál, a Ġaznavidáknál,
a Saljuqidáknál, a Salğuridáknál⁴⁴² és a Daylamidáknál,⁴⁴³
5. A Khwārazmiaknál⁴⁴⁴ és a Kūhistāniaknál,⁴⁴⁵
a mongolok seregénél, Dzsingisz kánnál.
Görögországtól Budáig és Jemenig,
Irántól Kínáig és Khotanig
Laḥsától és Mağribtól,⁴⁴⁶ Magyarországtól
Bécsig és Oroszországig örökölte a világot.
Oğûz kán⁴⁴⁷ nemzetségéből való Szelim;
Istenem, növeld meg életkorát és szerencséjét!

⁴³⁰ Kayumars: Irán első mitikus királya Firdauszi Šāhnáméjában.

⁴³¹ Hušang: Irán egyik mitikus királya a Šāhnámében.

⁴³² Tahmuras: Irán egyik mitikus királya a Šāhnámében.

⁴³³ Jamšid: Irán egyik mitikus királya a Šāhnámében.

⁴³⁴ Žahhâk: a Pišdâdi dinasztia egyik kegyetlenségéről híres királya a Šāhnámében.

⁴³⁵ Faridun: Irán egyik mitikus királya a Šāhnámében.

⁴³⁶ Manučehr: a Pišdâdi dinasztia egyik királya a Šāhnámében.

⁴³⁷ Nudar: Manučehr fia, Irán egyik királya a Šāhnámében.

⁴³⁸ Zav: Tahmasp fia, Irán királya a Šāhnámében.

⁴³⁹ Garšâs: Tahmasp fia, Irán királya a Šāhnámében.

⁴⁴⁰ Kiskirályok (*moluk ol-tavâyeŧ*): az Arsakida dinasztia (i. e. 250 – i. sz. 224) időszaka Firdauszi Šāhnáméjában.

⁴⁴¹ Ktésziphón: a Szászánida birodalom fővárosa.

⁴⁴² Salğuridák: a Saljuq birodalom felbomlását követő ún. atabeg-dinasztiák egyike, Fârs területén (1148-1284).

⁴⁴³ Daylamiták: dinasztia Gilân területén (Észak-Irán) a X. sz. első felében.

⁴⁴⁴ Khwārazmiak: iráni dinasztia a volt szovjet Közép-Ázsia területén (1077-1231).

⁴⁴⁵ Kuhistāniak: Kuhistân (arab Jabal vagy Jibāl): ‘Erâq-e ‘ajam, azaz hozzávetőleg az ókori Médiának megfelelő terület (részletes leírását a középkori arab geográfusok szerint ld. Schwarz 1921, IV, p. 445 ff).

⁴⁴⁶ Mağrib: „nyugat”. Északnyugat-Afrika (Ifrikiyya, Marokkó) területe, amelyet az iszlám klasszikus korában különböző autonóm vagy független dinasztiák birtokoltak (pl. Rusztamidák, Idriszidák, Aġlabidák, Fâtimidák stb.). Vö. Sourdel 1976 passim.

- Mert 'Osmân gâzî ellenséget legyőző,
 atól a szultántól való szerencséjében, dicsőségében.
10. Mindig dzsihádon van, szándéka helyes,
 I. Murád szultánhoz hasonlatos.
 A nap kardján villámként tükröződik,
 Yıldırım (Bâyezîd) szultán országában boldog.
 Az ellenség megölésében olyan, mint Moḥammed szultán,
 dolgában tájékozott, mint II. Murád szultán.
 Mint Moḥammed szultán, Isztambul tőle van,
 Bâyezîd szultántól fogadta el a trónt.
 Szelim ő, Szelim helyének örököse,
 nemes mint szultán Szulejmán gâzî.
15. A szultánoknak atyáról fiúra adja a koronát,
 mindenki az ő hadvezére (laşkarkeş) és adófizetője (bâjdeh).
 Herceg korában igazságot adott a világnak
 a világ az ő szultánságát kívánja.
 Ha I. Szelim meghódította volna a világot,
 Szulejmán szultánhoz ment volna, és átadta volna neki.
 Szulejmán a mennybe tette át székhelyét,
 trónja a kor Szelimjét illeti.
 Harcban megszerezte Konyát, Görögországot,
 örökségként megszerezte Szulejmán birodalmát.
20. Istenem, kegyelmedben reménykedem,
 add oda a szultánnak örökölt birodalmát!
 Istenem, óvd meg őt a bajoktól,
 juttasd el őt gyorsan a trón és a rang csúcsára!
 A világot igazságosságoddal tedd virágzóvá,
 jövetelével örvendeztesd meg a világ szívét!
 A földet a tőle való félelemmel szilárdítsd meg,
 az időt dicsőségével stabilizáld!
 Főnix ő, az ég árnyéka a rangja,
 ne kevesbítsd meg számunkra osztályrésszel teli árnyékát!
25. A sereg számára kollírium útjának pora,
 a sereg mind szükségét szenved, és ő a bölcsek köve.
 Kedvesem, olyan mint az elixír útjának pora,
 küldd gyorsan a szüségét szenvedőkhöz.
 Ne tégy engem reménytelenné korától,
 kitűnő a negyedik vár legyőzésében.
 Istenem, ne utasítsd vissza fohászomat,
 emeld fel gyorsan reményemet.
 Úgy készítsd el a trónörökösnek atyja helyét,
 [hogy] kár nélkül foglalja el azt.
30. Fontos ügyekben szégyenletes dolgot ne tégy, szultánom,
 engem nevez ki a vezérségre.

447 Oğuz kân: az oğuz törökök legendás névadója. Az oszmán-törökök is az ő leszármazottai-
 nak tartották magukat.

Az új szultán által tégy boldoggá engem,
 tartsd titokban a hit Szultánjának halálát.
 Adj örök életet ennek a szultánnak,
 a kor Szelimjének, Isten árnyékának.
 Könyörülj meg Szulejmán szultánon,
 segíts rajta az örökkévalóság Paradicsomaival
 Nemességeddel fogadd el könyörgéseimet,
 ne tedd ennél bánatosabbá elmémet!”
 [90b] Teljes odaadással fohászkodott Âşaf
 amit kellett, elmondta Istennek.
 Beszélt a biztos lelkű,
 elfogadta tőle a Könyörületesek Legkönyörületesebbje.
 A fohász után tenyerét a Hold felé emelte,
 arcáról a bánat könnye hullt, a gyász csillogott.
 A magányból az előbbi helyére jött,
 helyes módon teljesítette a kötelező imát.

**Hogyan dorgálta meg alaposan a nagyvezír a magántitkárát
 a szultánnal történt esemény eltitkolása miatt**

5. A dolog tervét titokban tartották akkor
 addig, amíg ki nem derült a titok.
 Hajnalban, amikor a Nap (zâl-e falak) haját tépve
 titokban a szultánt gyászolta,
 Fekete volt az éj nyughelye a szultán iránt érzett bánattól,
 a hajnal fehérségével elrejtette azt a feketeséget.
 Kedvese nélkül maradt az ég,
 az iránta való sajnálattól és bánattól a csillagok könnyeket ontottak.
 A Szaturnusz, a Jupiter és a Mars visszafordult,
 útján a szultán felett érzett bánat miatti megdöbbenéstől.
10. A reménytelenségtől és a sötétségtől eltévesztette útját,
 az ég Holdja hajóstól elsüllyedt a Nílusban.
 A Hold (zalexâ-ye şab) haja összekuszálódott,
 a hajnalpír véresre karmolta arcát.
 Mint József, arcán a fátyollal,
 zűrzavart okozott a Nap a horizontról.
 Az égboltozatról láthatóvá váltak a gyász jelei,
 az ég az azúrkék színt választotta.
 A világ elsötétült az értelem szemében,
 az oszmánok tizedik szultánját hozta.
15. Az égig hatolt a madár és a hal (sic!) fűttye,
 Szulejmán láthatatlanná vált a trón csúcsán.
 A gyásztól a hallgatóság eszméletét veszítette,
 Szelimet kiáltotta Gábiel.
 A füsttől az ég arcáról való fekete szín
 a szultán fiának, a szultán megérkezésének kedvező előjele.
 Kifényesítette az a jó hír az eget,
 a megismerés népe szívének vigaszául.

- Az ég a függöny mögött hibát követett el,
 hogy Szelimet hozza, növekedett igyekezete.
20. A halál a szultán ? (kešmât ?) előtt mutatta arcát,
 a szele sora a szultánra került (be-farzâne marbut šod 'arzegâh).
 Átadta a tervezés lovát a futárt lekötő Âşaf,
 úgy játszott a kedves játékot.⁴⁴⁸
 Amikor elcsodálkozott az égi sakkjátékos,
 egytől egyig elrejtette eszközeit.
 Zászló lett Âşaf tervével és tanácsával,
 elfogadta tanácsát a világ ura.
 Az ég magasztalta a hit vezírét,
 ezer dicsőség a világ teremtményének.
25. A salamoni jelentőségű padisahtól,
 akinek a javára működött Âşaf
 Az uralkodás dolgait a mindenható Isten
 a szultánba helyezte; egy szultán a vezírral együtt szilárd.
 Ha a nagyvezír okos,
 a nagyvezír mindenre képes.
 A világ dolgaiban a terveken töri a fejét,
 formát ad a világ dolgainak.
 A világ fontos dolgai ne szenvedjenek kárt,
 épüljön a birodalom és a népek!
30. Amikor az első vezír a szultán halála után
 minden dolognak a végére járt,
 Tökéletes tervet gondolt ki,
 azon fáradozott, hogy visszaverje a világot ért kárt.
 Ismét azon igyekezett, hogy hasznosat cselekedjen,
 hogy antimont készítsen a trónörökös [útjának] porából.
- [91a] Ferîdûnt hívatta akkor magához,
 szólt magántitkárához.
 Megmutatta azt a fekete gyászos levelet,
 amely tegnap este érkezett a szultán magántitkárától.
 Ferîdûn, amikor megismerte annak a levélnek a tartalmát,
 a szultán halálától gyászba borult.
 Vigasztalta Âşaf lelkét,
 bánatának csomóit leoldotta lelkéről.
5. Azután Âşaf parancsára választ írt
 a boldog szultán magántitkárának.
 Így írt. „Ó okos fő,
 feljegyzésedtől egy világ változott a fájdalom népévé.
 Az ég leömlött a csillagok könnyétől,
 bánat lepte meg a hallgatóság szívét.
 A gyászban első a nagyvezír
 rajta kívül nem tudja sem fiatal, sem öreg,
 Ne tudja meg senki,
 amíg meg nem érkezik a szultán örököse.

⁴⁴⁸ A sakkjátékról van szó. A költői képben a hasonlító és a hasonlított egyszerre szerepel.

10. Ha valakitől kiderül ez a titok,
nagyon megbünteti a trónörökös.
Továbbá azok, akik a szultán belső szolgálatában állnak,
tartsátok meg az előző szokásokat,
Úgy mint az volt, szolgálatában serénykedjeteK ügyesen,
ne változtassuk meg a korábbi szokást.
Továbbá szükséges az, hogy a hit szultánjától
nekem válogatott híveket hozz.
15. Azt aki a szultán ajtónállói (bavvâb) között a kethüda,
keresd meg, mondd meg neki,
Mondd azt, hogy az uralkodó haragszik,
hogy miért késlekedik a negyedik vár elfoglalása.
Gyorsan menj a nagyvezírhez
a szultánnak küldd el a kívánt választ.
Mondd azt, hogy a kor szultánja azt parancsolta,
harcban igyekezzen a bátrak bátra,
A hírneves vezírektől és hadvezírektől,
a bégektől és beglerbégjeiktől,
20. A janicsárságtól és az azabok seregétől
a hírneves hősoKtől, az azab katonáKtől,
A szultáni porta testőreitől, (ğelmân-e xâş)
az egész seregtől, az összes hadtól
A csapatig és a kíséretig, a ruméliai seregig,
a dobig és a zászlóig, az anatóliai hadig,
A karamán és a görög seregtől,
az irániaktól Lahsâig,
Az egyiptomitől, a szíriaitól és a bagdadiaktól,
Kurdisztántól és a loresztániaktól,
25. A szolgák seregétől, Hindtől és Szindtől,
Diyarbekirtől (Âmed) és Şehrizoltól és Kerendtől.
Mondd meg neki, egy olyan hős, aki úgy törekedett lelkesen a harcban
mint ő,
kiváló tettet hajtsen végre harcban és gazában.
Százszorosára emelje a jutalmat,
defterbe jegyezzék be a neki járó adót.
Ha koldus tüzi ki a toronyra zászlaját,
szandzsáKot adjanak annak a koldusnak.
Arra várra kell törniük gyorsan,
másszanak fel a tornyára.
30. Minden irányból harcoljanak és igyekezzenek,
lelkesedéssel foglalják el.
Továbbá, [ha] valaki a szpáhik
a parancsnokok és az előljárók közül
A harc dolgában hibát követ el,
késlekedés nélkül büntessék meg azt.
A négy vezír gyorsan ösztökélje a sereget,
a negyedik vár elfoglalásában serénykedjenek.”

- Amikor Ferîdûn megírta Âşaf levelét,
 illendően lette a tollat kezéből,
 [91b] A nagyvezír utasítására gyorsan összehajtotta,
 gyertyával lezárta, pecsétet nyomott rá.
 Elküldte a szultán magántitkárának,
 elrejtve a sereg és a sereg parancsnokai elől.
 Elment akkor dolgára a nagyvezír,
 éppen úgy, mint ahogyan szokása volt.
 Nem változtatott helyzetén,
 röviden, titokban tartotta helyzetét.
 5. Szívébe rejtette a szultán iránti gyászát,
 a nárcisztól a sáfrány miatt tulipánt vetett (?) (ze narges pey-e
 za^cfarân lâle kâşt).
 Rózsából készített nedvességet a tulipánnak,
 a harmatot is elrejtette a tulipántól.
 Felöltötte nagyvezíri ruháját,
 a dívánba jött a harc vezérje.
 Igazságosságban és törvényességben az előző vezérnek
 megfelelően rangokat adott és vett el.
 A boldogság érdekében száz mértékletességgel
 az ügyben nem változtatta meg a helyzetet.
 10. A dívánban a nagyvezír úgy viselkedett,
 mintha Szulejmán szultán életben lett volna.

Hogyan írt választ a páratlan magántitkár

.....

- Amikor megérkezett a levél a szultán magántitkárához
 belenézett Âşaf levelébe.
 A parancs értelmében büntetett,
 a hit fontos ügyei nem keveredtek össze.
 ‘Osmân törvénye és a régi szokás szerint,
 a szultántól jött nagy haraggal,
 Az egyik szolgálatban lévő ajtónállónak (bavvâb)
 a szultáni sátorra mutatott.
 15. Sietett az ajtónálló (bavvâb), s odaért hozzá,
 szolgálattételre futott egyszeriben.
 Odahívta és elküldte az ajtónállót
 a szultán ajtónállójához, aki kethüda volt.
 Amikor a kethüda a szultáni sátorba ért,
 ránézett a magántitkár.
 Értesítette a szultán egészségének jó híreről
 [a valósággal] épp ellenkezőleg azt mondta akkor: „Ôh tiszta
 születésű,
 A szultán egészsége most jóra fordult,
 a buzgalomtól gyenge most személye.
 20. Állandóan dühös, hogy a negyedik várat
 miért nem rombolták még le.

- Miért késlekedett a sereg a harcban,
miért halogatták a sereg parancsnokai.
Gyorsan menj a nagyvezírhez,
kérdézd meg tőle, miért késik a vár elfoglalása.
Tájékoztasd a világ szultánjának haragjáról,
hogy törekedjen a sereg a harcban.
Mondd meg, hogy minden irányból törekedjenek,
a magas zenitről a várba jöjjenek.
25. Talán Isten legyőzi a negyedik várat,
s ha nem, haragos marad az uralkodó.”
Amikor meghallotta tőle a kethüda ezt a beszédet,
a kor vezérének kapujához ment.
Oly sietve a dívánba jött,
a magas méltóságú nagyvezírhez ment.
Titokban elmondta azt a titkos hírt,
az elejétől a végéig meghallgatta azt a vezír.
Elkomorodott Âşaf attól, amit mondott (goft o gu),
a csausok fejéhez fordult.
30. Így szólt: „Haragszik a szultán,
azt akarja, gyorsan foglaljuk el ezt a várat.”
A főcsaus hívatta a csausokat,
ő maga hosszasan időzött Âşafnál.
A szultán csausai közül mindegyiknek
megparancsolta Âşaf hatalmasan,
- [92a] Hogy egyenként siessenek a sereghez,
gyorsan a sereg vezéreihez siessenek.
Mondják meg, a harcban igyekezzen a sereg,
mert dühös a padisah őfelsége:
„Először a vezéreknek mondd el a hírt,
a bégeknek, továbbá a beglerbégeknek is,
Hogy a győzedelmes seregben a válógatott gâzik,
egyenként igyekezzen a hit népe,
5. Mivel a szultán megsértődött,
türelemnek nincs helye.
Azt kérdezte, a negyedik vár elleni küzdelemben
miért nem harcol a sereg?
Haragjáról értesített bennünket,
jelt adott az előkelőknek és a köznépnek is.
Az egész seregnek igyekeznie kell a harcban,
ne legyen, hogy bárki is késlekedik.
Annak a hősnek, aki hiba nélkül törekszik,
száz emelést ad a padisah.
10. Annak, aki az igyekezetben hibát vét,
hóhér vágja le gyorsan karddal a fejét.
Sem rangja, sem jóhíre, sem feje ne maradjon,
koldusokká legyenek árvái.
A gyáva jutalma legyen a törvényen kívüliség,
az érdem jutalma legyen a jó hírnév!”

- Amikor a válogatott csasok meghallották
 Âşaftól a szultán szavait,
 Sietve elhagyták a dívánt,
 mindnyájan a csatatérre siettek.
15. Szaladva ment mindegyik egy irányba,
 egyenként elmondták a hírt a sereg vezéreinek.
 Értesültek a katonák a helyzetről,
 röviden, igyekeztek a harcban.
 A sereggel minden irányból négy vezér
 küzdött a négy vár elleni harcban.
 Minden irányból erőfeszítést tettek a seregek,
 röviden, gyorsan harcba ment a had.
 Amikor Âşaf ezt tervezte,
 Isten rendelkezésének megfelelően viselkedett.
20. Az iszlámot Isten segítette, és győzedelmessé tette,
 igyekezni kezdett a bátor sereg.
 Minden irányból „Allah, Allah”-ot kiáltva
 ment harcba az összes seregvezér.
 Egy pillanatot sem haboztak egyáltalán,
 egyszerre harcolni kezdtek.
 Számtalanszor eldőrdült az ágyú és a puska,
 a földre zuhantak a negy[edik] vár gyaurjai.
 Reggeltől délig harcoltak és küzdöttek,⁴⁴⁹
 távozásuk után pusztult az ellenség.
25. Âşaf kegyelmétől a hősök reménnyel teltek meg,
 mily boldogok voltak a kedvező előjel miatt, s hogy reszkettek a
 rossz előjel miatt!
- A sereg a kár elhárítása és a siker vonzása érdekében
 azonnal harcba vonult bosszúra sarkallva és könyörögve.
 A hitharcban (ğazâ) törekedtek,
 mindkét világban boldogan teljesült attól vágyuk.
 Âşaf tervére az ég azt mondta: „Ez igen!”
 kapujának testőrei lettek a hősök.
 Csapatonként mozgásba jött a sereg,
 mint mikor hullámszik az Indiai-óceán.
30. A hősök, mint a cetek tajtékozva kiáltoztak,
 az égtől a földig hallatszott a hangjuk.
 Jött az ember, mint a köd tengere,
 kiválóságuktól eltűnt a por.
 A bánat világába került az ellenség,
 a nemlét birodalmába menekültek egytől egyig.
 A világ furcsa hanggal telt meg,
 a Holdig ért a jó hírnév, és a halig a félelem.
 Ha olyan lett volna is az a vár mint Biszotún⁴⁵⁰
 akkor is leomlott volna Ferhâd pasa buzogányától.

⁴⁴⁹ A szultán-halála utáni délelőtről, azaz szept. 6-ról van szó.

⁴⁵⁰ Biszotún: az ókori Perszepolisz újperzsa elnevezése.

- [92b] Továbbá, ha tornya vasépítmény lett volna,
megsemmisült volna Ferhâd pasa csapásától.
Minden irányból igyekeztek Rûm férfiai,
Ferhâd pasa szavára támadtak.
Az ellenség úgy vérbe fûlt
a magas méltóságú Ferhâd pasa kardjától.
Egy másik irányból a hírneves Aḥmed,
a világ központja szultán vezére
5. Rusztamhoz hasonlóan törekedett és haladt előre,
hogyan bevégezze szíve szándékát.
Másik irányból a Maḥmûd-i dicsőségű Zâl,
az anatóliai bégjével és seregével.
Úgy törekedett és igyekezett a harcban,
mintha maga Zâl fia Rusztam lett volna.
Másik irányból Musztafa,
Aḥmeddel, a bátor beglerbéggel,
Két hírneves fivér egymás mellett,
a tőlük való félelemtől megszakad az ellenség szíve,
10. Kî'zî'î Ahmed-i nemzetségű, és Ḥâlid-i törzsű,
dicsősége magasan, mint Isfandiyâr-é.⁴⁵¹
Az ütközetbe fényes szívvel mentek,
a rumélia bégekkel és sereggel.
Olyan küzdelem támadt azon az oldalon is,
hogyan a földre és a porba zuhan a gyaur.
S röviden, lerombolták azt a várat,
Isfendiyâr gyermekeinek erőfeszítésével.
Egyik irányból a janicsárak,
hírneves férfiakkal, válogatott sereggel,
15. 'Alî, Alî [kalifá]hoz hasonlóan ment a csatába,
kezében indiai acélkard, második zû 'l-fiqâr
A janicsársággal együtt vonult a harcba,
buzogánnyal és karddal és nyíllal és puskával.
Dobta és vágta és törte és megkötözte
kezével az ellenség testét, fejét, két lábát.
Egyik irányból a szultáni sátor testőrei (ḡolâmân-e dargâh-e šah),
a hit menedéke szultán magántestőrei.
A szpâhik bölükje⁴⁵² agájukkal,
továbbá ḡarîbok és silâhdârok,
20. Müteferrikák az ulúfedzsikkel,
a szív népével, nem külön-külön,
Továbbá agájukkal együtt a dzsebedzsik,⁴⁵³
az azabok csapatai is karddal és fejszével.

⁴⁵¹ Isfandiyâr: Guštâsp király fia, iráni hős a Šâhnâmében.

⁴⁵² bölük „rész”: katonai egység. A janicsár oca kezdetben 1000 fős volt, amely 10 száz fős bölükre oszlott. Később 101 bölüköt hoztak létre, amely közül 61-et I. Szelim (1512-20) idején egy aga alá rendelték (Uzunçarşılı 1943, kül. 120-305).

- A szultán fő topcsija az ágyúkkal,
 mindenfelől lőttek az ágyúval.
 Mindenüvé ellovagolt a csausok feje,
 a csausokkal együtt biztatva sorban,
 Ásaftól a hadvezérekhez állandóan
 jöttek-mentek pompásan egy pillanat alatt.
25. Úgy biztatta a sereget,
 hogy a harcban mindig a végső erőfeszítéssel [küzdjenek].
 A sátrából a nagyvezír is
 harcra és küzdelemre készült.
 Helyére a nagyvezír kethüdája ment,
 Ásaf testőreivel együtt bátor a harcban.
 Mint Khoszrou, úgy ment a harcba és a küzdelembe,
 senki nem igyekezett és törekedett úgy, mint ő.
 Mindenfelől igyekszik a hitharcban,
 az ellenség szétszóródott és elpusztult.
30. A boszniai férfiakkal igyekezett ügyesen,
 ő tüzte ki zászlaját először a vár közelében.
 A föld megrepedt kardja sújtásától,
 vértől piroslott az egész föld felszíne,
 Habos vér folyt a földön
 összenőve mint a tulipán és a jázmin.
 Harcolt az egész sereg,
 egyszerre igyekeztek Rûm férfiai.
 Mellüket tették pajzsá, és életüket áldozták,
 egyszeriben megnyitották az utat a várba.

[93a] Hogyan vették be Szigetvár negyedik várát és ölték meg Zrínyit

- Hirtelen megmutatkoztak a győzelem jelei,
 a kardtól kinyílt a győzelem rózsakertje.
 Isten a hitharcosok segítője lett,
 angyal jött az égből a csatába.
 Délben a Nap a negyedik égből
 kitűzte a zászlót a négy várra.
 A markolattól a vállig meggörbült az íj,
 a húr hangját hallották a hősök.
5. Nyíllal és íjjal harcoltak,
 előjött a fedezékből a sereg nyíllal tele.
 A repülő nyíltól az levegő sassal teli,
 az ellenség szívére vadászik a nyüzsgésben.
 Nyíllal céloztak az ellenség szívére és életére,
 az ég panaszos az ellenség sóhajától és jajától.
 A Merkurhoz volt közel azz a vár,
 a hősök nyilától a földre zuhant.

⁴⁵³ Dzsebedzsi (török cebeci): fegyverek és lőpor készítésével a fegyverraktárak őrzésével megbízott török műszaki alakulat.

- Az ellenség panaszossá vált a balsorstól,
szájuk panaszos lett s vérrel teli, mint a nyílvevessző.
10. Szétszóródott az ellenség a számszerij (taxš) nyilától,
elszabadultak a lovak, mint a fenevadak.
Az ágyútól az a vár egyszeriben tönkrement,
falán a réseken át királyi út [támadt].
Az ágyúgolyótól a magas tornyok olyanok lettek,
mint a hegy, benne széles barlangok[kal].
Az ágyútól megsemmisült az a vár,
mint a kastély, amely a villámtól omlott össze.
A harceszkrétől elpusztult annak a várnak a népe,
mint a madarak, amelyek mennydörgéstől a földre esnek.
15. A frengi [ágyú] nyilától a magyarok csapatából
sokan olyanok lettek, mint az asszonyok a vadászaton.
A résen bement a janicsárság,
fejfelé fordították a hitetlen fekete zászlaját.
Az utcák a várban szűkké váltak
az ellenség számára a szakállas puskától (şaķâlüz) és ágyútól és
puskától.
- Nehéz helyzetbe került az ellenség az ágyútól,
az ágyúgolyók az ellenség fején követ zúzók.
Mikor az ágyúk és a puskák megnyitották a rózsakertet,
sok rózsaaarcú az ellenség közül a földön aludt.
20. Az ellenség fejére omlott a bánat fala,
a lábába a bánat vassúlyma [fúródott].
Mentek a muszlimok, mint a fülemülék, ezerszám
a rózsaaarcú magyarokat keresve.
Egyenes természetű tündéaraarcúak apa nélkül
a hitharcosoknak pajzsként tartották mellüket.
A ciprustól mint a reszkető fűz, olyanok a növények,
a fűzfához kötötte a növények'ágát.
A sereg a zsákmánytól meggazdagodott,
vörös rózsát kötöttek a fűzfára.
25. A hősök szíve és szeme megnyugodott,
a rubinhoz gyémántot dörzsöltek.
Azonnal mentek mindenfelé a muszlimok,
egy csapat örvendezésre és egy csapat a harcra.
A szigetváriak mint a sebzett kutya,
ajtóról ajtóra javakért koldultak.
Az égis elért a kegyelmet kérés hangja,
elpusztultak akkor azok a kegyelmet nem kapók.
Égis szózat kiáltotta a muszlimoknak:
„Nincs kegyelem Isten ellenségeinek!”
30. Mikor a hősök meghallották Gábrriel hangját,
Mohamed szeretetében tajtékoztak.
Az „alláh akbâr”-ra „Aḥmed”-ot kiáltottak,
száz „alláh alláh”-hal lelkesen mentek.

- Minden utcán egy csapat rohant az ellenségre,
 mennyi élő fogott el, s mennyi nyakat vágott el!
- [93b] A hit ellenségei közül a többség elpusztult,
 megvált fejétől, vagyonától, birtokától, családjától.
 Néhány vadállat is a harcra igyekezett,
 különösen egy átkozott, aki ezredes (sarhang) volt.
 Igen, amikor a sors utóléri az oroszánokat,
 nem sietős a a vadászat a vadászok számára.
 Noha üvöltve fut a vadász felé a farkas,
 ne pihenjen meg, csak két futásnyit.
5. A hitharcosok az ellenség harcosai miatt
 egymás után arra fordították arcukat.
 Összetörték, egyszerre belelőttek,
 indiai acélkarddal elpusztították.
 Zászlót tűzött ki arra a várra a titok népe,
 mint a zászló, olyan büszke lett a hit népe.
 Minden toronyra száz zászlót tűztek,
 Szigetvárat rózsakertté tették.
 Rózsakerthez lett hasonlónak a zászlótól a vár,
 selyemmel tele a Sirvánhoz hasonló nemzetség.
10. A számtalan sereg forrongásától
 az a vár szó szerint forrongó lett.
 Eljött az utolsó nap a hit ellenségének életében,
 szebb lett a vár mint Isztahr Balkh.
 A gyilkolásban hangosan nevetett a kard,
 a nevetés Qahqahe váráig⁴⁵⁴ elhallatszott.
 Minden oldalról küzdött a hit népe,
 a sereggel együtt a válogatott sereg parancsnokai.
 De az anatóliaiak közül az ütközetben
 senki sem harcolt úgy, mint Bursza bégje,⁴⁵⁵
15. Lelkesen küzdött a Könyörületes útján,
 °Abd ul-Rahmân bég, az az ügyes.
 Egy idő után annak a hírnevesnek a törekvése
 kicsiknek és nagyoknak ismertté vált.
 A szultánnak előterjesztette Âsaf az ügyét,
 hogy, mikor let ő beglerbég az országban.
 Mar'as-ból Bagdadban lett váli ő,
 mindkét világban magas dicsőség birtokosa lett ő.
- [94a] Továbbá Naşûh bég, az a pozsegai (Boçga) bej⁴⁵⁶
 abban a csatában testestül-lelkestül (bâ jân o sar)
 Annyira törekedett, hogy megbetegedett (xaste šod),
 abban a betegségben – óh jaj! megszűnt lélegezni.

⁴⁵⁴ Qahqahe vára: szafavida állami börtön az Arasz folyó közelében (leírását ld. Eskander beg Monshi 1978, 1023-35).

⁴⁵⁵ Abd ul-Rahmân: burszai bég (azaz Hüdâvendikâr szandzsák bégje), később bagdadi váli.

⁴⁵⁶ Naşûh pozsegai szandzsák bég, vö. Danişmend 1948, II. 349-350. A szövegünkben szereplő Boçga Loqmân téves olvasata Pocega, Požega helyett.

- Nem súlyos sebtől vált vértanúvá,
de eljutott a vértanúk helyére.
Az Úristen könyörüljön rajta örökké,
helye a Paradicsom kertjében legyen!
5. Nagyon bátrak voltak a bégek,
úgy, mint Ibn ʿOsmân⁴⁵⁷ senki sem törekedett
Az Oszmán nemzetségből való Dervis a fejét
ʿOsmân fiának, a szultánnak az útjába helyezte.
Mert apja Şehrizol vâli-ja⁴⁵⁸ volt,
nem tért ki a szultán szolgálatából.
Apjához hasonlóan egy hibát sem ejtett,
míg fel nem tárult apja titka.
A küzdelemben egy cseppet sem tétovázott,
míg a csatában sebet nem kapott az arcára.
10. Bátran és férfiasan és hősiesen
a szultántól Ḥamîd⁴⁵⁹ szandzsákját nyerte el.
Minden irányból [teljes erővel harcoltak].
állandóan [törekedtek a várban]
-
lőporral és köolajjal tüzet dobtak,
A szikrák a várból az égbolt csúcsáig felszálltak,
a tűzben leégett a ház és a környék.
A váron, amely magasabb volt a képzeletnél,
a tüztől és a réstől széles út nyílt.
15. a győzelem tüzei ...
a győzedelmes szikrájú zászlainak formájában.
A hősök boldogan jöttek a várba,
ellenséget csökkentően és ellenséget megragadóan jöttek,
..... és elfoglalták,
meghajlásban és könyörgésben gyarapodtak.
Elegánsan a vár belsejébe futottak,
és elfoglalták azt.

⁴⁵⁷ Derviş ibn ʿOsmân: apja Şehrizol beglerbége (vâlija). Szigetvári érdemeiért Ḥmîd szandzsákját kapja meg. A Selânikî (1989, 39) által is említett Derviş Efendîről, I. Szulejmân utolsó szultáni imámjáról (imâm-i sułtânî) van szó, aki tizenketted magával együtt imát mondott a szultán holtteste felett. (S ily módon részt vállalt a szultán halálának eltitkolásában.)

⁴⁵⁸ Loqmân szerint egyik első beglerbége ʿOsmân volt. Hammer GOR III. 523 szerint az első sehrizoli beglerbéget 1568-ban nevezték ki. D. E. Pitcher Historical Geography 128 szerint az első bizonyíték 1578. Sehrizol vilájet további történetéről ld. Birken 1976, 206-207; 44. jegyzet.

⁴⁵⁹ Ḥamîd szandzsákja: a Ḥamîd fejedelemség 1391-92-től anatóliai oszmán szandzsák, fővárosa Isparta (ld. Birken 1976, 118).

[94b] *A Szigetvár negyedik várának elestét
ábrázoló miniatúra felirata a következő:*

Futott Zrínyi mint egy nagy disznó,
nagy és hatalmas agyarakkal.
Kezében éles kard, összevissza futkosott,
kijövén, menekült abból a várból.

[95a] *A 95a oldal egy miniatúra
A Zrínyi és mások levágott fejét ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

Abban a pillanatban a janicsáraga,
akit ellene küldött a seregből,
Csúnya fejét gyorsan levágta testéről;
mintha az a kutya nem is lett volna a világon.

[95b] Illetlen fejét, összevissza törve
erős lándzsára tűzték.

Lándzsahegyre került rossz gondolatú feje,
feje porba és vérbe fulladt, elpusztult.
Az a lándzsa a lándzsák fölött előljáró (serdâr) lett,
vértől csöpögött a földig.

A túlvilágról szózat jött e világba:

„Szigetvár legyőzetett az iszlám számára!”

5. A győzelemről a szultán is szózatot kapott Istentől,
a Paradicsomban fellelkesült az amiatti örömtől.

„Óh szultán, Szigetvár legyőzetett,
a vértengerbe fült Szigetvár bégje!

Isten kegyelméből egészen legyőzetett az a vár,
papjai olyanok lettek mint a disznók.

Bégjének csúnya feje ó-val és jajjal
tűzbe süllede, mint a tűzimádók.

Mennyi tűz! Tűzifa lett a pokol tűzén,
mert nem jön fel a hitetlen a pokol tűzéből.

10. Annak a rossztermészetűnek a tisztátalan, csúnya feje
a szultán lándzsájának díszé lett.

Amikor lándzsára tűzetett a rossztermészetű feje
a janicsáraga kardja által,

Âşafhoz menvén elküldte az aga

Âşaftól a boldog szultán kapujába.

Örültek a szultán palotájában,
fekete földbe süllyedt az ellenség.

Az agának elég adomány és ajándék jutott,
mert rangja a méltóságtól a Szaturnuszig ért.

15. Akik hozták, azoknak is ajándékot adtak,
magas hivatalokra emelték őket.

A szultán sátrában a rossztermészetű fejét
megfordítva ledobták a lándzsáról,

S onnan Âşaf dívánjába mentek;
 számtalan ajándékot kaptak.
 A sereg a szultán felől tájékozatlan és boldog volt,
 Âşafot kivéve senki sem bánkódott.

[96a] **Hogyan pattantak ki a fenséges győzelem szikrái
 és égett le a vén kolostor (deyr-e dirsâl)**

- A győzelem után <váratlanul különös eset> történt,
 egyszeriben megtelt javakkal a vár.
 Mert Zrínyi, a rossztermészetű kutya,
 valóban lázadó volt, mint Šaddād és ʿĀd.
 Annak a temploma rossztermészetű vár,
 Šaddād híveinek Iramhoz volt hasonló a Paradicsom.
 Isten azt akarta, hogy Iramhoz legyen hasonló az az építmény,
 tűnjön el, és pusztuljon a világból.
5. Noha egy raktár volt annak az alapján,
 löporral rakták teli a gyaurok.
 A váron kívülről az akna és a tűz nyomot
 hagyott azon a szikrával teli raktáron.
 Véletlenül a nézők közül sok
 a templom megnézésére jött,
 Egy pillanat alatt tűz keletkezett a kolostorban,
 füst támadt a festett kolostoron.
 Menekülvén védtelenek voltak attól a tűztől,
 nem volt út a nézelődők számára.
10. Az igazhívők egyenként vértanúkká lettek ott,
 a šahâdat tanúsítói megízlelték⁴⁶⁰ a Paradicsomot.
 Alapjaiból szakadt ki az a ronda kolostor,
 nem maradt nyoma annak, se por, se téglá.
 Szalamandrához hasonlító téglája a levegőben,
 repült a tűzben, mint a levegő madara.

⁴⁶⁰ „Miután a várból elvezették az összes keresztényt, és a törökök birtokukba vették mindkét várrészt, a külsőt és a belsőt épületekkel, falakkal, terekkel együtt, a tűzvész elért a puska-
 porhoz, amely a belső várnak egyik tornyában a földszinti bolthajtásban volt tárolva. A
 puskapor robbanása a régi épületeket, amelyek a belső várban voltak, alapjaiból kifor-
 dította és szétvetette. A tűzvész pedig tovább dühöngött, és igen sok török halt meg a por-
 tól és a kődaraboktól. Amint ezt maguk a törökök is elismerték, csak azon a helyen nem
 kevesebb, mint háromezer emberük veszett el, részint a tűz következtében, részint a
 leomló épületektől és a szerterepülő tégláktól, kövektől.” (Budina 1765, 130-31; magyar
 ford. ld. Budina 1978, 24.) Forgách szerint a késleltetett robbanást gyújtózsínor segítségé-
 vel készítették elő, még a végső kirohanás előtt, amikor már semmiben sem reményked-
 hettek (Forgách 1982, 274).

A törökök összes vesztesége az ostrom során mintegy 12 000 fő volt (Bericht 1567, 94).

[96b] *A 96b oldal egy miniatúra.
A templom és a kolostor felrobbanását ábrázoló
illusztráció felirata a következő:*

- A föld 2-3 hétig égett a hőségától,
a levegő, a víz és a föld tüzet fogott tőle.
- [97a] Egy idő után lehetővé vált az építkezés,
összegyűltek ugyanazon a helyen.
A végítélet napja jött el a gyaurok számára,
a földi világot valami mással cserélték fel.
Az angyalok serege a keruboknak
kiáltotta: „Elfoglaltuk!”
A hang az ilyenképpen fényes győzelemről elhallatszott
a muszlimoktól a kor gyaursaiig.
5. Hindusztánban leromboltatott a Somanāt⁴⁶¹
ledöntettek a mágusok, Lāt és Manāt⁴⁶²
Az arabok prófétájának tiszta lelkétől
mindenféle különös csodák nyilvánultak meg.
Bécsben és Ausztriában pusztulás támadt,
mikor azt a várat is elfoglalta Moḥammad.
Mohammad, aki a nagyvezír,
küszöbének ebe az érdemes titkár,
Mint Âsaf a hit Szulejmánja mögött,
türelmes volt az igazhitűekkel.
10. Úgy a várat a magyarok seregétől
elragadta Isten nevében.
Az utód boldogságára kijavítván
az éstől és igazságosságtól meglegedett lett.
Az ellenség fejét handszárral gyorsan levágta,
a bosszú pólóútójével a szerencsés alkalom labdáját elragadta.
Âsaf százszor titokban
szívében hálát és köszönetet mondott Istennek:
„Hála Allahnak, nagy győzelmek születtek
Szelim szultán első napján!
15. Óh Allah! Maradjon így a szultán,
a hit rendjében a Feltámadás Napjáig!
Szíve belül örökké boldog legyen,
léte fájdalomtól és bánattól mentes legyen,
A világ nyugodt államának árnyékától,
az ég zenitjén államának alapja!
Angyalok seregében legyen örök,
mint Loqmân, érte könyörögjön ember és lélek!
A kalifátus ne kevesbedjék az oszmánoktól,
rajtuk kívül senki se legyen a világ királya!

⁴⁶¹ Somanāt: Maḥmud Ġaznavi indiai hadjáratán elpusztított buddhista templom neve.

⁴⁶² Lāt, Manāt és al-ʿUzzā voltak az iszlám előtti óarab pantheon leginkább tisztelt istenségei, vö. a Korán „sátáni versei”-vel (53:19-20).

20. Legyen meg a dívánjuk az utolsó ítélet pillanatáig,
a Világ Ura [legyen] örök!”
Mikor az új szultánnak sikerültek a győzelmek,
a múltbeli szultánok [is] megörültek.
A dívánba ment Âşaf örvendő,
senki sem tudja, hogy a titok el van rejtve.
Különféle irányokból a dívánba hitharcosok érkeztek,
fiúkból és lányokból álló fogolycsapattal.
Elvették az ötödrészt törvényes módon,⁴⁶³
átadták a kicstár vezetőjének.
25. A zsákmányt a törvény szerint szétoztották,
beírták a defterbe eredetével és számadásával együtt.
Teljesen levágták a lázadók fejét,
a sátrak köteleire akasztották.
A sereg vezérei Âşaf dívánjába
mentek, lándzsa lándzsa mellett,
Bátran levágva az ellenség fejét
a kor nagyvezírének lába elé dobták.
A díván írnokai a nagyvezírt keresték,
az érdemest bevezette a defterbe a nagyvezír.
30. Jutalomként mindenkit megajándékozott,
a különféle jócselekedetek sokszorosára gyarapodtak.
Âşaf kegyétől szerencsés lett a világ,
jócselekedete révén Âşaf zászló a világban.
Igazsággal és adakozással adta ki a hősök adományát,
igazságosan megvalósult a hősök szándéka.
Oszmán szokás szerint egy előkelőt küldött,
hogy hívja az új szultánt,
Tegyen jelentést a korona és a trón örökösének,
a szabad és szerencsés vezérek szokása szerint.
- [97b] Udvariasan, az elfogadás reményében
teljesült a hősök szándéka.
Délről estig a kellemes dívánban
– röviden – összegyűltek az okosak,
Szándékot és vágyat ragadtak el és adtak oda
sorban a nagyvezírnek.
Elfoglalták a négy várat,
a híres várnagyot (dizdâr) és a vár népét.
5. Minden résben egy csomó janicsár
aludt sorban a sereggel.
A leshelyet megóvták az ellenségtől,
nem hagyott egy hibát sem a tervben.

⁴⁶³ A kincstárnak befizetendő xums-ról, vagyis ötödrésze-ről van szó, amely a šaīn^a által előírt járandóság volt.

- Az égről a zenitet megragadó Nap
 szurokfekete kút fenekére rejtőzött.
 Mint a csillagok, olyan a sereg – csodálkozott a szultán,
 vezíre a trónörökösrel az utat tervezgette.
 Úgy rejtették el a szultánt a trónon,
 mintha aludna a szerencsés trónon.
10. Minden várban őrséget állítottak az örök,
 a Paradicsomban aludt a salamoni méltóságú szultán.
 Az égbolt várai uralták a tornyokat,
 okos szemmel csodálták a mennybemenetel útját.
 Bölcsességével a Szaturnusz lett annak várkapitánya,
 a csillagok száz szemmel vigyázták azt.
 A magas ég parancsait hajtotta végre,
 okos hitharcos (gâzi) lett a Jupiter.
 Parancsa magában foglalja a horizontokat,
 az ég parancsának tartalma, mint a pergamentekercs tartalma.
15. Megjött a Mars fekete lován,
 párduebört öltve a csatához.
 Az abesszin sereg, Rum szultánjának szolgálja,
 ment előrsbe a szerencsétlen ellenség ellen.
 Elrejtőzött az ég Szulejmánjának Napja,
 a dévek lopták el az égi dívánból.
 Attól a bánattól behajlott a Vénusz karma,
 a Merkúr elrejtette a tintatartót és a tollat.
 Megfogyatkozott a Hold,
 az ég a szultán korát, évét és hónapját kiáltotta,
20. Az éjszaka gyászruhát öltött,
 a Hold könyörög a Napnak.

Feth-nâme küldése az Isten által védett tartományokba⁴⁶⁴

- Mikor a reggel jelei láthatóvá váltak a horizonton,
 az égen kitűzte zászlaját Kelet Királya.
 Imádkozott az iszlám népe,
 röviden, Istenhez fohászkodtak.
 A dívánban összegyűltek az állam oszlopai,
 a szultán szolgálatára nemes és nemtelen.
 Elölük elrejtve, azon az éjszakán a vezér
 fontos dolgot tervezett.
25. Âşaftól a trónörökös részére jelentést
 írt a pompás beszédű Feridûn.
 Különöset gondoltak titokban,
 a trónörökösrel tudatták a kellemes kérést.
 Úgy szólt a nagyvezír terve, [hogy]
 a feth-náméval együtt küldjék el az üzenetet.

⁴⁶⁴ Szigetvári feth-nâme: az 1566-i hadjáratról kiadott feth-nâme magyar nyelvű kivonatát ld. Fekete 1926, p. 150 skk

- A szultáni pecséttel lepecsételve a dívánúrnokok
száz feth-nâmét írtak meg.
Először szultán Szelim kánnak írt
abban leírta Szulejmán szultán győzelmét.
30. Egy másik feth-nâmét titokban
Bagdadba írt az a jóhírű.
Bement Âşaf a szultáni díván előkelőihez,
csaust keresett az útra.
A sátorban senki sem tudta, mi történt a szultánnal;
titokban választották ki a trónörököshöz küldendő futárt.
- [98a] Egy lovas sietve, mint a hajnal szele,
sietett napkelet felé.
Üzenete titkosabb a drága léleknél,
tőle az öt sólyma is siet.
Keveset tudva az üzenetből,
ezt a dolgot hallotta a méltóságos Âşaftól:
„Ó Nap emelkedj fel a nemes zenitre,
a kicsinyeknek a bőkezűségedből adj létet!”
5. Mikor jól megtervezte azt az eseményt,
magában a sereg megtartását tervezte.
Elfoglalta Szigetvárat a szultán,
egy hónapot és egy napot időzött ott. (be-yek ruz benşast qarb-e do mâh)
- Réseit újra felépítette,
akkor ment találkozóra az új szultánnal.
Bölcs tanácsával a kor tanácsosa
megelőzte valamennyi titkárt.
Ha ilyen a szultán vezérje,
könnyű a hódítás a földön.

**Hogyan értesítették hódolatukról az országfoglaló
feth-nâme ürügyén a szulejmáni királyság örökösét**

10. Zenész! Rejtsd el a dalt és a hárfát,
mert nyugalmat talált a szultán a háború zajától!
Dallal zengd a győzelem kezdetét,
örvendeztesd meg a világot a győzelmi énekkel!
A birodalom tanácsának és tervének írója
így beszél a birodalom bevételeiről és elfoglalásáról
A nagyvezír magántitkára (kâteb-e serr),
a magas pozíciójú szultán csekély szolgája:
Midőn a boldog szultán tiszta lelke
a hitharcban a legfelső Paradicsomba ment,
15. A szultán a túlvilágra költözött
tanácsa az előkelőkkel a dívánban ült,
Mikor a negyedik várban elhunyt a szultán,
legyőzése miatt Âşaf a sereg előtt titokban tartotta.

Annak az éjszakának a reggelén, amelyben a szultán a Paradicsom felé
fordult,

- Âşaf elfoglalta azt a várat.
Eltitkolták azt a titkot idegen és barát elől,
ha nem, óriási zűrzavar támadt volna.
Ha a sereg értesült volna a történetekről,
a sereg és a birodalom szultán nélkül elpusztult volna.
20. Mert ne legyen az ország és a sereg szultán nélkül,
a muszlim birodalom teste fej nélkül ne legyen!
Ugyanakkor a nagyméltóságú pasa,
a nagyvezír, Mohammad nevű,
Megírta a körülményeket az új szultánnak;
a sereg elől eltitkolta a helyzetet.
Miként a sereg elől, úgy a szultán előkelői előtt is titokban tartotta,
magántitkárán kívül senkinek nem mondta el.
Mert ő volt a tanácsban Âşaf bizalmasa,
gondolkodás idején a szívtől a bánatot eloszlató.
25. Ferîdûnhoz hasonló boldog léptű volt,
a tanács idején szerencsés pillanatú,
Minden tanácsban, miként a boldog Âşaf,
rábólintva beszélt hozzá.
Sikeres a világ vezérjének minőségében,
időben jó tervet készített.
Olyan tervet készített neki,
hogyan felvidult a boldog tanácsú.
Röviden hát az örökkévalóság birtokosa a titkokat
ajtó alá rejtette örökre.
30. Szívében megőrizte Âşaf titkát,
még saját lelkétől is elrejtve tartotta.
Nem lepleződött le egy hír sem,
együtt tartotta a tiszta.
Gyakran mondott el Âşaf ily titkot neki,
nem lepleződött le egy titok sem azok közül.
- [98b] Mikor Ferîdûn megírta vezér jelentését
az új szultánnak, a trón lábához,
Így terjesztette elő, röviden:
„A Paradicsomba távozott a szultán,
Az örökkévalóság a szerencsés szultánnak,
gyorsan megtisztelte trónját.
Eltitkoltuk ezt a titkot a csapatok és a sereg elől,
míg a táborba ér a szultán.
5. Ha Szulejmán szultán eltávozott a világból,
te ülsz helyén, óh boldog szultán!
Te vagy utóda, győzedelmes szerencsés szultán!
méltó koronára, méltó a trónra.
Nem illő a szultánhoz a késedelem,
mert szultán nélkül van a sereg harcban az ellenséggel.

- Óh szultán! Noha mindannyian gyászban vagyunk,
a szultán halála miatt szomorkodunk,
De boldogok vagyunk, mert a mindenható Isten,
téged alkotott meg a birodalom és a trón örökösének.
10. Nem illő hozzád a szultán iránti gyász,
mert az örökös nem más, mint te.
A királyságra te vagy méltó a teremtő által,
Szulejmán birodalmában te vagy a király.
Şafar hónap volt és 21. éjszaka,⁴⁶⁵
amikor a szultán eltávozott a túlvilágra,
A 21. napon, naplemente után,
Szigetvár bevételét, minden felesleges szó nélkül.
Első napodon, ó Szelim szultán,
megvalósult így a nagy győzelem.
15. A sereg szultán nélkül, a trón úr nélkül.
Óh szultán! Megérkezésedet kívánja lélek és szív.
Szulejmán pecsétjét ebben a levélben
küldtem el, óh koronás szultán!
A pecsétes szultánnak vagyok a szolgája én,
az idő és a föld uraé,
Az igazság ettől a szolgától ismeretes neked,
szívem és lelkem, az egész, a te foglyod.
Úgy a megfelelő, hogy a világ szultánja,
mikor örömtelivé válik a fetḥ-nâmétől,
20. Tartsa titokban a paradicsomi pályájú helyzetét,
a Jamšidhez⁴⁶⁶ hasonlóan kiváló palota előkelői előtt.
Fordítsa figyelmét a koronára és a trónra,
a boldogságra és a győzelemre, a hatalomra és a szerencsére.
Híresztelje azt, hogy Szulejmán télire
Budán választotta ki magának szállását.
Engem is hívatott az utazás miatt,
röviden, amiatt megyek a táborba.
Annak a csasznak, aki eljuttatja a levelet,
ezen események kapcsán ne válaszoljanak,
25. Az arab Irakba
küldjék el a fetḥ-nâmével,
Hogy senki se tudjon ezekről az eseményekről;
jobb titkolózni, mint fontos titkot elhíresztelni.
Mikor pompásan és boldogan Konstantinápolyba
érkezel, és a boldog dívánban tanácskozol,
Csak azután tárd fel ezt az eseményt,
addig talán Allah megakadályozza, hogy elterjedjen ez az esemény.
Onnan a táborba siess egyenesen,
titokban küldj hírt nekem gyorsan.

⁴⁶⁵ şafar hó 21: 1566. szeptember 7.

⁴⁶⁶ Jamšid: Irán mitikus királya a Šâhnâmében.

30. Hogyha szemednek antimon utadnak pora,
 amit mondunk, az a szultán parancsa.”
 Miután megírta és lepecsételte,
 titokban elvitte magántitkárának.
 A szultán ajtónállójával és kethüdá béggel
 a dívánba ért az a levél a szultáni portától.
 Azt mondták, hogy ezt a levelet
 a hercegnek írta sátrából,
 A csausnak kell átadni,
 hogy a feth-nâmével együtt vigye el nagyon gyorsan.
- [99a] Átvette Aşaf, fejébe rejtve azt a titkot,
 nála maradt Szulejmán pecsétje még.
 Azt mondta akkor a csausok fejének:
 „Melyik lett kinevezve a csausok közül?
 Gyorsan egy ifjút, aki ismert volt,
 küldj a nagyvezírhez sebesen!”
 Azt mondta neki: „Óh csausok holdogja,
 indulj útnak ezzel a feth-nâmével,
5. Sietős úton Kütahyába menj,
 a hit hercegéhez sietve menj.
 Először add át a szultán eme levelét,
 amely a szultáni portáról jött.
 Sorban a feth-nâmét is
 add át a lâlâ-nak,⁴⁶⁷ óh pompás csaus.
 Onnan menj sietve Bagdadba,
 Iskenderhez⁴⁶⁸ menj sietve,
 Neki is vidd el a feth-nâmét,
 a szultáni tartományba juttasd el a hírt,
10. Iskender beglerbégnek, a bátornak,
 aki ott a világhíres helytartó (vâlî).
 Mondd meg neki, az arabokat illetően ne legyen gondatlan,
 hanyagságból a védelem ne szenvedjen hiányt,
 Kutasson a siíták (‘âliyân) helyzete felől,
 ne legyen, [hogy] az ellenség lerombolja Bászrát.
 A herceg kapujánál ne időzz,
 boldog válasz érkezik hozzánk tőle.
 Menj Bagdadba, hozz hírt gyorsan
 a Paradicsom férfiaiáról és öregeiről.
15. Egy pillanatot se időzz az úton,
 indulj útnak gyorsan, ne körülményeskedj!
 Száz szélsebes paripával haladj át a pihenőkön,
 egy hónapnyi utat egy pillanat alatt tégy meg!

⁴⁶⁷ Lâlâ – szultán nevelője. II. Szelim nevelőjéről van szó.

⁴⁶⁸ Iskender pasáról, Van első beglerbégjéről, később erzurumi válíról van szó. Történetünk idején Bagdad, később Egyiptom beglerbégje. Mellékneve: Çerkes. (Iskender Çerkesi néven többször szerepel szövegünkben (vö. Danişmend 1948, II. 342, 362, 371).

- Ha nagyon gyorsan jössz [és] mégy ezen az úton,
a szultán meg fog ajándékozni téged.
Az útiköltségen kívül (xarji-ye rah) a jó hírért járó aranyat is
ajándékozok neked visszatérésedkor,
Hogy attól az egy magasztalt szolgálattól
büszkeségen kívül elég javat és aranyat kapj.”
20. Abban a pillanatban a csaus megcsókolta kezét,
kiment a dívánból és a pejlóra ült,
Útnak eredt, oly módon sietve ment,
hogy gyorsan választ hozzon arról az útról.
A nagyvezír Szulejmán pecsétgyűrűjét is
elküldte a trónörököshöz küldött jelentésében.
A kincstárat azzal a titkos pecséttel pecsételték le,
hogy Âsaf kincse a trónörökösnek jusson.
Mert a nagy dinasztia törvénye
régidőtől fogva így volt,
25. Hogy a kincstárának kamarása (kanjur) a szultán halála után
pecsétjével a trónörökösnek őrizte.⁴⁶⁹
Ugyanúgy a kincstárat a sereg elől
elrejtették, míg a helyszínre nem jött a trónörökös.
Azonkívül a szultán saját testőreire vonatkozó törvény
úgy szól erre vonatkozólag, hogy
Az arab hónapoknak megfelelően
kérés nélkül vegyék el az aranyat.
Először moharram-tól rabi^c ol-âxer-ig
a kincstárból adnak [havi] zsoldot (movâjeb), óriásit,
30. Rabi^c ol-şânî-től körülbelül rajab-ig
háromhavonta volt a zsold (rosum) szokásban,
Rajab hónapjától ramazân havának végéig
úgy az egész népnek napi zsoldot adnak,
Şavvâl-tól zu-l-ħijje utolsó napjáig ismét
[havi] zsoldot (°olufe) adnak a büszke szultántól.⁴⁷⁰
Mikor elhunyt a szultán şafar hónap végén,
a zsoldot 40 napra felfüggesztette a porta.
Úgy gondolta a hírneves Âsaf,
hogyha 40 napig nem jön a trónörökös,
- [99b] Végül azzal az ürüggyel bontat tábort,
hogy a kincstárat a titkos pecsét őrzi.

⁴⁶⁹ „Mert a nagy dinasztia törvénye
régidőtől fogva így volt,

Hogy a kincstárának kamarása a szultán halála után
pecsétjével a trónörökösnek őrizte [azt]” (99a/24-25)

A Török Birodalom uralkodói pecsétgyűrűinek egyikét a főkamarás (ħâs oda başı) őrizte
(Káldy-Nagy 1974, 129), de az említett szokásról nem találtam adatot.

⁴⁷⁰ A janicsároknak az év első három hónapjára osztott zsoldot *maşarnak*, a második három
hónapra osztottat *rececnek*, a harmadikat *reşennek*, a negyediket pedig *lezezenek* nevezték.
(Vö. Pakalın 1951, II. 412; ua. 1954, III. 20; uo. 31-32; ua. 1951, II. 366).

- A seregnek azt mondja majd: „ÖrvendjeteK,
Belgrádban ad zsoldot a szultán.”
Mikor futárt küldtek a trónörököshöz
[közben] megboldogult szultán a sátorban [pihent.]
Kétnaponta másik futárt
küldött sorjában a hírral.
5. Konstantinápolyba és Anatóliába
jött az a kettő a feth-náméval.
Egyiptomba, Szíriába, Aleppóba, Erzerumba,
Sivasba⁴⁷¹, Mar'asba, minden határra és országba.
Mindegyikkel a trónörökösnek egy-egy levél,
a zefirosszal barátkozó, ámbrával töltött.
Mindegyiknek azt mondta, titokban elküldve őt:
„Öh pompás kíséretű, csausok krémje
Menj először innen Kütahya-ba,
eljuttatva a nâhiye pártjának e jó hírt”
10. Egy titkos pecséttel lepecsételt jelentést adott át: „Ez
a hercegé a boldog szultántól,
A herceg palotájában add át,
úgy a tiszteletadás miatt szolgálatot teljesíts.
Azután a feth-náméval
menj Sivasba, Diyarbekirbe és Vanba.”
Egy másikat Egyiptomba és Szíriába
küldött előrelátóan.
Sorjában értesítette a trónörököst,
elrejtette a titkát más elől.

Hogyan gyarapodott a terv és az állhatatosság az egyedülálló magántitkárban

15. Mikor a nagyvezír tökéletes gondolattal
elrendezte így a birodalomra vonatkozó tanácsokat,
Ismét a magántitkárához
küldött titokban.
Jótanács gyanánt parancsot írt:
„Ilyen dolog történt velünk.
Mivel szultán nélkül maradtunk a csatatéren,
ébereknek kell lennünk.
A trónörökösnek most küldtem hírt,
röviden, őrizd meg a titok szavát.
20. Szokás szerint először a szultánról híreket
küldj nekünk haladéktalanul!”
Mikor megérkezett a feljegyzés a szultán magántitkárához,
a rejtett titkot megőrizte lelkében.

⁴⁷¹ Sivas: város Anatólia keleti részén, a Kızılırmak folyó felső folyása mentén, 1520-tól szandzsák központja. (Birken 1976, 142.)

- Isten segedelmével küzdve és törekedve,
nem tudta senki a titoktartókön kívül.
S röviden, a titkot megtartották;
azt hitték, a szultán életben van.
Azon a napon, amikor feth-nâméje a szultántól
a trónörököshöz érkezett a csataterről,
25. A sereg azt várta, hogy azután
kétségkívül engedélyt adnak a visszatérésre.
Mikor a táborban nézték a táborbontást,
a táborbontásnak csöppnyi jele sem volt látható.
A szultán sátrai mindenütt [a helyükön voltak],
senki sem tudta, miért van a késlekedés.
Mindenfelé sügtak-búgtak az emberek,
egymással mindenütt.
Miért nincs engedély a számukra? – mondták,
– talán nem egészséges a szultán?
30. Mikor meghallotta Âşaf, hogy a sereg
bizonytalan a szultán felől,
Rögtön másik intézkedést tett,
annak a javára, akit az úr az égbe elragadott.
Tervével a szóbeszédnek elejét vette (be-tadbir bar bast afvâhrâ)
titokban tartotta a szultán állapotát.
- [100a] Elmondom most egymás után a kitűnő tanácsot,
mert megjavította a kethüda a világot.
Add pohárnok azt a bort, mely eszméletet hoz,
a lelkeknek Gábriel üzenetét hozza!

**Âşaf üzenete a magántitkárnak
a sereg viszálykodásának megakadályozására vonatkozóan**

- Nyelésnyi idő alatt rendezd el gondolatomat,
állítsd fel a szívek átjáróját!
Őrizd meg a szultáni vezér titkát,
annak a bizonyos hírnek a titkáról, Faridun jellemű!
5. A *Târih-i Nüzhet*-ben török nyelven,
amelynek elbeszélése alapján való a versem,
Šâhnâmében a tiszta eszű Firdauszi,
aki főúrról és nemesről beszélt,
Perzsa versben e gyűjteményben
Ferîdûn a főúr és a nemes nekem.
Mikor látta Âşaf a sereget visszatérőben,
hogy kíváncsiak volta és aggódtak a szultán állapota felől,
10. Ismét üzenetet küldött magántitkárához
a magas pozíciójú nagyvezír:
„Ôh eszes és bátor okos,
titokban tartottad a páratlanul boldogot!
Légy szövetségesünk ezen az úton,
a külső hírek felől is tájékozódj!

- A sereg bizonytalanságban van a szultán állapota felől,
és a szultánt keresi.
Ha gondatlanságot tanúsítunk az ügyben,
a szív titka hirtelen kiderül.
15. Fej és rejtett titok egy pillanat alatt
megsemmisül egy másodperc alatt.
Sem sereg, se kincs, se vagyon nem marad,
szétzúzatik a muszlimok serege (erz).
S ha elsietjük a tanácsot,
megijedünk az öregtől és az éjszakától,
Az emberek biztosan felismerik cselekedetünket,
elszakad tettünk fonala.
Jobb az, hogy türelemmel terjesztjük elő a dolgot,
mint a szultán egészsége idején.
20. Most, mikor bevettük a várakat
a vár belül csupa lyuk, kívül maradt a remény.
A kijavításáról a szultánfi részéről
sorjában tájékoztass minket, figyelj,
Keress szakadatlan saját szokásod szerint,
az ajtónállóktól a kethüdáig előre.
A dívánba és a főurakhoz (arkân) menj,
ugyanakkor a kethüdâ-hoz [és] a szultán ajtónállójához!
Mondd meg neki «A szultántól Âşafhoz menj, mondd meg neki,
az ügy érdekében egy szót se szóljanak.
25. A sereggel Szigetvárat teljesen
építsék fel az előkelőkkel és a köznéppel.
Mikor a várat kívülről és belülről felépítik,
a hit szultánja visszafordul Budára.
Tisztítsák meg a budai utat,
palotáját tatarozzák ki a résektől.»
Mikor magántitkárának titokban hírt
küldött Âşaf a kár megakadályozása végett,
Kijött a magántitkár a sátrakból,
a szultáni ajtónállók kethüdájához⁴⁷²
30. Megkereste. Így szólt: „A boldog szultán
ilyen parancsot adott Âşafnak,
Hogy ezt a várat a szpáhikkal rendesen
építsék fel, jobban mint előbb volt.
Azután a visszatérésekor útikalauz legyen,
[mert] a szultán Buda felé fordult.
- [100b] Âşaftól igen gyorsan juttassa el ezt a hírt,
kijavításon fáradozzon a sereg egytől egyig.”
Mikor a magas porta magántitkárától
a kethüdâ meghallotta a szultáni parancsot,

⁴⁷² Az eredetiben: be-bavvâb-e šah katxodârâ be-nâm, azaz úgy tűnik a kethüdâ-i kapuciyân (kapucilar kethüdâsi).

- Bement a nagyvezír dívánjába
 megmondja neki az üzenetet,
 Hogy a szultáni parancs e várral kapcsolatban gyorsan
 így hangzott: „Ki kell javítani,
 5. Továbbá, Budán lesz a szultán téli szállása,
 [de csak a vár] kijavítása után engedi meg az indulást.”
 Mikor meghallotta Âşaf a beszéd végét
 a vár kijavítására ment a kor vezírje.
 A sereget egyenként tájékoztatta,
 a munka miatt vigyáztt vezényelt nekik.
 A vár kijavítására mentek a bátrak,
 a szultántól Zâl Mahmûd pasa ment.
 Egyik oldalról Ferhâd pasa, a vezér,
 a janicsárága is, a hímoroszlán.
 10. Úgy igyekeztek a kijavításban és a munkában,
 hogy jobb lett a vár, mint eredetileg.
 De az építkezésben a pompás Zâl Mahmûd
 mindenkivel többet igyekezett.
 Mikor két nap eltelt a szultán halála után,
 a sereg a vár kijavításán serénykedett.⁴⁷³
 A nagyvezír teljesen gondolataiba mélyedve,
 egyik tanácsot a másik után rendezte sorban.
 Titokban gondolkodott,
 magántitkárához küldött gyorsan.

**Mit válaszolt a magántitkár Âşafnak
 s hogyan időztek a csatatéren a vár kijavításának okából**

15. „Ôh a hit szultánja titkának tudója,
 a rejtett titokban egyenes és hű!
 Most azt a kethüdât ismét
 küldd el hozzám ily módon a Kor Szultánjától.
 Mondd meg neki, a szultántól úgy hallottam, hogy
 van egy szerencsétlen vár, Babócsa (Bobofça).
 A sereg visszatérése után a szigetváriak
 ne szenvedjenek kárt attól.
 Âşafnak mondd meg, hogy a negyedik vezér
 menjen oda, a bátor Musztafa.
 20. Fivére Ahmed a bátor szívű,
 aki vâli a ruméliai seregben,
 Menjen vele a nehéz sereggel,
 a hősöknek nevezett különleges sereggel.
 A jobbszárny ulufedzsi csapata
 agáikkal lovon és nyeregben,
 Továbbá a janicsárság közül 3000
 legyen kengyelében azzal a sereggel.

⁴⁷³ Azaz szept. 8-tól.

- Induljon útnak <akkor> a hadvezér,
foglalja el azt a várat a hitetlenektől,
25. Azt kivéve a környéken valamennyi palánkot (palánka)
vegye be, rombolja le!”
A palánk, röviden, egy vár
az ellenség határán, a magyaroké.
Amikor a [szultáni] magántitkárhoz a titkos üzenet
pompás módon megérkezett Âsaftól,
Kiment a sátorból a magántitkár
magához hívatta a kethüdát és az előkelőket.
Azt mondta neki: „Menj a nagyvezírhez
a koronával és a trónnal rendelkező szultántól,
30. Mondd meg, a sereggel Babócsa (Bobofça) várához
menjen Musztafa, a negyedik vezér.
A ruméliai sereg is menjen vele,
agájukkal az ulúfedzsik csapata,
Írjanak 3000 janicsárt
kísérőül hozzájuk a harcra.
[101a] Ragadjanak el a várukkal együtt mindent, ami van
azon a határon a hitetlenektől, mindent, ami van.
Ne maradjon abból a szigetváriaknak,
káruk származzon visszatérésünk után.
Továbbá adjanak engedélyt az akindzsik bégjeinek,
hogy az ellenség felé vonuljanak,
Zsákmánnyal siessenek, tatárhoz hasonlóan
pusztítsák el az ellenség országát.
5. Az ellenség mutassa az utat sírva és panaszkodva
a temesváriak határától Budáig!”
Amikor meghallotta a kethüda tőle a beszédet,
a kor vezérjéhez ment.
Hírt vitt a szultán felől,
meghallgatta azt a beszédet a halandók vezére.
A vezér Musztafához küldte:
„Öh bátor! A szultán parancsot adott.
Öh hírneves, Babócsa (Bobofça) felé
menjen veled 3000 janicsár,
10. A jobbszáron is ulúfedzsik,
saját csapataikkal menjenek együtt agáik!”
A ruméliai beglerbégnek is
megmutatták a harc és a küzdelem zászlaját,
A janicsáragának is hírt
küldött, és a janicsárok kimentek.
Az ulúfedzsik csapatainak agáját
gyorsan megbüntették.
Elment a harcba a hadvezér⁴⁷⁴
a híres szultán parancsára.

⁴⁷⁴ Selâniki szerint 974 rabî ül-evvel 14/1566. szept. 29-én (Selâniki 1989, 38).

15. Szulejmán örökös álomban aludt,
az ellenség miatta olyan volt, mint a nyugtalan démon.

**Hogyan ment a negyedik vezír a ruméliai beglerbéggel egyetértésben
Babócsa várának elfoglalására**

- Óh vezér, a lantot egy pillanatra tedd le,
miként a nádsíp, szívem bizalmas barátja légy!
Tapsolj egyet, mint a hitharcosok dobja, kétfelől
kiáltsd a hitharc szándékából: „Rajta!”
Hajnalban, mikor a fénylő égi nap
az égen kitűzte zászlaját,
A pirkadat előhúzza a győzelem rózsaszínű zászlait,
a szultán lelkéből megérkeztek a győzelem jelei.
20. A világ az égig megújhdott a szultántól,
handzsároktól a sereg mint a csillagok és az újhold.
Kivonult a táborból a drága sereg
az ifjú szultán boldogságára.
Útnak indult a negyedik vezér,
a szultán hét szandzsákjából kettő alkotta csapatát.
Vele a katonazenekar (tabilxâne), a szultán csausa,
vele az előkelőkből álló győzedelmes sereg.
A lándzsa a zenitről bolygóvá vált hasonlóvá,
a ló (ze sâvaş = ?) a Holdra helyezte lábát.
25. Lenyelte (foru xord) és lépésről lépésre felment
a Holdra a ló patája, s a Holdon [kitűzte] zászlaját.
A hadvezér, aki így vezette seregét,
a második napon elérte azt a várat.⁴⁷⁵
Körbevették pompásan a várat,
sátrakkal lett teli a síkság és a hegy.
Elegendő cövekkel lecövekelték a sátrat,
kötél zárta el az ellenségtől a les útját.
A sátor teteje túlnyúlt a fényes zeniten,
mint a ragyogó Nap, olyanok a vezér sátrai.
30. Mint a csillagok a sereg, a vár mint az újhold,
az új szultán szerencsés a boldogságtól.
Mint a fekete éj, a nappal rosszakaratúvá vált,
amely a gyaurok számára Allah haragja lett.
Midőn a hadvezér a sátorba lépett,
a sereg is elhelyezkedett a sátrakban.
- [101b] Egy követ jött elő a várból,
az átkozott gyauroktól, szokásuk szerint.
Két forgó, tollbokréta aranyláncon
a hadvezérnek hozott csillogó ékszert.

⁴⁷⁵ Tehát okt. 1-jén. Babócsa 1566-os elfoglalására nézve Loqmân a legrészletesebb forrásunk.

- A magyarok szokása szerint megalázkodva
húzta elő az összes ajándékot:
„Óh hírneves, bátor vezér
a sereg értéke, boldog, merész!
5. Tollforgód ajándék kapitányunktól (az mir-e mâ),⁴⁷⁶
arannyal teli, illő a bátor főre.
Eljöttél az országba, maradj méltósággal,
életünket kapitányunkért feláldozzuk” (sar-e mâ fedâ-ye negahbân-e
sur)
- Midőn a követ annál a hímoroszlánnál
kánya módján káromgott,
A ravasz vár követének
így válaszolt a szultáni vezér:
„Hé kutya, ravasz kutya, az érdem a mi dolgunk,
a drágakő berakással díszített tollforgó illik hozzánk.
10. Virtusban születünk, mint a hímoroszlán,
a bátorság atyai örökségünk.
A világban dicsőség a nevünk,
ellenségeitek nektek hitünk és vallásunk.
Nyilvánvalóan a muszlimoké a boldogság,
szerencsétlenségben leáldozott a többistenhitűek bátorsága.
Alázatos szolgánk bátorra lesz,
Isten kegyelme velünk társ és győzedelmes.
Ádámtól fogva menekvésem a prófétákban van,
muszlimként szilárdak vagyunk Koránunkban.
15. Ti elutasítjátok a Koránt,
elferdítitek Jézus evangéliumát.
Allah léte a ti ellenségeitek,
a próféta a ti ellenségeitek.
Tudatlanok vagytok a lényeg és a formát illetően,
mindannyian tagadjátok a Mindenség Urát.
Isten parancsában van megerősítésünk,
a próféta törvényét követjük.
‘Osmân háza válogatott országokat foglalt el
Anatóliától Babócsa földjéig.
20. Királyok, királyi sarjak pusztultak el,
most a királyotok fölött vagyunk.
Szigetvár kutyáit <akkor>
elfogtuk és megöltük száz jajkiáltással.
Az<oka>t a vára<ka>t egy hónap alatt bevettük,
elfoglaltuk Allah kegyelméből.
Az égből angyal mutatta nekünk az utat,
most ide vezettük a sereget.
Babócsa vára nem Szigetvár
e vár elfoglalása Isten [segítsége] révén nem nagy dolog.

⁴⁷⁶ Babócsa kapitánya ebben az időben Perneszy István volt (vö. Forgách 1982, 282).

25. Egyetlen rohammal Isten kegyével és irgalmával,
 úgy foglaltuk el ezt a várat,
 Mert rohamunktól megsemmisül az ellenség,
 a császári sereg Bécsbe szorul vissza.
 Mikor a gonosz gyaurok követének
 fenyegető választ adott az a vezér,
 A hadvezér és a sereg Isten segítségével
 mindenfelől küzdelemre és hitharcra ment.
 Gyorsan leshelyet készítettek
 az oszmán szokás és az első szokás szerint.
30. Mindenfelől felásták a földet,
 egymás után mentek abban bosszút keresve.
 Földdel töltött kosarakat
 falként helyeztek egymásra,
 A leshely elé deszkát kötözték,
 az ágyútól védett a föld és a fa.
 Nappal a kosár alatt harcoltak,
 éjjel késedelem nélkül kijöttek abból.
 Előtte egy másik halmot ástak,
 melyben a vár közelébe mentek.
- [102a] Igyekezett a sereg, éjjel-nappal
 a hit útján fáradozott.
 A muszlimok számára Isten a menedék,
 evilágnak és a túlvilágnak adták kétszázféleképp életüket.
 Mert fáradtság nélkül nincs nyugalom a világban,
 a méregnek orvossága nem más, mint az ópium.
 Mikor hozzákezdték a leshely elkészítéséhez,
 a les közelébe ágyúkat helyeztek.
5. A sereg a leshelyről ágyúval és puskával
 kezdte a harcot, röviden.
 A mozsárágyúból (tup-e havâyi) a zenitig ért a tűz,
 csapásától seregestől pusztultak a gyaurok.
 Kiözönlött a hitetlen abból a várból,
 romba dőlt a tüztől az a vár.
 Az ágyútól és a puskától az ellenség csapatostul rohant,
 mint az állat a mennydörgéstől.
 A frengi ágyútól siránkozott az ellenség,
 élete nehéz helyzetbe kerülván, megundorodott önmagától.
10. Mindenfelől a hírneves sereg ment
 íjjal és nyíllal a csatára.
 Csácsi íjakat húztak ki helyesen,
 az ellenség életének Holdja fogyatkozott.
 Minden repülő nyílvesző, amely elröppent a hüvelykujjon viselt hűrfeszítő
 gyűrűről (sašt)
 60-at döntött le az ellenség közül:
 A vértől rubinkő vált láthatóvá,
 aknával telt mag az alapja, mint a drágakő bánya.

Mert az, aki az ellenség zsákmányolására sietett,
a nyílhegyeken kívül megtalálta a legjobb rubint (ze peykân berun
la^cl-e yakrak be-yâft)

15. Az Isfandi-yâr-i hősök igyekeztek
mindenfelől a gyaurok vára felé.
Növelte igyekezetét a negyedik vezér
miként Ruyin⁴⁷⁷ legyőzésében Isfandi-yâr.
Muştafâ és a hírneves Ahmed
két neves testvér, jártassággal bíró,
Lélekben egyesültek egymással,
kardjuktól meglágyult a lázadó.
Elhalálozott végül az ellenség nev[ük]től és törvény[ük]től,
kegyelmet kért rögtön a várban az ellenség.
20. Isten útján van Muştafâ szokása,
kegyelmet adott annak a társaságnak Muştafâ.
Annak ellenére, hogy a gyaurok kegyelmet nyertek a vezértől,
rettegtek a megöletéstől és a foglyul ejtéstől.
A megkegyelmezés napjától az ötödik estéig
szökdöstek a várból a hit ellenségei.⁴⁷⁸
Hittel és bizalommal könyörögtek nappal,
száz ármánnyal a világot beragyogó reggelig.
Abból a várból a javakat, a népet és a családokat
kivitték szó nélkül.
25. A gyaurok csapata csellemel és fortélyokkal
így üritette ki azt a várat.
Az ötödik éjszakán kivonultak a várból,⁴⁷⁹
mint az örültek, a síkság felé mentek.
Ha a muszlimok a várba néztek
nem látható senki sem, sem nyíltan, sem titokban.
Az ellenségnek nem látták egyáltalán nyomát,
a lőpor szagán kívül semmi mást.
Noha az ellenség szökése idején gyorsan
a löporra is tüzet dobtak.
30. Egy raktárat, jó löporral teli,
elrejtett a gyaur, mint fejében a velőt.
Tűzzel felgyújtották irigységből,
hogy ne jusson a zsákmányt szerzők népének.
Mikor a raktár a löporral leégett,
a várat szikráival lánggra lobbantotta,

⁴⁷⁷ Ruyin v. Ruyin dež: egy vár neve a Šáhnâmében, amelyet Goştasp fia Esfandi-yâr, a mítikus iráni hős foglalt el.

⁴⁷⁸ „Babócsára annak idején két zászlóajnyi német ment; de mikor ezek az éjszaka sötétjében szertefutottak, Perneszy István nem tudott kitartani a maradék védőcsapattal.” (Forgách 1982, 283.)

⁴⁷⁹ Ez, mint az előzményekből kiszámítható, okt. 5-én történt. Istvánffy és Forgách ezt nem említi, mint ahogy a vár alább leírt felrobbantását sem.

Mindenfelől futottak a muszlimok,
elhagyták a várat [a védők] egy pillanat alatt.
A hadvezér is értesült az eseményről
a sereggel a vár felé indult.

[102b] *A 102b oldal egy miniatúra.
A Babócsa várának elfoglalását ábrázoló miniatúra felirata:*

Elfoglalta Babócsa (Boboçça) várát
szerencsésen a boldog szultán.

[103a] Gyorsan bejött az elfoglalt várba,
hogy „Allahu akbar”-t mondjon, dicsőítse, dicsérje és magasztalja
[Istent].

A muszlimok egymás után
a kétségtelen győzelemért hálát adtak Istennek.
A megközelíthetetlen vár bevétele és meghódítása után
a hit nagyvezírének előterjesztést tettek.

Mikor a hír a táborba Âşaf-hoz érkezett
Babócsa egy nap alatti bevételéről,

5. Akkor Âşaf a legjobb szokás szerint
elküldte jelentését a szultáni portára.

Mikor megtudta ezt a magántitkár,
belépett a boldog szultán sátrába,

A szultán ajtónállójával a kethüdát hívatta,
azon a sakktáblán elhúzta a parasztot a sakkból.

Elküldte bölcsen Âşaf és azt mondta,
hogy a szultán a győzelemtől kivirult, mint a rózsa.

Ment a kethüdá a szultáni sátorból,
röviden, teljesítette a dolgot.

10. Azt mondta: „Babócsa várának bevételétől
kivirult a szultán mint a tavaszi rózsa.

A nagyvezír megparancsolta Musztafának,
Âmednek is, annak a bátor beglerbégnek,

Írjanak szultáni parancsot,
díszruhában vigyék azt pompásan és kitűnően.

A bégeknek és a seregnek adjanak emelést (taraqqi),
ajándékozzák és jutalmazzák meg őket.

Írjanak egy másik szultáni parancsot
pompásan a híres sereg vezérének.

15. Azt a várat jól irányítsák,
kövel és fával javítsák ki.

Erősítsék meg kövel és mésszel,
jobb legyen az új vár az előzőnél.

Továbbá az összes palánkvárat annak környékén
foglalják el egyenként.

Továbbá a ruméliai beglerbégnek gyorsan
Budára kell útnak erednie”.

20. A negyedik vezért kereste a csaus,
 elmondta neki a trón lábától jövő hírt.
 Parancsokkal és díszruhával bocsátotta el,
 érdeme szerint megajándékozta.
 Mikor ez a hír megérkezett a negyedik vezérhez,
 szívvel-lélekkel igyekezett az a szolgálatban.
 Gyorsan annak a várnak a kijavításán buzgólkodott,
 jobban rendbehozta, mint az eredeti [valaha volt].
 Átadta azt a dizdárnak és a vár népének
 a szükséges zsolddal együtt a negyedik vezér.
25. A környékre is néhány béget
 küldött pompával és káprázattal.
 Elfoglaltak néhány palánkot,
 senki ellenség nem maradt azon a határon.
 Továbbá Âsaf-tól az a
 hír ment, hogy a táborból a portára siessenek,
 Az ellenséget minden irányból keserítsék,
 rombolják le a magyar királyságot.
 A ruméliai seregvezér is Budára
 ért, s a tőle való félelemtől meggyengült az ellenség.
30. Elfoglaltak és öltek és foglyul ejtettek,
 az ellenség feje és javai
 Meggazdagodtak a zsákmányból a muszlimok,
 házukból és vagyonukból szétszószódtak a gyaurok.
 Mindenfelől haditrófeák érkeztek a táborba,
 elégedetté
 Ezt tanácsolták a táborban a szpáhik
 megvigasztalódott a világtól a kethüda.
 A világ népei azt képzelték,

- [103b] Ily módon a szultán állapotáról hírt [nem szerzett, s]
 nem képzelődött többé az ellenség.
 Egyrészt Szigetvárt építették,
 másrészt a sereg zsákmányt szerzett mindenütt.
 Egyrészt birtokba vették Babócsát,
 másrészt elfoglalták és kijavították Gyulát.
 Egyrészt az alávaló ellenség elfogására
 az ellenség táborába mentek Budáról,
5. Egyrészt azt mondták: a szultán téli szállása
 Buda most, a tévedés kizárt,
 Másrészt a hit szultánjának dívánját
 a boldog Âsaf olyanná tette, mint azelőtt.
 Egyrészt a hír fethnâmével
 mindenüvé eljutott vizen és szárazon,
 Másrészt a szultán különleges palotasátrában
 felütötte a sátrát.
 Előzetes parancsra a kor nagyvezíre
 a kor szultánjának szokása szerint

10. A magas dívánba jött úgy,
 hogy senki a seregből nem gondolt rosszra.
Mindnyájan élőknek vélték a szultánt,
 szolgálatában az ég felé emelték fejüket.
Így szolgált több mint negyven napig
 mindenki a maga dolgában.
Adj óh pohárnok egy-két értékes serleget,
 mert nem fogunk fennmaradni a világban!
Egyszer légy velünk együttérző,
 talán megmenekülünk a sors felett érzett bánattól!

A helyes véleményről és a baj eltitkolásáról

15. Írd le a nagyvezír titkait
 boldog arcú, jó tollú Ferídûn!
Így beszél a választékos utakról,
 abban a helyzetben a boldog Âşafról,
Hogy oly tanácsot soha még
 egy vezír sem adott, azt a boldogot kivéve.
Hallottam azoktól, akik hagyományozták és elbeszéltek,
 Salamon idejében – békesség neki! – [hogy]
Salamon pecsétgyűrűjét dév orozta el,
 száz ármánnyal és álnoksággal az isteni rendelés révén.
20. Negyven napig őrizte Âşaf a trónt⁴⁸⁰
 attól a tisztátalan balsorsú Ahrimanféléltől.
Negyven nap után Salamon megjelent,
 az Isten kegyelméből ugyanazon-birodalom jutott neki.
A világot teremtő Isten kegyéből
 a trónt és a pecsétgyűrűt semmilyen kár nem érte.
Nem emlékszünk, hogy azután a világban
 valaha is ilyen nehéz probléma adódott elő.
Mikor megtörtént ez az esemény a csatamezőn,
 Âşaf eltitkolta a szultán állapotát a sereg előtt.
25. Terv szerint a világ szultánjának halálát,
 több mint negyven napig tartotta titokban.
A titok elrejtésében türelmet tanúsított,
 terv szerint becsapta a sereget.
.....
 Âşafot felülmúlta a szerencsés tanácsú
Először bevette Szigetvárt,
 megölték a kutyafejű gyaurokat.
.....
 azon vár kijavítására fordult.
30. Engedelmessé vált mindenfelől az engedetlen ellenség,
 a szolgálatban a sereg hiba és viszály nélkül.

⁴⁸⁰ Negyven napig őrizte Âşaf a trónt: azaz 1566. szept. 6. és okt. 16. között.

**Hogyan küldte el a nagyvezír az ütközött Zrínyi fejét
a budai beglerbégnek**

-
Zrínyi csúnya fejét.
- [104a] A szultán csausának egy parancslevelekkel teli zsákocskát,
az ellenség süket és néma levágott fejével együtt
A szultán parancsára Budára küldött,
hogy a beglerbégnek legyen útmutatója:
Küldje el az ellenség fejét a királynak,
tudja meg az ellenség az ütközet sorsát.
Mondják meg, a szultán téged akar,
megfeketül a végén az arcod.
5. Mint e fejnek, a fejedet nyakadtól különválasztja
végül, Isten segítségével.
Ha férfiasságod nem hibázik,
ne szökj meg, s ne menj el a táborból!
Buda felé is a porta három csausa
indult el a boldog Âşaftól,
Hogy megtisztítsák az országotat,
hidakat építsenek a szultán útján,
Kijavítsák Buda szeráját,
képekkel és szobrokkal feldíszítsék.⁴⁸¹
10. A szultán nyári fegyvereit összességében
abban gondosan összegyűjtsék,
Mert a szultán Szigetvárról a keresztény tábor ellen
megy, az ellenséget erőszakkal viasszorítja.
Mihelyt visszatért, Budára megy,
sátrat ver ott a síkon és a síkságon,
Ott tartózkodik a télen,
Bécs felé megy a tavasszal.
Mikor e tanács megmutatkozott az efféle tanácsból,
a táborban szóbeszéd támadt.
15. A futár útnak indult a szultáni parancsokkal,
mindenki gondolkodott és fegyverkezett.
Azt mondták, a renoválás után a szultán gyorsan
hitharcra siet először.
Miután rátört az ellenség táborára,
kétségkívül Buda lesz a szultán téli szállása.
Ettől az eseménytől a sereg vigasztalást nyert,
sorban annak a várnak a kijavítására mentek.
Nem feltételezték a szultánról, hogy meghalt,
szolgálatára mentek mint életében.

⁴⁸¹ „... arra gondoltunk, hogy Budánál hidat vertek a Dunán; az ottani lakosztályokat és istállókat is berendezték Szulejmán számára, mert azt beszélték, hogy Budán fogja tölteni a telet” (Forgách 1982, 291).

20. Először az a hős, aki azon csausok közül
 Zrínyi csúnya fejét vitte,
 A titkos parancsokra megkapta a szultán pecsétjét,
 Musztafához ment Budára.
 A szultán csausának Hıdr mutatta az utat
 a budai vilâyet beglerbégiéhez.
 A dívánba ment, eljuttatta hozzá a szultán parancsát,
 miután kezet csókolt neki, leültette.
 Röviden a szultán állapotáról kérdezősködött tőle,
 megvigasztalódott a szultán állapota felől.
25. Kidobta akkor az oroszlánhoz hasonló csaus
 a szultán ellenségének fejét a ruhásládába,
 Két fülénél fogva megragadta és maga elé húzta
 Zrínyi ronda, sápadt fejét.
 Az egész sereg örvendezett
 az ellenség feje és a szultán győzelme fölött.

**Hogyan érkezett meg Zrínyi feje a páratlan beglerbéghoz
 és hogyan küldték el [azt] a rosszcselekedetű királynak**

- Akkor a szultán parancsára
 egy kiválasztott martalóc (marţalûs) indult útnak.
 Megragadta a rosszakaratú csúnya fejét,
 elindult Ausztriába (Nemçe).
30. A királyi bánnak, Gorôf nevűnek
 vitte a fejet parancssal és üzenettel.⁴⁸²
 A küldöncről tudakozódott a helyzetről,
 mert páratlan zimmi volt ő.
- [104b] A hit szultánjának támadásától
 reszketett Németország bánja,
 Undorodva vette át azt a fejet és levélet tőle;
 mihez hasonlít a levél, a szerfölkött rémes parancs?
 Elküldte a táborba a királynak,
 hogy tudja meg a háború és csata végét.
 Mikor a táborba ért a hírneves levél,
 királya elé az a ronda fejfel,
5. A király a levélben lévő fejet (!) maga elé tette,
 elgondolkozott a körülményekről.

⁴⁸² A levágott fejet Sokollu Mehmed nagyvezír valóban elküldte rokonának, Sokollu Mustafâ budai pasának, aki azt levél kíséretében eljuttatta Komáromba, Eck von Salm grófhhoz, „ajándékol e városnak, valójában fitogtatásul és a hadsereg megrémítésére.” (Forgách 1982, 285; vö. Istvánffy 1962, 359).

A szövegben említett „Gorôf” nevű (a ritmus világosan mutatja, hogy Loqmân is így olvasta a szót) „királyi bán” tehát egyértelműen Eck von Salm gróf. (Neuburg ? – megh. 1574). Német származású magyar végvári főtiszt. 1563-ban a pozsonyi országgyűlés két testvérével együtt hazafiúsította. 1561-1574 között Győr főkapitánya, 1572-től dunántúli főgenerális, a királyi kamarai járandóságok kezelője. Jól beszélt magyarul. Katonai képességeiről Forgách nem volt jó véleménnyel (Forgách 1982, 287).

- Nyugtalanság tört ki az ellenség között,
nyugtalan lett az az összes hitetlen.
A táborukban a számtalan sereg,
a német vaddisznók, a magyar kutyák
Lármásan egymásnak estek,
Bécsig és Németországig (Alâmân) elért az a ricsaj.
Ellentmondó tervet és tanácsot hoztak,
egyszer a menekülésre, egyszer a csatára.⁴⁸³
10. A határtalan és korlátlan locsogás után
félteni kezdtek a kor szultánjától.
A baj táborából kivonultak,
szemükben és szívükben bánattal és vésszel voltak teli.
Sietve Komárom (Kûmarân) várába
mentek <röviden> azok a hitetlenek.
Ott a Dunán egy hidat építettek,
útjukat arrafelé vették.
Mert arrafelé különös menedék volt,
szigethez hasonló különös hely.
15. Ott az összes pokolra való
<cselből> időzött ott egy ideig.
Ugyanakkor a királyi hercegek közül
egy nemes, glóriás és bátor német
Megszökött a többistenhitűek táborából;
a hitetlenségből szíve a hit felé hajlott.
Őszintén és meggyőződésből az iszlámot akarta,
egy pillanatig sem tűrt és nyugodott,
Sietve szökött Buda felé
ment, Istentől egy angyal mutatta neki az utat.
20. Sietve Buda vilajetjébe ért,
onnan a boldog szultán ajtajához.
Felvidultak a muszlimok érkezésétől,
az ellenségnek megnőtt fájdalma és bánata.

**Hogyan szökött meg egy osztrák nemes⁴⁸⁴ a királytól,
érkezett meg a szultáni sereghez, és lett muszlimmá Isten segítségével**

Óh zenész, a nádsíp dala az igazságot keresőről
ismerje Istent, az útból az igazat keresd!

⁴⁸³ „Az egész helyzet megítélésében teljes volt a tájékozatlanság, mert felderítők egyáltalán nem működtek, legfeljebb Esztergomban egy-kettő, azok is közönséges, hitvány emberek; a szökevények is csak ritkán jelentettek valami homályos, kétértelmű dolgot.” (Forgách 1982, 286).

⁴⁸⁴ A szöveg eredetijében a mirzâde szó szerepel. A mirzâde / amirzâde szóösszetétel eredetileg azt jelenti, hogy „az emir [„uralkodó”, „parancsnok”] fia”, illetve ebből következően „herceg”, „nemes”. Esetünkben alighanem az utóbbiról van szó, így a szót „nemes”-nek fordítjuk. Ha egy osztrák herceggel történt volna meg, akkor történetíróink bizonyosan tudnának az eseményről. Mindent összevetve, az epizód részletes ábrázolása miatt a leírtak hitelességét elképzelhetőnek tartom.

- Törd össze az orgonát a régi kolostorban,
a kocsmáról hidzsázi⁴⁸⁵ dalt zengj!
Hajnalban, amikor a boldog jelű reggel
felragyogott, mint a muszlimok szerencséje,
25. Fehérség jelent meg az éjszaka orcáján
Mohamed fényétől – békesség neki!
Miként a lepke, lángra lobbant tőle Čegel gyertyája,
attól a fennségességtől lelkében a szív acélja meglágyult.
A kékruhás ég Istentől
miként az igaz hívők, fehér pelerintért könyörgött.
Elrejtette a horizont a Hold fejéről a hálósipkát,
új turbánt kötött hajnalban az éj.
A bolygók lakomájából az édes sütemény
a hold ciklusából titokban boroskehely lett.
30. A Kába felé ment a Hajnal Vénje,
összetörte a pirkadat italának serlegét.
Fején a sapka dísz a csillagokhoz hasonló,
földhöz csapta a felhő és a félhold pompáját.
A Hold minden bizonynal muszlim lett,
mert a Nap kalászt tépett aratásából. (?)
[105a] Az osztárk nemesé lett a szerencse,
aki maga választotta az iszlám hitet.
Felragyogott a hit népe, mint a reggel,
szívükben a hit fénye, mint a móríng.
A hír Gábrieltől érkezett a szultán táborába,
különféle díszeket öltöttek fel az okosak.
A tábor díszes lett a mindenféle ruhától,
úgy, mint a szultán sátra trónnal és koronával.
5. A bégek számára az ég olyan lett, mint egy mohtaseb⁴⁸⁶
a tábor feldíszítettsége miatt bazárrá változott.
Elrejtette az ég a Holdtól a Plejádokát,
noha fűrtjét nem mérte le.
A gyaurok bosszantására igazhitűekkel
díszítettek fel az unverzumot (zamin o zamân).
<Hirtelen> megérkezett a küldönc Budáról,
a csaus mellett a boldog ifjú.
Ragyogás követte a nemes ciprust,
ugyanígy most a muszlimok azt a bizonyos nemest.
10. Először Aşaf dívánjába sietett,
onnan a szultán sátrába indult.
A szultán boldog szolgálja lett ő,
a fogadásától rivalgott a világ.
Ugyanakkor a nagyvezír
üzent magántitkárának:

⁴⁸⁵ Hidzsáz: Arábia déli része.

⁴⁸⁶ Mohtaseb (törökül muhtesib): piacfelügyelő.

- „Óh érdemdús, dolgát ismerő okos,
vendéged előtt tartsd titokban a titkot.
Két-három napig tartsd kívül vendégként,
aztán beszélj neki a szultánról, óh bölcs!
15. Mert a törvény úgy szól, hogy először
metéljenek téged körül a circumcisio törvénye szerint,
Azután mégy lábcsőkra a szultánhoz,
és kapsz onnan különféle ajándékokat.
Továbbá sorjában kérdezősködj
az ellenség helyzetéről <biztosan, kétely nélkül.>
Híreket hozz nekem róla,
se éjjel se nappal ne légy hanyag ebben.”
Mikor a magántitkár tájékozódott a beszédből,
a nagyvezír tanácsa szerint cselekedett.
20. Egy kicsit sem derült ki a rejtett titok,
nem szakított ki egy gombot sem a ruhából.
Felékesítették azt az ifjút,
ciprus termete júdásfává lett a ruhától.
A szultán két-három díszruháját új turbánnal
vette fel, és lekerült a Holdról a zálogcédula (bar bud az mâh gerou).
Kinyílt ajkán a lâ illâh bimbója,
az illâ 'lâh rózsáskertjében növekedett méltósága.
Áttért Mohamed próféta hitére,
az igaz volta miatt elfogadta a hitet.
25. A monoteizmus ujját boldogan emelte fel,
Mohamed igaz voltát tanúsította.
Azt mondta, hogy Allah a teremtőnk,
a Koránban Mohamed Allah küldötte.
Abu 'l-Qâsim és a próféták pecsétje,
Isten prófétája Mohamed (Aḥmad-e Moṣṭafâ).
Az összes vallást érvénytelenítette
az ítélet napjáig, igaz vallásának kivételével.
Valamennyi prófétát magasztalta Isten előtt,
meghaladta az érvénytelent és utat mutatott Istenhez.
30. A hitben nyelve és szíve igaz lett,
igaz voltában mindent megkapott Istentől, amit akart.
Tiszteletére egy sátrat vertek fel,
a szultáni sátor mellett verték fel.
Nemes ifjak jöttek elő a sátorból,
a vendég irányába udvariasságot tanúsítva.
Lakomázván magasztalták őt,
fejét Capella csillagképig emelték fel.
Az evés, ivás és tiszteletadás után
végrehajtották a körülmetélést az emberiség šan 'ája szerint.
- [105b] Termetének ciprusától kizöldült a hit kertje,
a tavasz jelent meg a hegyen és a pusztán.
Üres maradt a nedves Zyzyphus héjától (?tohi mând az pust-e 'onnâb-e tar),
a rózsalevél tövéből kidugta fejét a bimbó.

- Boldog lett, noha elbátortalanodott,
mert amit tett, letépte héját.
A lakoma után gyöngéden az
ellenség helyzetét kutatták nála.
5. Így szólt akkor: „A királyhoz
példátlan levél érkezett Budáról.
Ahhoz a levélhez a győzedelmes szultán
Zrínyi száraz fejét (mellékelte), továbbá
A levélben így szólt a szultán parancsa
a királyhoz, hogy (végre) felébredjen:
»Elfoglaltam Szigetvár várát
levágtam a nehéz ellenség fejét.
Nem maradt ellenségem ezután senki,
kivéve Eger legyőzését és Bécs elfoglalását.
10. Ha csatát keresel, gyere ki a táborból,
aztán lásd a büszkeség sorsát.«
Amikor a szultán parancsának tartalmát a király
elejétől a végéig megértette, s elgyöngült,
Időnként arra gondolt, hogy a táborban
marad, egy-két hosszú vizesárkot húz,
Időnként azt tanácskozták, (hogy) a Duna vizén
átkelve állomáshelyet (jây-e bone) építenek.
Mert ott egy kis sziget található,
ha vizesárkot húz, menedékhely az embereknek.
15. A tábor, – nem csoda – feldúlták,
sőt vizet is vezettek rá.
Mivel a serege idegen nemzetekből (állt)
– magyar az és fondorlatos német –
Nézeteltérés van közöttük örökké,
mi szükség van kardra és lándzsahegyre?
A németek a magyarokkal viszálykodtak,
mindegyiknek a szívében a menekülés gondolata volt.
Bizonyosan mostanára összekeveredtek,
a táborból kijöve megszöktek.
20. Komárom (Kûmarân) várának közelében,
a vízben arrafelé titokban a szigedig,
A rémülettől és a félelemtől szerencsétlenné váltak,
az ellenség körében nagy rettegés támadt a szultántól.”
Mikor a nemestől megtudták a hírt,
a magántitkártól ismét Âşafhoz ment,
Örvendezett Âşaf az ellenség viszályának,
a hála imaszönyegére hajtotta fejét.
Mert a visszforduló ellenség táborához
igen közel volt a budai [török] sereg.
25. Folyton gondolkodott a nagyvezír,
ne támadjon kár a hit ellenségétől,
Ne történjen meg, hogy a budai sereg váratlanul,
gondatlanságból kárt szenved a hit ellenségétől.

- Mikor Âşaf megismerte az ellenség helyzetét,
az ellenség összekuszáltságát,
Ismét helyesen tanácskozott,
növelte az ellenség viszályát.
Felnyitotta gondolata kincstárának fedelét,
a képzelete bányájának rubinját helyezte belé.
30. Megfontoltan egy hajszálat százfelé hasított,
a szív tengerében kifúratlan gyöngyöt talált.
A megfontoltság tengeréből a habokban kavargva
búvárként egy kagyló gyöngyét hozta fel.
Így ékesítette fel
az új szultánt a világ menyasszonya.
Mintha Âşaf Isten segítségével
elhozta volna Bilqis⁴⁸⁷ trónját,
Az ellenség démona panaszkodott-e tanácsa miatt,
mert Szulejmán trónja a trónörökökre szállt.
- [106a] Ha Âşaf bizonyosan démont megkötöző volt,
ettől az ellenség kötél nélkül is meg van kötve.
Ha Âşaf erős volt a harcban,
most ő maga a csata és fenséges hegy.
Ha Âşafban megsokasodott az ész és a helyes vélemény,
ehhez az észhez folyamodik először segítségért.
Akkor, amikor az osztárk nemes
a [muszlim] táborba érkezett bahmanče napján⁴⁸⁸
5. Két renegátot fogtak el az igazhívők
a szerencsés szultán seregében.
Az egyik osztrák volt, a másik magyar;
két gyaur, külsőleg muszlimnak öltözve.
Saját szokásuk szerint írva és olvasva
mindkettő írása ferde, mint a pap keresztje.
Tevékenységük csel és becsapás volt,
hírek írása a ravasz ellenségnek.
Hirtelen mindkét ronda kézre került,
a magból mindegyik szerencsétlenséget aratott le.
10. Levelükkel együtt fogták el őket,
amit a hitetleneknek írtak.
Âşaf dívánjába vitték gyorsan,
mindegyik előtt vezéri pompában mutatkozott.
Mérgeesen és haragosan rövid beszédet mondott;
hol barátságosan viselkedett

⁴⁸⁷ Bilqis: Sába királynője.

⁴⁸⁸ Bahmanče napja az iráni napév szerint időszámítás szerint bahman hó 2. Napja, azaz január 22. Ez azonban itt kronológiailag lehetetlen. Feltehetően arról van szó, hogy mivel a perzsa kalendárium a hónapokon belül a napokat nem szám szerint, hanem elnevezésük szerint sorolja elő, s minden hónap második napjának bahman a neve, Loqmân egész egyszerűen másodikát ért rajta. Így vagy a perzsa kalendárium szerinti 7. hónap, azaz mehr havának második napjáról, tehát szept. 24-ről, vagy egyszerűen rabʿ ul-avval 2-ről (szept. 17-ről) lehet szó. Az utóbbi talán valószínűbb.

- Hol a hóhér kardjával rémisztgette,
 hol megkötözte, hol feloldotta őket.
 A keserűség és az édesség és a helyzet kivizsgálása után
 az előző dolgokról faggatta őket.
15. Mindkettőt megkérdezte, hogy eddig
 hogyan írták meg a híreket az ellenségnek.
 S hogyan, mi jött az ellenségtől válaszul nektek,
 hogyan volt kapcsolatotok.
 Mikor a vizsgálatot végezte, biztosította őket [hogy meghagyja életüket],
 ha a helyes bölcsességgel járnak el <abban>.
 Kis idő múlva mindkettőt visszahívta,
 az irgalom és a kegyelem tenyeréből ajándékozott nekik.
 Azt mondta: „Biztosítalak titeket, hogy nem
 végezlek ki, a világ Istenének igazságára.”
20. Azzal a feltétellel, hogy az őszinteség és a bizonyosság alapján
 mindketten írnak a hitetleneknek,
 Az előzőek szerint részletes tudósítást
 úgy, hogy kár érje az ellenséget.
 Azt mondták mindketten a nagyvezírtnek:
 „Engedelmesek és alázasak vagyunk, óh boldog!”
 Mikor Ásaf ígéretétől biztonságot nyertek,
 a levél megírására siettek.

**Hogyan fogtak el két magyar és osztrák renegátot kémkedés közben
 és hogyan írtak ellenséges leveleket és hogyan küldték el a nyomorult gyaurokat**

- Adja egy kortyot pohárnok a tiszta korsóból,
 ábrázold Jamšid kelyhét, a korsó formáját!
25. Töltsd az ellenség torkába a hordóból a seprőt,
 lássa bennünk a gyűlöletet, az ellenséget verd le!
 A Tārîh-i Nüzhet írója
 az ellenség helyzetéről eképpen írt,
 Hogy a bécsi gyaurok pereputtyostul (be-aşl o tabâr)
 – pusztítsa el valamennyit az Isten! –
 A magyar és az osztrák (nemče) határosak egymással;
 ezeken kívül egyéb furcsa nemzetek:
 Francia (farang) és lotharingiai (loţrân) és olasz (tâlyân) is,
 horvát (xiristyân) és nézetéhez ragaszkodó német.
30. Ilyen homályos nyelvek,
 mindegyik abban a szerencsétlen királyságban ismeretes.
 De régtől fogva gyaurok szokás
 abban a népségben az óriási széthúzás.
 Egymással nem tisztaszívűek és barátok,
 lélekben ellenségek, külsőleg barátok.
- [106b] Nincs más dolguk mint a viszály,
 – óh Istenem, gyárapodjon az ellenség viszálykodása!
 De a sok osztrák a magyarral
 leginkább az ellenségeskedésben igyekszik.

- Az ok az, röviden, hogy ellenség ez a kettő,
az iszlám határvidékét gyarapítják.
Magyarország legnagyobb része meghódolt,
elfoglalta a hit szultánja azt a hegyet és síkságot.
5. Trónjuk Buda volt; ez megszakadt,
a szultán beglerbéget nevezett ki oda.
Temesvár várát is teljesen
elfoglalta a jó hírnevű szultán.
Szigetvárral Gyula és néhány vár
ebben az egy hadjáratban elveszett a király számára.
A hit szultánjának engedelmeskedik Erdély,
a szultán parancsol a fontos váraknak.
Az osztrák királyok Bécsben vannak,
a hit szultánjának adót fizető szolgák.
10. Közel van a legyőzetéshez az a birodalom is,
így maradt az [egy időre] abba egy csatában.
Mások távol az iszlám határvidékétől.
nem gondolnak másra, mint a viszályra és nyugtalanságra.
Mikor a király elfordítja fejét a szultáni adó fizetésétől,
az összes hitetlen harcba megy.
Seregével harcba megy a hit szultánja,
kitűzi zászlaját az ellenség ellen.
Összesereglik az összes ellenség,
nem találnak alkalmat a hit népe ellen.
15. Mikor elgyengülnek egymástól,
mint a kutya, marakodásban és bajban vannak.
Szükségszerűen az osztrákok a magyarokkal együtt
a félelemtől és a rettegéstől elmenekülnek.
Mindegyik a saját dolgára megy,
minden számár a maga terhét és kantárját vonszolja.
Azt mondják: „Messze vagyunk mi az iszlámtól
miért viseljük el hiábavalóan ezt a szenvedést?
Miért kell magyarként az osztrákokért
ennyi időn keresztül kivenni részünket a munkából és a teherből?
20. Elmennek a hitetlenek, mind a két nép marad.”
Annyi szemrehányást tesznek egymásnak,
Hogy egyszerre sértegetnek és keseregnek,
nincs helye menekvésnek, nincs helye megegyezésnek.
A magyarok és az osztrákok olyanok, mint a galamb és Hüd⁴⁸⁹
mikor egymásnak esnek, hasznunk származik belőle.
Azzal kapcsolatban a világ központja nagyvezír
ilyen erőteljes tanácsot adott,
Hogy mind a két gonosz renegát,
az egyik osztrák, a másik a magyarok közül való,

⁴⁸⁹ Mint a galamb és Hüd: Hüd az első a Koránban megjelenő 5 arab próféta közül (ld. Ko-
rán 21:123-40, 11 [Hüd szúra: 52-63] 50-60; 7:63-70/65-72; 46:20/21). Sirja a Qabr Hüd
a hagyomány szerint Hadramaudban (Arabia) van. (ld. Serjeant 1954.)

25. A hitetlenek módján fogjon tollat,
a tollal papírra írjanak mindketten.
Írt először egy rövid magyar szóáradatot (juy-e majâr)
éppen úgy, ahogyan azelőtt is:
„Ôh frankok és fattyúk (fatyûze ? = magyar ‘fattyú’ rontott alakja?) emírje
sok fájdalmat és fáradságot szenvedtem el a törököktől.
A törökökhöz csatlakoztam (sar-e xiştan karde-am tark-e tork)
bárány vagyok, farkas az egész világ.
Hozzájutottam az elejétől a törökök összes titkához,
egyől egyig megüzentem.
30. Bejutottam Rûm szultánjának sátorába
e határ és föld főemberei között.
Száz hízelgéssel kémkedtem,
megtudtam helyzetüket és álláspontjukat.
Rejtett titkukról megoldottam a csomót,
megírtam, sorban elküldtem azt.
Most súlyossá vált e határ ügye
a törökök számára, akik elfoglalták Szigetvárt.
A magyarok várai közül legtöbb a töröké lett,
elpusztították a vidéket (dar o diyâr),
- [107a] Most ismét újjáépítik azokat,
foglyaikat a horizontig viszik,
Az elfoglalás és kijavítás után tervük,
gondolatuk a visszatérés.
Most érkezett egy osztrák nemes,
tőle a törökök szultánja híreket szerzett.
Az osztrák emírek közül egyedül ő
küldött barátságos levelet a törököknek.
5. Hallottam, levele így szólt:
»Lelkünkben a hit szultánjának engedelmeskedünk,
Békére törekszünk,
az átkozott magyarok harcolnak és láznak.
A királlyal való békének a magyarok az akadályai,
a szultán írásától kívánunk menedéket.
Ha a szultán szerződést köt velünk,
szívből bocsásson meg bűneinkért,
A magyarok pusztítását gyorsan elhárítjuk,
hadat vezetünk ellenük.«
10. A törökök szultánja ezekért a hírekért
ajándékot adott az osztrák nemesnek.
Szívének kívánságára szerződést írt,
kínai mósusz kámforával.
Az osztrák nemesnek gyorsan küldött
elég ajándékot, adományt és együttértzett vele.
Az osztrák nemes biztos lett a törökök felől;
tudnivaló ezután,
Hogy a törökök tanácsa most az,
habozás nélkül siessenek a táborba.

15. Kétségkívül barátjuk lett az osztrák,
a törökök a magyarok visszaverésére törekednek.
A budai utat teljesen megtisztították,
a folyóágy fölé hidat vertek,
A budai palotát a szultán számára előkészítették,
abban tervezték téli elszállásolását.
Egyik oldalról az isztambuli utat is
teljesen megtisztították,
A seregnek nincs tudomása a dologról (zeranj o na^b),
gondolatukat Istenen kívül senki sem tudja.
20. Saját fülemmel hallottam valakitől (az zabân) a seregben,
azt beszélük, hogy a szultán a király ellen vonul.
Megbizonyosodtam a hírről
a törököktől elküldtem azt a királynak.
Mikor ez a levél eljutott Hozzád,
elég ez a történet elfogadására.
Neked, aki a magyarok emírje vagy⁴⁹⁰
az osztrák emírektől tartózkodnod kell.
Tudd magadban, ellenségeid azok,
a barátságuk elől is térj ki.
25. Ne légy biztos azon kutyák felől,
mert jobb a kutya, mint a kétszínű ellenség.”
Mikor a magyar hitehagyott végig
megírta a ronda hitetleneknek azt a levelet,
Egy Tolna városi (ze vârôš-e Tòlna) magyar titokban
elvitte azt a levelet, és elment a hitetlenekhez.
Továbbá a német hitehagyott ilyen
levelet írt, s [így] tájékoztatta a német emíreket:
„Ôh összes kutyák hatalmas emírjei,
családjában és nemzetségében bán és bánok bánja!
30. Fejemet értetek áldozom fel,
életemet értetek feláldozó szolgátok vagyok.
Számptalan hírt szereztem a törököktől,
de egyet sem vittek el a magyarok,
Azért, mert a [keresztény] tábor felé ez az ország
a magyarok országa és Szigetvárnál
Az osztrák alattvalóknak itt egy
kis átjárójuk sincs.
A magyarok országaiból és közülük egyetlen ember sem
lett a barátom, mindegyik ellenség.
- [107b] Néhány levélben, amiben küldtem
időnként hírt a törökökről,
Röviden ugyanúgy summázva,
elfogadtattam a királlyal való egyesülés.

⁴⁹⁰ Tehát a levél a magyar sereg főparancsnokának, talán Thúry Györgynek szólt. A másik levelet gróf Eck von Salm kapta (108a/10-13).

- Most is kutattam a híreket,
 hogy a törökök a keresztény tábor ellen vonulnak.
 A határnál növekedett a magyarok lázongása,
 nagyságában nőtt,
5. Azok az osztrákoknak régi ellenségei
 éjjel-nappal bosszút forralnak.
 A törököknek állandóan üzengetnek,
 hogy engedelmeskednek, teljességgel meghódolnak.
 Különösen Darlovâr⁴⁹¹ nemesétől (mirzâde)
 érkezett most új jelentés a magyaroktól.
 Azt megelőzően egy levélben üzenet
 jött, s onnan válasz érkezett.
 A táborban így terjedt el a hír,
 hogy az osztrákok tanácsa mind haszontalan,
10. A magyarok az iszlámnak engedelmeskednek,
 a törökök az osztrákokat szidják.
 A törököktől hallottam levelükről,
 ahány csak volt, mind nekik engedelmeskedett.
 Így szólt az a bocsánatkérő levél
 a lázadó magyarok részéről a szultán felé:
 «Az osztrákok elpusztították országunkat,
 és intrikáiktól ide-oda hajladozunk.
 Az osztrákok kieresztették kezükből a magyar trónt,
 mindez a kár attól a néptől ért bennünket.
15. Megakadályozták, hogy meghódoljunk a szultánnak,
 harcoltak, s viszályt szítottak [közöttünk].
 A szultánnal való harc után elragadták országunkat,
 meghatározott adót szedtek.
 Adót fizetve menekültek a szultán csapásától,
 előlünk újra elzárták az adó útját.
 Az az álnok ellenség
 becsapott és félrevezetett bennünket, mint a sátán.
 Félrevezetésen és ellenségeskedésen kívül
 semmit nem tett az osztrák a magyarral.
20. Mind ez idáig nem okoztak kárt
 számunkra rosszat (be-mâ dar badi) se nyiltan, se titokban,
 Mígnem városokat és várakat veszítettünk el
 a sok viszály és pártoskodás miatt.
 Most egy rész maradt a mi kezünkben,
 a többi törvénytelenül bitorolják.
 Egyszerre azt is akarják;
 [inkább] a győzedelmes szultán vegye el tőlünk.
 Most bizonyos lett,
 hogy bosszút akarnak állni rajtunk,

⁴⁹¹ Darlovâr ? : talán elírás Daruvâr. Pozsega vármegyei község helyett. Vukovár nem lehet, mert mint a szövegösszefüggésből kiderül, ez még nem állt török fennhatóság alatt. Vukovárt 1526-ban foglalták el.

25. Saját népüinktől szétszóródunk,
 ne tégy úgy, hogy rájuk szoruljunk.
 Most értesültünk erről a csselfogásról,
 jelentettük a világ szultánjának.
 Könyörgünk a boldog szultánnak,
 adjon nekünk szerződést helyesen.
 Küldjön egy megfelelő levelet,
 adja a szív balzsamát annak betegségére,
 Hogy a miénk legyen ez az ország,
 mint Erdély, a magyar is a szultán szolgája lesz.
30. Továbbá, minden várat, amit mi az osztrákoktól
 elragadunk, ajándékozza nekünk a szultán.
 Fogadja továbbá a szultán bocsánatkérésünket,
 habozás nélkül induljon Bécs elfoglalására.
 Az osztrákok tüzet ágyukba vessük,
 hamuját a felhőkbe szórjuk,
 Pusztítsuk el országukat,
 hogy egyenlővé váljon a magyarok birodalmával.
 Foglyaikat a szultánnak áldozzuk,
 a szultán sátra tapossa szét az ellenség fejét.
- [108a] Arra törekedjünk, hogy a szultán
 gondoskodva nézzon bennünket!»”
 Amikor a boldog Âşaf a világ szultánjának
 bemutatta a magyar jelentéseket,
 Megkegyelmezett nekik a szultán.
 az osztrákokkal együtt indultak útnak.
 Szívünk kívánságára levelet (‘ahdnâme)
 írt, és elküldte nekik titokban.
5. Tudjátok meg – így szólt –, hogy az a rossz nép
 akadályozza a törökök bosszúját.
 Az osztrák emíreknek száz óvatossággal
 írt, hogy tartózkodjanak a magyaroktól.
 Mikor a ferde, csúnya levelet végig
 megírta így a rossz beszédű hitehagyott,
 Aranyat adott neki Âşaf, egy foglyot vásárolt,
 szintén az osztrákok közül való undok átkozottat.
 Titokban gyorsan odaadta neki a levelet,
 menjen az osztrákokhoz, intett neki.
10. Kiment a táborból a fogoly a levéllel,
 mint a róka, amelyik titkon szökik az oroszán elől.
 Az osztrák határra ment a Grófig (goróf)
 aki a félelmetes ellenség beglerbégje volt.
 A Gróf kezébe adta azt a levelet,
 meggörnyedt a hitetlen annak tartalmától.⁴⁹²

⁴⁹² Az epizód minden regényessége ellenére hitelesnek tűnik, bár a táborbeli eseményekről egyébként jól tájékozott, ott jelenlévő Forgách Ferenc Emlékirata (és annak kiegészítője, Forgách Simon) mitsem tud a levélváltásról. Loqmân a hamis levélnek tudja be a császári

- Onnan az osztrák emíreknek hírt
küldött a levéllel és a levélhozóval.
Mikor az osztrákok megtudták annak a levélnek a tartalmát,
lelkükben gyűlölség támadt a magyarok iránt.
15. Gyűlölség vetődött a két nép közé,
sokasodjon a gyűlölség az ellenség között!
Mindkettő külön táborozott,
minden vadállat külön vacokban pihent,
Éjjel-nappal ellenségeskedtek egymással
az ellenségeskedéstől elgyengültek.
Szükségképpen négynapra járőföldre elmenekültek,
letáboroztak Győr (Yânik) váránál.
A budai (török) sereg az ellenség megfutamodásáról
értesült, mindenki felvidult.
20. A szultán seregéhez is megérkezett a hír,
mindenfelől vidámság vált láthatóvá.
A sereg boldog lett az ilyesfajta hírektől,
azt mondták, befejeződött a hadjárat.
E beszéd miatt a boldog Âşaf
biztos lett a budai sereg helyzetét illetően.
Amikor az ellenség közel volt arrafelé,
mindenki szíve elsötétült a bosszútól.
Az ellenség serege félt az ellenségeitől,
Isten elhárította a nagy bajt.
25. Az elmondottakból (az qeşse) a világ szultánjának halála sem
került napvilágra a titkok függönye mögül.
A visszatérésen gondolkodott a sereg,
szívében nyugodt volt a szultán helyzete felől.
Ha az ellenség közül, vagy a padisah seregéből
megtudta volna valaki a szultán halálát,
Az ellenség felbátorodott volna, a sereg megijedt volna,
igencsak megsúlyosbodtak volna az emberiség problémái.
A dolgok összekeveredtek volna;
hol lett volna győzelem, és a vár elfoglalása?
30. Gondatlanságból a kicsiny rabolta volna el a nagytól a kalapot,
a sereg elherdálta volna a szultán kincsét.
Nem valósult volna meg a dolgok rendje,
kárt szenvedett volna a dolgok rendje,
Különösen, amikor a trónörökös 40 napi út
távolságban volt a szultán seregétől.
Ilyen módon szótt válogatott terveket
a kor vezírje, a boldog Âşaf.
A harag tüzét dobta az ellenség közé,
kifolyt a fájdalomtól és a bánattól az ellenség szeme.

sereg visszavonulását Győr falai alá (108a/14-18). Forgách Ferenc részletesen leírja a ma-nőverről határozatot hozó császári tanácscon történeteket, de a levélről nem ír (Forgách 1982, 283-84).

- [108b] Az ellenség gondja bántotta a hit seregét,
a gyűlölködés szikráit az ellenségre szórta.
Elfoglalta ő a várakat és fel is építette,
az ellenséges népnek adta azt.
Nem tudta senki rejtett titkát,
az atlasz égbolt megteremtőjén kívül.
A szultán állapotáról sem tudott senki,
két-három személyt kivéve Ásaffal együtt.
5. Idegenről és barátról tudott Ásaff,
a trónörökösrre [várva] két szeme az úton volt.
Éjjel-nappal az útját nézte,
szívében a türelem magvát ültette.

A babócsai feth-nâme elküldéséről az Isten által védett tartományokba⁴⁹³

- Énekelj dalnok, hogy magához térítsen,
Gabrieltől hozzon üzenetet a léleknek!
Zefiroszhoz hasonló, emeld magasra a szellőt,
dalt keress a nemes szultán útjáról!
- A nagyvezír magántitkára,
a trón urának, a szultánnak szolgálja
10. A Târih-i Nüzhetben magyarázatban és kommentárban
így részletezte a történetet:
Mikor Babócsáról győztesen és győzelemmel
megjött a kinevezett vezér,
Találkozott a nagyvezírrrel,
örvendezett neki az összes bátor férfi.
Ugyanakkor az állam menedéke vezír
a seregből a szultán örököséhez.
Szilárd véleménnyel és tanáccsal ismét,
gyorsan egy kiválasztott követet küldött.
15. Látszólag Erzerumba ment,
valójában Rum trónjának örököséhez.
A babócsai győzelmet ábrával megírta,
titokban a szultánnak arannyal jelentést írt.

A Kütahyába küldött üzenetnek ezen áldott feth-nâme ürügén való megismétléséről

Így kommentálta azt a jelentést:
„Örökkévaló legyen a szerencsés szultán!
„Óh szultán, király, a világ bírāja,
úr, vezér, hadvezér!

⁴⁹³ A babócsai feth-nâme, mint az alábbiakból kiderül, szintén ürügyül szolgál arra, hogy a trónörökösrel felvegyék a kapcsolatot. A győzelem híre a szultán halálát követő negyedik napon, tehát szept. 10-én érkezett meg a szigetvári táborba (Selâniki 1989, 39), s a hírt tényleg elküldték az új szultánnak. A körülményeket Selâniki ugyanúgy beszéli el (vö. Selâniki uo.).

- Az egész világ ismeri a te tiszteleted
a nyelv erőtlén arra, hogy téged dicsőítsen és magasztaljon.
20. A sereg előtt titokban tartottam a szultán halálát,
meggátoltam a titok közhírré tételét.
A rend, a világ rendje miatt,
eleget tanácskoztam titokban és nyilvánosan,
Elküldtem először az alávaló ellenség fejét
az ellenségnek, hogy az is felforduljon (!).
A vezért a sereghez útnak indítottam,
a babócsai győzelem [hírével] elindítottam.
Legyőzetett az a vár is, miként Szigetvár,
sok győzelem teljesedett be az iszlám számára.
25. Két renegátot fogtam el a seregben,
általuk pusztítottam az ellenséget.
A portyázó csapatok parancsnokainak engedélyt adtam,
a trónért az ellenségre mentek.
Elhíreszteltem széles e világon,
hogy a szultánnak télire Buda lett a szállása.
Az ellenség serege elmenekült onnan,
saját csapatuktól szétszóródtak.
Az a vezér, aki elfoglalta Babócsát,
lerombolta azt, [majd] újjáépítette a csata után.
30. Minden várba dizdárt neveztek ki,
a szultán a forgó égbolt őre lett.
- [109a] Értesítettem, hogy térjenek vissza
a győzedelmes szultán parancsára.
A sereg visszatért Babócsáról,
mindannyian a szultán seregéhez csatlakoztak.
Az iszlám [területé]hez lett csatolva Babócsától
Párkányig (Parkân)⁴⁹⁴ 12 vár,⁴⁹⁵ elfoglalva
Mert Párkány (Parkân) kicsiny vár neve
alapja erős, orma szilárd.
5. A világ így megörült a győzelemnek,
a lerombolt várak újból felvirágoztak.
A budai sereg is éjjel és nappal
harcban áll az ellenséggel és állandóan küzd.
Az egész sereg állandóan szolgálatban van,
a világ szultánjától rangot kérnek.
Továbbá a szultánnak a fontos eseményekről írjon egy jelentést
a padisah dívánnapjain,

⁴⁹⁴ Párkány (a szövegben Parkân): falu Esztergom vármegyében szemben Esztergommal, a Duna túloldalán. 1543-ban került török kézre, majd többször gazdát cserélt.

⁴⁹⁵ „... az erősségek és a várak sorra adták meg magukat, még a távolibbak is: Berzenec, Zákány, Lak, Vízvár, Bélavár, Segesd és Szerény várát Somogy megyében az ellenség mind harc nélkül foglalta el. Vas vármegyében is a legtöbb elnéptelenedett, de ezeket, mivel az ellenség vagy nem ismerte a környéket, vagy a távolság miatt csak később vetődött arra, újból visszaszerezték ... az elhagyott várakat az foglalta el, aki éppen jött.” (Forgách 1982, 283.)

- Szükségképpen, a kétely elhárítása végett is,
azért, hogy ne váljon ismertté a rejtett titok.
10. Törvény szerint az írkok főnöke
írja le megvilágítva az eseményeket (gazâyâ).
Beszámolót (molaxxas) küldök a
szultán magántitkáranak,
Ő is Istentől kérjen segítséget,
illően a sátramhoz jöjjön,
Nyissa fel kezében a jelentést,
fohászkodjon a szultán lelkéért.
Helyezze ágyára a levelet,
írjon mindenkinek megfelelő választ.
15. Az előterjesztés céljából Isten sugallatára
küldje a dívánba az írásra a választ.
Úgy, ahogy a bizalmas válasz jön,
annak megfelelően működjön odakinn.
A szultánnak szóló jelentésben
így írtam (tkp. ily szokást választottam):
„Istenben bízom a fontos ügyekben,
késlekedik a halandók ügye a szultánnál.
A szultán jelentésemmel szemben ne hagyja jóvá,
fogadtassék el kapujától a mi bocsánatkérésünk.
20. Továbbá a seregben a titok elleplezésére
kémeket állítottam munkába.
Hogyha bárki akárcsak egy is beszélne,
megakadályozására kutatás induljon,
Megfelelő tervvel megakadályozom,
ne táruljon fel a rejtett titok.”
Allahnak hála, óh győzedelmes szerencsés szultán,
a korona és a trón örököse Szulejmán helyén.
A szultáni végrendeletben és a boldog napon
felragyogott a remény reggelének napja.
25. Az ellenség fekete sapkában, mint a sötét éj,
a szultán szerencsés jobbjától pusztult el.
Minden irányból hitharcosok vágattak,
az ellenség orcájára tüzet vetettek.
Az ellenségből a fej és az élő az Örökkévaló segítségével
más-más irányba ért, számtalanba.
Különösen a budai vilayet (molk) pasája
– Istentől a boldogság legyen útmutatója!
A förtelmes ellenség közül elég fejet és élő
küldött urának.
30. A hit országútjáról eltávolította a szemetet,
elég szolgálatot tett a palotának.
Huj-hujától elpusztult az ellenség,
vigaszt nyert a sereg, rejtve maradt a szultáni titok.
Minden ember boldog, s én szomorú vagyok,
senki sem tud a seregben gyászomról,

- Szemem éjjel-nappal a szultán útján van,
titkos helyzetemet Isten ismeri.
Ha a padisah a kitűzött napokon
a sereggel a tábor[unk]ba érkezik,
[109b] Kiderül, megszágyenül a kutyák arca,
fejüket sorban lábához helyezi.
Kicsi és nagy parancsának engedelmeskedjen,
ne találjanak szervezetlenséget a hit fontos ügyei.
Nem illő a szultánhoz a késlekedés,
mert szultán nélkül nehéz a sereg dolga.”
Mivel a szultánhoz írt jelentésében gyarapodott dicsősége,
gyorsan el akart jutni hozzá a sereggel.
5. Magántitkára azt az előterjesztést
összecsavarta és leveleszsákba helyezte.
A magántitkártól (az ra'is) kérték akkor
a babócsai győzelmeket, jósága miatt.
Âşaf viasszal lepecsételte az elejét,
a szultán titkáról senki sem értesült.
Beletették leveleszsákba a szultán parancsait,
a szokásnak megfelelően viasszal lepecsételték.
Egy csaus sietett egyenesen,
gyorsan értesítették a futárt.
10. A küldönc a parancs miatt
a nagyvezírhez ment a szolgák szokása szerint.

Az engedelmesség ismételt kinyilvánítása Rum trónja örökösének az erzeumi feth-nâme ürügyén

- A világlátott vezér magához hívatta,
nedves rubint, gyöngyöt és ékszert szórt.
A leveleszsákban odaadta neki a feth-nâmét,
[s] így szólt (be-farmud): „Itt vannak a győzelem leírásai.
– Átvette akkor az aranyozott leveleszsákot
türelemből és fontosságból nem mondta meg neki a titkot –
Kütahyába juttasd el e küldeményt,
akkor menj Erzurumba,
15. A beglerbégtől Alínak hírt
adj, hogy óvakodjon az ellenségtől.
Mondd meg, hogy jó dolgon gondolkodunk,
bölcs az, akinek a gondolkodás a dolga.
Ne hanyagolja el az ellenség miatt a barátot,
mert a hír és az ész gyorsan jár (malu-st).
Sietve s serényen menj,
hogy megtaláld a nagyság és dicsőség útját!”
Ékesszólóan a szultán csausának
költőpénzt adott, s megmutatta az utat.
20. Megcsókolta a csaus a vezér kezét,
útnak eredt gyorsan és bátran.

Hogyan érkezett meg a futár Edirnébe a trónörököshöz ...

- Lóra ült, útnak eredt,
míg meg nem érkezett a szultán fiához, a szultánhoz.
Meglátta, hogy a szultán Edirnéből
komolyan gőzre indult.
Megkérdezte a futár gyorsan a helyet (ku-ye hal)
gyorsan elmondták neki az összes részletet.
Gyorsan leszállt a csaus a lóról,
a szultán lálájának átadta a leveleszsákot.
25. Onnan a palota agájához ment,
átadta neki, [amiért] útnak indult.
Mikor a szultánnak előterjesztették a dolgot,
a sereghez kellett sietnie.
Felkerekedett Edirnéből,
rögtön kivitték a poggyászt és a holmit.
A szerájon kívül lóra ült,
dicsőségét és hangját a világba vetette.
Nehéz serege könnyűvé vált,
a táborba ment, támadásra igyekezett.
30. Innen a szultán délcegen lépdelt,
onnan futárja Áşafhoz ért.
- [110a] Jöjj pohárnok a Holdhoz hasonló serleggel,
taposd szét a nyavalygás (masu^c) ellenség fejét!
Összecsomózott szemöldökét bogozd ki,
az ellenség bosszantására add ide a borostyánkupát nekem!

Hogyan érkezett meg a kedvező hírű futár a szultáni sereghez és hozta el a boldog jó hírt

- Pirkadatkor három aranysugarú Nap,
emelkedett a dicsőség csúcsán,
Mint egy arany fejfedős hírnök
futott fel ég és föld között.
5. 33 nappal a szultán halála után⁴⁹⁶
Áşaf még mindig nem tudott a trónörökösről.
Akkor érkezett a szultán fiától, az új szultántól
Áşafhoz egy gyors futár.
A szultán érkezéséről hozott üzenetet,
megörült a jó hírnek a hit vezére.
Odadta akkor a szultán nevét
a szultán nagyvezírének,
Átvette Áşaf a kor szultánjának azt a levelét;
a szultán szerencséjéért és győzelméért fohászkodott.
10. Eltávolította a levél elejéről a pecsétviaszt,
boldog hevületének tüzetől könny árasztotta el szemét.

⁴⁹⁶ 33 nappal a szultán halála után: azaz okt. 9-én.

- Boldogan nyitotta fel azt a levelet,
száz köszönettel Istennek hálaadásba kezdett.
Titokban olvasta végig azt a levelet,
büszkén emelte az égre fejét.
Megkérdezte akkor, mi újság a szultánnal,
részletesen az arany fejfedős futártól.
A másik válaszul illően azt mondta:
„Bizonyosan úton van.
15. Kütahyából, mint a fénylő nap
Konstantinápolyba ment az égtájak meghódítója,
Rabi^cul-avval hó 9. napján⁴⁹⁷
jött be ismét ügyesen a palotába.
A tizedik napon gyorsított menetben (be-ilğar) kivágtatott,⁴⁹⁸
útjának porából a zefirosz szele kollíriumot készített.”
Mikor Âşaf megörvendett a jó hírnek,
lelke kivirult, a bánattól megszabadult.
A halandók szultánjának gyorsított menetben (ilğâr) a táborba való
igyekezetéről
értesült a kiemelkedő (rafi^col-anâm) [nagyvezír],
20. Azt mondta, ne legyen az, hogy
az útról jövőktől érkezzen a hír a sereghez.
Úgy látta, megfelelő a helyzet,
[hogy az állam] oszlopainak feltárja a valóságot minden szóvirág
nélkül (bi-qil o qâl).
- Másnap virradatkor
a dívánba ment a jártas Âşaf,
A korábbi szokásnak megfelelően dívánt tartott,
a főembereknek titokban elmondta a történeteket.
Elmondta, hogy a [trón]örökös az utazás szándékával
jön Konstantinápolyból.
25. Már azelőtt útnak eredt onnan,
sebesen közeledik a sereghez,
A szultán vezérei, a kádiaszkerrel
akkor értesültek az elrejtett titokról.
Belül sírtak akkor,
kívül boldogok voltak és nevettek.
Dicsérték a nagyvezírt
a fontos dolog eltitkolása és feltárása miatt.

⁴⁹⁷ (974) rabi^c ul-avval hó 9. napja: 1566. szept. 23. (612. jún. 15-i kezdettel.)

⁴⁹⁸ Azaz II. Szelim rabi^c ul-avval 19/1566. okt. 4-én (ua. évkezdettel) indult útnak. Ezt megerősíti Selâniki, aki csütörtöki napot ír (Selâniki 1989, 43). 974 rabi^c ul-avval 19 tényleg csütörtök volt, a dátum tehát helyes.

**Értény⁴⁹⁹ (Ertin) várának elfoglalásáról
Az uralkodó érkezése**

- A trónörökösnek a trónhoz és sereghez való megérkezésétől
kivirultak, mint rózsza favardín hónapban.
30. Akkor ‘Alī bég,⁵⁰⁰ Koppány⁵⁰¹ (Kopân) bégje
elfoglalta a várat az átkozott gyauroktól.
- [110b] Elfoglalva a várat az a bátor,
elküldte a csata részletes leírását.
A fenséges szultán dívánjában
boldog lett attól a hit vezére.
Annak a szandzsákbégnek (mir-e šâheb levâ) a győzelme
rabi‘ ul-avval-ban⁵⁰² volt, óh helyes véleményű.
A kiválasztott palotába való belépése előtt
így valósult meg a győzelem Istentől.
5. Ugyanakkor ‘Alī bég győzelmét
megírták szépmívű arannyal (bâ-zarr-e ḥosn-e adâ),
Azután a szultáni előterjesztést
[elküldték] az állam oszlopainak.
Így jelentették a szultánnak:
„Óh, csillagod magasabban van a Napnál és a Holdnál,
Érkezésed e világban áldott legyen,
tisztá ügyedben magasztaltassék Isten!
Isten érkezzon meg tartózkodásod idején,
nemes személyed a táborba menjen!
10. Szerencséd és boldogságod menedéke a szolgának.
lelkükben mindannyian megérkezésedet keresik.
A szultán előtt
egy boldog hírv futár jött,
Tiszta vizet hozott a szomjasajkúaknak,
kedvező alkalommal az élet forrásából.
Attól a jó hírtől, röviden, felvidultunk,
mert szomjasajkúak voltunk és [szomjunk] eloltatott.
Életünket feláldozzuk a szultánért
rá várván egy hónap egy pillanat elröpül.

⁴⁹⁹ A helynév az egész szövegben ezen az egy helyen, ráadásul kalligrafusan írva fordul elő. Talán a Tolna vármegyei Értényről van szó. A hozzátartozó Edelény-pusztán Kupa vára hármassáncának maradványai, Méhes-pusztán pedig Leányváranak omladécai a múlt században még láthatók voltak (Fényes 1851, II. 309).

⁵⁰⁰ ‘Alī, Koppány bégje: az ‘Alī sajnos túl gyakori név ahhoz, hogy teljes bizonyossággal meg lehessen állapítani kilétét. Takáts (é.n. 310-315) leírja Berenhidai Huszár Péter pápai kapitány fegyvertényét, a vár elfoglalását 1587 telén, és ‘Alī koppányi bég foglyul ejtését. Kérdés, hogy 21 esztendő elteltével lehet-e ugyanarról a bégről szó.

⁵⁰¹ Koppány: Tolna megyei helység. A XVI. század harmadik harmadában jól megerősített török végvár, 400 lakott házzal rendelkező gazdag török város volt (vö. Takáts é.n. 310).

⁵⁰² 974 rabi‘ ul-avval: azaz 1566. szept. 15. és okt. 14. között (622. jún. 15-i kezdettel).

15. Ezen az állomáshelyen több mint 60 nap telt el⁵⁰³
 hadban voltunk tamuz⁵⁰⁴ után.
 Az időjárás megváltozott, és az ős évszaka
 elmúlt, és jön a dey,⁵⁰⁵ mint konkurens ellenfél.
 Az igyekezettől a sereg nyugtalanná vált,
 a szultán szerencsájától az ellenség megsemmisült.
 A szultán seregében az élelmiszerkészletek összessége [csökkent]
 a nyájak állapota romlott a hidegben.
 Különösen, most 35 napja lett,⁵⁰⁶ [hogy]
 a földben rejtőzik a szultán, mint kincs.
20. A kincstár szilárdan le van pecsételve,
 se idegen, se barát nem tudott a szultán elhunytáról.
 Jóllehet a rejtett titok elleplezésére
 törekszik a boldog Âşaf.
 Góg falát fel lehet állítani az ellenség ellen,
 de a fül és a nyelv útját senki sem torlaszolta el.
 Lelkünkben nyugtalankodtunk amiatt,
 hogy a boldog szultán megérkezése előtt
 Ne legyen, hogy az ellenség barátja közül egy is értesüljön
 erről az elkerülhetetlen eseményről,
25. [Nehogy] a táborban a sereg fülébe jusson,
 a történet gyengeségbe torkolljon (ma'âl-e hekâyat be-fetrat keşad).
 Istentől úgy reméljük,
 hogy a szerencsés szultán a hatalom zenitjéről
 A sereghöz vágat, mint a fénylő Nap,
 a gyász népe a sötétségből a világosságba megy.
 Így illő a szultánhoz,
 az úton gyors menetben bőkezű adományt osszon.
 Talán a rejtett titok nyilvánosságra hozatala előtt
 jön a táborba <a jóság miatt>,
30. A szívek tükréről letisztítja a port,
 a boldog szultán megérkezésének porát.
 Ragyogjanak fel a szemek érkezésétől,
 az egész világ engedelmeskedjen neki.
 A világ kapujának porában védelemért folyamodik,
 jelentésünk és a [nekünk szóló] parancs a szultáné.
 A boldog természetű szultáni dicsőség miatt
 noha nem félünk az ellenségtől,
 De az ügy fellendülése, óh uralkodó
 eléggé nehéz, óh szultán.”
- [111a] Midőn elkészült a boldog jelentés
 a fenséges vezérek tanácsával,

⁵⁰³ Azaz október elején még mindig ott táboroztak.

⁵⁰⁴ Tamuz: (szír eredetű) török hónapnév; július hava.

⁵⁰⁵ Dey: az iráni napév 10. hónapja (december 22-január 20.).

⁵⁰⁶ Tehát az idézett, a szultánnak szóló jelentést 1566. okt. 11-én írták a szigetvári táborból.

- Egymás után pecsétet nyomtak az aljára,
 ilyen helyen alulra kenték a pecsétet.
 Pecsétjüktől a nevezetes jelentés
 a hajnali magas csillagokhoz vált hasonlatossá.
 Illő módon a titkár útnak indította azt,
 selyemből készült leveleszsákocskába rejtették,
 5. A zacskócska száját megcsavarva gyorsan bekötötték.
 Ásaf helyezett rá viasszal pecsétet.
 Átadták akkor a szultán csausának,
 rögtön útnak eredt a csaus.

Az alávaló gyaurok visszatérése.

Milyen hatást gyakorolt az osztrák és magyar renegát levelének megérkezése

- Miután az útnak indult csaus elment,
 senki sem szerzett tudomást a titkukról.
 A tapasztalt vezér méltósággal és okosan
 a hit ellenségeiről szóló hírekre figyelt.
 A környékről olyan hír érkezett,
 hogy a rosszvéleményű, pokolra való ellenség
 10. Elindult előző táborából,
 a szerencse elfordulása miatt bánkódtak.
 A magyarok [és] az osztrákok száz fondorlattal
 Bécs felé mentek izgatottan.
 Azon két jól megírott levélről
 a gyűlölködés megerősödött a két ellenség között.
 Ellenkezés esett kettejük közé,
 mindkettő meggyengült, s a csatától
 Kiútalanul négy állomáshely[nyi távolságba] menekültek,
 vitatkoztak és veszekedtek.
 15. Győr (Yânik) várának környékén
 kárt okozás végett kétnapi járóföldre letáboroztak⁵⁰⁷
 Mindketten ott táboroztak le újra,
 felépítették az ellenségeskedés építményét.
 Árkot (xandaq) ástak minden oldalról úgy,
 hogy földsánchoz tegyék hasonlatossá,
 Egy pontnyi útnak helyet
 ha hagytak az ásástól.
 Mikor meghallotta a hit vezíre ennek hírét (in soxan)
 a kegyes [Isten] személyét áldva
 20. Ily módon könyörgött és imádkozott:
 „Óh Uram, az ellenséget semmisítsd meg gyorsan.”

⁵⁰⁷ Forgách szerint szept. 17-től „a várost táborral, a tábor sánccal és árokkal vették körül, két oldalról pedig a Duna és a Rába ... védte.” (Forgách 1982, 284-85.) A magyarok táborra a falak menti árok közelében volt (uo. 288). Forgách tájékoztatása megbízható, mert ő is jelen volt.

Ugyanakkor különleges dívánjában
a jelenlévők egyike, aki tisztában volt a helyzettel, pletykát híresztelt
el (kard hou).

- Pletykájától mintha szikra támadt volna,
lángba borult Győr vára (Yânk).⁵⁰⁸
Úgy felvillant a buzgalom villáma,
hogy attól felragyogott az iszlám világ.
A szerencsétlenség tüze pattant elő az égből,
rajta ördögcsapat tanyázott (be-farq-aş goruh-e şeyâtin rasid).
25. Az angyalok a túlvilágról tüzet szórtak,
felégették az ördögök lakhelyét.
A tüztől se vize, se pora nem maradt,
a levegő búzzal teli, elpusztult az ellenség.
A hitetlenek vára az elége miatt
méltó lett nevéhez.⁵⁰⁹
Isten segítsége az iszlámnak lett barátjává;
a négy tiszta társ kegyéből
– Abū Bakr és ‘Umār és ‘Utmān, ‘Alī,
legyen Isten könyörülete mindannyiukkal! –
30. Megsemmisült végül a bosszút kereső ellenség
az új szultán dicsőségére és bologságára.
Meggyújtotta Isten a szultán dicsőségének gyertyáját,
ellensége elpusztult a harc tüzetől.
Az isteni vezetésben van a nagyvezír boldogsága,
elpusztultak a hitetlenek a harag tüzetől.
[111b] Istenem, a hitetlenek országát
sújtsd égető tűzzel!
Ábrahám tüzetől legyen harc és béke,
tedd rózsáskertté az iszlámot, s béke veled!
Mikor tűz ütött ki az ellenség országában,
mindenütt erről az eseményről kezdtek beszélni.
Az iszlám táborba Budáról érkezett hír,
hogy a hit ellenségei meggyengültek a tüztől.
5. Kivirult Aşaf attól az eseménytől,
örökösen Istent dicsőítette.
Buda felől egyszerűen biztonságossá vált [a vidék]
a föld mélyére ment le az ellenség.

⁵⁰⁸ „... Győr városának elhamvadása – megállapíthatatlan, hogy véletlenül történt-e vagy az ellenség ravaszságából, mert mind a kettőt beszélük –, mint valami csodajel és az isteni harag megnyilvánulása, végképp megzavart és eszeveszetté tett mindenkit. Az egész város egyidőben semmisült meg.” (Forgách 1982, 287.) Loqmân szerint a tűzvész véletlenül tört ki. A tűzvészt a szemtanú Forgách (1982, 287-89) részletesen leírja.

⁵⁰⁹ „A hitetlenek vára (Győr) az elége miatt / méltó lett nevéhez.” Győr török neve (Yânk) ‘elégetett’-et jelent.

**Hogyan küzdött a híres ruméliai és karamáni⁵¹⁰ seregvezér
az osztrákok (alámâniyan) táborában és hogyan verte meg a hitetlen gyaurokat**

- Budán a bátor Musztafa,
aki beglerbég volt a szultán nevében,
Közel volt hozzá az előbb említett keresztény tábor,
pajzsként mellét tartotta elébe.
Az ellenségtől sem éjjel, sem nappal nem fordította el arcát,
bátran befejezte a küzdelmet.
10. Sok élő gyaurnak kötözte meg kezét,
ragadott el, dobott az ellenségre, tört össze,
A lenyúzott fejbőrt kitömve
a csatatérről ?-be (hizvâr ? = ?) küldte.
A világot megtisztította az ellenségtől,
sorban a muszlim táborba ment.
Így történt, hogy a nyilától az alávaló ellenség
elmenekült Buda környékéről.
A táborban a jó hírtől a hitharcosok
röviden hálát mondtak Istennek.
15. Az ellenség helyzetétől megvigasztalódtak,
sorban elmentek az összes vár kijavítására.
Nem voltak tájékozatlanok az ellenség ármánykodása felől sem
a törvényben és a szokásjogban jártas vezérek.
Szigetvárat felépítették erősen,
szilárdságában egy vár lett a négyből.
Hogy bosszút álljon a sereg, Âşaf
több határvidéket akart elfoglalni,
Belül, szívében a visszatérésre gondolt,
miközben külsőleg úgy tett, mintha a tábor elleni harcra gondolna.
20. Azt mondogatta [a nagyvezír:] „A boldog szultán
a hitetlenek táborába fog menni kétségtelenül.”
S röviden, a sereg nem ismerte a helyzetet,
a keresztény tábor és a király elleni harc gondolatán kívül.

**A negyedik követ megérkezése Plovdivba (Felibe)
lábcsókra az oszmán korona és trón örököséhez**

Zenész, ne légy büszke hangszeredre,
mindig óvakodj a harmóniától!
Ha harcodtól a Vénusz táncra perdül, mi haszna?
magadat óvd az ellenség karmától!
A szerencsés úton siető,
királyi jó hír vivője,

⁵¹⁰ Karamân: egykori szeldzsuk fejedelemség, 1483-tól oszmán vilájet Anatólia déli részén, Konya székhellyel (Birken 1976, 134).

25. Azt mondja a szultán gyorsaságáról
 Konstantinápolytól a csatamezőig,
 Mikor a Szulejmán helyére lépett Szelim kán
 a pompás úton Plovdivba érkezett,
 A futárnak, aki a muszlim táborból jött,
 a paripáját verejték szennyezte be,
 Abban a boldog városban a szultához érkezett,
 mintha a testéhez lélek érkezett volna.
 Először a lála szolgálóihoz sietett,
 onnan utat lelt a szultáni lábcsókra.
30. Megcsókolta az ajtónállók agájának köntösét;
 jelentették a boldog szultánnak.
- [112a] Elvették tőle a jelentést,
 jelentették a szultánnak az eseményeket.
 Engedelmesen felnyitották pecsétjét,
 a titkár olvasta fel azt az előkelők közül.
 Mikor nyilvánvaló lett a vezér és a nemesség igazmondása,
 az igen fiatal szultán a trón lábánál
 Mindegyikőjüket jóindulattal fogadta,
 mint volt, annak megfelelően megerősítette őket.

A korona és a trón örökösének válasza a szerencsés vezéreknek

5. Az uralkodói parancson és utasításon kívül
 az állam oszlopai közül mindenkinek a válasz ismeretében
 Aranyat szóró tollal és szultáni írással
 írt a szultán <a jólét miatt>.
 Először a nagyvezírnek írt:
 „Óh nagyvilág tanácsosa,
 Ez alkalommal is a választás érdekében
 véleményeddel együtt előterjesztetted a választ.
 Minden tanácsod, óh ismert tanács,
 szavad lényege nevezetes lett.
10. Kedves szolgálatod sokaságától
 általad lett nagy a vezírség hírneve.
 Nagylelkűséged igazmondása udvariasságod szépségével [párosult],
 azt is teljesen felülmúlta számunkra tett szolgáltatásod.
 A dzsihád parancsára ezen az úton fáradoztál,
 fáradoztál és igyekeztél.
 Az Oszmán Birodalmat olyan lelkesen,
 baráti szívvel őrizted,
 Hogy az ellenségnek nem maradt módja a lázadásra;
 igyekezetednek sem maradt vége s határa.
15. Elegendő a tanács, óh boldog tanácsú,
 ilyen szolgálat és önfeláldozás itt.
 Ne bánkódj, uralkodásom alatt boldog leszel,
 s végül halálad jó legyen.

- Minden tetteiben a legjobb vagy, óh boldog,
hűségednek ezerszer áldás.
Most kétségkívül ismert legyen,
Allah kegyéből közel vagyok a [muszlim] táborhoz,
Teljes tisztelettel való megérkezésemig
te vagy a nagyvezír és a helyettes (kâyimmağâm).
20. Azon felül pedig megérkezésünk után
minden tevékenykedésedet hasznosan fogadjuk.
Továbbá aztán az állam oszlopainak sorban
írják meg a hírt kegyesen és jóindulatúan,
Hogy Plovdivba pecsétetekkel ellátott kinevezést
vigyen egy zefiroszként siető futár.
Hűséget nyilvánítson mindegyik, ki-ki
röviden és részletesen, magyarázva és kommentálva,
Az előzőhöz hasonlóan, a fényes trón közelében
az előző fényes vezér parancsára.
25. Szolgálatok mindig mindannyian
illően, őszintén, nemes és nemtelen.
Igaz ismeret érkezett hozzám bizonyosan
őszinteségetek és hűségetek révén ezelőtt,
Isten legyen megelégedve mindenki igyekezetével,
akinek a tanácsát megfogadtuk.
Hírnevesen és jó hírnévvel sürgős ügyben
a törekvőkhöz jöttem, békesség [nekik].
Isten segítségével mire csatlakozom hozzátok,
tájékoztatassatok a király helyzetéről.
30. Egy pillanatig se bízzatok az ellenségben,
álljatok lesben a leshely ellenségére!
Noha vadászik az íjász,
leshelyről jobban talál a nyíl!
Például minden fontos ügyben
helyettesem tanácsára cselekedjete!
- [112b] Moğammed tanácsos, a nagyvezír [az én helyettesem],
nem volt, s nem jön olyan vezér mint ő.
Isten legyen megelégedve tetteivel,
miként mi meg vagyunk elégedve minden dolgával.
Most Edirnéből gyorsan Plovdivba
érkeztem úgy, ahogyan az illő volt,
Onnan gyorsan g ulâmokat válogatva
siettem, egyenes utat kerestem.
5. Isten segítségétől és kegyességétől azt kívánom,
hogy gyorsan elteljen ez az út számunkra,
Belgrádból egy hét alatt oda,
a Dráva hídjához érjünk (fazâyim şaraf).

**Hogyan érkezett vissza a futár Plovdivból a karamán sereghez
(be-jâneb-e ordu be-qaramân ‘aleyhe)**

- Így tudjátok a mi gyors menetünket (ilgâr),
tudomástok legyen róla, a főrendűink (arkân-e mâ)!
- Ti is jó tanácsal
Isten segítségéhez folyamodjatok védelemért,
Állandóan, éjjel-nappal őrt álljatok,
addig legyen, míg az ellenség meg nem retten.”
10. Azután, hogy a szultáni levele<ke>t
szokás szerint és dicsőséggel és jól megírták,
A selyemerszényre
rányomták a szultán fényes pecsétjét.
Átadták, s az ajtónállók agája odaadta
a csausnak, s [ez] sietve eltávozott.
Ugyanaz a csaus az utat megtéve visszajött,
hegyen és síkságon át haladva [muszlim] táborba ment.
Mikor a szultán Plovdivból jött előre,
egy nap alatt 2-3 heti utat tett meg.⁵¹¹
15. Annál az utazónál gulâmjai közül
állandóan 6000-nél több volt.
Azok többsége visszamaradt
azokon a hegyes-völgyes utakon.
Összesen ugyanennyi ember a nemesek közül,
szolgálatkész, rendíthetetlen,
A nagylelkűség mezejére üzte paripáját,
hogy villám csapott ki a ló patája alól.
Kiugratták a szándék paripáját az ellenség gyűrűjéből (ze čanbar jahândand
asp-e morâd)
- amíg túljutottak Belgrádon.
- [113a] A seregnek nagyon kell a jó ló,
mert ló nélkül nem lehet pányvát vetni.
Nem minden ló olyan erős, hogy gyorslábú legyen,
a parádésló 40 nap alatt futja be az utat.
Nem mindenkinek, aki kengyelbe helyezi lábát,
siet gyorsan a paripája.
Nem minden szerencse olyan, mint a szultán szerencséje,
nem minden ló olyan, mint a szultán lova.
5. Ha a szultán nagylelkű a g ulâm[ok]hoz,
vágának paripáját gyorsan megszerzi.

⁵¹¹ A trónörökös tényleg sietett, ha nem is ennyire. Selâniki szerint az Isztambul és Belgrád közötti, a kereskedők számára 30 napi állomáshelynyi utat 15 nap alatt tette meg (Selâniki 1989, 44). Mivel tudjuk, hogy Isztambulból rabi^c ul-avval 19-én/1566. okt. 4-én indult útnak, eszerint okt. 18-án érkezett Belgrádba.

Ha a sereg nem néz a szultánra
egy pillanatig, [azután] nem találja paripáját az úton [olyan gyorsan
halad].

Az engedelmesség a seregnek előbbrevaló a tethnél,
olyan mint az Úr.

Előbb elég előkészületet kell tenni,
mi haszna az árpanak a domb tövében?

Azok, akiket a szultán megnézett,
mint kicsiny hangyák, barátságosan elsiettek.

10. A ló pofáján a boldogság csillaga felragyogott,
a ló készséget tanúsított és az ifjú hírnevet talált.

A kor Zâlja beszélt Rusztamnak,
hogyan jobb a poroszkáló ló a futó lónál.

Ne fuss feleslegesen a gyorslábú paripával,
mert a gyorslábú ló abbahagyja a futást.

Ne menj alkalmatlanul, és ne lovagolj erőtlenül,
minden fontos dologban tanúsíts mértékletességet,

Mert a mértékletességben van a dolgok jobbrafordulása,
a Teremtő bölcsességének megfelelően.

A futár megérkezése Plovdivból a muszlim táborba, és az állam oszlopainak tájékozódása a jó hírekről

15 Midőn az isteni bölcsesség révén hanyagság történik,
alkalomadtán nemtörődömség fordul elő,

A jócselekedet fogával saját ujjhegyét (be-dandân-e heyrat sar angost-e
xiš)
megharapni egy könyöknyi távolságból mit ér (gazidan çe hâşel ze
andâzea piş)?

Mikor a futár megjött a [muszlim] táborba,
mint a lámpás, fölcillant a bölcsesség szeme.

A szultán levelétől a világ felvidult,
a vezérek megszabadultak a bánat kötelékétől.

Tekintetükkel cirógatták az írást,
kegyének kollíriumától tekintetük megvilágosult.

[113b] A visszatérésről titokban tanácskoztak,
döntésük tartalma nem vált ismeretessé.

A muszlim táborban így tette közhírré a hirdető (be-ordu zad in gune dallâl
yâr),
hogy a keresztény tábor felé megy a szultán (ke su-yetapur miravad
şahryâr).

A zsarnok uralkodó lelkéhez intézett beszéd

Óh, harcban jártas pohárnok, vegyítsd össze
a Paradicsom rózsakertjével a muszlim tábor italát,

Mert a hitharcos szultán Isten parancsára
a megsemmisülés világából az örökkévalóságba távozott.

5. Óh, akit elfogott a Halál csapdája, jöjj
 életed nappalát befeketítette a halál éjjele.
 Ne töltsd henyélve (be-tan parvari) azt az időt,
 talán meglágyítod azt a kemény szívet.
 Egy pillanat alatt számold össze életed zsákmányát,
 mert a létezés alapja nem szilárd,
 Akár a szultán vagy, akár szolgál,
 a nincstelenekért légy, amíg élsz,
 Mert a király és a koldus az utolsó pillanatban
 mind szükségét szenved a hitben bizonyosan.
10. Azé a boldogság, akinek életében
 jelt adnak a megszabadulás útjáról.
 A férfiak útját járja a férfi,
 a megfelelő irányból az igazságot járja.
 Milyen mulandók az alávaló világ élvezetei!
 Annál a boldogságnál százezerszer több a túlvilág!
 Jobb az, [ha] a mulandó helyett az örökkévalóra
 tekint az okos, eszes és ügyes,
 Emiatt a salamoni drágakövé
 az örökkévalót választotta a mulandóval szemben.
15. A pillanat, mikor a hitharc útjára szállt
 rejtve volt a hatalmas, jó Ásáf számára.
 Szerető kedvességét, mint ékszer tiszta ládában,
 biztonságban a föld alá rejtette.
 Éjjel-nappal a trónörököszt várta,
 mikor Belgrádba érkezett az a boldog.⁵¹²
 Mikor a trónörökös megérkezett abba a dicső városba,
 kinyílt a jó hír rózsáskertjének rózsája.
 Titkon hír ment a nagyvezírhez
 a hit birodalmának örökösétől.
- [114a] Akkor a nagyvezír megparancsolta, bontsanak tábort;⁵¹³
 örült a sereg a táborbontásnak.
 Illően felemelte a szultán koporsóját,
 a poros földtől elrejtve sötét éjszakán.
 Halotti ruháját az uralkodói öltözké alá rejtette,
 mint életében és a jó időkben.
 Lassan a kocsira helyezte,
 arcát türelmesen szabaddá tette.
5. A seregnek azt mondta, megrendült egészsége miatt,
 gyógyulása érdekében van a szultán a kocsiban,
 Mert jövetelekor is néha így,
 gyengesége miatt kocsin ült.
 A kocsi belsejében a szultán szolgálai közül,
 törvény és szokás szerint a magántitkár

⁵¹² Ld. előző jegyzet.

⁵¹³ 974 rabi^c ul-âxir 5. (1566. okt. 20-án) (Selânikî 1989, 46).

- A szultán fejét illő módon térde fölött
fogta, életet lehelt ajkába.
A lelepleződéstől való nagy félelem miatt szívükben tartották,
az eltitkolás végett kitűzték a zászlókat.
10. A zászlódísz magasabbra nyúlt a horizontnál,
hét függőnyt tűzött fel kilenc sátorban,
Végül derült ki a rejtett titok,
függönyök mögött maradt a rejtett titok.
Mikor a sereg a szultán sátrába jött,
Allah árnyékát keresve jöttek.
Helyénvalónak látták a szultán viselkedését,
teli a világ zsvajjal, szóbeszéddel és lármával.
A szultánt élőnek tartották,
szájukat Istennek való köszönetre nyitották.
15. Mind nyugodt gondolattal mentek,
szolgálatára életüket áldozva.
‘Osmán törvénye szerint felsorakoztak,
a gyeplőt a visszatérésre kifénycsítették.
A béke útját nyitották meg elől,
lovass és gyalogos saját szokása szerint.
A bátrak a sereg társai lettek,
a seregnek győzelem határozatát meg.

[114b] *A 114b oldal egy miniatúra.
A sereg vonulását és a szultán kocsiját ábrázoló illusztráció felirata a
következő:*

Azután felpergett az indulást jelző dob,
útnak indult a páratlan sereg.
A világ szultánja kocsin ült,
őt szolgálja kicsi és nagy.

[115a] *A 115a oldalon lévő miniatúra felirata:*

- A nagyvezír a kocsi közelében,
úgy mint mindig, közel ment,
Tenyerében jelentést tartott,
[mint] életében, jelentette [neki] a történeteket.
- [115b] A sereg mögötte rögtön sorban állt
a hazájukba való visszatérésre, elragadtatva.
Hajnalban, az első ima után
Belgrád felé fordultak.
Hatodik nap értek oda,⁵¹⁴
ahol az értelem számára elveszett az út.
Mikor a sereg Szerémbe ért,
elrejtették illőn a harci dobát és a zászlót,

⁵¹⁴ Eszerint 1566. okt. 26-án.

5. Nyilvánosságra hozták a rejtett titkot,
gyászba merültek nagyok és kicsik.
Ha nem érkezett volna meg, a föld fejére port
szórt volna, a hegyek keble megrepedt volna.
Mivel őt gyászolták, a folyók a Nílushoz váltak hasonlatossá,
a sírástól a világ vértengerbe fült.
Egytől egyig feketébe öltözött a sereg,
egy pillanat alatt megrendült a világ.
Száz jajveszékeléssel volt elől a janicsárság,
a halandók és a dervisek nemezbe öltöztek.
10. Fekete lófarkas zászlók (tuğhâ) a mósusz illatát árasztották,
hogy Szulejmán elhunyt a trónján.
A zászlók elrejtőztek (‘‘alamhâ foru rafte andar naqâb),
mint a fénylő Nap a felhők mögött.
Meglándzsáztatott a paripa füle mögött,
mert jaj ennek a magas termetű ciprusnak!
Az utakat figyelmesen szemlélte,
hogy lássa azt a nemlétezőt.
Mivel természetének párját a világon nem látta,
szemét lezárta és vett egy kincset (foru didehâ bast o ganji xarid).
15. A bosszú kardja visszakerült tokjába,
mert vajon hová lett Szulejmán [és] a csatatér.
Pajzsának is kitepte közepét,
íját húr nélkül a sarokba akasztotta.
Az ajak és a száj vérével van tele az íjon a húr számára készített vájat
(sufâr-e tir),
a fekete porba esett le a lándzsa.
Az egyik mellett átütő, egyik ölt is,
egyik hegy és szárny nélkül, s a másik ...
- [116a]
egy pillanat alatt az utolsó ítélet hangja támadt.
A vezérek
az előkelők gyászba borultak,
Gyalogos [és] lovas és müezzín
a kocsi előtt imára hívott.
Helyes kiejtésű Korán-tudók és mollák
a hét égbe kiáltottak.
5. Az angyalok az égből „lâ ilâh illâ ‘llâh”-ot mondtak,
égi Korán-verseket bocsátottak le.
Kocsival ment a szultán ravatala,
lelkéért imát mond [mindenki] a Hal csillagképtől a Holdig.
Így péntek napján <is>,
amely rabi^c ul-sâni 11-e volt,⁵¹⁵
Átkelt a Duna vizén a sereg,
a gyász okából fekete ruhában.

⁵¹⁵ Rabi^c ul-sâni 11: (1566.) okt. 25. (jún. 15-i kezdettel számolva.) Valóban pénteki nap volt, így a dátum helyes.

**Hogyan hozták nyilvánosságra a jószokású sahinsah elhunytát
és hogyan érkezett meg a szultáni sereghez a korona
és a trón örököse Belgrádba**

- Amikor a kocsi közeledett a sétányhoz,
emberekkel telt meg a hegy és a síkság.
10. A vezérek gyalogosan előtte,
ugyanígy minden irányból serege.
Odamentek, és pompával és büszkeséggel nézték
a boldog, dicső szultáni kocsit.
A szulejmáni (salamoni) méltóságú Szelim szultán
‘Osmán országában uralkodó,
A zenit csúcsáig magasodott sátra,
mikor a kupoláját a Nap aranyból elkészítette,
Gyors menetben ért a sereghez,
megnyugodott érkezettől a világ.
15. Midőn a sereg meglátta a magas sátrat,
elzárták ajkukat a jajveszékelés és sírás elől.
Csendesen álltak mindenfelől,
mindannyian gyászoltak, lovukkal és ruhájukkal.
Sátra felé fordultak,
kegyet kérve, tájékozott szívétől (az del-e âgah-aş)

[116b] *A 116b oldal egy miniatúra.
A temetési szertartást és a részt vevő mollákat ábrázoló illusztráció
felirata a következő:*

Amikor a hit szultánja meglátta a holttestet ...
gyászruhában ment be a sátorba.
Gyalogosan a koporsóra vetette magát,
sok

[117a] *A 117a oldal egy miniatúra.
A további ceremóniákat ábrázoló illusztráció felirata a következő:*

Részvétellel megcsókolta apja arcát,
könnyeit kendőjébe hullatta.
Elment az úr (xâje), sírás fogta el újra,
imádkoztak a halottért.

- [117b] A sátor felé ment akkor a szultán,
‘Osmán törvénye és a szultáni szokás szerint.
Bejöttek a vezérek a hitharc ürügyén,
hosszú életű legyen (baqâ bâd), mondták a szultánnak.
Azután minden egyes bátor vezérnek
ajándékot adott, páratlan díszruhát.
A nagyvezírnek mindenkinél többet,
ehhez hasonlóan mindenkinek, nemesnek és nemtelennek,

5. Ajándékot adott és röviden, megadománhozott
az előző törvény szerint száznál többet.
A nagyvezírnek azt mondta, az az ég a tartózkodási hely,
minden dologban igazságosságra törekedjen.
A boldog atya koporsójánál akkor
így hangzott a szerencsés csillagzatú (şâhib-ķırân) parancsa:
„A vezérek közül az a nemes rangú (karam-pişe),
aki akkor a negyedik volt a megkülönböztetésben,
Most a föld urainál magasabbra
került e társaság trónjának díszeként.
10. Neve Ahmed, a jeles,
siessen a paradicsomi pályájú temetésére.
A seregbeli barátokból is számtalan
menjen kocsival a sietség végett,
Koránt olvasva az elhunyt tiszteletére (be-xatm), és olvasóval és imádkozva
menjen utána a jámborak csapata.”
Röviden, mikor minden elrendeződött (har qeşme şurat be-yâft)
a szultán kintről magányba vonult.

A barátok beleegyezéséről

- Jöjj zenész, új történetet (naqş) dalolj,
mert szépen megújult a világ terve és szerkezete!
15. Add vissza a kebelnek az elégedettséget (şafâ),
távolítsd el szívedből a ... fájalmát!
Hallottam a bölcsektől és a tudósoktól,
hogymikor a szultán lelke a Boldogság Honába ment,
Nemes szolgái közül két tisztánlátó
csatlakozott hozzá azon az úton dicsőségesen.
- [118a] Mivel életében a szentekhez hasonló tulajdonságú szultán
a dzsámiban teljesítette az imát
Kérésének kiblájáért
életét áldozta az örzők feje is.
Mikor a szultán elhunyt,
ugyanazt a parancsot kapta Istentől.
Utána éppen úgy az ajtónálló aga
útja vezetett a Paradicsomba.
5. A hűség útján senki sem
késleltette azt a két embert.
Könyörüljön Isten a hűségeseken,
a Paradicsomban váljon boldoggá a lelkük!
Mikor a világ szultánja a Paradicsomba távozott,
székhelyén lakomázott az a boldog.
Megnyitotta számára Riḍwân a Paradicsom kapuját,
Allah kegyelméből helyet készített neki.
A legfelsőbb Paradicsomba ment tiszta lélekkel,
le mosván szívéből a sötét föld rozsdáját.

10. Lelke a szentekhez csatlakozott,
 fekete szemű hurikkal való örök élet miatt.
 Megszemlélvén a Paradicsom kertjét,
 büszkén lépdelt a jámborok csapatával.
 A legfelsőbb Paradicsom lett lakhelye,
 a világból több mint kétszáz út az ő helye (sic!)
 Elrejtőzött Szulejmán a földről,
 örökösére maradt tőle a boldogság birodalma.
 Elváltak Szulejmántól a vadak s madarak,
 jajveszékelve gyászolt a feketébe öltözött hangya.
15. Lelkéért könyörögtek az emberek és a szellemek,
 az angyalok a szentekkel (be-qoddusiyan) együtt dicsőítették.
 Élete teljesen Istennek adatott,
 igazságában a könyörgést Isten elfogadta.

**Hogyan követte Aḥmed pasa, a legnemesebb vezér
 Paradicsomot feldíszító szultán holttestét**

- Mikor a szultáni parancs Aḥmed vezérhez érkezett,
 a szent utazó holttestének nyomába ment.
- [118b] A szultán holttestét kocsiba helyezve
 vitték Belgrádból Konstantinápolyba.
 Egy hónapnál tovább tartott az út,
 míg megérkezett a szultán koporsója abba a városba.
 Jumâdi ul-avval 17. napja volt,⁵¹⁶
 hajnalban értek gyorsan arra az állomáshelyre.
 A palotán kívül sátrat díszítettek fel,
 az oda vezető utat gyászolók ékítették.
5. A siratás miatt az igazhívők mindenfelől
 sok csüggedt sorba rendeződtek.
 Jaj annak a neves királynak,
 jaj a salamoni méltóságú szultánnak!
 Jaj, elfogulatlanságának, uralkodása pillanatának
 ilyen igazságban és prófétai törvényben!
 Jaj adományának és jócselekedetének,
 jaj számtalan kegyének!
 Jaj szívét gyönyörködtető természetének,
 jaj jázminhoz hasonló arcának!
10. Jaj ifjúságának és öregségének,
 jaj világhódító természetének!
 Jaj nyugalmanak otthon,
 jaj erőfeszítésének útközben!
 Jaj erős karjának,
 jaj híres erejének!
 Jaj a félelmetes oroszlángyözőnek,
 jaj a rettenthetetlen sárkányvadásznak!

⁵¹⁶ 974 jumâdi ul-avval 17. napja: 1566. nov. 30. (jún. 15-i éra kezdettel számolva.)

- [119a] Jaj a hős gladiátorságának,
 óh jaj a kor műlovarjának!
 Óh jaj, gyorsan megvált a világtól,
 óh jaj, hogy élete nem volt hosszabb!
 Óh jaj, a halál lett a társa,
 születése és halála gyorsan eljött!
 Nem csoda siratja őt a nép,
 mert a sors kegyeltje volt ő.
5. Hallották a világ teremtményei e szavakat:
 a kor szultánja miatti keserőségükben
 A hatalmas şeyh-ül-islám
 a nagyok és a nemesek, az urak mind,
 Jajveszékelve mind megoldották turbánjaikat,
 könnyet ontani és sírni kezdtek.
 A koporsóhoz siránkozva siettek oda,
 tiszteletet és megbecsülést tanúsítottak.
 Fogták a drága, felékszerezett koporsót
 a nagyok és a nemesek fenn az elejénél
10. Gyászban jöttek be a városba,
 a sírástól mindannyian vérbe borultak.
 Előtte Korán-olvasók szólítottak imára,
 sejkek olvasóval, recitálva és imádkozva.
 A janicsárok közül válogatott szúfik
 recitáltak a hit népével (zade xalqe-ye zekr bâ ahl-e din).
 Mind azt mondta a bátor szultánnak:
 „A mindenható Allah parancsa.”
 Hirdették öfelsége miatt,
 hogy a magasságos Isten könyörüljön rajta.

[119b] *A 119b oldal egy miniatúra.*
A Szulejmán temetését ábrázoló illusztráció felirata a következő:

Mikor a dzsámi mihrábja mellett a kertbe
 vitték a holttestét ?

[120a] *A 120a oldal egy miniatúra.*
A talán a Süleymâniye mecsetet ábrázoló illusztráció felirata a következő:

A kor vezére, a tisztelt úr
 ismét átvette az imám feladatait.

[120b] Mert a šāfi'itáknál⁵¹⁷ megengedett kétségtelenül,
 többször így imádkozni a megboldogult felett.

⁵¹⁷ Šāfi'iták: a négy szunnita (orthodox) mohamedán jogi iskolairányzat egyike. A középkor folyamán Egyiptomban, Arábia déli részén, Indonéziában, Kelet-Afrikában és Szíriában volt elterjedve. A muzulmán világ nagyobbik része, tehát az Oszmán Birodalom – legalábbis a központi területek, tehát Rumélia és Anatólia –, Közép-Ázsia és az indiai szubkontinens a hanafita irányzat követője volt, így Szulejmán temetésével kapcsolatban némileg meglepő a šāfi'ita irányzat említése.

- Azután, hogy a közelében helyet foglaltak,
 hogy Isten csupa fénné tegye álmát,
 A Kor Szultánjának temetője
 saját dzsámijának rózsáligete lett.
 Teste mint a földbe rejtett kincs,
 angyal őrzi a kincset az Ítélet Napjáig.
5. Gyöngyragyogó a sír, s a szultán holtteste gyöngyszem,
 belemerülve a könnyörület tengerébe.
 Mikor a Föld mélyébe belekerült az a gyöngyszem,
 a Föld átadta azt a Paradicsom kincstárnokának.

**A szent szultán halálának történetéről
 (világítsa meg Allah a bizonyítékát)**

- Azután, [hogy] az igazságos, hírneves szultán
 a mulandóság helyett az örökkévalóságot választotta,
 Életében e sötét földön
 tiszta lelke különvált a tisztatlanságtól.
 Mikor elhagyta a világ élvezetét,
 nemes teste könnyűvé vált.
10. Egy volt a léte, élet és halál,
 mert időpontja ismétlődően jön ki: éve $487 + 487 = 974$.
 Mikor a földben látták azt a szultánt,
 égő szívvel sóhajtoztak.
 A mulandó világtól megtisztították kezüket,
 mert Istenen kívül mulandó abban minden, ami van.
 Senkihez sem hűséges a világ,
 hol van Salamon birodalma és trónja, hol?
- [121a] Ez a világ az, amelyben a világ dicsősége
 nem lett örök végül.
 Menyasszonya, a világ becsapója,
 aki menyasszonypénzül az élet készpénze [szolgált]
 <menyasszonypénz gyanánt> (?)
 A férfi, még ha a kor hőse is,
 annak a vénasszonynak az ármánykodásától fél.
 A világ két palota az út mentén,
 két kapuja van, de romos.
5. Ne állj meg a két kapu örénél,
 gyere be az egyiken, menj ki a másikon.
 Ne tegyél követ a köre, és ne nyisd ki a függönyt,
 mert a világnak nincs egy árpaszemnyi hitele sem.
 Ne vess ebbe az élettelen szántóföldbe
 semmit az igazságosság magján és a saját magvadon kívül.
 Ha Loqmân⁵¹⁸ és Noé élete is a tied,
 elmúlik a reggeli korty.

⁵¹⁸ Loqmân: óarab legendás hős és bölcs. Az ő nevét viseli a Korán 31. szúrája.

- Mikor a király és a koldus eggyé válik a halál pillanatában,
mi a sír palotája, és mi az erőd és a vár?
10. Akár hosszú az élet, akár rövid,
egy pillanat alatt vége a történetnek.
Boldog az, akinek abban a pillanatban
kiáltása elér a legszentebb Istenhez.
Isten palotájába hűséggel megy,
tisztá hittel és vértanúsággal <megy>.
Add, óh pohárnok, a kelyhet s fokozd a szenvedélyt,
amíg a bátor testben van hely!
Kortyoljunk reggel kettőt a lelkek emlékezetére,
két-három szippantásért abból áldozzuk fel életünket!
- [121b] Dalnok, te a szultán meggyászoláláról
beszélj, mert a világ nem örökkévaló!
Milyen jól mondta az aranyat mérő öreg:
„A kincsel van a kígyó, s a kígyóval a kincs.”
Mivel a barát estéjén⁵¹⁹ fejeződött be e történet,
Istenem kegyelmeddel adj nekem menekvést a bánattól!
Tedd lelkemet a kegyelem forrásává,
azzal a fénnel világítsd meg lelkemet!
5. A hetedik égnél magasabban nyisd meg
nekem örökre a kegyelem kapuját!
Szívemet sugallattal világítsd,
a tanúsítás gyertyájával világíts [neki]!
Mivel szívem ezen új kegyelemtől felvidult,
Istenem, növekedjen kegyelmed fénye.
Mivel új kegyelmeddel élő lélekzetűvé tettél engem,
új kegyelmem időpontjának éve 986 lett.
Azt a bort add pohárnok, amely eszmélést hoz,
hozzon hírt a boldog Gábrieltől!
10. A Paradicsom egyik patakja parttól partig,
teljen meg attól, mint a folyó víz!
Hogy a koronás szultántól való búcsúzás gyanánt
igyunk az édeni lakomán,
Ridwān-ra ürítsük sorra kelyheinket,
boldogságára igyunk,
Mert a paradicsomi élet mindig létünk,
más lét haszon és békesség nélkül való.
Ezernyien üdvözölték és ezernyien esedeztek
a szultánhoz, aki Hidzsázbba küldetett,

⁵¹⁹ Barát estéje (törökül barát gecesi): ša'bân hó 15. napjának estéje, amikor is minden ember következő évi sorsa eldőlt. Itt Loqmân a Kiegészítés befejezésének dátumát adja meg. Az évszám, mint néhány sorral lejjebb kiderül, 986/1578 (121b/8). 986 ša'bân 15. = 1578. okt. 17. Loqmân azonban ennek a napnak az estéjéről beszél. Mivel a muszlim időszámítás szerint a nap napnyugtakor kezdődik, így a mi fogalmaink szerint az előző nap estéjéről, tehát 1578. okt. 16-ról van szó (jún. 16-i évkezdettel számolva, merthogy ez Loqmân saját dátumozása).

[122a] S onnan Yatrib vidékére sietett,
 ahol a monoteizmus fényében tatart helyet.
 Egy körletben negyven az ő nevét viseli (?) (čehel dar yeki darj u-râ-st
 nâm),
 nemes családjában tilos a negyvenegy (čehel yek be-âl-e kerâm-aš
 ħarâm).
 A számtalan hála, mely családjá részéről ér engem
 kicsiny csepp az ő életvizéből nekem.
 Továbbá társainak és gyerekeinek és nemzetségének
 határtalan sok üdv!

VÉGE

Isten dicsőségére és segítségének szépségére. Imádság és békesség Moha-
 mednek, nemzetségének és valamennyi társának.

A legjelentéktelenebb és leghitványabb szolga, Qâsem ol-Ĥoseyn ol-‘Oreyzi
 ol-Qazwini keze által a 987/1580-as évben.